

IN JEZUS ONTSLAPEN

MEDITATIËN

DOOR

Dr. A. KUYPER

Kampen - J. H. Kok

LIBRARY OF PRINCETON

MAR 11 2010

THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BT901 .K818 1902b

Kuyper, Abraham, 1837-1920.
In Jezus ontslapen :
meditationen /

W. ten HAVE
KALVERSTRAAT 154
AMSTERDAM

IN JEZUS ONTSLAPEN.

IN JEZUS ONTSLAPEN

MEDITATIËN

DOOR

Dr. A. KUYPER

TWEEDE DRUK

LIBRARY OF PRINCETON

MAR 11 2010

THEOLOGICAL SEMINARY

KAMPEN — J. H. KOK

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

VOORWOORD.

Kunst geeft *schijn*, geen *wezen*.

Een schijn die, ja, hooger mikt dan het wezen hier op aarde zijn kan, maar toch altijd zóó dat de aandoeningen die de kunst in ons wekt, een heel ander karakter dragen dan aandoeningen door het leven zelf in ons wakker geroepen.

Een treurmarsch van Chopin, eene rijke uitvoering van het : *Gelijk het gras is ons kortstondig leven*, doet een snaar van rouwe in uw hart trillen, maar de rouw die uw hart verscheurt, als ge zelf bij de lijkbaar van een uwer dierbare panden staat, vlijmt toch zoo heel anders en zooveel dieper. Meditatiën over het heilig mysterie van het ontslapen in Jezus, kunnen daarom nooit den rechten toon treffen, zoolang ze enkel aan het kunstgevoel ontlokt worden. Eerst dan wellen ze in heilige melodie uit uw hart op, als dat hart, door eigen diepe rouw gewond, vertroosting en verzoening vond in de u ingefluisterde gewisheid, dat wie van u ging *ontsliep in Jezus*.

Zoo er dan ook in de Meditatiën, die hiermêe in bundel uitgaan, een toon weerklinken mag, die weldadig roert en heilig

stemmen kan, verklaart zich dit eeniglijk uit de doorleden rouw, die ze ingaf. In dagen van zulk een zielsbenauwing worstelt het hart tot het in God zijn rouwe te boven komt. Uit een *de profundis* verheft het zich door het *sursum corda* tot een *gloria in excelsis*, en dan is: *in Jezus ontslapen!* kreet van triomf.

Wie dan tot schrijven geroepen en aan publiek schrijven gewoon is, spreekt dit uit ook voor anderer oor, en juist zoo komen er Meditatiën die doel kunnen treffen onder veler bereik. Al wat de koninklijke Harpenaar zong, was gezongen uit eigen leed of uit eigen jubel. En al bezielde hem veel hooger historische macht, op verren afstand blijft het toch ook onder ons waar, dat de lectuur voor ons hart het best slaagde, zoo ze haren oorsprong vond in eigen zielsbevinding.

Zoo was het hier, en het is op dien grond, dat ik bij het uitgeven van dezen nieuwen bundel de hoop durf koesteren, dat hier iets anders en beters geboden wordt dan de *laffe spijs*, waarover Job met het oog op zijn vrienden klaagde.

Als er anderen zijn, wier hart nog doorworstelen moet, wat het mijne doorworsteld heeft, druppele er uit deze Meditatiën balsem voor de wonde hunner ziel.

KUYPER.

's-Gravenhage, 26 Oct. 1902.

IHHOUD.

Hoofdstuk	Bladz.
I. Ontslapen in Jezus	1
II. Met Christus te zijn, dat is zeer verre het beste	5
III. Het sterfelijke van het leven verslonden	10
IV. Overkleed	14
V. Bekleed met witte kleederen	18
VI. Zij zijn gelijk de engelen	23
VII. In het huis mijns Vaders zijn vele woningen	28
VIII. Zij dienen Hem dag en nacht	33
IX. Wandelingen onder degenen die voor God staan	38
X. Met een groote stemme	42
XI. De geesten der volmaakt rechtvaardigen	48
XII. De geest des menschen die in hem is	52
XIII. Ontbonden te worden	57
XIV. Uit het lichaam dezes doods	62
XV. De tranen afwisschen	66
XVI. Dat gelijk hij is ook wij zijn	71
XVII. Te eten van den boom des levens	76
XVIII. Niet beschadigd van den tweeden dood	80
XIX. Het manna dat verborgen is	84
XX. Op den keursteen een nieuwen naam	89
XXI. Macht over de heidenen	93
XXII. En ik zal hem de morgenster geven	97
XXIII. Bekleed met witte kleederen	101
XXIV. Een pilaar in den tempel	104
XXV. En hij zal niet meer daar uitgaan	108
XXVI. En ik zal op hem schrijven den naam zijns Gods	112

Hoofdst.		Bladz.
XXVII.	Te zitten in mijnen troon	116
XXVIII.	Bekleed met rein en blinkend fijn lijnwaad . .	120
XXIX.	Die overwint, zal alles beërven	124
XXX.	De rijkdom der heerlijkheid van zijn erfenis in de heiligen	127
XXXI.	Een ruste voor het volk van God	131
XXXII.	De dingen die niet bewegelijk zijn	135
XXXIII.	In eeuwigheid volmaakt	139
XXXIV.	Nu ken ik ten deele	142
XXXV.	Uw leven met Christus verborgen in God . .	146
XXXVI.	En alzoo zullen wij altijd met den Heere wezen	150
XXXVII.	Met hem éene plant	154
XXXVIII.	Die het Lam volgen	158
XXXIX.	Voor de dooden gedoopt	162
XL.	Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet	167
XLI.	Wie zal U loven in het graf	170
XLII.	Gelijkvormig aan zijn heerlijk lichaam	175
XLIII.	Voor den rechterstoel van Christus I	179
XLIV.	Voor den rechterstoel van Christus II	184
XLV.	Daar zal weening zijn en knersing der tanden .	188
XLVI.	De aarde en werken die daarin zijn zullen ver- branden	191
XLVII.	Dat ik mijnen doode begraven	195
XLVIII.	De Heere is onder degenen die mijne ziel onder- steunen	200
XLIX.	Een hoog vertrek	204
L.	Opdat men het in uwe handen geve	208
LI.	En vergeet geene van zijne weldaden	213
LII.	Tot prijs zijner heerlijkheid	217

I.

„Ontslapen in Jezus”.

Want indien wij gelooven dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzoo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met hem. 1 Thess. 4 : 14.

In de vallei der schaduwe des doods *splitst* zich de groote heirweg, waarop de volken wandelen, en gaat het met een weg *naar boven* ten eeuwigen leven, en met een hellend pad *naar beneden* in den eeuwigen dood.

Wie nu, in de vallei des doods aan dat snijpunt toegekomen, den weg naarboven naar het Vaderhuis, zal mogen inslaan, en *wie* daarentegen den hollen weg in de diepte zal worden opgedrongen, staat dan aan niemands keuze meer.

Dat hangt er van af, hoe hij insliep en ontsliep. Liefst nemen we dit ontzettend oogenblik van het finaal ontslapen zoover mogelijk. Nog achter het sterven dat wij zien. Als het lichaam zijn bloedwarmte verliest, en alzoo de scheiding tusschen ziel en lichaam door God voleind is. En dat nu kan pas intreden *na* wat wij den jongsten snik noemen. En ook in dat laatste der laatste oogenblikken kan de almacht der genade nog doen, wat wij niet weten. Eerst als het sterven, dat niet op eens gaat, niet alleen voor ons oog en oor, maar ook voor het oog en het oor des Almachtigen voltooid is, is de boom geveld, de laatste vezel doorgesneden, en treedt de staat en toestand die eeuwig zijn zal, in.

En zoo als het dan is, blijft het. En dan ontsluit zich de weg *naar boven* voor wie in Jezus ontslapen is, en opent zich het donkere sluippad naar de diepte, voor wie dan Jezus *niet* toebehoort.

Aan Jezus hangt het.

De wereld moge Jezus gesmaad, gevloekt en in den bitteren dood des Kruises van zich afgeschud hebben, en *nóg* moge diezelfde wereld voortgaan, Jezus te miskennen en hem zijn

heerschappij te betwisten, toch zal *ieder* mensch het eens ontwaren, dat ook zijn lot voor eeuwig aan Jezus hangt.

Jezus is de eengeborene des Vaders, Gods eigen, lieve Zoon.

En daarom nu gaat wie dien Zoon niet kust, tegen God in, en dat wel in het innigste en teederste van de liefde waarmede de Vader dien eeniggeboren Zoon mint.

Wie bij dien Zoon hoort, dien roept de Vader in het Vaderhuis het welkom toe. Voor wie aan dien Zoon geen deel heeft, is geen deel aan de erfenis in het Koninkrijk der hemelen.

Het hangt aan Jezus.

Niet bij manier van spreken, alsof Jezus staande aan den tweesprong in de vallei des doods, naar het hem geviel, dezen zou laten doorgaan, en genen zou terugwijzen.

Het hangt er van af, of ge op dat oogenblik blijken zult, bij Jezus te hooren, deel aan Jezus te hebben, van Jezus te zijn, en hem te zijn ingelijfd.

En dat nu noemt de Schrift: *In Jezus* ontslapen te zijn.

In Jezus.

Verwar den diepen zin dier mystieke uitdrukking niet.

Ge moogt hier niet denken aan Jezus' *persoon*; er is sprake van zijn mystiek *lichaam*. Wie als lid in het lichaam van Jezus is ingelijfd, die is *in Jezus*.

Maar dit lichaam is niet het lichaam van vleesch en bloed, dat hij in zijn menschelijke natuur uit Maria aannam. Dat stoffelijke lichaam is nu verheerlijkt; en aan dit verheerlijkt lichaam zal eens ook het stoffelijke lichaam der gezaligden gelijkvormig zijn. Jezus een verheerlijkt lichaam, en gij een verheerlijkt lichaam.

Neen, er is hier sprake van het *mystieke* lichaam des Heeren. Juist zooals men overdrachtelijk nog van het „lichaam” van den Staat, van het „lichaam” des volks, van het „lichaam” eener vereeniging of instelling spreekt. Lichaam heet in het latijn *corpus*, en van daar komt ons woord van *corporatie*, en zulk een corporatie heeft een *hoofd* in zijn bestuur, en onder dit bestuur heeft die corporatie *leden*.

Zoo nu zegt de Schrift, behoort ook bij Jezus een *lichaam*, en dat lichaam is *de gemeente*.

Inzoverre is er dus niets mystieks in. Gelijk er allerlei gemeenschap van menschen in de wereld is, en zulk een gemeenschap een „lichaam” kent, met een „hoofd” en met „leden,” zoo is het ook hier. Er is ééne gemeenschap van alle herboren zondaren, en ook die gemeenschap vormt één *lichaam*,

en ook dat lichaam bezit een *hoofd* in Christus, en van dat lichaam zijn al de herborenen *leden*.

Neen, het mystieke van dit Lichaam schuilt hierin, dat de Schrift zegt: Christus is „het hoofd der gemeente, dewelke zijn *lichaam* is, en de vervulling desgenen, die alles in allen vervult.”

Dat „vervulling” heet in de Schrift: *het pleroom*. Zoo is het pleroom van de zon heel de sfeer waar haar stralen in uitschieten. Het licht is niet enkel de vlam, maar ook de geheele sfeer van glansen die de vlam om zich schept, alles wat de vlam zichtbaar maakt, de volheid van haar schijnsel.

En zoo ook is het hier. Ook Jezus is niet bepaald en beperkt tot zijn *persoon*, maar er straalt van hem uit een sfeer van liefde, licht en leven. Die uitstraling is niet enkel een schijnsel, maar een uitstraling die leven wekt, die leven doet ontluiken, die leven zich doet ontplooien, leven met zijn bloesem en zijn vrucht. En dit uitschijnsel van Jezus, die levenwekkende, bezielende, opklarende uitstraling van Jezus in menschen, is niet los van hem, maar is hijzelf. Zoo als men dan ook kan zeggen, dat de zon in ons vertrek is, dat de zon in de bloem is, dat de zon door het sluiten van de luiken geweerd wordt, zóó ook is Jezus zelf in de gemeente, in ons hart, in onze goede werken, en bant een iegelijk Jezus uit, die voor Jezus de vensters van zijn ziel toesluit.

En dat alles saâm nu, waarin Jezus indringt, inschijnt en uitstraalt en koesterend werkt, dit alles saâm is de sfeer die bij Jezus hoort; dit is zijn lichaam; en wie daartoe hoort, die is van Jezus, in Jezus ingelijfd, die hoort bij hem, die is zijns, die is *in* Jezus; en wie zoo sterft, *die is in Jezus ontslapen*.

Zoo springt het verschil in het oog.

In de wereld vormt zich een corporatie, een lichaam van leden, doordat ze zich bijeenvoegen, en een vereeniging oprichten, en een statuut maken, en een bestuur aan het hoofd stellen. Maar dit alles is hun wilsdaad, zij vloeit niet uit hun leven voort. Ze kunnen zulk een corporatie weer ontbinden, of ophouden er lid van te zijn, omdat hierbij alle mystiek des levens ontbreekt.

Maar bij het lichaam van Jezus is dit heel anders.

In dat lichaam van Jezus komt ge niet door eigen wilsdaad, niet door er u bij aan te sluiten, maar door er in geboren te worden. Ge wordt er geen lid van door toetreding, maar doordat Jezus zelf er u inlijft, en er u inlijft met uw verborgen wezen, met de kern van uw hart, met uw innerlijk zielsbestaan, door u geestelijk er in te doen wortelen.

Niet gij treedt toe, maar Jezus neemt er u in op, doordien hij met de uitstraling van zijn leven, met de koestering van zijn liefde, met het schijnsel van zijn licht in u dringt, zooals de zon dringt in den bodem, in de plant, in haar bloesem en vrucht.

En dit nu is daarom *mystiek*, omdat ge dit in zijn oorsprong en werking niet kunt naspeuren; omdat het wel in u, maar eerst zelfs buiten uw weten plaats grijpt. Zooals ge ontvangen en geboren, en zoo lid van uws vaders gezin wordt, zonder er zelf iets aan toe te doen, of er iets van te merken, zoo ook zijt ge door den Heiligen Geest verwekt en geboren in dit gezin van Jezus, en dit gezin is zijn lichaam, en daar zijt ge ingelijfd en lid van, om het eerst later te merken.

Dan komt er wel later uw wilsdaad bij, om te belijden, lid u te betoonen ook in de zichtbare kerk, doch dit is slechts uitvloeisel, en in die zichtbare kerk zijn er heel wat lid, die toch geen lid van het gezin daarboven, noch ook in het lichaam van Jezus zijn.

Dat lichaam van Jezus ligt achter, ligt onder de kerk, die ge ziet. Dat mystieke lichaam van Jezus is er de achtergrond en de ondergrond van. Maar gij als kind van God zijt er in, geestelijk, wezenlijk, met den wortel van uw aanzijn. En zoomin de zon ooit buiten haar uitstraling is, zoomin is Jezus ooit zonder dat lichaam van al de zijnen denkbaar, want dat lichaam is zijn *pleroom*, d. i. de *vervulling* desgenen, die alles in allen vervult.

En daaraan hangt het nu in het sterven.

Hier op aarde is dat lichaam van Jezus nog door het lichaam der wereld heengeschoven. Het ééne is nog niet uit het andere uitgehaald en uitgetrokken.

Maar dáártoe komt het nu juist in het sterven. De dood scheidt die twee. Bij het ontslapen, dan gaat al wat tot dat lichaam van Jezus behoort, zuiver en volkomen uit het lichaam dezer wereld uit.

Het *kan* dus niet anders. Wie bij zijn ontslapen *in Jezus* is, die blijft bij hem eeuwiglijk. Maar ook wie, als hij ontslaapt, *buiten Jezus* is, die *kan* aan hem geen deel erlangen.

De phrase, de belijdenis, het vrome woord in het sterven heeft ongetwijfeld óók beteekenis, maar ge kunt er niet op aan. Het kon schijn wezen. En dan geeft het niets. Alleen het zijn *in Jezus* beslist.

Goede werken, aalmoezen, toewijdingen die achter het sterven liggen, *kunnen* een teeken van inlijving zijn, maar ze kunnen

ook *schijn* wezen. Al ware het, dat ge al uw goed aan de armen gaaft, en ge hadt de liefde niet, zoo waart ge *niets*. Beteekenis heeft dus dit alles alleen zoo het uitvloeisel van *Jezus'* werk in ons hart is. Maar wat beslist, is en blijft eeniglijk het aan Jezus toebehooren, niet door berekening, maar in de realiteit zelve, en alzoo het *in Jezus* zijn, het in zijn in zijn geestelijk lichaam.

Dat is zoo met het kindeke, dat in de wieg wegsterft, en dat is zoo met een Methusalem die meer dan negen eeuwen voleindde.

Hadt ge dus ontwaard, gemerkt, dat wie ge door den dood verloor, *in Jezus* was, dan weet ge ook dat uw doode *in Jezus* ontslapen is.

En voor wat God u nog liet, en voor wat uw eigen ziel aangaat, komt het, als het sterven nadert, altoos weêr op dit ééne neder: te vlieden en te mijden al wat u de zekerheid van *in Jezus* te zijn, zou rooven, of ook maar benevelen. Maar dan ook omgekeerd, om elken morgen en elken avond te jagen en te grijpen naar wat dat zalig zielsbesef, van *in Jezus* te zijn, voor u verdiept en tegelijk verheldert, en dat te doen zóó ernstig, dat, riep de Heere u dien eigen dag op, ook *uw* ontslapen een dankend en jubelend ontslapen *in uw Heiland* zou zijn.

II.

„Met Christus te zijn, dat is zeer verre het beste”.

Want ik word van deze twee gedrongen, hebbende begeerte, om ontbonden te worden en met Christus te zijn; want dat is zeer verre het beste. *Philipp. 1 : 13.*

Mystiek is kostelijk, maar zie toe dat ge haar gespannen zielskreten niet als ijdel geklap in gesprek, in uw schrijven, of ook als ge bedienaar des Woords zijt, in uw predikatie misbruikt.

De holle klank levert voor de diepte en den ernst van ons gemoedsleven zoo doodelijk gevaar op, en om u niet te veruitwendigen en geen „luidende schel” te worden, moest ge de zielskreten der mystiek eigenlijk nooit uit uw pen laten vloeien of over uw lippen laten komen, zonder dat ze vooraf door uw eigen ziel waren heengegaan, en gij er, in dat doorgaan door uw ziel, uw eigen zielsmerk in hadt afgedrukt.

Een prediker die één vrome phrase diep gevoeld, klaar doorgedacht, teeder en omstandig uitgedrukt heeft, verrijkt en ver-

kwikt u, terwijl de man die op galmenden toon de ééne vrome uitspraak na de andere, als de stooten van een bazuin in uw oor doet dreunen, u vermoeit en uw vroom gevoel afstompt.

Dit is vooral dan waar, als we saam in grooter of in kleiner kring bij den ingang van de vallei der schaduwe des doods staan, hetzij we dit doen om een geliefde afgestorvene die daarin verdween na te staren, hetzij dat we elkander voorbereiden op de ure, dat onze eigen weg door die vallei heen zal leiden.

Dan begeeft ons onze gewone taal, want voor wat in die sombere vallei doorleefd wordt, bezitten we geen eigen woorden. Het ligt dus voor de hand, dat we dan algemeene phrasen gebruiken, waarin de gewaarwordingen door het sterven en door de rouwe gewekt zich vertolken. En het is evenzoo natuurlijk, dat Gods lieve kinderen die uitdrukkingen bij voorkeur aan de Heilige Schrift ontleenen.

Doch dan glijde men er ook niet over heen. Niet in het groote noch in het breede, maar in het diep-ingedachte, warm gevoelde, innig-doorleefde woord leeft dan de wezenlijke ernst.

Juist waar alles ons overspannen wil, ligt in het kalme losmaken van de banden die zich om ons strengelen, de innerlijke sterking onzer ziel.

Zoo schreef de man van Tarsen aan de kerk van Philippi, dat hij begeerte had om ontbonden te worden, en met Christus te zijn, want dat dát zeer verre het beste was.

Past nu daarom diezelfde diepe uitdrukking op ons eigen zielsbestaan? Zou het daarom oprecht en waarlijk gemeend zijn, zoo een iegelijk onzer voor zichzelf die hooge woorden overnam? En als God ons aan ons woord hield, en op het eigen oogenblik met doodelijke ziekte trof, zou er niet veeleer verschrikking over onze ziel zijn, dan dank voor gebedsverhooring?

Hij die het eerst dat woord aan zijn ziel ontwong, was geen gewoon geloovige, maar een buitengemeen begenadigd man. Hij genoot ingevingen des Heiligen Geestes zooals geen onzer. Bovendien hij was een eenling. Hij had vrouw noch kroost. En wat nog sterker spreekt, hij leed onder bittere vervolging, en was een gevangen man te Rome, met doodvonnis bedreigd.

Voeg daar nu bij, dat hij zelf den Christus op den weg naar Damascus had gezien, en dat de zielverrukkende heerlijkheid van die persoonlijke ontmoeting met Christus een door niets te stillen heimwee in zijn ziel had achtergelaten, en immers het wordt u klaar, hoe zulk een man, die niets meer van de wereld te wachten had en voor wien de worsteling door het leven een

gestadig sterven was, zonder eenige overdrijving betuigen kon, dat hij verlangend naar het einde uitzag, en dat eindeloos te genieten, wat hij één oogenblik op den weg naar Damascus genoot, voor hem zoo zeer verre het beste was.

Maar juist dat maakt dan ook, dat zulk een zelfde woord op uw lippen slechts in die enkele oogenblikken waarheid kan zijn, als ge in hoog ernstige omstandigheden, er met uw geheele ziel inleeft, en dat ze klakkeloos na te spreken, terwijl geheel andere gedachten u vervullen, u niet verder brengt, maar achteruitzet, en u went aan de holle, niet door uzelf doorleefde phrase.

Ge spreekt dan Paulus na, maar spreekt zelf niet, en wat ge den gevangene van Rome naspreekt, is geen waarheid in uw ziel.

„Met Christus te zijn” heeft hier bij Paulus mystieke beteekenis. Hij wist zeer wel, dat na een sterven op dat oogenblik alleen zijn geest, van het lichaam afgescheiden, tot de gestadige gemeenschap met den Christus zou zijn ingegaan. Hij voegt er daarom zelf bij, dat hij begeerte heeft om *ontbonden* te worden, d. i. losgemaakt te worden uit zijn zichtbare verschijning.

Schrijft de apostel Johannes: „We zullen hem gelijk wezen, want we zullen hem zien gelijk hij is”, dan doelt dit niet op wat terstond na het sterven intreedt, maar op wat Gods kinderen wacht na de wederopstanding.

Zelf betuigt Paulus het dan ook: „Zoo we den Heere naar het vleesch gekend hebben, zoo kennen we hem nu niet meer naar het vleesch”. Zijn sterke verwachting van met Christus te zijn, richtte zich dus niet op eenig lichamelijk aanschouwen, maar op zielsgemeenschap, niet op een staren in zijn heerlijkheid, maar op een genieten van geestelijke uitstromingen.

Daarom zegt hij ook niet: „met Jezus te zijn”, maar „te zijn met Christus”, want tusschen die twee namen ligt altoos het kenmerkend onderscheid, dat we aan *Jezus* denkende, in onze voorstelling zijn menschelijke verschijning voor ons halen, van *Christus* sprekende, het zielsoog ontdekken voor het Middel-punt van ons geestelijk heil.

Het is wel zoo, dat Paulus later de stille verwachting gekoesterd heeft van den dag van Jezus wederkomst te beleven, en zonder sterven, door wondere verandering, in de heerlijkheid in te gaan; maar daarvan spreekt hij hier niet.

Toen hij schreef, dat „met Christus te zijn zeer verre het beste is”, dacht hij aan ontbinding en aan sterven, om zoo als afgescheiden ziel geestelijk tot de volle gemeenschap van zijn Heiland te naderen.

Is die geestelijke gemeenschap eerst na het sterven te wachten?

Stellig niet.

„Ik en de Vader, zoo sprak Jezus zelf, zullen komen en woning bij u maken”, en in de Openbaringen hebben we de belofte dat Jezus tot de verlostte, hem zoekende ziel, reeds hier op aarde komt, om Avondmaal met haar te houden.

Heel de Schrift, en heel de historie van Jezus' kerk, geeft van die geestelijke gemeenschap met de zijnen dan ook getuigenis.

Wat vóór het sterven, en na het sterven ten deze plaats grijpt, is alzoo in wezen niet verschillend. Met zijn „genade, majesteit en Geest” is Christus alomtegenwoordig, en dus ook in dit leven ons nabij.

Maar toch bestaat er in graad van gemeenschap zoo aanmerkelijk verschil.

Zelfs de „allerheiligste” kinderen Gods, zooals onze Catechismus het uitdrukt, genieten zoo rijke gemeenschap met Christus hier op aarde maar bij oogenblikken. En dan komt het stormende leven weêr met zijn afleiding, en zijn oppervlakkigheid, en zijn uitwendigheid, en zijn verstrooiing, waarin de ziel op mijlen afstands van Christus voortdooft.

En dat nu houdt na het sterven op. De wereld heeft dan geen vat meer op ons. Het leven is voor ons in den dood gegaan. En wat hier slechts een enkel maal vol en diep gesmaakt werd, wordt dan genoten storeloos en voor altoos.

En wat meer nog zegt, waar hier het „lichaam der zonde” in het heden en door de herinnering van het verleden, nog gedurig een scheidsmuur tusschen ons en den Christus optrekt, valt dan die scheidsmuur weg, en wordt juist daardoor de gemeenschap met Christus veel inniger dan ze op aarde ooit zijn kon.

Zonder zonde, en zonder herinnering van vroegere zonden te wezen, zal zoo Goddelijk rijk voor de verlostte ziel zijn.

Waar de almachtige Vader der geesten, na het sterven, zijn verlostte uitverkorenen bijeenvergadert weten we niet, en we kunnen er ons geen voorstelling van vormen. Wij kennen elkaar niet anders dan in het lichaam, en dus aan een waarneembare plek gebonden, maar de geesten zijn vrij. Wie in Christus sterven zullen als engelen in den hemel zijn, en geheel onze rekening naar meetbare afstanden valt bij hen weg. Voor de geestelijke aanschouwing kan geen afstand verschil maken.

Maar de ontbonden ziel blijft daarbij niet alleen in het genot

van haar geestelijke zintuigen, doch zal dan eerst met het zielsoog recht zien, en met het oor der ziel tot in het fijne toe hooren. Haar sfeer van leven zal zoo verrukkend worden uitgebreid, en in die sfeer van haar hooger leven zal Christus het geestelijk Middelpunt, al Gods engelenheir, met de heirschare zijner verlost en gezaligden, de van leven tintelende volheid zijn.

Tot wat ontwikkeling, en rijkere volmaking de verlost ziel in zulk een sfeer van leven, vatbaar zal blijken, is de geheimenis der hemelen. Maar zeker is het, dat God de Heere dan eerst openbaren zal wat verborgen kiemen van geestelijke kracht en geestelijken rijkdom Hij in het hart van zijn menschenkind verborgen hield. Bloemen zullen dan ontluike, waarin wij nooit het schoone vermoed hebben, keurgesteenten zullen fonkelen, wier glans ons hier zou hebben verblind.

En dit alles zal genoten worden als rechtstreeksche, steeds doorgaande uitstraling van Christus in het brandpunt der ziel, en een liefde, als hier de ziel niet zou hebben kunnen dragen, zal het hart voor dien Christus in gloed zetten.

En vraagt gij eerbiediglijk, waar God dan blijft, en of dan toch de teederste aanbidding onzer ziel niet hier reeds, en vooral aan de overzijde van het graf, naar het Eeuwige Wezen moet uitgaan, zooals de Psalmist zong: „Ik zal mij vermaken met Uw Beeld als ik zal opwaken”, let dan nogmaals er op, dat Paulus spreekt van met *Christus*, en niet van met *Jezus* te zijn.

Aan velen ontging dit, en zoo geraakten ze tot een Jezus-vereering, die waarlijk van het Eeuwige Wezen afleidde, en vooral vrouwen werden hierdoor misleid.

Maar als ge vasthoudt aan dat „met *Christus* zijn,” is dat dan niet uw God in Christus zelf bezitten? Is hij niet zelf God boven alles te prijzen, in der eeuwigheid? En als dan de verlost ziel het Eeuwige Wezen zoekt, niet in de Verborgenheid van zijn Wezen, maar in zijn Openbaring, kan ze dan God, dat Eeuwige Wezen, anders en rijker geopenbaard vinden dan in den Zoon zijner liefde? Heeft, wie Christus heeft, dan den Vader niet in hem, en is het niet in dienzelfden Christus dat alle toenadering van God den Heiligen Geest ons toekomt?

Buiten Christus is het alles donkerheid en verborgenheid, maar in Christus is, als we ons zoo mogen uitdrukken, het kristallijne venster geopend, waardoor de vrijgemaakte ziel in de diepten van het Goddelijk Wezen inschouwt.

Philippus kon nog zeggen: „Heere, toon ons den Vader en het is ons genoeg”, en hem moest nog geantwoord worden: „Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien.”

Maar de verlostte ziel vraagt zoo niet meer. Zij is met den Christus en ziet in en door Christus haar God.

III.

„Het sterfelijke van het leven verslonden”.

Want ook wij, die in dezen tabernakel zijn, zuchten, bezwaard zijnde; nademaal wij niet willen ontkleed, maar overkleed worden, opdat het sterfelijke van het leven verslonden worde.

2 Cor. 5 : 4.

Naar wat ge bij het sterven voor oogen ziet, kunt ge niet anders zeggen, dan dat het de Dood, die vreeselijke vijand van God en menschen is, die er in slaagt, eindelijk een u zoo dierbaar leven te verslinden.

Het was niet zijn eerste aanval. Althans het zijn uitzonderingen, als wie sterft ook niet reeds vroeger op het krankbed werd geworpen, en dat er vreeze des Doods om zijn sponde was.

Maar bij die vroegere aanvallen van den Dood was het nog afgewend. Na den avond waarin het geweest ons hart week maakte, was er gejuich in den morgen geweest. Op haar hoogste punt geklommen, liet de krankheid af. En, o, wat was dan dat teruglerangen van zijn lieve kranken weelde om niet uit te spreken voor het hart.

Doch nu liep het zoo anders.

Niets hielp, niets baatte, en onder het uitblazen van dat laatste tochtje adem, was het of de bittere Dood u, met al uw onverhoorde gebeden en uw doellooze zorgen uitlachte, en u hoonend toefluisterde: Nu won *ik* het toch, nu kwam de morgen waarin ge juichen zoudt, *niet*.

En dan stondt ge daar, het hart gebroken, bij de stervenssponde. En dan lag daar uw gestorvene, zielloos, levenloos. Ja, wel waarlijk, zoo het scheen, door den Dood *verslonden*. Verslonden, een zoo hard woord. Zooals we van een roofdier spreken, dat het *verslindt*. Alles op eenmaal weg. De blik van het oog, het zoete woord van de lippen, de warme handdruk, het spreken van het gelaat.

Alles op eenmaal weg. Koud, dor, somber. Het leven verslonden door den Dood.

Wie geen ander oog heeft, ziet het dan ook zoo. Wie niet anders dan de wereld kent, *kan* het niet anders zien.

En laat ons het maar bekennen, zooals het is, in het eerste harde oogenblik, als een schok door het hart gaat, ziet ook het kind van God het niet anders.

O, het is zulk een somber staren in de holheid en in de donkerte van de vallei der schaduw des Doods, als we een, aan wie ons hart hing, die angstige vallei zien ingaan.

De Dood die zijn prooi voor onze oogen wegsleurt, en wij die het zoo pijnlijk en machteloos moeten aanzien.

Zóó is de werkelijkheid. De bittere werkelijkheid in het zichtbare. En het is laffelijk u zelf bedriegen, als ge die harde werkelijkheid achter lijkkranen en bloementooi wegstopt, of waant troost te geven door algemeenheden over een voorzienige liefde Gods.

Er spreekt geen ernst in, het is gebrek aan moed, als ge naar zulk een blinddoek grijpt, om het harde van den dood voor uzelf en voor anderen te verbergen.

Gij hebt gebeden, en God heeft *niet* verhoord. Tegen uw gebed in heeft de Dood toch overmocht. Is dan God niet de Almachtige? En waar is dan die voorzienige liefde, dat Hij toch den Dood begaan liet, meer nog den Dood tot u *zond*, en uw kranke aan hem *overliet*?

Neen, zeg, dat de Dood er om en door de zonde is. Word geraakt in uw consciëntie. En beken, dat Gods schrikkelijke toorn in dat sterven wrocht. Zóó kunt ge bij uw dooden althans voor Gods *heiligheid* beven. Maar van voorzienige liefde te bazelen, als God den bitteren Dood het liefste wat ge op aarde hadt van u laat wegrooven, dat ge het lieve leven voor uw oogen verdorren, vergaan en verslinden ziet, dat is liegen tegen uw eigen hart.

Dat kunt ge in de oprechtheid uwer ziele niet.

Dat is spelen met woorden tot op het graf.

Maar nu komt Gods Woord, en dat Woord keert het, zonder iets, iets ook maar op die harde werkelijkheid af te dingen, voor u om.

Geheel om.

Voor uw lichamelijk oog is het zóó en niet anders. Maar ge hebt ook een oog in uw ziel. Een oog dat stekeblind blijft, en geen enkelen lichtstraal opvangt, en *niets* ziet, totdat God u bekeert, en geestelijk ziende *maakt*.

En dan ontsluit zich voor dat oog in uw ziel ook een werke-

lijkheid, maar een werkelijkheid *die vlak omgekeerd is*, en die u toont, niet hoe de Dood het leven verslindt, maar hoe juist in het sterven *het sterfelijke verslonden wordt door het leven*.

Hoe dat kan? Niemand die het u ontraadselt. Maar het kan en het is zoo *in Jezus*. In dien Wonderbare die zelf den Dood aangreep en den Dood dwong hem tot de heerlijkheid door te laten, en achter zich den weg openhield, opdat de Dood al de zijnen ongemoeid en ongehinderd in de heerlijkheid achter hem zou laten volgen.

Het leven, het waarachtige leven, is te machtig, om in dezen aardschen tabernakel gebonden te blijven. Het kan hier de wieken niet ontplooien. En daarom het leven moet ten slotte dat aardsche, dat sterfelijke van zich afschudden, om tot zijn hoogere werkelijkheid door te dringen. Het moet zich uit dat sterfelijk lichaam *losbreken*. En dat losbreken *is* ontzettend om aan te zien. Maar dan komt het leven ook waar het zijn moet. Dan ontplooit het zich in volle majesteit. En dan heeft juist daartoe dat leven eerst het sterfelijke moeten verslinden.

Voor het oog, dat uit uw ziel in de eeuwigheid gluurt, ligt het doode lijk er dan ook niet als een teeken dat de Dood een triumf heeft behaald, maar als *een zegeteeken van het leven*.

Het is de gebroken schaal, en juist het gebroken zijn van de schaal, toont dat het leven nu vrij wierd en ademt in hooger dampkring.

Dat verbroken zijn van het lichaam, anders zoo hard en wreed, is nu teeken van vrijmaking, zichtbaar, tastbaar bewijs dat het leven den sterflijken band heeft losgerukt.

En dat zich losbreken uit het sterfelijke, om zich nu in heerlijkheid te ontplooien, dat kon uw doode zelf niet doen, en dat kunt *gij* niet doen, als ge eens zelf sterft, maar dat deed, dat doet de Levensvorst, dat doet uw Jezus, *als* er leven in u is, en als ge in hem, in zijn leven zijt ingelijfd.

Het is niet uw doode die *hier* sterft, en Jezus op verren *afstand*, en uw doode die nu naar Jezus *toegaat*. Neen, hij was er bij. Hij deed het. En toen de Dood u hoonend tegenlachte, als had hij overwonnen, lachte uw Heiland u zielverrukkend toe, en toonde u de kroon, den palmtak der overwinning.

Wie daar buiten staat, die is er hard aan toe. Wie *niet* gelooft, komt als hij sterft om. De Dood houdt hem. En alleen met het zelfbedrog van bloemkransen en zinledige phrasen kan,

wie zoo zijn dooden sterven ziet, nog van vertroosting en van hope spreken. De roekeloosheid is dan ook zoo ontzettend van wie zelf voor Jezus' roepstem de ooren toestopt, en bij anderen zelfs het beginsel des geloofs in Jezus zoekt af te breken.

Hun ontwaken in de eeuwigheid zal zoo doodelijk angstig zijn!

Gods kinderen verstaan dan ook in gewone dagen van verre niet, wat genade hun geschied is, dat ze *gelooven* mogen, en als ze hun lieven sterven zien, mogen weten, dat ze in Jezus waren ingelijfd.

Want dat neemt wel het bange van het krank zijn, en het harde van het sterven, en het kille van het graf niet weg. Dat alles blijft. En het gemis en de verlatenheid volgen, en de wonde in het hart *moet* bloeden.

Maar naast en boven dat leven in het zichtbare met zijn wee en diepe smarten staat ook die andere werkelijkheid, die nóg zekerder is, dan wat u hier tranen doet schreien, en uit *die* werkelijkheid straalt u heilige vreugde, hemelsche vrede tegen. Een gewaarwording die zoo sterk kan zijn, dat het ook in u wordt zooals het in de ziel van Paulus was, toen hij schreef: Ik heb meer behagen, om uit het lichaam uit te wonen, en in te wonen bij den Heere.

En zeg nu niet, dat aan zulke geloofstaal het ziekelijke kleeft, want dat wie zoo er aan toe staat, ongeschikt wordt voor zijn taak hier beneden.

Zeker dit is zoo, als ge in uw God en uw Jezus slechts heilige Wezens aanbidt, die er zijn, om u te helpen, u te redden, en u ten eeuwigen leven in te leiden. Als gij het middelpunt wilt zijn, en Gods heilig bestel naar u laat rekenen.

Maar zoo is het *niet*, als ge met uw dooden en met wie u bleven, weet alleen om God en voor zijn heiligen Naam te bestaan, beide in leven en in sterven, hier en in de heerlijkheid.

Hij onze Vader en wij zijn kinderen; Hij de Heere, en wij zijn dienstknechten en dienstmaagden.

Want dan is het leven hier alleen zóó lang goed, maar dan ook zóó lang onafwijsbaar plicht, als we hier *zijn werk* werken, en aan de taak *die Hij ons gaf* arbeiden mogen.

Dan zijn we geboren om Hem te dienen, en wedergeboren met geen ander doel dan dat we Hem in den Zoon zijner liefde verheerlijken zouden.

Dan schonk Hij ons het geloof, niet om óns te zaligen, maar opdat Hij in onze zaligheid Zichzelven groot zou maken.

Dan is ons leven des Heeren, hetzij we hier nog blijven, hetzij we de eeuwigheid ingaan.

En dan komt óns sterven, en dat onzer lieven nooit anders dan op *dát* oogenblik, en nooit anders dan onder *die* omstandigheden, die Hem uw God geboden waren voor de voleinding van zijn raadsdag, en voor de eer en prijs zijns Naams.

En zeg dan vrij, dat er zóó het geween van den avond en het gejuich van den morgen is in hetzelfde hart.

Zoo gemengd is het innerlijk leven voor een iegelijk die met de zijnen *alleen voor zijn God wil bestaan*.

Een weenen om de snijdende pijn die het gewonde hart voelt, en toch uit datzelfde hart een toon des gejuichs en des lofs opgaande voor wat God aan zijn doode, die van hem ging, bereid heeft, en hem aan vertroosting, aan liefde en aan heilige roeping ook voor dit leven achterliet.

IV.

„Overkleed”.

Want ook in dezen zuchten wij, verlangende met onze woonstede, die uit den hemel is, overkleed te worden.

2 Cor. 5 : 2.

In tweeërlei beeld teekent de apostel hetgeen bij het sterven ons in ons lichaam weervaart.

In 1 Cor. 15 het beeld van het tarwegraan; dat in de geopende voren indaalt, door de werking van den grond, van het indringend vocht en van de instralende warmte aanzwelt, berst en te niet gaat, maar in dat te niet gaan een kiem, en straks uit die kiem een halm doet opschieten. Alzoo, zegt de apostel, vergaat het ook ons. Ons stoffelijk overschot daalt in de aarde, wordt onder den grond ontbonden, straks vindt men zijn plaats niet meer. Maar ook hier is iets dat blijft, en dat wat bleef ontplooit zich straks in rijkheid van vormen. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt.

Dat is het eerste beeld. Maar toen hij weêr naar de kerk van Corinthe schreef, voegde hij er een tweede aan toe, niet van het tarwegraan maar van den aardschen tabernakel.

Wij weten, zoo schreef hij toen, dat zoo ons aardsche huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.

Was het eerste beeld uit de sfeer der algemeene genade, dit tweede is genomen uit de bijzondere Openbaring.

Toen God Mozes opriep om voor Israël een „tente der samenkomst” te bouwen, toonde Hij hem „een huis niet met handen gemaakt, dat eeuwig in de hemelen is”. „Zie dan toe,” zoo luidt het woord des Heeren in Ex. 25 : 40, „zie dan toe, dat gij het alles maakt naar het exempel dat u op den berg getoond is. Een feit zoo gewichtig, dat het ons in het Nieuwe Testament, tot tweemaal toe, eerst in Hand. 7 : 44 en daarna in Hebr. 8 : 5 herinnerd wordt.

Hier bestond alzoo een mystieke samenhang tusschen den „tabernakel” in de woestijn en „de woonstede van God” in den hemel, en als de tabernakel zich straks tot den heerlijken tempel van Salomo ontplooit, is het gebrekkige te niet gegaan, en heeft het volkomene er zich uit ontwikkeld, maar zoo dat beide malen in tabernakel en in tempel zich de oorspronkelijke gedachte Gods; die aan Mozes getoond was, afspiegelt.

Dit nu brengt de apostel, bij de keuze van zijn tweede beeld, op ons lichaam over.

De roem van het Verlossingswerk is, dat God zelf woning in het hart van zijn geheiligden maakt, en dat de Heilige Geest *in ons* als in zijn tempel bidt en troost. Zoo is Gods kind zelf een woonstede Gods, zijn lichaam een tempel des Heeren geworden.

En in aansluiting hieraan nu het heerlijke beeld van tabernakel en tempel op ons zelve overbrengende, zegt hij dat het sterfelijk lichaam, waarin we hier omwandelen, de tabernakel in de woestijn is, en dat die tabernakel onder moet gaan, om plaats te maken voor den heerlijken tempel, voor het huis niet met handen gemaakt, ons voltooid, ons voleindigd, ons verheerlijkt lichaam in de hemelen.

In twee beelden, het eene uit de algemeene en het andere uit de bijzondere Openbaring, alzoo dezelfde rijke gedachte: Het lichaam, waarin we nu omwandelen, gaat te niet, maar wordt eens vervangen door veel heerlijker lichaam, en tusschen die beide bestaat, naar Goddelijke ordinantie, een verborgen, een mystieke samenhang.

De aar komt uit de graankorrel, de tempel uit den tabernakel voort.

Toch was hiermede nog niet genoeg gezegd.

De vraag viel toch niet te onderdrukken, of deze overgang, deze gedachtenwisseling, deze ontplooiing van het verderfelijke in het onverderfelijke, opeens, in één punt des tijds toegaat, dan wel of er tusschen het ondergaan en het weêr opstaan verloop van tijd ligt.

In de beide gekozen beelden was dit zoo.

Als de tarwekorrel aan de aarde wordt toevertrouwd, is de halm en de are er niet aanstonds, maar gaan maanden voorbij. En toch toen Salomo den tempel bouwde was de tabernakel reeds voor lange jaren van zijn eerste heerlijkheid beroofd.

En zoo nu ook verloopt er een van God bestelde tijd tusschen het oogenblik dat we ons sterfelijk lichaam in den dood loslaten en van ons afschudden, en dat andere oogenblik waarop Christus, met zijn heilige engelen verschenen, ons sterfelijk lichaam gelijkvormig zal maken aan zijn verheerlijkt lichaam door die wondere, Goddelijke kracht, waarmee hij alle dingen aan zichzelf onderwerpt.

Toch is dit verloop van tijd niet voor allen even lang.

Het langst voor de patriarchen van vóór den Zondvloed, het kortst voor wie het laatst op aarde zullen geboren worden.

En vlak vóór Jezus' wederkomst zullen er verlost en van Christus op deze aarde zijn, wier sterven met hun opstanding zal saamvallen, of, beter gezegd, die niet zullen sterven, maar wier sterfelijk lichaam op eenmaal in hun heerlijk lichaam zal veranderd worden.

Tot twee malen toe roemt de apostel het geluk dezer laatsten. Eerst in 1 Cor. 15. Dan in 1 Thess. 4.

En dit is het wat hij in 2 Cor. 5 noemt, niet *ontkleed*, maar *overkleed* worden.

Op hetzelfde oogenblik het aardsche kleed van ons laten glijden, en ons verheerlijkt lichaam aandoen.

Dat „bekleeden”, „ontkleeden” en „overkleeden” is een nieuw beeld door den apostel in het beeld van den tabernakel ingedragen, wat te gereeder kon, omdat de tabernakel uit dek-kleeden en gordijnen bestond. De tent van den Bedoeien is nog zijn tweede kleed, dat hij, waar hij henen trekt, met zich voert.

In duidelijkheid schiet het dan ook niets te kort. Op aarde zijn we *bekleed* met ons sterfelijk lichaam. We worden *ontkleed* als we dit aardsche lichaam afleggen. En we worden *overkleed*, als we tot die enkelen behooren, die in één punt des tijds het sterfelijke met het heerlijke lichaam verwisselen.

Die velen daarentegen, bij wie tusschen hun sterven en hun wederopstanding een korter of langer tijd verloopt, zijn gedurende dien tijd „ontkleed”, of, gelijk de apostel het ook noemt „naakt”.

Verreweg der meesten lot.

En de gedachte hieraan nu heeft voor den apostel iets smartelijks. Hij verheelt het toch niet, dat we „in dezen tabernakel

zuchten, bezwaard zijnde, nademaal we niet willen ontkleed, maar *overkleed* worden". Dezelfde gedachte, die hij in vers 2 alzoo uitdrukte: „Want ook in dezen zuchten wij, verlangende met onze woonstede, die uit den hemel is, *overkleed* te worden".

Niet, dat er daarom twijfel in het hart rijst.

Ook al zullen we niet aanstonds „overkleed" worden, nochtans *weten* we, dat we een gebouw van God *hebben*, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.

Alleen maar, al is dit zoo, daarom kunnen we er nog niet aanstonds na het sterven bezit van nemen.

Dat toeft tot Jezus' wederkomst, en tot zoolang mist het kind van God dat stierf zijn aansluiting aan het zichtbare.

Geestelijk brengt dit geen mindere genieting met zich. De verlostte ziel, van dit lichaam der zonde en des doods ontbonden, bezit geestelijke organen, waarmee ze onmiddellijk de geestelijke wereld ontdekt en waarneemt.

Er is een buitenzijde en een binnenzijde van het leven. En al is ook wie in Jezus stierf, zoolang de opstanding toeft, van die buitenzijde van het leven, van wat zienlijk en zichtbaar is afgesloten, met de diepe binnenzijde van het leven heeft de verlostte en vrijgemaakte ziel gemeenschap. Heilig, plechtig en statig gaat het zielsoog voor die geestelijke wereld open, en daarin kan ze niet anders dan genieten, want ze kent geen zonde en geen verzoeking meer, en ontwaart niets om zich heen dan wat rein en heilig en hemelsch is, en in het middelpunt van die reine, heilige wereld het Lam, dat geslacht is, en in hem het Volzalige Wezen. Wie in Jezus stierf, vermaakt zich in het Beeld Gods terstond na het opwaken in de wereld der onzienlijke dingen.

Hier hebben we daarvoor zinlijke organen noodig. Daar niet meer. Vrij van het lichaam der zonde, leeft de verlostte ziel door eigen instrumenteering in die heilige wereld in.

Maar toch doet dit onze scheppingsordinantie niet te niet.

Naar luid van die scheppingsordinantie zijn we als menschen bestemd, niet alleen in het onzienlijke, maar ook in de zichtbare wereld in te leven. Ook wie in Jezus stierf, blijft *mensch*.

En voor al wie *mensch* is blijft het een gemis, zoo we in het zichtbare ons niet openbaren kunnen.

Vandaar dat de apostel niet zegt: „Als ik Jezus maar geestelijk geniet, wat zou mij dan dat zichtbare deren.

Nee, hij blijft ook om het heerlijk lichaam roepen.

Volkomen zal de heerlijkheid eerst dan zijn, als de naakte ziel zal worden overkleed.

En dit nu is de roem onzer hope, dat we *weten*, dat ook die laatste genade aan Gods heiligen verzekerd is, en alle eeuwen door beleed Christus' kerk die hope in haar veelzeggend artikel: „Ik geloof de wederopstanding des vleesches.”

Hoe die zijn zal, geen onzer die het zeggen kan. Alleen dit weten we, dat de aanvang van dezen onzen aardschen tabernakel in één kleine, onwaarneembare kiem bestond, die, naar de embryologen ons leeren, in één, o, zoo kleine cel was verborgen, en dat, door het opnemen van stof uit deze aarde, uit die onzichtbare kiem heel ons lichaam werd opgebouwd.

Die opgenomen stof nu valt bij het sterven weêr af, *maar die kiem blijft*, die is onverdelgbaar, en daarin schuilen wonderbaar al de gegevens voor hetgeen ons lichaam tot ons *persoonlijk* lichaam maakt.

Brengt nu Christus eenmaal die tijdelijk latente kiem met de stof der nieuwe wereld in aanraking, dan wordt daaruit vanzelf dat nieuwe lichaam opgebouwd, dat bij de heerlijkheid past.

Het zal met ons dan zijn, als met de struik, die, bij den grond afgesneden, verdort, maar bij het koesteren der lentezon nieuw uit haar wortelkern opschiet; wat de Heilige Schrift noemt „het zaad waarin na de verwelking het steunsel nog is” (Jesaia 6 : 13), of ook „het nieuwe rijsken uit de dorre aarde” (Jesaia 53 : 1).

En dan zullen we „overkleed” zijn, om niet meer enkel geestelijk, maar *naar ziel en lichaam beide*, eeuwiglijk in glorie te dienen, en te loven Hem, die, zelf de Liefde, alleen al onze liefde waardig is.

V.

„Bekleed met witte kleederen”.

Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen; en ik zal zijnen naam geenszins uitdoen uit het boek des levens, en ik zal zijnen naam belijden voor mijnen Vader en voor zijne engelen. *Openbaring 3 : 5.*

Het heimwee naar den hemel komt niet in elk hart uit denzelfden drang voort.

Er zijn er die naar den hemel verlangen, omdat ze te oud voor deze wereld zijn geworden. Die wereld past niet meer bij hen, en zij passen niet meer bij die wereld. Als ze nog in de volle kracht des levens waren, die hen vroeger deed blinken, zou geen doodsgedachte over hen zijn gekomen. Maar nu hun

kracht gebroken, en de stengel geknakt is, komt allengs de gedachte in hen tot klaarheid, dat het in den hemel toch beter zal zijn dan zóó.

Een ander is nog wel zoo oud niet, maar veel liep hem tegen, en aan zijn hart is door bittere verliezen en bange rouw wonde op wonde toegebracht, en die wonden blijven bloeden. De tijd slijt bij hem niet. Het werd zoo leeg om hem heen op aarde; al wat hij liefhad is hem naar den hemel voorgegaan. En om de zijnen voelt hij zich nu reeds, in gedachte, meer daar boven thuis, dan hier beneden.

Bij zeer enkelen, niet zoo velen, heeft het heimwee naar boven edeler aandrift. Ze hebben Jezus lief. Niet maar lief zooals ieder Christen dien Jezus liefheeft, die voor ons in den dood ging, maar zoo, dat zij zich „in hem verheugen, hoewel hem niet ziende, met een onuitsprekelijke vreugde.” Niet sentimenteel, maar heilig teeder. Teeder, omdat ze in Jezus den toegang tot den Vader hebben, en omdat, zooals het hart dorst naar de waterstroomen, zoo hun ziel dorst naar den levenden God. Deze zijn de zielen, zooals men ze, helaas, weinig vindt, die overvloeien van een overvloeijende liefde voor het Eeuwige Wezen.

Zoo konden we voortgaan. Bij sommigen is het heimwee naar boven metterdaad een trekken naar het Vaderland, naar het Vaderhuis waar ze thuis hooren. Weer anderen branden van verlangen naar heerlijker staat, dan hun op aarde ten deel viel. Er zijn er, die zoo aandoenlijk op de aarde geweend hebben, en nog weenen, om het eindeloos verdriet dat hen overstelpte; ongelukskinderen gelijk de wereld ze noemt; en die nu smachten naar het oogenblik dat de laatste traan van uit hun oog zal worden afgewischt.

Och, laat ons ons zelve en de gemeente Gods niet misleiden. Die waarlijk heimwee naar den hemel koesteren, en met den apostel begeerte hebben om liever vandaag dan morgen ontbonden te worden, ze zijn dun gezaaid, zelfs onder de geloovigen; en zelfs onder diegenen, die dat heimwee waarlijk kennen, is die prikkel die hen drijft, nog zoo zelden van het „fijnste goud”.

Want we ontkennen wel niet, dat er in elk der beweegredenen die we opsomden, *iets* is dat recht van meespreken heeft. Bijna elk van deze wordt ook in de Schrift gebillijkt. Maar toch, het dorsten naar den levenden God moet, zal het wel zijn, de sterkste drang worden, en wat daarmee gelijk staat: het innig, vurig zielsverlangen, om eindelijk, eindelijk dan toch voor eeuwig met de zonde te breken, en *der zonde ganschelijk af te sterven*.

Paulus noemt dit: Verlost worden van het lichaam dezes doods. Christus zelf teekent het aan de kerk van Sardes als een „*bekleed, worden met witte kleederen*”.

Maar om dat zielsverlangen te kennen, moet ons dan toch haat tegen Satan, haat tegen de zonde, als een sterke, onweerstaanbare drijfkracht, innerlijk persen en dringen in het hart.

Onze dood is geen betaling der zonde: maar *een afsterving der zonde*.

Hier blijft Gods kind tot aan zijn dood toe een slachtoffer van de zonde.

Een verwarrende gedachte voor ons denken en belijden, en een pijnlijke realiteit voor onze consciëntie.

O, het klinkt zoo verrukkend heerlijk als het heet: „Wij dan die der zonde gestorven zijn, hoe zullen we nog in haar leven?” Of ook: „Onze oude mensch is met hem gekruisigd, opdat het lichaam der zonde (d. i. het wezen der zonde) te niet gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen”. Of eindelijk: „Die uit God geboren is, zondigt niet meer, en hij kan niet meer zondigen, want het zaad Gods blijft in hem”.

Maar met dit al blijft er dan toch zonde in ons wonen. Voelen we telkens den trek naar de zonde in ons opkomen. En hebben we elken avond opnieuw onze zonden voor onzen God te belijden.

Want er zijn wel personen, zelfs predikers geweest, die uitriepen: „Ik ben er. In meer dan tien jaar deed ik geen zonde meer. Men *kan* een reëel heilige reeds hier op aarde zijn.” Maar bitter was de ontzuuchtering veelal. Hoe werd niet meer dan één van wie zoo spraken, straks ellendiglijk door grove zonde verrast!

Lees en herlees wat zelfs een apostel als Paulus in Rom. VII klaagde over zijn eigen zielstoestand: „Ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch, maar ik zie een andere wet in mijn leven, die mij gevangen neemt onder de wet der zonde.” En diezelfde Johannes, die zoo heerlijk-overwinnend schreef, dat wie uit God geboren is niet meer *kan* zondigen, schreef hij het ook niet: „Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zoo verleiden wij ons zelven en de waarheid is in ons niet?”

Helaas, we hebben er geen getuigenis voor noodig, we weten het zelven wel. De zonde blijft ook onder Gods kinderen een macht, waarvoor ze zoo telkens bezwijken. Het is zoo, het is niet meer de oude *heerschappij* der zonde. Ze *dienen* in strengen

zin de zonde niet meer. Ze hebben nu zielsverdriet over hun zonde. Ze is hun een hinderlijke smet op hun kleed.

Ook lachen ze tegen Satan in het aangezicht, zoo dikwijls ze zich in het middelpunt van hun geloof samentrekken, en zich in Christus geborgen gevoelen. Hoe het storme om hun heen, en storme in hun leven, en storme in hun hart, in het eind liggen ze toch aan de genadig hun geschonken geloofs-zekerheid voor anker.

Maar in het feitelijke leven, in hun dagelijksch zielsbestaan, in hun overleggingen en neigingen en daden en woorden, *blijven* ze struikelen; en wat Paulus uitriep: „Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods”, komt ook hun bij tijden zoo roerend diep uit het hart.

En als die stemming in hen blijft, als die vurige begeerte niet maar nu en dan, bij tijden, opkomt, maar blijvende, duurzame, overheerschende begeerte, een innig heimwee en een vurig zielsverlangen in hen wordt, — dan ja, begint ook het sterven voor hen in een andere gedaante te staan, en wordt het besef in hen levendig, dat alleen dat sterven hun het middel kan worden, om *af te sterven van de zonde*.

Maar eer het zoover komt, moet er in verreweg de meesten, o, zooveel in hun hart worden omgezet.

Beluister de besprekingen maar. Er wordt een plan geopperd. Men valt er bij. „O, ja, dat plan zou toelachen. *Mocht* het, het zou heerlijk wezen. Maar neen, ik doe het niet. Ik ga er niet op in. Ik doe niet mede. Want het *mag* niet.

Dus eigenlijk zou men wel willen. Men gevoelt er een sterken trek naar. Er is een onbestemde begeerte of het gebod, dat het verbiedt, niet mocht bestaan. Men zou vrij willen zijn, om te mogen zondigen. Doch men laat het uit vreeze. Men doet het niet, omdat het niet mag. Men zou wel willen, maar men wil niet, bewust en met voorbedachten rade, tegen God ingaan.

En dan is men staande gebleven. Men bezweek niet in de verzoeking. Men overwon. Maar toch, de innerlijke trek was er, en de haat tegen de zonde, omdat ze zonde is, was er nog niet.

En dat is het bange, het pijnlijke. Die bekoring die veel dat zondig is, nog uitoeft op ons hart.

Meer nog.

We overwonnen doch meestal alleen als de opinie der broederen ons droeg. Als er sprake was van een zonde, die algemeen onder de broederen wordt afgekeurd. Als het een

zonde gold, die uit zou komen. Als er sprake was van iets zinlijks, en iets wereldsch, van iets dat in het oog loopt.

Maar hoe staat het, als niemand er iets van merken zou, *dan God alleen?* Als het een zonde van onzen hoogmoed, van onze zelfinbeelding, van onze eierzucht, van onze heerschzucht geldt. Kortom, een zonde, die gemeenlijk niet onder het „onzedelijke” wordt gerekend, al weet onze ziel zeer wel, dat Satan nooit anders dan juist door zulke zonden zondigt, en toch het schriklijkst door God verworpen is.

We denken zoo dikwijls, dat we iets *om Godswil* laten, en dat het toch niet anders is dan een *laten om menschen*.

Doch ook dan zelfs, als ge het om Godswil laat, is het nog zoo dikwijls meer een laten omdat het zoo vreeslijk is in de handen van den levenden God te vallen, dan omdat ge God liefhebt, en iets in u draagt van dien haat waarmede God zelf de zonde haat.

En toch, wie haken en hunkeren zal naar *het afsterven van de zonde*, en naar het bekleed worden met het *witte klee*d, moet in zijn hart *tegen de zonde zelve* gekeerd staan. Hij moet de zonde schuwen als een pestgif, dat hem met den dood bedreigt, als een giftige slang die zich om zijn ziel kronkelt, als een booze macht die hem overmannen wil.

Hij moet in de zonde zijn doodsvijand zien, den brieschenden leeuw die omgaat om hem te verslinden.

Zooals men op een besmettelijken zieke toetreedt, met de vreeze in het hart, van ook zelf aangestoken te worden, zoo moet hij de aanraking met de zonde der wereld aan zijn ziel gewaar worden.

Nooit meer: „ik zou er wel trek in hebben, maar het *mag* niet.” Doch altoos: „o, God, de zonde naakt weer, red, verlos, behoed uw knecht of uw dienstmaagd”.

En als dan toch de zonde altoos weer aan de deur van ons hart klopt, en we almeer merken: „Zoo zal het blijven tot aan onzen dood toe”, dan, ja, komt eindelijk ook in ons hart die hooge, die heilige zielsbegeerte naar het sterven op, niet enkel omdat het een doorgang zal zijn naar een eeuwig leven, maar eer zelfs nog omdat we dan voor eeuwig, dan tot in het diepst van ons leven, *der zonde zullen afsterven*.

VI.

„Zij zijn gelijk de Engelen”.

En Jezus, antwoordende, zeide tot hen: Dwaalt gij niet, daarom dat gij de Schriften niet weet, noch de kracht Gods? Want als zij uit de dooden zullen opgestaan zijn, zoo trouwen zij niet, en worden niet ten huwelijk gegeven, maar zij zijn gelijk engelen, die in de hemelen zijn. *Marcus 12 : 24, 25.*

Er bestaat tusschen de overdenkingen, waartoe het sterven óns zoo vaak verlokt, en de leidende gedachte die de Heilige Schrift met het graf verbindt, *dit* in het oog springend verschil, dat bij ons de weemoedige vraag naar het wederzien zich op den voorgrond dringt, en dat de Schrift steeds in de eerste plaats gewaagt van „het zijn bij Jezus” en van het „zich vermaken in het beeld Gods.”

Niet dat de Schriftuur daarom de mogelijkheid van het wederzien en van het herkennen uitsluit, maar nergens treedt in de Schrift dat wederzien als eigenlijke grond van vertroosting op den voorgrond. Er is geen opzettelijke sprake van in het Oude Testament, en er wordt nergens nadruk op gelegd in de Schrift van het Nieuwe Verbond.

Wel gewaagt het Oude Verbond van een „verzameld worden tot de vaders,” maar dit is meer een nationaal- of stambegrip, dan een *persoonlijke* verwachting. Alleen zou men kunnen zeggen, dat in de gelijkenis van den „rijken man en Lazarus” de rijke, na zijn dood, aanstonds én Abraham én den armen Lazarus herkent. Toch zij ook hierbij opgemerkt, dat het kennen van Abraham geen *herkennen* is, en dat er voor den rijken man bij het herkennen van Lazarus eer van een verergering van leed dan van vertroosting sprake is. De rijke man is niet in den hemel, maar in de hel. En waar wij van wederzien en herkennen spreken, bedoelen we allermint een herkennen van de goddeloozen, maar een wederzien van hen, die met ons in Christus waren ingelijfd.

De eenige zekerheid die de Schrift ons biedt voor het wederzien, is dat wie zelf in het geloof sterft, vergaderd wordt tot de „vergadering der volmaakt rechtvaardigen,” en dat we natuurlijk in die „vergadering der volmaakt rechtvaardigen” ook hen zullen vinden, die we hier in de hope des eeuwigen levens ten grave droegen.

Zoo hangt alle „wederzien” uitsluitend af van den band des geloofs, die ons met onze afgestorvenen in Christus vereenigen

blijft, maar altoos zóó, dat in de vergadering der volmaakt rechtvaardigen, niet zij die ons voorgingen, maar Christus het groote middelpunt der aantrekking blijft, en dat alle wederzien en weer samenleven aan onze betrekking tot God in Christus *ondergeschikt* wordt gemaakt.

Zoo echter wordt het „wederzien” gemeenlijk niet bedoeld. Wat men zich daarbij denkt is veelal een eenmaal voortzetten in den hemel van de betrekking des bloeds of der vriendschap, die ons hier op aarde aan onze lieve dooden verbond.

En hiervan nu vraagt Jezus: „Dwaalt gij niet, daarom dat gij de Schrift niet weet, noch de kracht Gods?”

Er was sprake van een gestorvene vrouw, die meermalen was gehuwd geweest, en nu rees de vraag: Indien de aardsche liefdesbetrekking hiernamaals wordt voortgezet, wiens zal die vrouw dan zijn?

En geheel dit denkbeeld nu snijdt Jezus af. Van *zulk* een wederzien en zulk een weér saamleven weten de Schriften niets. En wie het zich nochtans aldus denkt, mist een oog voor die wondere kracht Gods, waardoor Hij voor het leven hiernamaals een ordening in het leven riep, zoo geheel onderscheiden van het leven hier op aarde.

Is op aarde de huwlijksband de sterkste van alle banden, zoodat Vondel in zijn rei naar waarheid zingen kon: „Waar werd oprechter trouw dan tusschen man en vrouw ter wereld ooit gevonden? De band die het harte bindt, van *moeder* aan het *kind*, gebaard in wee en smarte, aan hare borst met melk gevoed, zoo lang gedragen onder 't harte, verbindt het bloed. Maar sterker is de band van het paar, dat hand aan hand, verknocht om niet te scheiden”, enz., en dan komt de lofverheffing van het huwelijk.

Maar juist deze sterkste van alle banden werkt alleen voor de aardsche huishouding. Niet voor den hemel. En Jezus spreekt het duidelijk uit, dat deze band ook na de opstanding der dooden niet terugkeert: „Aangaande de dooden dat zij opgewekt zullen worden, als zij uit de dooden zullen opstaan, zoo trouwen zij niet, noch worden ten huwelijk gegeven, *maar ze zijn gelijk engelen die in den hemel zijn.*”

Is er nu onder de engelen Gods geen onderlinge kennis? Zouden de engelen, als elkander over en weer onbekend, gedachteloos bij elkander voorbijgaan? Dat stellig niet. Maar wel staat dit vast, dat hun onderlinge betrekking niet ontleend is

aan den liefdeband van het huwelijk, of aan den band tusschen kind en moeder, of tusschen broeders en zusters, maar dat hun onderlinge band en betrekking zich uitsluitend regelt *naar den dienst dien ze in de heerschare Gods vervullen*.

Ze hebben geen eigen onderling familieleven, zoodat hun religie, hun dienst van God, bij dit onderlinge leven *bijkomt*, maar dit dienen van God, dit zijn van „knechten des Allerhoogsten,” is *al* hun leven, en geen ander saamleven dan in dien dienst des Heeren is voor de engelen denkbaar.

Zegt nu Jezus ons, dat, én na het sterven, én na de opstanding der dooden, de saamleving der geloovigen niet meer het karakter zal dragen, dat het hier bezat en bezitten moest, maar dat het een saamleven *als van Gods heilige engelen* zal zijn, dan valt hieruit niet anders te besluiten, dan dat de aardsche betrekkingen wegvallen, en dat *alleen* de zielsinnige betrekking tot Christus en in den dienst van God, eeuwiglijk ook ons onderling samenzijn zal bepalen.

Wie dus bij het overdenken van zijn eigen sterven, in de eerste plaats zich voorstelt, dat zijn zaligheid hierin zal bestaan, dat hij zijn huiselijken kring en zijn vriendengroep, waarin hij hier eens zoo rijk genoot, daar zal terugvinden, om op de oude manier, mits dan nu geheel geheiligd, het vroegere leven weer aan te knopen en voort te zetten, wordt door de stellige uitspraak van Jezus, hiertoe niet aangemoedigd, maar er beslist van afgemaand.

Voor zoover ge met uw afgestorvenen een band in Christus hadt, in zooverre blijft die band eeuwiglijk. Al het overige valt, wanneer ge zelf gelijk een engel Gods in den hemel zijn zult, weg.

Zelfs bij het graf mag het schepsel zich nooit vóór den Eeuwige dringen, en waar ons sentiment er in weemoed toe neigt, om hiertoe verlokt te worden, hebben we die gevoelsbeweging te weerstaan.

De poging, om als het graf gesloten is, ons zeker voortgezet gemeenschapsleven met onze lieve dooden in te beelden, leidt dan ook stellig van den godvruchtigen weg af. Dat pogen is heerlijk, als het een leven uit *de herinnering* is, maar het raakt het spoor bijster, als we aan onze afgestorvenen denken, als op ons neerziende en ontwarende al wat we doen en wat ons wedervaart. Dat ook voor hen die van ons gingen de herinnering nawerkt, mag aangenomen worden. Anders zou herkenning ondenkbaar wezen. Maar van wat na hun dood op aarde geschiedt, dragen ze *geen* kennis. „Abraham weet van ons niet, en Israël kent ons niet, maar Gij, o, Heere, zijt onze Vader.”

Zelfs de gedachte, dat het neerzien op ons van onze dooden

ons van zonde zou afhouden, kan hierin niets veranderen. Wat zondig is zullen we schuwen, niet ter oorzaak van onze afgestorvenen, maar *ter wille van den Heere onzen God*. „Tegen U, riep David uit, *tegen U alleen* heb ik gezondigd” en alleen wat ge om Gods wil laat, heeft zedelijke waardij.

Zoo brengt dus het sterven wel waarlijk tijdelijke scheiding teweeg. Alleen de herinnering blijft. Maar buiten die herinnering weten zij die heengingen niets van ons, noch wij iets van hen die van ons gingen, dan alleen in zooverre er zekerheid is van onzen band in Jezus en van een saamverbonden zijn in den dienst onzes Gods.

Maar juist dat saamwerken in den dienst onzes Gods, toeft niet tot het wederzien.

Zij daar boven, en wij hier beneden, *blijven* in dien dienst van het Koninkrijk onzes Gods verbonden, ook al bouwen zij nu reeds aan een standmuur van den tempel Gods, die hen aan óns oog en ons aan hún oog onttrekt.

Niet dus het weemoedig sentiment, maar het saam in dienst staan van eenzelfden Koning, het saam om eenzelfden God als aller middelpunt ons bewegen, dát is de band die nooit verbroken wordt, die door dood en graf heen blijft, en die in den dag der opstanding het heerlijk besef van saamhoorigheid vernieuwen zal.

Altoos op voorwaarde, dat we ook hierbij al het aardsche ons wegdenken, en van het hemelsche nooit anders dan hemelsche gedachten koesteren.

Reeds hier op aarde leven we niet aldoor in *hetzelfde* verband. Eerst is het een saamleven met ouders, broeders en zusters. Dan een saamleven met wie ons aantrekt op school of bij onze studie. Daarna komt het saamleven in een eigen gezin. En voorts het saamleven met wie in kring van arbeid of door vriendschap bij ons hoort. Ook wisselt onze levenskring, als we verhuizen van de ééne woonplaats naar de andere. En zonder nu te zeggen, dat bij zulk wisselen van levenskring de vroegere banden geheel afsterven, zoo weten we toch zeer wel, dat de latere verhouding vaak een geheel andere wordt dan ze vroeger was.

Hoe klein en nietig zijn nu niet de veranderingen van levenskring op aarde, vergeleken bij die *ontzettende verandering*, die plaats grijpt, als we uit onzen aardschen beroepskring in onze hemelsche omgeving en in onzen hemelschen dienst worden overgeplaatst.

Nu zijn de schikkingen Gods voor onze aardsche verbinte-

nissen natuurlijk berekend op de taak, *die we hier te volbrengen hebben*, en zullen zoo ook de schikkingen Gods voor onze hemelsche verbintenissen zijn aangelegd op den dienst waartoe diezelfde God ons *in de eeuwigheid* verwaardigen zal. Iets waaruit volgt, dat de saamvoeging van de personen voor een zelfden dienst daarboven vaak een geheel andere kan zijn, dan ze hier op aarde was. Hier vergeten personen kunnen dáár vooraan staan, wie hier vooraan stond, dáár zich een ondergeschikte plaats zien aangewezen.

Altoos als *de engelen Gods*, en daarom als de engelen Gods nooit naar iets anders vragende, dan om vaardig te zijn tot den dienst onzes Heeren.

Doch juist hierdoor wordt op het „wederzien” en het „herkennen” zulk een heel ander, en veel heiliger licht geworpen.

Alle egoïsme valt dan weg. Er is dan geen sprake van, om wie van ons gingen, weer voor onszelfen te bezitten, noch om de aardsche huishouding hier namaals weer met hen op te richten.

Veeleer zal het dan zijn, een eerbiedig ontwaren van wat plaatse Jezus voor hen in het groote Vaderhuis bereid had. Wat nieuwe roeping hun gegeven is. Tot wat heel anderen dienst ze verkozen zijn. En wat eertijds schuilende krachten voor dien heiligen dienst verrassend in hen ontloken. En dan daarin genieten, om het wonderlijk bestel Gods, die het alzoo voor hen verordend had. En ook met het oog op die schikking Gods, o, zooveel verstaan wat we hier op aarde in hun wezen, in hun aanleg en in hun levenslot nooit begrepen hadden.

En ja, dan nogmaals een band der liefde, maar een band van zoo geheel anderen aard. Hier was het, saam een huis voor onszelfen bouwen, maar daar zal het de vreugd en het voorrecht zijn, om saam te mogen bouwen aan den tempel van de glorie onzes Gods.

En daarom, al werden we hier namaals niet weer met onze lieve dooden tot *denzelfden* dienst geroepen, geen klagen zal hieruit voortvloeien noch een weemoedig ons teleurgesteld gevoelen, omdat we dan beiderzijds geen hooger en geen heiliger vreugde zullen kennen, dan zelf te arbeiden en elkander te zien arbeiden op *die* plek en aan *die* taak, die onze God het meest verheerlijkt.

VII.

„In het huis mijns Vaders zijn vele woningen”.

In het huis mijns Vaders zijn vele woningen; anderszins zoo zoude ik het u gezegd hebben; ik ga henen om u plaats te bereiden.

Joh. 14 : 2.

Voor wat rein-geestelijk is zijn wij, menschen, zonder vorm van voorstelling.

Al wat zienlijk, tastbaar en lichamelijk is heeft op het gezichtsveld onzer verbeelding omtrekken en tinten, maar als ge beproeft u *een ziel* te denken, staat ge verlegen. Als ge u een *engel* wilt voorstellen, neemt ge de menschengestalte te hulp en verrijkt ze met vleugelen. En als ge hooger nog opklimt en tot het Eeuwige Wezen uw aanbeddende gedachte poogt op te heffen, verliest ge u in het vormlooze Oneindige.

En zoo nu is het ook, als ge u met uw gedachten in den hemel poogt te verplaatsen.

Ge hebt dan wel gelezen van een Troon Gods, en van den Driemaal Heilige, de zoomen van wiens kleed over den troondorpel heengolven, maar dat is beeldspraak, en geen werkelijkheid in plastischen zin. En als ge dan hoort van de tienmaal tien duizend engelen die den Troon omstuwen, en van het altaar der gebeden dat voor dien Troon staat, en van de vier en twintig Oudsten uit Gods volk die bij dat altaar nederknielen, dan komt er in de voorstelling wel teekening, en kunt ge u in en bij dat alles ook de Vergadering der volmaakt rechtvaardigen en van de „heiligen in het witte lijnwaad” denken, maar toch komt ten slotte altoos weer een wreede schok dat alles van voor uw oog wegrukken. Immers het is en blijft beeldtaal, en zoo als ge, afgaande op die beelden, het u zoudt voorstellen, zóó is het niet.

Natuurlijk is het van alle oppervlakkigheden het toppunt, als de twijfelaar uitroept: Dan is uw geloof aan een ziel, een geest, een God, een hemel ook niets dan inbeelding. Immers een kracht, b.v. de aantrekkingskracht, en de afstootende kracht, en de groeikracht en zooveel meer kunt ge evenmin zien of tasten of u voorstellen, en toch ondervindt ge en ziet ge elk oogenblik dat die veelheid van krachten wel terdege in de natuur bestaat en werkt.

En zoo ook, moed, wilskracht, geestdrift, bezieling en zooveel meer zijn evenzoo verschijnselen in het leven, die ge ook nooit anders dan aan de uitwerking waarneemt, en toch toont die

uitwerking dat ook die geestelijke krachten wel terdege bestaan.

De zaak is maar, dat wij, als menschen, voor onze voorstelling aan de zinlijke en zienlijke zijde der dingen gebonden zijn, en daarom over het geestelijke noch denken noch spreken kunnen anders dan in beeldtaal, in beeldspraak, en in beeldterminologie ontleend aan wat we zien en waarnemen.

Nu zou dit zeer armelijk zijn, indien er tusschen de geestelijke zaak en die beeldtaal geen innerlijk en oorspronkelijk verband bestond. Of om het nog duidelijker te zeggen, indien die geestelijke wereld en de zienlijke wereld los naast elkander stonden, en indien de trekken van gelijkheid die we tusschen beide opmerken, en met behulp waarvan we onze beeldspraak vormen, louter *toevallig* waren.

Een overwinnaar vlecht men een krans van lauweren om de slapen, doch ieder voelt, dat die lauwertak en de overwinning innerlijk niets met elkaar gemeen hebben.

Als we daarentegen God als onzen Vader in de hemelen aanroepen, dan herinneren we ons dat de mensch naar Gods beeld geschapen is, en dat daarom de vadersnaam onder menschen niets dan een zwakke uitdrukking is voor wat het eeuwige Vader-zijn in God is.

Op grond van de schepping des menschen naar Gods beeld mogen we verklaren, dat de aan ons menschelijk leven ontleende beeldspraak voor de geestelijke wereld, niet op louter toevallige overeenkomst, maar op overeenkomst in oorsprong en wezen berust. Wie dan voorts bedenkt, hoe heel de natuur, en de plantenwereld en dierenwereld zeker onloochenbaar verband met den mensch vertoonen, vermoedt vanzelf, dat ook in die wereld der natuur een afspiegeling van het Eeuwige ligt. En als we dan lezen, hoe Mozes den tabernakel moest maken naar het voorbeeld dat God hem op den berg getoond had, dan gaan we nog verder, en durven gissen, dat óók de werken der menschen iets afspiegelen van wat daarboven wezenlijk is.

Of zegt niet de apostel Mattheüs ons, dat Jezus, toen hij in gelijkenissen sprak, dingen voortbracht die „verborgen waren van vóór de grondlegging der wereld?”

En, wat ten slotte alles afdoet, ge gelooft dat in den hemel uw Jezus is, niet als enkel geestelijk wezen, maar schitterend in zijn verheerlijkt lichaam, en volgt hieruit dan niet, dat er ook bij Jezus tusschen dat verheerlijkt lichaam en de geestelijke wereld waarin hij verkeert, zeker verband en zekere samenhang moet bestaan?

Anders toch wordt dat zijn van Jezus in den hemel louter magisch, en bijna ongerijmd.

Dit nu moet op den voorgrond staan, als we van Jezus' lippen de heerlijke woorden beluisteren, *dat er in het Vaderhuis daarboven vele woningen zijn, en dat hij ons voorging om ons daar plaats te bereiden.*

Ook aan deze beeldspraak moet in den hemel een werkelijkheid beantwoorden.

Wordt van de gevallen engelen gezegd, dat ze *hun eigen woonstede* verlaten hebben, dan zegt dit ons, dat ze een woonstede gehad hebben, en dat dus de niet gevallen engelen die *woonstede* nóg bezitten.

Zonder daarbij nu in eigenlijken zin aan tabernakelen, aan tenten of huizen te denken, ligt hierin dan toch, dat de engelen zoowel als de gezaligden hun eigen plaats hebben, waarin ze vertoeven. Er is dus in den hemel niet alleen één zwevende sfeer waarin alles zich vermengt, maar er is ook in dien hemel wat wij zouden noemen lengte en breedte, er zijn uitgestrektheden, en in dat uitgestrekt gebied zijn onderscheidingen en afdeelingen, plaatsen voor den één die niet voor den ander zijn, voor de engelen onderscheiden en onderscheiden voor de gezaligden.

En nu zegt Jezus ons desaangaande drie dingen. *Vooreerst*, dat er voor de gezaligden meerdere woningen zijn. *Dan*, dat die woningen saam het ééne Vaderhuis uitmaken. En *ten derde*, dat in één van die vele woningen voor elk uitverkorene een afzonderlijke plaats is, die Jezus hem bereidt.

Let op elk dier drie.

Vooreerst dan: *er zijn vele woningen voor de gezaligden.*

De ééne hemel is dus niet één onderscheidloos geheel. Niet één nevelensfeer waarin alles zich zonder onderscheiding oplost. Maar er zijn indeelingen, elk met haar grenzen, en door die begrensde indeelingen ontstaat een veelheid. Er is woning naast woning, en die woningen zijn niet aan elkander gelijk, maar hebben een eigen iets, waardoor de ééne zich van de andere onderscheidt.

Het zijn niet vlakten, of ledige plaatsen, maar het zijn *woningen*. Niet als onze huizingen, die ons tegen wind en regen en koude en hitte beveiligen moeten, maar woningen dan toch waarin zich een levensmilieu vormt, en waarbinnen een saamleven, een saamarbeiden, een saamgenieten mogelijk is. Hemelsche gezinnen, waarin de gezaligden groepsgewijs zijn saamgevoegd, naar hun aard, naar hun talenten, naar hun gaven. En heel het saamleven in die woningen is één leven voor Gods eere en in heilige vreugde.

Hemelsche gezinnen in hemelsche woningen, die niet bijeen

gevoegd zijn naar hun oorsprong uit eenzelfde bloed, maar naar het plan van Gods uitverkiezing. Er is geen doodenslaap, en er is ook niet een op rijen zitten, om eindeloos psalmen te zingen. Neen, er is leven en saamleven als in een gezin, en in dat hemelsch gezinsleven een rusteloos werken, zonder ooit afgemat of moede te worden. Er is geen dag en er is geen nacht, maar een eeuwig bestaan in heerlijkheid.

In het huis mijns Vaders zijn *vele woningen*.

Maar ook, en dit is het tweede: Die vele woningen maken saam het *ééne Vaderhuis* uit.

Er is onderscheiding, maar in die onderscheiding is er toch heerlijke eenheid.

Het zijn geen woningen *naast* het Vaderhuis, of *om* het Vaderhuis, maar alle saam zijn ze in het ééne Vaderhuis besloten. Zoover als de heerlijke kring dier woningen zich uitstrekt, zoover strekt ook het Vaderhuis zich uit.

Op deze aarde verlaat het kind zijns vaders huis, om een eigen woning te gaan bewonen. Maar zoo is het in den hemel niet. Daar is wel onderscheiding, maar geen scheiding. De gezaligden blijven eeuwiglijk in het huis huns Vaders, maar in dat ééne Vaderhuis bezitten ze groepsgewijze een eigen woning.

De Tempel te Jeruzalem beeldde dat in zwakken vorm af.

Er was het Heilige der heiligen, waar God woonde, en om dat Heilige der heiligen, waren rijen van woningen en opperzalen, waarin de familiën saam kwamen, om haar offerfeesten te vieren. En dit alles saam vormde den éénen tempel.

Het is dan ook niet zoo onwaarschijnlijk, dat Jezus zijn beeldspraak van het Vaderhuis met zijne vele woningen aan den tempel van Jeruzalem ontleend heeft.

Maar in die beeldspraak ligt dan ook, dat in alle woning der gezaligden daar boven gezinsgemeenschap met het Eeuwige Wezen wordt genoten, en dat het alzoo in alle woning is, dat God er bij zijn gezaligden, en dat de gezaligden er bij hun Vader inwonen.

Meer nog.

Indien alle woningen samen het ééne Vaderhuis vormen, dan ligt hierin tevens besloten, dat wel de gezaligden in eigen woningen vertoeven, maar dat ze ook zoo toch broederlijk gemeenschap hebben met de gezaligden in alle andere woningen.

Een gemeenschap tusschen woning en woning, niet om uit en in te gaan, maar als te zamen wonende in het ééne Vaderhuis.

Geen gemeenschap die de verbijzondering der afzonderlijke

groepen opheft, maar ook geen afzondering van groepen die de innigste gemeenschap uitsluit.

En daarbij komt dan in de laatste plaats, dat Jezus in die woningen voor zijn gezaligden *plaats bereidt*.

Op die belofte volgen deze woorden: „En zoo wanneer ik zal heengegaan zijn, en u plaats zal bereid hebben, zoo kom ik weder, en zal u tot mij nemen, opdat ook gij zijn moogt, waar ik ben.”

Ons sterven wacht en toeft dus, tot Jezus gereed is met dat bereiden van onze plaats. Dan, in die stervensure, komt hij tot ons, neemt ons tot zich, en leidt ons in tot die plaats, die hij in de voor ons bestemde woning voor ons bereid heeft.

Zoo heeft hij zijn apostelen niet allen op eenmaal, maar elk op hun beurt, uit deze wereld opgeroepen, tot zich genomen, en aan elk hunner zijn toebereide plaats aangewezen in de voor hem bestemde woning.

Denk nu aan den witten keursteen, met een naam er op, dien niemand lezen kan, dan die hem ontvangt, en ge verstaat het, dat elk gezaligde iets anders is dan een ander gezaligde, en dienovereenkomstig een taak eeuwiglijk zal hebben, die geen ander ontvangt, dan hij.

Ze werken dus niet allen hetzelfde werk, maar in het ééne groote werk van het Koninkrijk der hemelen, heeft ieder gezaligde een eigen roeping, een eigen bestemming, een eigen levenstaak, en voor die levenstaak een eigen gave, een eigen talent, een eigen genade.

Er kan er niet één gemist worden, of het werk zou onvolkomen blijven, en aller saamwerking moet plaats grijpen in zalige, Goddelijke, volkomen harmonie.

Daarvoor nu is ordening, is schikking, is een ondoorgrondelijk rijk bestel noodig, en het is Jezus die als Hoofd der gemeente die ordening, die schikking tot stand brengt, en die dan ook weet, op welk gegeven oogenblik de hemelsche taak van elk gezaligde beginnen moet.

Is dat oogenblik gekomen, dan valt dat oogenblik volstrekt saam met de ure van ons sterven, dat Gode en zijn Christus bekend is.

Maar dan ook omgekeerd, moet op het oogenblik van ons sterven, het ééne groote werk des Koninkrijks juist zoover zijn voortgeschreden, dat onze taak er in beginnen kan.

Wie te vroeg intrad, zou zijn plaats niet bereid vinden. Wie te laat in zijn woning inging, zou het werk verstoord vinden door een onherstelbare leemte.

En dit nu is „het plaats bereiden” van Jezus, dat hij als het Hoofd des Lichaams, en als de Koning van het Godsrijk, het groote werk des Koninkrijks alzoo leidt, dat juist op het oogenblik van ons sterven tevens het oogenblik gekomen is, waarop onze taak daarboven een aanvang moet nemen; waarop alles bereid is, om onze intrede in het groote werk voor te bereiden; en waarop dat werk des Heeren HEEREN niet zou kunnen voortgaan, zonder dat wij onze plaats in onze hemelsche woning innemen, en onze taak in die woning aanvaarden.

VIII.

„Zij dienen Hem dag en nacht”.

Daarom zijn zij voor den troon Gods, en dienen Hem dag en nacht in zijnen tempel; en die op den troon zit, zal hen overschaduwen.
Openb. 7 : 15.

Zijn er in het Vaderhuis *vele* woningen, en is Christus, als Koning van het Godsrijk, al den dag en al den nacht bezig, om voor elk verlorene *de plaats gereed te doen zijn*, die hij bij zijn sterven heeft in te nemen, dan rijst vanzelf de vraag, of er na ons sterven, en nog eer de opstanding der dooden komt, een taak voor ons is weggelegd, en of nu reeds onze afgestorvenen, die ons voorgingen, een werk bij God hebben te werken.

Vele woningen kan niet enkel beteekenen, woningen met ruimte voor al Gods uitverkorenen. Dat toch ware in ééne zelfde woning evengoed denkbaar. Reeds nu vindt men gasthoven aan de overzijde van de zee met ruimte voor twee duizend gasten. Eerst dan komt dat „vele woningen” tot zijn recht, indien men dat „vele woningen” zóó opvat, dat er in elke woning een eigen gezinsleven is, verschillend van dat in de andere woningen. Dit geeft dan de voorstelling, dat de gezaligden niet in eindeloze rijen van duizenden en tienduizenden zich uitbreiden, maar dat ze groepsgewijze bijeen zijn gevoegd, bij groepen een nauwere aansluiting hebben, en dat die nauwere aansluiting hen een kring in een eigen woning doet vormen.

En komt zoo eerst dat „vele woningen” tot zijn recht, nog versterkt wordt deze opvatting door Jezus' betuiging, dat hij ons daar plaats bereidt. Dat „plaats bereiden” *kan* niet slaan op het werk der verzoening als zoodanig, want dat *was* volbracht. En Jezus zegt niet: „Ik heb u plaats bereid,” maar:

„Ik ga heen om u plaats te bereiden.” Dat „plaats bereiden” is dus iets dat Jezus in den hemel doet, en dat eerst begon na zijn hemelvaart.

Nu onderstelt „plaats bereiden”, dat ieder na zijn sterven, zijn plaats gereed vindt in ééne der vele woningen. Was het de bestemming der gezaligden om op eindeloze rijen saamgedrongen te zijn, zoo zou er van zulk „plaats bereiden” geen sprake kunnen zijn. Dan wees ieders plaats zich vanzelf aan, vlak naast of achter den laatst ingegane.

Moet daarentegen die plaats gereed zijn, en worden aangegeven in ééne der onderscheiden woningen, en is in elk dier woningen de plaats van den één weer anders dan de plaats van den ander, dan is dit plaats bereiden een heerlijk kunstwerk, om een iegelijk der gezaligden dáár zijn plaats te doen innemen, en *die* plaats op het oogenblik van zijn sterven voor hem gereed te doen zijn, die bij zijn aanleg, bij zijn geestelijke talenten en bij zijn roeping past.

Zulk een plaats toch is er voor een iegelijk der gezaligden slechts één.

Verwarring en vergissing is hierbij ondenkbaar.

En dat metterdaad bij onzen ingang in den hemel elk onzer iets anders zal zijn, dan alle overigen, volgt rechtstreeks uit wat Jezus op Patmos sprak, dat hij ons dan zal uitreiken een witten keursteen, met een naam op dien steen gegraveerd, dien niemand kent dan hij en degene die hem ontvangt.

Die naam op den witten keursteen moet met de plaats die voor een ieder afzonderlijk en bijzonderlijk bereid is, dus samenhangen.

Doch dan moeten we ook een stap verder gaan, en moet hieruit besloten worden, dat elk gezaligde in den hemel, nu reeds, een eigen werk voor God heeft te werken.

Dat dit zoo zijn zal op de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel, na den jongsten dag, is ons niet vreemd. Op die nieuwe aarde, in het rijk der heerlijkheid, zal een tegelijk onzienlijk en zienlijk menschelijk leven opbloeien, en dat dit niet kan bestaan in een eeuwig ledig zijn en niets doen, behoeft geen nadere aanwijzing.

Maar heel anders is dit, zoo we ons bepalen tot het aanzijn dat we doorleven zullen van den dag van ons sterven tot aan het laatste oordeel. Dat aanzijn stelt men zich veelal wel als een ledig-zijn voor, of ook alleen bestaande in loven en danken; maar dit is in strijd met wat de Schrift ons openbaart.

Immers in Openbaringen 7 : 15 lezen we van zulke gezaligden,

lang vóór de wederopstanding der dooden, en van hen wordt gezegd, dat „ze God *dienen* dag en nacht”. En ook in de brieven aan de zeven kerken lezen we, dat Jezus aan hem die overwint *macht* zal geven om anderen te *hoeden* (2 : 26, 27), dat Jezus hen op een troon zal zetten *om te heerschen* (3 : 21), en dat Jezus ze stellen zal tot *een pilaar*, om den tempel Gods *te dragen* (3 : 12).

Dit alles nu wekt niet de voorstelling van een ledig zijn en *niets* doen, maar de voorstelling van een bezig zijn en *veel* doen. Het zal toch een werk zijn, dat „dag en nacht” door-gaat, en bestaat in een dienen, een hoeden, een heerschen, een dragen van het Godsrijk.

Ook wat Jezus elders zegt, dat onze afgestorvenen als „engelen in den hemel” zijn, leidt tot dezelfde voorstelling. De engelen toch zitten niet stil, maar dienen God en strijden voor zijn eere, en volbrengen rusteloos het hoog bevel, dat van God tot hen uitgaat.

De valsche voorstelling ten deze dankt haar oorsprong aan een gansch verkeerd begrip van den *eeuwigen Sabbat*.

Als er van den Heere onzen God geschreven staat, dat Hij in zes dagen den hemel en de aarde schiep met al wat daar in is, en dat Hij daarna *rustte van zijn arbeid*, doet men verkeerd met dit te verstaan van een ophouden van het Goddelijk werk.

Het eigenlijke Scheppingswerk hield op, en nam een einde, maar het Voorzienigheidswerk begon toen pas.

Vandaar, tegenover die valsche opvatting, het besliste woord van Jezus: „*Mijn Vader werkt tot nu toe.*”

Sabbatsruste is alzoo geen te slapen leggen van zijns levens kracht, maar heel anders, die levenskracht aftrekken van een bijzonder werk, en nu ten volle richten op zijn eigenlijk werk.

Als er dan ook staat, dat er „een ruste overblijft voor het volk van God”, beduidt dit volstrekt niet, dat er met den dood een nooit eindigend werkeloos-zijn intreedt, maar integendeel, dat dan de moeite, het verdriet, het gejaagd zijn en uitgeput worden ophoudt, en dat er alsdan intreedt een geheel nieuwe toestand, waarin de gezaligden, ontslagen van elke vreemde macht die op hun leven inwerkte en ze voortdreef, alsnu tot de vrije, ongedwongene en rijke ontplooiing van de hun inwonende krachten zullen geraken.

Ook op zichzelf is dit niet anders denkbaar.

Onze gezaligden zijn niet dood, maar ze *leven*. En leven onderstelt *actie*. Leven zonder een uitstralen van kracht ware ongerijmd.

Van Jezus in zijn verhooging heeft niemand de voorstelling alsof hij niets doende nederzat. Ieder onzer weet, dat niet alleen „de Vader werkt tot nu toe”, maar dat Jezus er bijvoegde: „en ik werk ook”. Zelfs kunnen we ons geen verlost denken, die het werk van Jezus niet aan zijn eigen ziel ervoer.

Intusschen staan we verlegen, als men ons afvraagt, waarin dan dat werk van de gezaligden bestaat.

De Schrift zelf omschrijft het als een *dienen*, een *hoeden*, een *heerschen*, een *dragen*, gelijk een pilaar het tempeldak draagt; maar elk nader en juister begrip is ons onthouden.

Toch behoeft ons dit aan de waarheid der zaak zelve niet te doen twijfelen.

Als een huisknecht messen slijpt en kleederen afborstelt, en de heer dien hij dient zit al den dag rustig voor zijn studietafel te lezen of te denken, dan is het volkomen begrijpelijk dat die huisknecht denkt: Ik werk hard en mijn meester voert niets uit. Hij heeft geen ander begrip van werken dan als handenvoerwerk, en dat men veel uitputtender werken kan, zonder zijn spieren te vermoeien, is hem onverstaaenbaar.

Als op het slagveld de gewone soldaat worstelt tot hij niet meer kan, en eindelijk in zijn bloed neerzinkt, terwijl de bevelhebber op een heuveltop rustig te paard zit, en niet anders doet dan nu en dan iets spreken tot zijn adjudant, denkt wie er geen verstand van heeft, dat die soldaat de hitte des daags droeg en dat die veldheer rustig toekeek en niets deed.

Zoo is er reeds onder ons menschen op aarde een zoo hemelsbreed verschil tusschen werk en werk, dat wie in het lage werk opgaat, zich zelfs geen voorstelling kan maken, waarin dan toch het hooge werk bestaat.

En is het dan zoo onnatuurlijk, dat wij, die geen ander werk kennen dan in deze aardsche huishouding, ons zelfs geen flauwe voorstelling kunnen vormen van wat het werk der gezaligden is?

Toch weten we *dit* wel, dat hier op aarde reeds het werk hooger staat en meer inspannt, hoe minder het lichamenlijk, en hoe meer het louter onzienlijk van aard is. En als men nu weet, dat voor de gezaligden tot op den oordeelsdag alle lichamenlijk inmengsel bij den arbeid wegvalt, en dat hun werk louter een geestelijk werk is, is het dan niet te verstaan, dat zulk geestelijk werk volop werken, zelfs rusteloos werken, en werken van een hooger natuur is, ook al kunnen wij het ons niet uitleggen?

Natuurlijk moet de groepsgewijze indeeling der gezaligden hiermee samenhangen.

Op aarde is de indeeling der „vele woningen” alzo niet. Hier komt de indeeling uit den echt en uit de geboorte. En saam in ééne woning verkeeren man en vrouw en kinderen en dienstboden, die wat hun werk aangaat geheel uiteenloopen.

De groepeerings *naar arbeid en talenten* vindt ge op aarde niet in het gezin, maar bij handel en nijverheid, bij kunst en wetenschap, en ook bij het leger.

Nu is het opmerkelijk, dat de Schrift het werk en de bestaanswijze der engelen nooit bij het gezinsleven, maar altoos bij *het leger* vergelijkt.

Ze zijn „hemelsche heirscharen”, ze vormen een „hemelsche slagorde”, ze worden genoemd „Mahanaim”, d. w. z. legerkamp, en ook heeten ze: Wagenen Gods, wat beduidt strijdwagens. Dus altogader beelden aan het leger ontleend, wat niet anders beduiden kan, dan dat hun indeeling in groepen beheerscht wordt door het werk waarin ze God te dienen hebben.

Zijn nu de gezaligden als „engelen Gods in den hemel en vertoeven ze in onderscheidene woningen,” en wordt daarin voor elk hunner een afzonderlijke plaats bereid, ligt het dan niet voor de hand, dat ook hun indeeling en groepeerings beheerscht wordt door hun taak?

„Ze huwen niet, zegt Jezus, en worden niet ten huwelijk gegeven.” De band aan het gezinsleven ontleend, die in het bloed zijn oorsprong heeft, bestaat daarboven niet. En welke andere band zou er dan zijn, dan de band die ligt in het bijzonder werk, dat ze in den dienst van hun God te volbrengen hebben?

Dat bijzonder deel van het werk Gods, dat voor hun rekening komt, hangt uitsluitend saam met hun eigenaardigen aanleg en hun bijzonder talent. En zoo worden derhalve vereenigd de gelijksoortige geesten, om in harmonie alle gaven en talenten te doen passen bij en in te voegen in het werk dat hun als groep gezamenlijk en gemeenschappelijk wordt opgedragen.

Een rijke orde alzo, waardoor ieder juist *zijn* plaats inneemt, een plaats die behoort bij zijn aanleg en gaven, en op die plaats arbeiden ze in samenwerking met andere gezaligden, die zich in onverdeelde harmonie bij hen aansluiten en hen opnemen in hun kring.

Want wel blijft ook zoo nog voor ons de moeilijkheid, dat wij ons een ziel, van het lichaam gescheiden, zoo moeilijk bezig kunnen denken. Vandaar dat zoovelen van een slaap der dooden hebben gesproken. Reeds Calvijn had dezulken in zijn dagen te bestrijden.

Maar zijn de engelen dan ook niet enkel geest, en is het feit dat zij werken toch niet in heel de Schrift openbaar?

En wat alles afdoet, is de Heere onze God niet zelf louter Geest, en is Hij toch niet de Alwerker, die nooit moede noch mat wordt en alle dingen draagt door het woord zijner kracht?

IX.

„Wandelingen onder degenen die voor God staan”.

Zoo zegt de Heere der heirscharen: Indien gij in mijne wegen zult wandelen, en indien gij mijne wacht zult waarnemen, zoo zult gij ook mijn huis richten, en ook mijne voorhoven bewaren; en Ik zal u wandelingen geven onder deze, die hier staan.

Zach. 3 : 7.

Onder „hen die voor God staan,” wordt ons het heir der engelen geteekend, dat in zijn staan voor den Troon zijn vaardigheid en gezindheid uitdrukt, om het hoog bevel dat naar hen uitgaat, ten uitvoer te brengen.

Hun aard is niet „heerschend”, maar „dienend”, en het is juist in de voorstelling van den voor Gods Troon *staanden* engel, dat dit „dienend” karakter tot uitdrukking komt.

De gezaligde uitverkorenen „dienen” ook wel, maar hun wordt tevens gegeven dat ze met Christus *zitten* op zijn Troon, en *zitten* is teeken van meerderheid, van heerschappij.

Om te doen uitkomen dat aan den verhoogden Heiland een naam boven allen naam is gegeven, wordt ons gezegd, en door ons beleden, dat hij is „*zittende* aan de rechterhand Gods”.

Als het nu in de profetie van Zacharia tot Jozua heet, dat de Heere hem geven zal „wandelingen onder degenen die voor God staan”, dan zegt dit, dat de scheiding tusschen het leven hier en het leven daarboven ten deele voor hem zal worden te niet gedaan.

Jozua zelf is nog op aarde, de engelen die voor God staan, zijn in den hemel. En nu zal Jozua desniettemin gemeenschap hebben met dat hoogere leven om Gods Troon. Hij zal er nog niet *wonen*, nog niet duurzaam vertoeven, want de stad zijner woning is nog deze wereld. Maar gelijk de bewoner der ommuurde steden, om frissche lucht in te ademen en van Gods rijke natuur te genieten, na volbrachte dagtaak, de stadspoort doorsloop, om *wandelingen daarbuiten* te hebben, zoo zal het ook met Jozua zijn.

Hij zal nog wonen op aarde, maar gedurig zal hij, om de aardsche beklemdheid te ontvluchten, en frissche zielslucht in te ademen, uit deze wereld uitgaan en met zijn geest *wandelingen* onder de engelen voor Gods Troon hebben, om door dien toegang

tot Gods Troon versterkt, tot zijn levenstaak hier beneden terug te keeren.

Die wandelingen nu onder de geesten voor Gods Troon, kan Jozua niet zichzelf *nemen*. Ze moeten hem *gegeven* worden. Immers tot de naaste omgeving van den Troon heeft niemand toegang, dan die is toegelaten.

Daarom staat er: „Ik, zoo zegt de Heere, zal u wandelingen *geven* onder hen die hier staan.”

En al is het nu zoo, dat dit heilig voorrecht hier uitsluitend aan Jozua, in zijn hoedanigheid van hooge priester, wordt toegezegd, dit gold alleen onder het Oud Verbond als uitsluiting en beperking. Onder het Nieuw Verbond heeft al wie in Christus is, *de zalving* van den Heilige, en een ieder verlore heeft thans zijn plaats in het koninklijk priesterschap, en mag als *priester* naderen voor zijn God.

Toch moet er een reden, een oorzaak zijn, waarom God de Heere zulks *in dien vorm* aan Jozua toezeide.

Op zichzelf zoudt ge verwacht hebben, dat er stond: Ik zal u de toelating, den toegang geven tot den Troon der genade, tot Mij als uw God, tot het hart van uw Vader die in de hemelen is.

Doch dit staat er niet.

Er wordt niet van regelrechte gemeenschap met het Eeuwige Wezen, maar van wandelingen onder de engelen gesproken. Beteekene dit nu in strekking al hetzelfde, toch wijkt het af in den vorm van uitdrukking, en het is hierop juist, dat zich onze aandacht richt.

De diepste drang der mystiek richt zich altoos op gemeenschap met het Eeuwige Wezen zelf, doch brengt dan ook het gevaar met zich, dat de ziel in haar heimwee tot *in* het Wezen Gods wil doordringen, en juist daardoor vervalt tot gruwzame heilighennis.

Helaas, de historie der mystieken weet er maar al te droef van te verhalen. Wat op *die* wijs met den geest begon, vermengde ten slotte geest en vleesch, door de grenzen tusschen God en zijn scheepsel niet te eerbiedigen.

En juist dat gevaar nu wordt hier afgewend, doordien God de Heere heenwijst op de *levenswereld* om zijn Troon.

De tegenstelling is niet: God en de wereld, maar heel anders: onze *arme levenswereld* hier op aarde en de *rijke levenswereld* die daarboven om Gods Troon is. Juist zooals ons de heilige apostel de tegenstelling maakt als hij zegt: „Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zoo zoekt *de dingen* die boven zijn, waar Christus is, zittende ter rechterhand Gods. Bedenkt *de dingen* die boven

zijn, niet die op *de aarde* zijn." Of wilt ge, wat in den brief aan de Hebreëen heet: het *betere vaderland*, staande tegenover het *vreemdelingschap* in de wereld hier beneden.

Niet dus een oneindig ledig boven ons, en in het middelpunt van dat kille, levenlooze oneindige de eeuwige God. Neen, maar God in den hemel zijner heerlijkheid, en daarin, om Hem, een levenswereld die in glans en rijkdom zeer verre alle luister der aarde te boven gaat.

Niet de dood van het ledige, maar de volheid van het leven om den Troon des Heeren HEEREN. En in die levenswereld daarboven allereerst de engelen voor ons tredend, gelijk men ook nu nog bij het binnentreden van een koninklijken hofburcht eerst de *dienaren* ontwaart, en eerst daarna doordringt tot de rijke *levenswereld* van het prinselijk huis.

Dat spreken van *wandelingen* drukt dit nog nader uit.

Het is niet enkel een *gezicht* op den stoet van 's Heeren lijfstaffieren die Jozua wordt aangekondigd. Het woord *wandelingen* drukt veel meer uit.

Bij een parade mag het volk de heirscharen des konings wel aanstaren, en het schitterend schouwspel van haar verschijning en haar bewegingen wel bewonderend van uit de verte aanzien, maar het moet op een afstand blijven.

In haar rangen en rijen mag niemand zich mengen. Het volk dat komt zien, en het leger dat paradeert, blijven twee.

Trekt daarentegen een zegevierend leger huiswaarts, en wordt het binnen de poorten door het dankbare volk begroet, dan duurt het niet lang of de scheiding valt weg, en op het plein waar de wapenlast wordt afgelegd, mengt ijlings het volk zich onder de krijgers, drukt hun de hand, brengt hun geschenken, en welhaast heeft het volk *wandelingen* onder de met zegepraal gekroonde troepen. Arm in arm wandelt soldaat en burger door de stad.

Dat God de Heere aan Jozua, en dus ook aan een ieder die de zalving des Heiligen heeft, wandelingen geeft onder hen die voor Gods Troon staan, duidt dus veel meer aan dan een *blik* op die rijke levenswereld bij God.

Er ligt in, dat we voor zeker deel nu reeds in die rijke levenswereld thuis zijn, bij die wereld om Gods Troon hooren, met die wereld gemeenschap hebben, dat daar ons burgerrecht is, en dat we wel verre van op een afstand te worden gehouden, integendeel nu reeds tot intiemer verkeer met die levenswereld worden toegelaten.

De ervaring hiervan nu hebben we de ééne maal zeer sterk, een andermaal slechts flauwlijk, en meestentijds ganschelijk niet.

Verreweg de meeste uren van den dag, en zeer zeker de meeste dagen van ons leven, brengen we door *zonder* dat zulke wandelingen onder de heirscharen Gods ons gegund worden.

Voor wie afgezonderd van de wereld, stil en eenzaam, zijn dagen slijt, moge dit anders wezen, hij die op aarde een drukke, veel omvattende levenstaak heeft (zij het in huis, of buitenshuis) die bij het opstaan hem wacht, nog eer hij inslaapt hem op zijn leger bezig houdt, en al den dag zijn aandacht in beslag neemt, kan zich niet dan bij uitzondering aan stille mijmering en rustig gepeins overgeven.

Zulk een oase in het leven vinden deze meêlevenden in het leven vaak alleen op den Sabbat, die goede gave onzes Gods.

En voorts drijft deze gemeenschap op de korte oogenblikken dat we in het gebed iets dieper dan gemeenlijk verzinken, om eigenlijk alleen dan krachtig door te breken, als God ons aangrijpt, schudt en schokt, en de levensbodem van ons aanzijn hier beneden heeft onder onzen voet.

Ook het sterven van wie met ons op den pelgrimsweg waren heeft hier hooge beteekenis.

Niets toch trekt zoo vanzelf het hart naar boven als de wetenschap, dat een die wereld daarboven inging, die op aarde van de liefde van ons hart niet te scheiden was.

Toch is ook zoo die gemeenschap met de levenswereld daarboven geen *blijvende toestand*, maar een bij uitzondering gegunde genade.

Het is alleen Gods goedertierenheid, die ons bij tijden en bij keeren, en telkens weer opnieuw die *wandelingen* onder zijn engelen geeft.

Ge dringt daar niet onstuimig binnen.

De poorte moet voor u ontsloten worden. En dat ontsluiten voor u van de poorte, dat doet telkens weer de liefde, de genade, de goedertierenheid van den Heere onzen God.

Vanzelf is het karakter van deze wandelingen dat ze alleen in ons *bewustzijnsleven* plaatsgrijpen.

De heilige apostel zegt dan ook: „*Bedenk* de dingen die boven zijn.” En *bedenken* is iets dat in ons *bewustzijn* plaats grijpt.

Wat ons hierbij leidt en voortbeweegt is niet een onbewust, onbekend gevoel, maar een *bewuste actie*. Het is door helder *indenken* dat zulk *inleven* in de wereld daarboven alleen mogelijk is. En dat indenken wordt vanzelf rijker, naar gelang ge meer vat van die levenswereld daarboven, van het onbepaalde meer tot het bepaalde komt, en uw voorstelling niet in wilde phantasie laat spelen, maar beheerschen laat door Gods Woord.

Doch al kunnen die „wandelingen” alleen door bedenken, en

door indenken, plaats hebben, toch zegge niemand dat ze daarom onwezenlijk zijn.

Onze Psalmodie leeft letterlijk uit den toon, dat we *onze ziel opheffen* naar boven.

Niet wij hier, en God van verre, en nu als stil filosoof wij uit de verte aan God en aan de wereld daarboven denkend.

Die scheiding en dien afstand gedooft de Schrift nimmer.

En als we onze gedachten en voorstellingen naar boven willen opheffen, dan is het niet iets *van* ons dat naar boven moet, maar dan moet *de ziel zelve* naar boven.

„*Ik hef mijn ziel, o, God der goden, tot U op,*” heet het in Psalm 25, en in Psalm 143 roept David uit: „*Ik hef mijn ziel tot U op, red mij, want ik schuil bij U.*”

Een gedachte nog sterker uitgedrukt als het elders heet: „*Ik zoek toevlucht onder de schaduw uwer vleugelen.*” Of ook in Psalm 63: „*Ik zal in uwe tent verkeeren.*”

Het is dus een bewustzijnsdaad. Het gaat door ons denken, bedenken en indenken.

Maar in die actie van ons bewustzijn zijn *wijzelven*. Daarin is onze *persoon*. Daarin is ons *ik*. Daarin is ons *leven*. Daarin is onze *ziel*.

En dat opheffen is mogelijk, omdat er Eén is die ons tot zich trekt. Een die voor een oogenblik banden slaakt die ons te sterk aan de aarde bonden, maar ook de banden aanbindt, die ons de eenheid van leven met de wereld daarboven doen ervaren en genieten in ons hart.

X.

„Met een groote stemme”.

Zeggende met eene groote stemme: Het Lam, dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eere, en heerlijkheid, en dankzegging.

Openb. 5 : 12.

Cijfers zijn betrekkelijk.

Wie uit de Peel voor het eerst naar Den Bosch komt, staat verbaasd over een zoo groote stad, terwijl op zijn beurt de Bosschenaar, in onze goede hoofdstad omwandeland, Den Bosch in het water ziet vallen voor Amsterdam. En zoo gaat het trapsgewijze voort. Wat is Amsterdam weer bij Parijs? En wat Parijs bij Londen vergeleken? Bij dat Londen met zijn tienmaal grooter bevolking dan van onze stad aan 't IJ?

Evenzoo nu is het met samenkomsten, met vergaderingen, met opeenhoopingen van menschen. Een dichtbezette dorpskerk of een vol marktplein bij een dorpsfeest is al meê de grootste menschenmassa, die een dorpeling zich klaar voorstelt. De Dam propvol, als de Koningin op het balkon verschijnt, is reeds tienmaal meer. Maar wat is zelfs onze volle Dam nog bij de honderdduizenden die London soms bij één optocht vereenigt?

Maar veel sterker nog springt dit betrekkelijk karakter van alle cijfers in het oog, zoo ge het leven hier met het leven daarboven vergelijkt.

Dat is reeds waar van het firmament, want wie telt de stippen in den Melkweg? Maar komt klaarder nog uit, zoo ge aanmerkt de cijfers van hemelsche berekening.

Op Patmos, zoo bericht Johannes ons, hoorde hij met een groote stemme Gods engelen het lied des Lams voor den Troon zingen, en toen hij opzag hoorde hij dat het getal der engelen was: *tien duizend maal tienduizenden en duizend maal duizenden.*

Nu is 10.000×10.000 reeds *honderd millioen*. Dus is $10.000 \times$ tienduizenden minstens twee- à driehonderd millioen. En daar komen dan nog de „duizend maal duizenden,” d. i. nog ettelijke millioenen bij.

Zeër zeker gaat het nu niet aan, deze cijfers als optelsom in statistieke lijsten te geven. Met name in de Openbaringen drukken de cijfers een *idee* van hoegrootheden, geen resultaten van opmeting uit. Ze strekken alleen, om u in cijfersymboliek een *idee* van de hoegrootheden en van de saamstelling dier hoegrootheden te geven.

De zoo telkens terugkeerende 144.000 zijn niet op den tel af genomen, maar drukken uit de $12 \times 12 \times 1000$, waarin 12 dan weer gelijk is aan 3×4 , een bijeenvoeging waarin 3 het heilige, 4 het kosmische uitdrukt, en deze vermenigvuldiging wordt dan nogmaals met 1000, d. i. met 10 in de 3de macht verveelvuldigd, om de idee der volkomenheid uit te drukken van alle levende wezens van deze aarde die door genade gezaligd voor God verschijnen.

Ook die meer dan 2 à 300 millioen engelen doelen dus niet op statistiek, maar strekken om u een idee van de onafzienbare menigte der hemelsche heirscharen en van haar onafzienbare ordening te geven.

Zooals wij zeggen, „dat we over de hoofden wandelen kunnen”, of dat het „zwart van menschen” is, zoo geeft hier in de Apocalyps dit machtige, ronde cijfer te kennen, dat het engelenheir in eindelooze en onafzienbare lengte en breedte en diepte als golfde om den Troon van God.

En, toch, niettegenstaande deze menigte der hemelsche heirscharen zóó groot was dat ze alle vergelijking met menschenverzamelingen hier op aarde tart, zegt de heilige apostel ons, dat hij deze ontelbare menigte zingen hoorde, hoorde zingen met ééne groote stemme, en dat hij beluisteren kon wat ze zongen.

Zoo toch bericht hij ons. En ik zag, en hoorde eene stemme van veel engelen rondom den Troon, zeggende met *een groote stemme*: „Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eere, en heerlijkheid, en dankzegging!”

En nu weten we ook hierbij zeer wel, dat we met een visioen te doen hebben, en dat ook dit niet als letterlijke beschrijving van aldus zich openbarende realiteit moet worden genomen, maar zooveel blijkt dan toch, dat op die wijze aan den apostel een *idee* werd gegeven van de bestaanswijze in de hemelen.

Wat ligt nu in die idee?

Dit immers, dat in de wereld daarboven bij God zoo machtige groepen van levende wezens tot gemeenschap en eenheid van uiting geraken, dat al wat wij op aarde in kerken, op meetings of op pleinen hiervan waarnemen, er kortweg bij in het niet verzinkt.

De beperktheid van onzen blik, de beperkte maat van onze stem, en de grens van het onderscheidenlijk hooren zijn bij ons aan zoo kleinen afstand gebonden, dat gemeenschap en eenheid van uiting reeds voor *één enkel millioen personen* onder ons volstrekt ondenkbaar is. Vier personen op den vierkanten meter genomen, wat reeds zeer gedrongen is, zoudt ge een plein van 250.000 vierkanten meter noodig hebben, om ze op elkaar te proppen. En al liet zich dit nog denken, hoe zoudt ge ooit zulk een massa tot klare, distincte uiting van stem en lied brengen?

Toch ontvangt Johannes op Patmos de idee, den indruk van een menigte, die vele honderden malen grooter is.

Vandaar in de Openbaringen telkens de aanduiding van die *groote stem*.

Die „groote stem” wordt een ander maal ook wel uitgedrukt door te spreken van „een stem *gelijk een leeuw brult*” (10 : 3), „een stem *als een donderslag*” (6 : 1), of van „een *stemme van vele wateren*” (14 : 2).

Voor al die laatste uitdrukking is tekenachtig. Immers op wat verren afstand hoort ge, als de storm is opgestoken, niet

het klateren en bulderen van de groote zee, als ze strand en duinen beukt met haar dreunende golven. Toch zijn die machtige golven niets dan bijeenvergaarde waterdruppelen. En zoo nu is de stem dier onafzienbaar golvende menigte, waarin elke engel of elke gezaligde op zichzelf niets is dan één enkele waterdrop.

Wijst dit alles nu niet op een gemeenschapsoefening daarboven, die elk perk van *onze* gemeenschapsoefening op aarde zeer verre overschrijdt?

Volle gemeenschapsoefening gaat, bij over en weer zich uiten, onder ons veelal niet over een half honderd personen; in wel geordende vergaderingen bereikt ze op het uiterste het cijfer van een half duizend, en eenzijdig spreken van één, onderwijl de anderen hooren, vindt reeds bij de tien duizend zijn grens. Volle levensgemeenschap in het gesprek daarentegen is voor verreweg de meesten onzer tot den zeer engen kring van een twintigtal personen beperkt.

En daartegenover geeft de Heilige Schrift ons nu op alle manier den indruk, dat in de wereld daarboven deze gemeenschapsoefening zoogoed als *geen* grenzen kent, en dat van onze beperktheid door afstanden, daarboven schijn noch schaduw wordt gevonden.

Natuurlijk kan dit alles niet anders dan in beelden aan dit leven ontleend, worden geschetst. Een andere taal toch verstaan we niet. Maar als de engelen vleugels ontvangen en vliegen van het eene einde des hemels naar het andere, als ze bazuinen met een klank die alle hemelen doordringt, en als we lezen van de saamvergadering van alle volmaakt rechtvaardigen in het ééne Vaderhuis, ja, van millioenen van wezens die zich saam op zulk een wijze uiten, dat hun stem niet alleen gehoord, maar ook wat ze zeggen en zingen verstaan wordt, dan geeft dit alles ons immers den indruk van een door niets gestuit of beperkt gemeenschapsleven, van een gemeenschap der heiligen gelijk niemand die ooit op aarde, ook maar van verre gekend of gegist heeft.

Van die rijke gemeenschapsoefening ligt de grondgedachte in God zelf.

Ieder onzer gevoelt en weet, dat hij gemeenschap met zijn God kan oefenen waar hij zich ook bevindt, en dat er nooit één oogenblik is, dat God ons gebed *niet* zou kunnen hooren. De alomtegenwoordigheid Gods is voor Gods kind geen afgetrokken stelling, maar een realiteit. Het is eenerzijds de gemeenschapsoefening in den gebede, en anderzijds de altoos

tegenwoordige ondervinding van Gods nabijheid, als onze zonde die niet bant van ons hart.

Van onzen Heiland geldt geheel hetzelfde. Afstand breekt ook met den Hoogepriester in het heiligdom daarboven onze zielsgemeenschap nooit.

Toont ons nu de Heilige Schrift dat ook onder de engelen een gemeenschapsoefening bestaat, die al ons begrip van aardsche gemeenschapsoefening in de schaduw stelt, ligt het dan niet voor de hand, om ook van de gezaligden te gelooven, dat de mensch, als geschapen naar den beelde Gods, in zijn hoogste voleinding, tot soortgelijke, aan geen enge perken meer gebonden gemeenschap bekwaam en geroepen zal zijn?

Zelfs de ontwikkeling van het leven hier op aarde wijst zeer stellig daarheen.

Eerst was er onder menschen geen gemeenschap dan door het gesproken woord, en leefde niet alleen elk land, maar schier elk vlek, en elk dorp apart.

Toen kwam het *schrift*, en opeens werd door dat schrift gemeenschap ook op afstanden mogelijk. Na het schrift kwam de *drukpers* dien rijkdom en snelheid van gemeenschap nogmaals vertienvoudigen. De stoom versnelde daarop die communicatie nogmaals. En ten slotte kwam telegraaf en telefoon gemeenschap op de verste afstanden mogelijk maken. Nu zelfs werkt reeds de *aërograaf*, d. i. een middel om, zonder draad, zoo maar door de lucht gemeenschap te oefenen. En wie zal zeggen wat versnelling en vereenvoudiging dit alles in de komende eeuw nog ondergaan zal?

Wat in de grondidee van 's menschen schepping naar Gods beeld ligt en wat de Heilige Schrift ons van het leven daarboven meldt, past dus geheel op wat de levensontwikkeling hier op aarde reeds in steeds duidelijker lijnen begint te openbaren. En zoo is het niet te sterk gesproken, zoo we onder de gezaligden daarboven aan een gemeenschapsleven en een onderlinge gemeenschapsoefening gelooven, die niet aan beperking gebonden is, maar zich door *heel* het Vaderhuis, in *alle* woningen daarboven, en tot *alle* gezaligden uitstrekt.

Peilt ge de diepte van levensverrijking die daarin ligt?

Leven zonder *meêleven* is vegeteeren. Alleen door het *meêleven* wordt het eigen leven *leven* in den vollen zin des woords.

We zijn niet een hoop korrelen zands, maar als menschen organisch één en verbonden met andere menschen. Dat saam leven van één gemeenschappelijk leven is het leven der liefde, en die liefde spreidt lichtstralen, die uit den spiegel van elke

gezaligde ziel weerkaatst, zich verduizend- en vertienduizendvoudigen, en alzoo eerst den vollen glans uitgieten van het rijkst en heerlijkst licht.

Reeds hier op aarde is uw hart te rijker naar gelang ge in het lief en leed van meerderen deelt; door het spinsel van hun leven de draden van uw eigen levenswebbe moogt heenweven, en in de intimiteit van hun levensuiting voedsel en verwarming vindt voor eigen zielsbestaan.

En toch, tot hoe weinigen beperkt zich dit op aarde niet! Uw intieme kring is reeds groot zoo hij de koestering geniet van een twee dozijn volwassen personen.

En het is nu die beperking die eens een einde neemt, om uit te vloeien in een volle gemeenschapsoefening met al Gods heiligen.

Ook dan nog wel met onderscheid. De *vele* woningen wijzen op nauwere aaneensluiting met wie één van zin, van aanleg, van talent en roeping zijn.

Maar toch, met allen saam blijft het één saamleven in het ééne Vaderhuis.

En juist daardoor zal uw hart opwaken tot een energie van liefde en gemeenschapsleven, gelijk het hier nooit in uw hart was opgeklommen. Tot een gemeenschap aan geen plaats, en tot een gemeenschap aan geen tijd gebonden. Een gemeenschap niet meer *door* middelen, maar *zonder* middelen. Een gemeenschap van wezen op wezen en van hart tot hart uitgaande. En telkens als door het afsterven, door het opnieuw ten hemel ingaan van één dien God opriep, de schare der volmaakt rechtvaardigen zich uitbreidt, zal er ook voor u nieuwe winste zijn voor den rijkdom van het leven van uw hart.

En dan zult ge eerst recht verstaan wat *liefde* is.

Niet de zwakken bijstaan en u over de ellendigen ontfermen, want dat kunt ge in den hemel niet meer.

De ellende heeft daar opgehouden.

Neen, maar een leven zich uitend in een eindeloos meêleven *met* en inleven *in* anderen, en in dit medeleven der liefde eerst den rijkdom ontdekken en den rijkdom genieten, dien het God beliefd had in u te scheppen door u te geven een *mensche-lijk hart*.

XI.

„De geesten der volmaakt rechtvaardigen”.

Tot de algemeene vergadering en de gemeente der eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God, den Rechter over allen, en de geesten der volmaakt rechtvaardigen.
Hebreë 12 : 23.

Niet te stipt kan worden vastgehouden aan de overtuiging onzer vaders, dat ons wezen, als mensch, niet driedeelig, maar tweedeelig is. We bestaan niet uit lichaam, ziel en geest, maar tweedeelig uit lichaam en ziel.

En ook moet men niet zeggen, dat wel een onherboren mensch uit enkel ziel en lichaam bestaat, maar dat de wedergeboren zondaar er een derde iets, t. w. een geest, bijkreeg. Immers wat we in de wedergeboorte deelachtig worden is niet een menschelijke geest, maar Gods Geest, die dan gezegd wordt in ons te wonen, zoodat wij dan Gods tempel zijn. Bovendien wordt in de Heilige Schrift niet alleen van de begenadigden, maar ook van de verlorenen gezegd, dat ze *geesten* zijn. Van de uitverkorenen lezen we, dat „de *geesten* der volmaakt rechtvaardigen” bij God zijn, maar evenzoo in 1 Petr. 3 : 19 dat „de *geesten* die in de gevangenis zijn”, verloren gingen door hun ongehoorzaamheid.

Alle afgestorvenen heeten dus *geesten*, zoowel die in Jezus stierven, als die Jezus in hun sterven dierven.

En diezelfde afgestorvenen worden nu evenzeer *zielen* genoemd. Of lezen we niet in Openb. 6 : 9: „Ik zag onder het altaar de *zielen* dergenen die gedood waren om het Woord Gods.” Alsook in Openb. 20 : 4: „Ik zag de *zielen* dergenen die onthoofd waren om het getuigenis van Jezus.”

Toch drukt daarom *ziel* en *geest* niet hetzelfde uit.

Moet het onzichtbare van ons wezen worden uitgedrukt, in tegenstelling van ons zienlijk lichaam, dan wordt bijna altoos van *ziel*, en bijna nooit van *geest* gesproken.

Zal daarentegen worden uitgedrukt, hoe van ons onzichtbaar leven, onafhankelijk van het lichaam, kracht, actie, leven uitgaat, dan is *geest* het meest-zeggende woord.

Iemand die dood in de zonde was, had dan in hoogerzinnig geen *geest* in zich; maar hij wiens ziel uit dien dood in zonde levend werd gemaakt, heet een *geestelijk* mensch, deels omdat hij door den *Geest* geleid wordt, deels omdat zijn zielsleven tot zijn ware actie gekomen is.

Dit moest hier opgemerkt, omdat met name uit allerlei Duitsche boeken de echt-Duitsche voorstelling, als bestond een mensch uit lichaam, ziel en geest, den laatsten tijd ook onder ons binnendrong, en vooral door de school ingang vond.

Voor ons daarentegen moet het blijven bij wat Jezus sprak: „Vreest niet voor degenen die het *lichaam* dooden, maar de *ziel* niet kunnen dooden, doch vreest veel meer Hem, die *ziel en lichaam* kan verderven in de hel.”

Alleen *ziel en lichaam* dus.

Maar moet uitgedrukt, dat die *ziel* tot hooger bewustzijn, tot geheiligde kracht opwaakt. dan wordt van *geest* gesproken.

Daarom gaat het Woord Gods, als een scherpsnijdend zwaard door tot de verdeeling *der ziel en des geestes*, en klimt de bede op, dat de God des Vredes de geheel oprechte *geest en ziel en lichaam* onberispelijk beware in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus.

Dit nu is ook op onze afgestorvenen van toepassing.

Komen ze lijdelijk voor, als slachtoffers der vervolging, dan heeten ze „*de zielen* dergenen die gedood zijn.” Maar wordt van hen gehandeld als die leven uit het geloof, dan heeten ze „*de geesten* der volmaakt rechtvaardigen.” Of ook wordt van hen gesproken als volhardende in hun ongelooft, dan heeten ze „*de geesten* die in de gevangenis zijn.”

Dat ligt in het woord zelf.

Als de koningin van Scheba verbluft staat over de weelde van Salomo's koningschap, heet het „dat in haar geen *geest* meer was.” De engelen in hun actieven dienst heeten *geesten*. Ook de *demonen* als ze door hun booze kracht eens menschen *ziel* in bedwang houden, worden *geesten* genoemd. Wie sterft, d.i. hij wiens actie ophoudt, wordt gezegd „*den geest* te geven.” *Geest* beteekent letterlijk: blazend, d.i. het uitgaan van de eerst schuilende *kracht*.

Zoo ook noemen wij een „*zielig*” mensch, iemand die lijdelijk neerzit, en van wien geen actie uitgaat, en daarentegen een „*man vol geest*” dengene, die met wondere activiteit optreedt.

Zelfs in den Heiligen Geest ligt dit denkbeeld van actie. Daarom wordt er gesproken van iemand „*vol van kracht en des Heiligen Geestes*”, d.i. iemand die door den Heiligen Geest *vol van kracht* is.

Het is daarom verkeerd, zoo men van zijn afgestorvenen als van *zielen* spreekt. Dat toch geeft den indruk van een willoos, krachteloos bestaan, zonder eigen initiatief en zonder krachtsbetoon.

Spreeken we daarentegen van „*de geesten* der volmaakt rechtvaardigen”, dan ontyangen we een geheel tegenovergestelden indruk.

Geesten zijn wezens, in wie iets perst en dringt en drijft, en die daardoor tot de hoogste activiteit bekwaam zijn.

Dat die actie bij onze gestorvenen niet van hun *lichaam*, maar alleen van hun *ziel* uitgaat, spreekt vanzelf.

Maar toch om hen ons in actie, werkend in het werk Gods voor te stellen, moeten we niet aan hen als *zielen* denken, maar als *geesten*, die zalig zijn in den dienst van hun God.

Juist hierbij echter stuiten we onwillekeurig op een bijna onoverkomelijke moeilijkheid.

Immers in ons leven hier op aarde, is geen enkele daad of wilsuiting of handeling voor ons denkbaar, dan *door* of met *behulp* van het lichaam. Hoe dan de daad en handeling in onze afgestorvenen te denken, nadat ze van hun lichaam zijn afgescheiden, en tot aan Jezus' wederkomst van hun lichaam beroofd blijven?

Wie van zichzelf viel, kan op dat oogenblik niets doen, omdat hij de macht over zijn lichaam verloor.

Als in den slaap de werking van de ziel op het lichaam tot bijna niets herleid is, mogen we droomen, en in die droomen genieten of benauwd worden, maar als we straks wakker worden, lost zich die droomwereld in niets op, en ligt de nacht als verloren tijd achter ons.

Zeer mogelijk, waarschijnlijk zelfs, dat in den slaap zekere ontwikkeling in onzen geest doorgaat, maar we hebben bij het ontwaken geen het minste besef, dat wij dit zelven deden, en niets geeft ons den indruk dat wij persoonlijk in den slaap onzen geest verder hebben gebracht.

Blijkt het nu dat we in den slaap helderder, klaarder inzicht in iets gekregen hebben, dan leven we veeleer onder den dankbaren indruk, dat God het gedaan heeft, terwijl wij sliepen; niet dat *wij zelven* al slapende doorgedacht of onze studie voortgezet hebben.

Zonder het lichaam is er voor ons geen actie.

Dat gaat zelfs zoover, dat heel onze gedachtenwereld, heel de wereld onzer voorstellingen voor ons niet anders tot klaarheid is gekomen, dan door wat ons lichaam met zijn zintuigen in de buitenwereld waarnam.

Ja zelfs onze taal die we spreken is zo goed als geheel opgebouwd uit voorstellingen, die aan de buitenwereld der zichtbare dingen ontleend zijn.

Gevoelen is van het tastgevoel, *begrijpen* van het grijpen met de hand, afgeleid.

Valt nu met het lichaam al wat des lichaams is, en al wat met de zichtbare wereld saamhangt, voor ons weg, dan is het ons op zichzelf te eenen male onverklaarbaar, hoe de geesten der afgestorvenen nog iets hebben zouden om te *denken*, om zich voor te *stellen*, om te *willen*, laat staan om te *doen*.

Er wordt in den regel over dezen toestand der afgestorvenen weinig nagedacht, maar dit straft zich met een vaagheid van begrip over het leven na den dood, waar hij die ernst met het eeuwige leven maakt, geen duurzamen vrede meê kan hebben.

Geen taal om te spreken, geen zichtbare wereld om beelden en voorstellingen aan te ontleenen, geen vormen, om begrippen te boetseeren, dus ook de herinnering uit haar verband met het leven gerukt, maar hoe is er dan klaar bewustzijn, hoe het kiezen van een doel, hoe een richten van zijn kracht op dat doel, hoe vooral saamwerken met anderen om dat doel te bereiken denkbaar?

Altemaal vragen, die zich niet eenvoudig laten op zijde zetten, en die dringen op een oplossing.

Nu hebt ge wel eens gelezen van „aangeboren begrippen.” In dien vorm stellig een valsch verzinsel. Maar ligt er niet een diepe waarheid aan ten grondslag?

Denk eens aan de millioenen en millioenen die uit de wieg naar het graf worden gedragen, die dus nooit menschelijke taal hebben gesproken, die nooit in de zichtbare wereld hebben ingeleefd, die nooit van onze gedachtenwereld hoorden. Zijn die nu allen ten hemel ingegaan, niets wetende, en bestemd om eeuwiglijk in hun volstreckte onbewustheid en onwetendheid te volharden? En staan zij, die op volwassen leeftijd wegsterven nu, als ze hun oog in de eeuwigheid ontsluiten, met deze niets-wetende zielen der kinderkens op één lijn?

Is het hemelleven een idioten-leven? Men heeft het een zielelaap genoemd. Maar dit is nog niet sterk genoeg. In den slaap is nog altoos een gedeeltelijk bewustzijn in onze droomen. Het zou dan hier een idioten toestand zijn.

Of wel wordt het bewustzijnsleven op aarde, dat dan weggaat, plotseling vervangen door een geheel ander bewustzijn, dat met ons leven hier op aarde niets gemeen, noch iets uitstaande heeft?

Maar dan valt elk verband tusschen het leven hier en het leven daarboven weg, en is weer niet te verstaan, hoe onze Middelaar, in ons vleesch, in het Heiligdom voor ons het altaar der verzoening bedient, en voor ons bidt.

Doch let nu op een geheel andere reeks van gedachten, en opeens zal u een verrassend licht opgaan.

De wereld, eer ze geschapen werd, was in God van eeuwigheid. In zijn Goddelijk Besluit. In den Raad zijn willens.

Eerst door de Schepping treedt de wereld in de werkelijkheid, maar in het bewustzijnsleven Gods was ze *van den beginne*.

Nu zijn wij, en is dus ook ons menschelijk bewustzijnsleven, geschapen naar den Beelde Gods. Er moet dus verband en samenhang bestaan tusschen de kiem van ons bewustzijn, en die creatuurlijke wereld waarin God zijn eeuwige gedachten gerealiseerd heeft.

Wel geen „aangeboren begrippen”, want begrippen ontstaan uit nadenken. Maar de achtergrond van ons bewustzijn kan niet ledig, maar moet creatuurlijke afspiegeling zijn van de gedachtenwereld, van het bewustzijnsleven in God.

Voorstellingen, beelden, taalmiddelen uit deze zichtbare wereld genomen, moeten dus dáárom passen op ons menschelijk bewustzijn, omdat God in die zichtbare wereld zijn eigen gedachte verwezenlijkt, en in ons een afdruk van zijn Goddelijk bewustzijn ingeplant heeft.

Maar neemt ge nu, gelijk in het sterven plaats grijpt, dien tusschenschakel van de zichtbare wereld weg, dan wordt ge weer als *een kindeke*, dan werkt weer uit den wortel van uw eigen bewustzijnsleven op, wat ge als drager van het Beeld van God en dus ook van het beeld van het Goddelijk bewustzijn bezit, en die rijke inhoud ontplooit zich dan in overeenstemming met die hooge wereld waarin ge het oog ontsloot.

Zoo is dan wie uit de wieg naar het graf werd gedragen van gelijke conditie met wie wegstierf op later leeftijd.

En al het mysterie ligt in wat Jezus zoo telkens met zooveel nadruk op den voorgrond stelde: „Gij moet worden als *het kindeke*, en dan zult gij de heerlijkheid Gods zien”.

XII.

„De geest des menschen die in hem is”.

Want wie van de menschen weet hetgene des menschen is, dan de geest des menschen, die in hem is? Alzoo weet ook niemand hetgene Gods is, dan de Geest Gods.

1 Corinthhe 2 : 11.

Wie van het graf huiswaarts keerde en achterbleef, poogt gedurig zijn dooden voor zich te halen. Alleen maar, en hier

ligt iets opmerkelijks in, we halen onze dooden voor ons, niet gelijk ze nu zijn, doch zooals ze vóór hun sterven waren. D. w. z. niet als *geesten*, maar in hun zichtbare, *waarneembare* gestalte.

Vandaar het prijs stellen op *de beeltenis* onzer dooden. Vlak na het sterven is daar geen behoefte aan. Dan is het gevoelsleven op het hoogst geprikkeld, en werkt de voorstelling zóó helder, dat de herinnering zonder beeld volkomen volstaat. Maar als er weken en maanden over heen zijn gegaan, en velerlei bezigheid ons belet de aandacht gedurig zoo scherp en zoo sterk op die ééne herinnering saam te trekken, dan wordt ons die eens zoo heldere en klare voorstelling bewasemd en is de beeltenis welkom.

En aan die beeltenis, en aan die voorstelling van de waarneembare gestalte blijven we dan hechten, ook al geven we er ons ten volle rekenschap van, dat onze dooden zoo *niet* meer zijn, dat ze het stoffelijke kleed hebben afgelegd, en nu lichaamloos, en alzoo onwaarneembaar voor het oog, in ééne der vele woningen bij God verkeerren.

Wel pogen we in onze voorstelling het beeld dat uit de herinnering opkomt, te veredelen, iets wat schilders en teekenaars soms symbolisch uitdrukken, door het hoofd met een stralenkrans te omgeven; maar ook zoo blijft het dan toch de zichtbare verschijning, en aan onze dooden als aan *geesten* denken, kunnen we schier nooit.

Zelfs de engelen, die enkel geest zijn, verschenen in zichtbaren vorm als ze zich openbaren wilden, sprekende gelijk wij onder malkander spreken. En ook waar bijgeloof schimmen of booze geesten meende te ontwaren, verscheen voor de verwarde verbeelding altoos iets wel vaags en grauws, maar dan toch een iets met zekeren omtrek en zekere tinten.

Alleen van de geesten die de bezetenen ten onder hielden, staat dat ze hun slachtoffers „scheurden” en „in het vuur wierpen” zonder dat de omstanders van die geesten zelven eenigen vorm of eenige gestalte ontwaarden. Doch ook in dit geval was het dan toch een werking, die werd waargenomen aan een *zichtbaar persoon*, en die uitkwam in *tastbare* daden.

Een geest op zichzelf daarentegen, zonder een gestalte waarin hij zich hult, zonder een gedaante waarin hij optreedt, en zonder een tastbare werking waarin zich zijn kracht uit, valt buiten onze gewone bevatting.

Daar kunnen we over *spreken*, zoo iets kan in de *idee* voor ons bestaan, maar *werkelijkheid* wordt het voor ons niet.

Toch vergete men niet, dat zóó en niet anders de bestaanswijz van al onze afgestorvenen is, en dat ook ons zelven geen ander lot wacht, dan om, na de afschudding van ons lichaam in het sterven, tot aan de wederopstanding der dooden, enkel als *geesten* te bestaan.

Blijven we nu desniettemin schier uitsluitend aan de zichtbare verschijning van onze dooden hechten, dan is er wel een voortleven van de herinnering, maar geen meeleven met hen in het heden, en wordt dus met elk jaar dat voorbijsnelt, de afstand grooter die ons van hen afscheidt. Gevolg waarvan is, dat ge in tal van familiën, die eerst bijna hartstochtelijk zich aan de herinneringen harer lieve dooden vastklemden, na verloop van reeds enkele jaren die herinnering allengs zoo meer ziet uitslijten.

En ook wat ons eigen zielsbestaan betreft, heeft het zijn bedenkelijke zijde, dat die van het lichaam afgescheiden staat ons zoo vreemd bleef. Daardoor toch blijft de gedachte aan het sterven te nevelachtig, en het inleven in onze toekomst na den dood te schaarsch en te schraal.

Ongetwijfeld God de Heere heeft ons geest *én stof*, heeft ons ziel *én lichaam* geschapen, en het is onnatuur zoo we die stoffelijke zijde van ons wezen niet tellen of voorbijzien willen. Maar *de wortel van ons wezen* moet dan toch altoos in den geest en niet in het vleesch, in de ziel en niet in het lichaam worden gezocht. En het evenwicht wordt verbroken, zoodra we zóó eenzijdig in het zichtbare beklemd geraken, dat de geest, zonder het stoffelijk kleed gedacht; ophoudt voor ons *wezenlijk* te zijn.

Hier komt dan het geloof te stade. Dat geloof, dat „een bewijs is der dingen, die men niet ziet.” En, zal het wel zijn, dan moet het eigenlijk en wezenlijk bestaan van „onzen geest, die in ons is”, ook geheel afgezien van stof, vleesch of lichaam, ons zoo klaar en helder toespreken, dat we eer het zichtbare voor gezichtsbedrog, dan den geest in ons voor schijn konden aanzien.

Dit is niet te sterk gesproken.

Of staat het niet vast, dat de geest al wat zienlijk is schiep, en nooit wat zienlijk is, den geest?

Het geldt hier den diepsten grondslag van alle geloof. Het geloof dat God den hemel en de aarde schiep, en dat die God *een geest* is. Enkel geest. Niets dan geest in Zichzelven. En in zijn geestelijke zelfgenoegzaamheid onafhankelijk van al wat zichtbaar is bestaande.

De zichtbare wereld komt bij God bij. Hij in Zichzelf is het Eeuwige Wezen, het wezen aller wezenheden, die aan alle ding het wezen en het leven geeft.

In het eeuwig Voorwerp onzer aanbidding bezitten we alzoo het voldingend bewijs, dat een geest, geheel afgescheiden van vorm of gestalte, in den meest volstrekten zin een wezenlijk bestaan heeft, en dat aan dit wezenlijk bestaan van den geest nooit iets door stof of vorm wordt toegevoegd.

De engelen toonen ons geheel hetzelfde. Ook de engelen zijn *geesten*, zonder zienlijke verschijning. Dat ze óns ten behoeve in een hun daartoe door Gods almacht geschapen gestalte verschenen zijn, doet hier niets van af. En ook al is het, dat ze in de visioenen van Jesaia en Johannes in symbolische gestalte optreden; wezenlijk zijn de engelen in zichzelf niets dan geesten. De onlichamelijkheid behoort tot hun staat.

Ook zij zijn in hun volzalige koren ons dus het heilig toonbeeld van geheele heirscharen van wezens, die uitsluitend als *geest* bestaan, en die toch in dit hun louter *geestelijk* wezen God dienen dag en nacht en de heerlijkste werkingen van zich doen uitgaan.

God heet daarom de *Vader der geesten*, juist om die hoogere wezenheid van al wat geest is boven het zienlijke uit te drukken.

Van al het *zienlijke* is God de *Schepper*. Dat is zijner handen werk. Maar van al wat *geest* is, heet Hij de *Vader der geesten*, hiermede den veel nauwer band, en de veel nadere betrekking uitdrukkend, die Hem als het Eeuwige Wezen aan al wat als geest *eigen wezen* ontving, van nature verbindt.

Gevraagd nu, waar de mensch toe hoort, tot de *zienlijke* dingen of tot de *geesten*, hebt ge zonder aarzeling te antwoorden, dat ook gij, evenals de engel, *geest* zijt, en dat ook gij, als *geest*, God als den *Vader der geesten* aanroept.

Zeker, de volkomenheid van uw wezen ligt in uw óók deel hebben aan de zienlijke schepping. Ook na het sterven keert de lichamelijke verschijning, bij Jezus' wederkomst, terug, om eeuwiglijk de uwe te zijn. Maar toch de grond van uw wezen, de wortel van uw aanzijn, ligt niet in dat lichaam, maar in uw geest. Niet de geest is aan uw lichaam, maar uw lichaam is aan uw geest geschonken. En daarom, als in den dood het lichaam voor een tijd u ontvalt, blijft toch uw wezen *uw wezen*, blijft gij die ge zijt, en zet uw *geest*, nu *zonder* het lichamelijk orgaan, onafgebroken zijn *aanzijn* voort.

Uw ziel bestaat ook op zichzelf. Ge kunt niet zeggen: hier is ze of daar is ze. *Onze* plaatselijke beperktheid of gebondenheid is op haar niet van toepassing. Er is ook voor onze ziel, na ons sterven wel een plaats waar ze vertoeft, anders toch

zou ze alomtegenwoordig zijn. Ze is in het Vaderhuis. Nader nog is ze in één der vele woningen van het Vaderhuis. Maar wij kunnen ons geen verband tusschen zulk een geest en een bepaalde plek denken.

Maar dit weten we, elke ziel van een afgestorvene is ergens. Dat *ergens* is in ééne dier vele woningen. En in die woning is die ziel in verband gezet met andere zielen van afgestorvenen. En in dat verband verkeereren ze niet lijdelijk, maar ze dienen. Er gaat werking van haar uit. En daarom zijn ze *geesten*, komen ze als *geesten* uit, en volbrengen ze als *geesten* haar roeping.

Hoe nu geesten werken kunnen zonder het orgaan van het lichaam, is voor ons niet zoo licht verstaanbaar. Toch kan zooveel gezegd, dat de „werking” van een geest op zichzelf, al minder verstaanbaar voor u is, hoe lager ge als mensch staat, en daarentegen van verre al doorzichtiger begint te worden, hoe hooger ge als mensch opklimt.

Zoolang al uw arbeid opgaat in eigenlijk handenwerk, is het u bijna niet doenlijk u in te denken in zuiver geestelijke inspanning. Maar als uw eigen levenstaak u bijna tot geen enkele inspanning van uw spieren roept, en ge daarentegen zoogoed als uitsluitend met het hoofd hebt te arbeiden, zoodat uw lichaam u vaak meer in den weg zit, dan u helpt, zoo begint ge er althans iets van te verstaan.

De denker, die moê gestudeerd, het in het nachtelijk uur eindelijk op moet geven, omdat hij niet meer kan, zou, als ge den band van het lichaam kondt losmaken, met den geest nog heerlijk in zijn peinzen doorgaan.

Nog sterker komt dit uit, waar het genie zich openbaart in den peinzer of zanger of kunstenaar. Dan toch welt het als uit een fontein uit den *geest* van binnen. Dan weet de gelukkige zeer wel, dat het de geest in hem is, die perst en dringt en kracht doet uitgaan. En als hij een andermaal die inspiratie mist, dan komt er ook niets, en staat hij hulpeloos, alleen omdat de geest die in hem is op dat oogenblik met arbeiden ophield.

Het naar buiten werken is voor het echte genie bijzaak. Hoofdzak is de werking van den geest van binnen.

Nu overdrijve men dit niet. Ook bij den hoogsten arbeid op aarde blijven we gebonden aan begrippen, ideeën, woorden die met de zichtbare wereld in verband staan. Ook onze verbeelding wordt door wat van buiten inkomt bevolkt.

Het is dus niet *hetzelfde* als het werken van de geesten in het Vaderhuis, maar toch het geeft er een denkbeeld van.

Het toont althans hoe de geest des menschen in zichzelf tot

hooge werkzaamheid kan opwaken. Ja, het levert het bewijs, dat het werk van onzen geest te hooger staat, en te intensiever is, naarmate het minder de hulpe van het zichtbare inroept.

Of dan alle *geesten* der volmaakt rechtvaardigen na hun sterven genieën zijn geworden? In den zin dien wij daaraan hechten, zeker niet.

Doch let er op, niet alleen in de hooge vlucht van het denken peinst en zint de geest in ons buiten het lichaam om. Er is in dien geest ook de werking van het hart, van het gemoed, van het fijn gevoel. En ook in *die* wereld wordt reeds hier op aarde door onzen geest gearbeid. Worstelingen van binnen en hooge spanningen van ons innerlijk bestaan. Doorstreden smart en diep genoten vreugde, buiten het stoffelijke om. Bovenal verrukkingen in de zielsgemeenschap met het Eeuwige Wezen. Diepgaande werking vanden geest in ons bij het nauwelijks gefluisterd gebed.

Ook van die zijde kennen we dus op aarde reeds een bezig zijn van den geest in ons, buiten alle stoffelijke bemoeiing, en hier op een terrein, waarop vooral de stillen in den lande veel voor hun God bezig zijn.

En daarom, neen, het denkbeeld ligt zoo verre niet, dat de geest na zijn opwaken in de eeuwigheid, wel verre van bewusteloos in te zinken, veeleer tot zeer krachtige spanning en betoon van veerkracht en werkzaamheid bekwaam zal zijn.

Bekwaam niet alleen bij hen, die hier op aarde onder de genieën telden, maar ook bij hen die in de wereld van het gemoed hun hoogste virtuositeit ontplooiden.

De geest des menschen, die in hem is, hangt niet van het lichaam af, om als *geest* te kunnen zinnen en peunzen, om als geest te kunnen gevoelen en waardeeren, om als geest, door God beziel, Hem te dienen eeuwiglijk.

XIII.

„Ontbonden te worden”.

Want ik word van deze twee gedrongen, hebbende begeerte, om ontbonden te worden en met Christus te zijn; want dat is zeer verre het beste. *Philipp. 1 : 23.*

Van ontbinding spreken we in tweeërlei zin bij het ééne sterven. De ziel wordt bij den dood *ontbonden* uit het lichaam,

en het lichaam zelf gaat tengevolge van het sterven over tot *ontbinding*.

Hierin ligt uitgesproken, dat vóór het sterven, d.i. in de kracht van ons leven, de ziel het lichaam bindt en het lichaam de ziel. Twee banden alzoo, die dan losgaan door den dood. En zoo wordt de ziel ontbonden van den band des lichaams, en het lichaam ontbonden van den band der ziel.

Bij het leven was er over en weer een elkaar binden; door het sterven is er wederzijdsche ontbinding.

Nu is de ontbinding, die het lichaam vrijmaakt, omdat ze in het *stoffelijke* plaats grijpt, het lichtst te verstaan.

Ons lichaam bestaat uit stof, en in die stof van ons lichaam werken evenals in alle andere stof zekere krachten. In die stoffen zijn scheikundige werkingen; er zijn plantaardige, er zijn dierlijke verschijnselen in. En die verschillende krachten en werkingen, gevoegd bij de invloeden van buiten, komen er van zelf toe, om het lichaam uit elkaar te werken, en op te lossen in zijn bestanddeelen.

Zoolang nu de mensch leeft, gelukt dit niet, omdat in den levenden mensch de ziel alle deze krachten en werkingen in toom houdt, en ze dwingt tot dienst. Wordt aan dien band, waarmee de ziel alle werkingen in het lichaam gebonden houdt, ook maar even ernstig getrokken of getornd, dan zijn we krank. En treedt ten slotte de dood in, zoodat de ziel dien band geheel loslaat, dan volgt er reeds zeer spoedig *ontbinding*, d. w. z. dat die krachten en werkingen, die dusver door de ziel aan den band werden gehouden, nu worden losgelaten, en dat ze, op die wijze vrij geworden, nu zich opmaken, om het eens zoo schoone lichaam in zijn kleinste bestanddeelen te ontbinden.

Dat lichaam was uit stof opgebouwd, en het keert nu door die ontbinding tot stof weder.

Dat er ook *een ordenend iets* in die stof was, waardoor die millioenen stofdeeltjes (cellen of ook deelen van cellen, noemt men ze thans) bij dier opbouw aan het lichaam juist die wonderschoone gestalten gaven, en die organen in ons voltooiden, en die evenredigheden van onze beide oogen, ooren enz. tot stand brachten, is zeker waar. Zelfs bij de nietigste plant erkent men thans almeer zulk een ordenend beginsel, zulk een regelende kracht.

Maar dat voor ditmaal terzijde latende, is het dan toch volkomen duidelijk, dat bij ons leven die velerlei stofdeeltjes en werkingen in ons lichaam *gebonden* waren, en dat ze na ons sterven *ontbonden* worden, en wel zóó dat heel het zichtbare, dat aan ons was, tot *ontbinding* overgaat.

Die nu dat lichaam gebonden hield was de ziel; die het loslaat is de ziel bij het scheiden; en alzoo is de ontbinding die op den dood volgt, het rechtstreeksch gevolg van de scheiding die tusschen ziel en lichaam intreedt.

Toch is het niet in dien zin, dat de apostel spreekt van *ontbonden* te willen worden. De *ontbinding*, die na den dood in het lijk intreedt, is iets weerzinwekkends, iets dat ons stuit en afstoot. En daarentegen het *ontbonden worden*, waarvan de apostel hier gewaagt, is iets *begeerlijks*. Daarom nog niet begeerd door een ieder. Veeleer schrikken verreweg de meesten nog voor het enkele denkbeeld van alzoo ontbonden te worden, terug. Zelfs op verre na niet alle geloovigen begeeren alzoo ontbonden te worden. Maar er zijn er dan toch, voor wie de gedachte aan deze ontbinding een begeerlijke zaak is geworden. En de apostel ging, toen hij aan de kerk van Philippi schreef, hierin allen voor.

Welke ontbinding geldt het dan hier?

En dan luidt het antwoord: Niet de losmaking des lichaams van de ziel, maar omgekeerd de losmaking der ziel van het lichaam.

Het geldt hier dezelfde zaak, die de apostel in Rom. 7 uitdrukt, door te zeggen: Wie zal mij verlossen, mij losmaken, mij ontbinden van het lichaam dezes doods?

Het woord zelf: *ontbonden te worden*, dat hier gebezigd wordt, is ontleend aan hetgeen geschiedt als men op reis gaat, als men optrekt, als men de plaats verlaat waar men dusver vertoefde.

Het wordt in de oorspronkelijke taal gebezigd van *tweeërlei* optrekken: Van het in zee gaan van den schipper, en van het opbreken van de tent bij de woestijnreis.

Eerst lag het schip aan den wal gemeerd of voor anker. Het was alzoo met kabel of ketting *gebonden* aan anker of ducdalf. En nu wordt die band losgemaakt, doordien men den kabel inhaalt of het anker optrekt. Zoo komt het schip vrij. Het is nu ontbonden. En de reis vangt aan.

Of ook, men reisde niet op den oceaan, maar door de zandzee, niet in een schip, maar in een tent. Die tent stond met haar zeelen aan de pinnen vastgebonden. Doch nu worden die zeelen losgemaakt. Die pinnen uitgetrokken. De tent opgebroken en op de kameelen geladen. En de reis door de woestijn neemt een aanvang.

Twée beelden, die ook ons sterven zoo wonderschoon afteekenen.

Ginds de haven der eeuwige ruste. Tusschen ons en die

haven ligt de oceaan der eeuwigheid. En nu wordt bij het sterven het scheepken van ons leven losgemaakt, en de reis naar de haven der eeuwige ruste vangt aan.

Of ook, we woonden hier in onze tente. Maar nu treedt er met het sterven verandering in. De tente die ons herbergde wordt losgemaakt en opgebroken. Onze ziel wordt ontbonden. En vrijgemaakt van dezen aardschen tabernakel, vangt ze de laatste dagreize aan, en gaat het vaderland binnen.

Doch, afgezien van deze beeldspraak, ligt aan dat *ontbonden worden* dan toch de gedachte ten grondslag, dat onze ziel aan het lichaam, en door het lichaam aan deze aarde *gebonden* was, en dat nu bij het sterven deze dubbele band wordt geslaakt, en de vrijgemaakte ziel vleugels ontvangt, om zich tot de bergen van Gods heiligheid te verheffen.

Hoe denkt ge u nu die gebondenheid van ziel aan lichaam?

Het is wel voorgesteld, als ware de ziel in het lichaam als in een kerker opgesloten. Het lichaam werd dan gedacht als iets bangs, als iets aparts, als iets dat u vreemd is, en de ziel werd daar dan in opgesloten.

Dat echter kan voor Gods Woord niet bestaan.

Dan toch zou er geen sprake kunnen zijn van een opstanding van het verheerlijkte lichaam. Wie toch eenmaal een kerker ontvlucht is, blijft dien mijden. En een *verheerlijkte* kerker is een denkbeeld dat zichzelf weerspreekt.

Neen, uw lichaam is niet de kerker, maar het orgaan, het instrument, het kleed, de verschijningsvorm van uw ziel in het zichtbare en uitwendige.

Het lichaam hoort bij de ziel. De ziel is op het bezit van het lichaam aangelegd. Buiten het lichaam te zijn, is voor de ziel een onnatuurlijke toestand. En al kan ze die scheiding niet voorkomen, toch sterft ze in de hope van eens weer, en dan op betere voorwaarden, met haar lichaam hereenigd te worden.

Zelfs beschouwt de apostel het als een voorrecht voor hen, die Jezus' wederkomst beleven zullen, dat hun de scheiding van het lichaam zal gespaard worden, en dat, zonder deze bange scheiding, het lichaam hun aan levenden lijve zal verheerlijkt worden.

Iets als op Thabor is geschied, toen Jezus verheerlijkt werd, en blonk in hemelsche glorie, zonder dat de dood tusschenbeide trad.

Het feit is maar, dat door de zonde noch onze ziel, noch ons lichaam thans is, wat ze zijn moesten, en dat dienten-

gevolge ook de verhouding tusschen ziel en lichaam onklaar is geworden.

Dit nu is niet te herstellen, of ziel en lichaam moeten eerst uit elkander worden genomen.

Vandaar de scheiding, die bij den dood intreedt.

En vandaar dat wie goed staat, naar die scheiding verlangen moet.

Immers door die scheiding gaat de weg tot hereeniging in heerlijke harmonie.

Doch dan moet ook ons lichaam voor ons een afdruk van onze ziel in het zichtbare zijn. Alle gedachte, alle kracht, alle werking, alle toeleg moet dan in de ziel huizen, en uit de ziel naar buiten pogen te dringen; en ons lichaam moet dan aan onze ziel zulk een instrument, zulk een orgaan, zulk een werktuiging bieden, als zij noodig heeft, om die gedachten, die werkingen, die krachten naar buiten te doen uitkomen, ter bereiking van het door haar beoogde doel.

De ziel moet dan in de centra van ons zenuwleven aan dat zenuwgestel raken. Ze moet door dat zenuwgestel in staat zijn, gewaar te worden wat er buiten haar omgaat. En evenzoo, om door die zenuwen haar innerlijke beweging op haar lichaamssfeer eerst, en dan op de wereld buiten haar over te brengen.

Niet ons oog ziet dan, en niet ons oor hoort, maar het is onze ziel die ziet en hoort, door het venster van ons oog en door de telefoon van ons oor.

Als iemand van zichzelf valt, dan is hij weg, en moet hij weer bijgebracht worden. Maar al is hij dan weg uit de waarneembare wereld, daarom is hij er toch nog. Alleen maar, zijn lichaam dient hem op dat oogenblik niet meer. Hij neemt niet meer waar, en kan niet meer door zijn lichaam werken. Doch dat hij er aldoor bleef en nog is, blijkt straks als hij weer bij komt. En ook, hij komt weer bij met precies dezelfde ziel, en die ziel is weer juist wat ze van te voren was, met dezelfde herinneringen, gedachten, verbeeldingen, werkingen en krachten.

Nu is dat „weg zijn” bij het sterven niet slechts voor een oogenblik, maar duurzaam, voortgaande tot de opstanding der dooden.

Maar in het wezen der zaak is het één en hetzelfde.

Het lichaam doet zijn dienst niet meer. Het lichaam wordt van de ziel afgenomen. De ziel in nu zonder lichaam.

Maar daarom blijft de ziel dezelfde met haar bewustzijn, met haar verbeeldingsvermogen, met haar innerlijke drijving en werking en kracht.

Er is van de ziel niets afgenomen. Ze is in niets verminderd. Alleen maar, ze staat voor een toe-deur. Ze kan in deze zichtbare wereld niet meer inzien. Ze kan de geluiden van deze wereld niet meer hooren. Ze kan in deze wereld geen werking of kracht meer doen. De uiting van haar kracht in deze wereld is haar belet.

Ware nu voor het gewaarworden of voor het zich uiten in het Vaderhuis daarboven, soortgelijk instrument noodig, dan zou de ziel in den hemel van niets af weten, en zich niet uiten kunnen.

Maar dit juist is niet zoo.

In de wereld der hemelen neemt de ziel *onmiddellijk* waar, en kan ze zich *onmiddellijk* uiten, evenals de engelen dit doen.

Ze mist dus het lichaam in deze nieuwe wereld niet. Ze heeft er daar geen behoefte aan. Ze is er zichzelf genoeg.

Het is er mede als met het oog en den verrekijker. Een kapitein op zee kan zonder zijn verrekijker in de verte niets waarnemen. Maar stel nu dat zijn verrekijker wegviel, maar dat zijn oog in een arendsoog werd omgezet, dan zou hij toch even juist en even ver waarnemen, maar nu zonder aan het instrument behoefte te hebben.

Gemis geeft dus voor het oogenblik het ontbonden zijn van het lichaam niet.

Alleen maar, de ziel weet, dat God ook zijn zichtbare wereld heeft, en dat de mensch er op aangelegd en geschapen is, om ook in *die* wereld zijn God te verheerlijken.

En daarom, en daarom alleen, blijft de ziel ook in de eeuwigheid haken naar de wederopstanding des lichaams.

Niet door eigenwillig begeeren, maar krachtens de scheppingsordinantie Gods.

XIV.

„Uit het lichaam dezes doods”.

Ik ellendig mensch! Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?

Rom. 7 : 24.

Geloofst ge aan het *plaatsbeksleedend* karakter van het *lijden* en *sterven* van Jezus?

Belijdt ge met stillen dank dat *het lijden*, dat naar Gods rechtvaardig oordeel *op u* had moeten aankomen, voor u *door Jezus* is gedragen, zoodat gij het niet droegt, noch draagt, noch eeuwiglijk dragen zult? En belijdt ge zoo ook, dat *de dood*,

dien gij verdiend hadt, door Jezus *in uw plaats* ondergaan is, zoodat hij stierf voor u, en alzoo stierf *dien* dood dien *gij* hadt moeten sterven?

Zoo ja, hoe komt het dan, dat gij toch ook sterft? Zoo de borg betaalt, betaalt toch hij, die den borg stelde, zelf niet. Eenzelfde straf wordt toch niet tweemaal afgevergd. Van nature en naar Gods scheppingsordinantie zoudt ge *niet* gestorven zijn, maar *zonder* dood en *zonder* sterven in hooger heerlijkheid zijn veranderd. Toen is om en door de zonde de dood als straf voor die zonde in de wereld gekomen. Daardoor alleen. Enkel als straf. Heeft nu Jezus die straf van het sterven, die straf van den dood, voor u gedragen, — en dat gelooft ge — volgt daaruit dan niet, dat gij dan van dien dood ook af zijt, dat die dood op u geen recht meer heeft, en dat gij, als die dood ook bij u aanklopt, hem af kunt wijzen met den kwijtbrief, die toont hoe *lijden* noch *sterven* meer voor uw rekening komt, overmits die *beide* door Jezus voor u en in uw plaats voldaan zijn?

De dood is dan ook, volgens de Heilige Schrift, door meer dan één van Gods heiligen *niet* ondergaan. Van Henoch staat geschreven, niet dat hij stierf, gelijk de overige patriarchen, maar dat God hem wegnam, en dat hij dientengevolge *er niet meer was*. Ook van Elia lezen we, dat hij opvoer in vurige wagenen met vurige paarden. Jezus sprak tot Petrus van Johannes: Indien ik *wil*, dat hij blijve, totdat ik kome, wat gaat het u aan? Een zeggen, wat evenzoo de mogelijkheid stelt van een zonder sterven overgaan in de heerlijkheid. En de apostel zegt ons niet alleen op de meest stellige wijze, dat zij, die Jezus belijden zullen in de ure als hij wederkomt, niet sterven zullen, maar *veranderd* zullen worden, doch laat tevens duidelijk doorstralen, dat hij het, o, zoo heerlijk zou hebben gevonden, indien aan hemzelfen dat hooge voorrecht ware ten deel gevallen.

Naar het plaatsbekleedend sterven van Jezus zou het zoo *moeten*; uit wat we aanhaalden, blijkt dat het *kan*. En zoo is de vraag van den Heidelberger niet te ontwijken: Indien dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het dat wij nochtans ook zelve sterven? En nog steeds is op die vraag geen juister antwoord gevonden dan wat de Heidelberger zelf er op geeft: Onze dood is *geen* betaling voor onze zonde, wel een *afsterven* van de zonde, en de *doorgang tot het eeuwig leven*.

Het blijkt hieruit duidelijk, dat wie in zijn Heere en Heiland ontslaapt, niet den „*dood sterft*” in den zin van Gen. II : 17,

en dus ook niet den *dood sterft* zoo als Jezus dien op Golgotha gestorven is, ja ook niet den *dood sterft* zoo als die ondergaan wordt door wie wegsterft *buiten* Jezus.

In Gen. II : 17 wordt de dood bedreigd als een straf, als de wezenlijke betaling voor de zonde. Op Golgotha is Jezus den dood als *straf*, en dus eveneens als de betaling voor de zonde, gestorven. En nu nog ondergaat een iegelijk die *buiten* Jezus sterft, den dood evenzoo als een straf, en derhalve als een betaling voor zijn eigen zonde.

In eenzelfde ziekenzaal kunnen op hetzelfde oogenblik twee zieken sterven, dat toch het sterven van den één *heel iets anders* is dan het sterven van dien ander.

Voor den één zijn straf, die vreeselijke betaling van zijn zonde, die nu een aanvang neemt; en voor den ander een heerlijke genade Gods en zijn doorgang tot het eeuwige leven.

Dat *schijnt* dan wel hetzelfde, maar het *is* niet hetzelfde.

Ze gaan wel beiden door eenzelfde poort, maar nauwlijks zijn ze die poort door, of achter die poort loopen de twee wegen ganschelijk uiteen. De ééne weg gaat *naar beneden* in den eeuwigen dood, en de andere weg gaat den rechtvaardige *naar boven*, naar het heilig Sion Gods.

En dat we ons hierin zoo telkens vergissen, komt alleen daar van daan, dat we het *geven van den geest* voor het eigenlijke sterven, voor den wezenlijken dood aanzien.

De eigenlijke dood begint pas *na* het sterven. De dood is met het sterven niet uit, maar het geven van den geest is voor den verlorene slechts de eerste schrede, die hij op het pad naar den eeuwigen dood zet. De dood breidt zich achter de poorte van het sterven eindeloos in de eeuwige diepte uit.

En het verschil is derhalve geen minder dan dit, dat die ontslaapt in zijn Heer en Heiland, wel de poort van het sterven doorgaat, *maar nooit in den dood komt*, terwijl wie sterft buiten Jezus terstond na zijn sterven langs het hellend pad van den dood wegzinkt, om eenwiglijk een prooi van dien dood te blijven, en zonder ooit meer uit de banden van den dood te kunnen loskomen.

Dat Jezus zelf die banden van den eeuwigen dood losbrak, danken we aan zijn Goddelijke natuur. Maar alwie mensch, en niets dan mensch is, kan, eenmaal in den dood verzonken, nooit meer uit den dood loskomen.

Daarom nu sterven de verlost des Heeren wel, maar zonder ooit één oogenblik in de macht des doods te komen.

Zoo als ze sterven, gaan ze niet links in de diepte des doods, maar rechts het hooge pad des levens op.

Het geven van den geest, het uitblazen van den laatsten

adem, is voor hen niets dan het doorgaan van de poort, die uit deze wereld naar de wereld die bij God is, leidt, en alzoo voor wie in Jezus sterven mag, niets dan een *doorgang tot het eeuwige leven*.

Ge moogt het sterven van *Jezus* dan ook nooit bij *uw* eigen sterven vergelijken.

Voor Jezus was het sterven even vreeslijk als het heerlijk voor u is.

Eens de poorte door, moest Jezus het pad links af naar beneden, in de diepte van den eeuwigen dood.

Ware Jezus' sterven niet anders geweest dan uw sterven, zoo zou zijn ziel niet hebben gebeefd, gelijk in Gethsemané, maar zou hij, veel heerlijker nog dan het liefste kind van God op aarde, juichend en jubelend, het sterven zijn tegengegaan.

De lijdensweg zou dan voor hem niet een weg van bloed en tranen, maar één triomftocht zijn geweest. Een heengaan uit deze wereld naar de wereld daarboven. Een ontkomen aan de beklemndheid van dit leven, om in de vrijheid en heerlijkheid van Gods kinderen in te gaan.

Maar zoo was het voor Jezus niet.

Jezus *stierf* niet slechts, maar hij stierf den *dood*. Wat in Gen. 2 : 17 staat: dan zult gij *den dood sterven*, dat is het wat op uw Heiland is neêrgekomen. Hij gaf niet maar den geest, maar hij onderging de *straffe des doods*, opdat die straffe des doods u nimmermeer genaken zou.

Hij ging niet door het sterven den hemel binnen, maar daalde, na zijn sterven, in de diepte van den eeuwigen dood neder. En eerst na in de diepte van den eeuwigen dood verzonken te zijn, is hij, dank de onoverwinnelijke kracht zijner Goddelijke natuur, weer opgeklommen, en in het Paradijs ingegaan, om uit dat Paradijs, door zijn opstanding, naar deze wereld terug te keeren, en eerst veertig dagen daarna van den Olijfberg ten hemel in te gaan.

Dat voor ons de doorgang naar het eeuwige leven nochtans door de poorte van het sterven gaat, is dan ook alleen daaruit te verklaren, dat we geen op onszelf staande wezens zijn, maar in verband staan met heel het menschelijk geslacht.

Eerst dan als dat menschelijk geslacht ten einde loopt, en Jezus wederkomt, zal die poorte kunnen gemeden worden. Dan gaan Gods heiligen zonder sterven de eeuwigheid in.

Maar zoolang de menschelijke alheid nog niet in al haar geslachten geboren is, en er nog nieuwe geslachten komen

moeten, duurt de historie hier op aarde voort, is het leven hier op aarde nog niet afgelopen, en moet dus wie ten eeuwigen leven zal ingaan, uit dit leven worden uitgeleid, van de levenden geheel worden afgescheiden, deze wereld voor een tijd vaarwel zeggen, en daartoe zijn lichaam afschudden, om nu, van het lichaam dezes doods vrijgemaakt, alvast, en in afwachting van wat daarna komt, ten hemel in te gaan.

Anders zou hij op aarde moeten blijven, en wachten tot het laatste kind op aarde geboren was, en de historie een einde nam.

Hij zou hier op aarde moeten blijven al den tijd tot aan de wederkomst des Heeren.

En dit nu spaart de Heere zijn heiligen.

Hij weet, dat dit eindeloze hier op aarde blijven, hun een ondragelijke last zou worden.

Hij weet, dat zijn heiligen hier op aarde nog door allerlei zonde en ellende gekweld worden. En dat ze in de ziel een heimwee dragen, om uit dien min-heiligen toestand verlost te worden.

Hij hoort dat diepe roepen, dat nu en dan uit de ziel van elk geloovige opklimt: „Ik ellendig mensch! wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods.”

En daarom roept Hij ze af. Daarom maakt Hij aan dien toestand voor hen een einde. Daarom laat Hij ze *niet* wachten, maar laat ze nu alvast in zijn hemel binnen, opdat ze daar, veel heerlijker dan op deze aarde, de wederkomst des Heeren verbeiden kunnen.

En al gaat dit door het sterven, dat sterven maakt Hij hun zacht, voor elke aanraking met den eigenlijken dood vrijwaart Hij hen, en zijn engelen wachten hen aan de andere zijde der poorte op, om hen in het Vaderhuis binnen te dragen.

Vandaar dat voor de geloovigen zulk sterven *een genade* is geworden.

Een genade, waarom ze hier op aarde reeds naar God roepen. Maar zeer zeker een genade, waarvoor ze Hem, bij hun binnentreden in zijn hemel, vuriglijk danken.

XV.

„De tranen afwisschen”.

Hij zal den dood verslinden tot overwinning, en de Heere HEERE zal de tranen van alle aangezichten afwisschen; en Hij zal de smaadheid zijns volks van de gansche aarde wegnemen; want de HEERE heeft het gesproken.

Jesaia 25 : 8.

In het land door God voor zijn heilige Openbaring gekozen,

leefde niet het soort menschen, waartoe wij, Nederlanders, behooren.

In het oosten heeft de mensch een ander zielsbestaan. Dat hangt af van luchtstreek, omgeving, aanleg, afstamming en volksverleden; en alle deze gegevens saam brachten teweeg, dat in het oosten het koele flegma veel minder, het lichtbewogen gevoel veel sterker heerschappij voerde, en dat deswege hun gemoedsbewegingen veel heftiger waren.

De Joden, die onder ons wonen, zijn natuurlijk voor geen klein deel westersch verstijfd. Maar toch, ook al zijn ze lang niet meer wat ze eens in het oosten waren, toch is er nog gelegenheid genoeg om waar te nemen, hoeveel radder vaak hun tong slaat, hoeveel beweeglijker hun gebaren, hoeveel sterker de vertrekkingen van hun gelaat zijn, en hoeveel heftiger hun gemoed kan opbruisen.

Bij het lezen der Heilige Schrift dient hier op gelet. Anders ziet ons oog de juiste evenredigheden niet meer. En nemen we dan toch zoo menige „hartstochtelijke uitdrukking,” onvertolkt op onze lippen, dan past onze taal niet op ons gemoedsleven, en struikelt de waarheid op de paden onzer vroomheid. Denk slechts aan de uitdrukking: *Ik ben doodbrakende*, en vraag u af wat gekunstelde inbeeldingen daaruit al getrokken zijn.

Dit nu geldt in het algemeen ook van het *weenen*. Zielsuitingen, als daar zijn: „Ik doornat mijne bedstede met mijne tranen”. „Ik doe mijn bed den ganschen nacht zwemmen,” zijn op lieden onzes volks eenvoudig niet toepasselijk. „Och, dat mijn hoofd water ware, om te beweenen de breuke mijns volks”, is sterker in zijn uitdrukking dan dit bij ons vanzelf zou opkomen. Dat er „met tranen gezaaid wordt” is in dien letterlijken zin onder ons nauwlijks denkbaar. „Het altaar des Heeren te bedekken met zijn tranen,” verraaft een ons meest vreemden hartstocht in het heilige.

In het Oosten en bij Israël daarentegen kwam dit alles letterlijk zoo voor; en de waarheid der Schrift spreekt ook daarin, dat ze geen gezwollen beeldspraak bezigt, maar ons door teekening van feller gemoedsbewegingen dan waaraan wij gewoon zijn. de innerlijke bewerktuiging van ons menschelijk gemoed ontdekt.

Te *lachen*, niet met den dwazen, niet te stuiten lach van den waanzinnige, maar met den lach der onzondige en der heilige vreugde, behoort tot onze natuur. Dat ziet ge daaraan, dat er ook van God zelven geschreven staat: „Die in den hemel woont zal lachen”. Maar het *weenen* is een gemoedsuiting, die alleen in een wereld van zonde verklaarbaar is. Van Jezus staat geschreven, dat hij te midden van onze ellende verkeerende, geweend heeft. Van God staat het er nooit.

Nu kunt ge in den traan zoowel een uiting van den vloek zien, als een vrucht van Gemeene Gratie. Ze is een uiting van den vloek, voorzoover ze kreet van smart is. Ze is vrucht van Gemeene Gratie, voorzoover het overkropt gemoed er zich in ontlast.

Maar hoe ge dit ook neemt, altoos is het „weenen” blijk, dat u ellende door de ziel ging, of dat ellende u omringt. Want er is ook wel een „weenen van vreugde,” maar dit is slechts het gevolg van een te felle gemoedsbeweging, waarover we geen meester meer zijn. Zoo is er ook een lachen van smart, en een lach van den waanzinnige.

Normaal genomen daarentegen, hoort de *lach* bij de *vreugd*, de *traan* bij onze *ellende*. Een ellende, die bloot *uitwendig* kan zijn, als een kind zoo bitter huilt, omdat een stuk van zijn speelgoed hem door een speelgenoot werd afgenomen. Of ook een ellende die *tot in merg en been* doordringt, heel ons hart ontzet, en ons voor God in zielesmart doet wegwijnen. Maar altoos uiting van een bange gewaarwording die ons beklemmt en knelt, en waaraan we ons pogen te ontworstelen; die uit de diepte van ons gemoed naar het oog opwerkt, en dan in het vochtig oog breekt, tot de traanperel zich gevormd heeft, en afbiggelt langs onze wangen.

Zijn we nu groot, dan vegen we zelf dien traan weg. Soms schamen we ons, dat een ander den traan in ons oog ontdekken zal.

Maar een kind laat zijn tranen afvlieten. En dan komt moeder en wischt die tranen van het kindergezicht weg. Ze doet dat met zorg, tot de laatste traan is afgewischt, en het kinderverdriet vergeten is, en er geen traan meer perelt.

En zoo nu staat er van God den Heere geschreven, dat Hij ook *zijn* kinderen het vochtig oog droog zal maken, en alle tranen van hun oogen zal afwisschen.

Een voorstelling dus, alsof zijn verlost kinderen met tranen in de oogen bij de poorte van het Vaderhuis aankomen, en alsof de Vader in de hemelen gereed staat, om, eer ze binnengaan in zijn heerlijkheid, die teekenen van hun geleden smart te doen verdwijnen.

In Gods Vaderhuis lachen Gods heiligen, maar ze weenen er niet meer.

In Gods zaligen hemel te zijn, en nog te weenen van smart, zou vloeken.

Dat dit beeldspraak is, behoeft nauwelijks gezegd.

Wie werd opgeroepen ten eeuwigen leven, heeft den aardschen

tabernakel uitgeschud, het sterfelijke des lichaams is bij hem van het leven verslonden, en wie het lichaam uitgleed, en zijn ziel van voor zijn oogen wegtrok, kan door die verlaten oogen niet meer weenen.

Maar wie verstaat dat niet het *oor* hoort, maar de *ziel* door het oor, die zal ook verstaan, dat niet het *oog* weent, maar de *ziel* door het oog.

Niet het lichaam lijdt pijn, maar de ziel door het lichaam. Daarom maakt bedwelming zelfs bij een operatie ons ongevoelig. Als de ziel, zij het ook slechts tijdelijk, van het lichaam geïsoleerd is (en dat is bedwelming) is er geen pijn en is er geen lijden.

Al trok dus ook wie stierf, in het sterven, het kleed des lichaams uit, de ziel kan daarom nog wel pijn hebben, en de ziel ook zonder oog innerlijk weenen.

Ge durft het haast niet indenken, en toch is het zoo, dat de ziel die buiten Jezus sterft, eerst na het sterven waarlijk pijn gevoelen gaat. Sprak Jezus niet ten opzichte van de verlorenen dat er bij hen weening zal zijn, ja, knersing der tanden?

Het is dus volstrekt niet waar, dat het sterven als zoodanig en op zichzelf aan het lijden, aan de pijn, en aan het weenen een einde maakt.

Integendeel, juist door het sterven wordt de pijn, het lijden veel banger, en op zichzelf begint dan eerst het weenen der ziel.

En dat dit bij wie in Jezus sterven *niet* alzo is, dat komt niet vanzelf, maar is vrucht van de Genadedaad Gods. Vrucht hiervan, dat God aan al zijn lieve kinderen, na hun sterven, den traan uit het zielsoog afwischte.

Hoe is dit te verstaan?

Drieërlei daad Gods is hier te onderscheiden: Hij verplaatst uit ellende in vreugde, Hij spreidt vergetelheid over de herinnering, Hij snijdt de zonde, die bron van onzen eenigen kommer, van de ziel af.

Let op elk dier drie onderscheidenlijk.

Er is een deel van onze ellende, dat opkomt uit ons verkeeren in deze zondige en gebrekkige wereld. In die wereld was ons deel. In die wereld koesterden we allerlei verwachting. En daarom bracht die wereld ons telkens verdriet en teleurstelling.

Welnu, met de afscheiding uit het lichaam maakt de Heere de verkoren ziel van dat deel der ellende los. Er is geen krankheid meer en geen pijn naar het lichaam. Er is geen koude en guurheid meer, die vlijmt en beangstigt. Er is geen zorg meer voor het dagelijksch brood. Er zijn geen menschen meer die

ons verdriet aandoen. Er is geen laster meer die ons achtervolgt. Er is geen teleurstelling meer in dagtaak en zaken. Er zijn geen ongerechtigheden meer die ons kwellen al den dag.

Dat alles valt weg, en de traan, die over al zulks geweend werd, droogt van zelf op.

Doch dit is niet genoeg.

Onze ziel wil niet alleen *negatief* geen smart, maar ook *positief* vreugde. Daarop is ze aangelegd. Naar vreugde en heerlijkheid heeft ze innerlijk heimwee. En zoolang dat heimwee onbevredigd blijft, weent ze in zich zelve.

Doch nu komt de Heere, en leidt de ziel, die hij afriep, in de vreugde van het Vaderhuis binnen, en nu, genietende wat geen oor gehoord had of geen oog gezien, en wat in geen menschenhart was opgekomen, nu lacht ze van vreugde, en stolt vanzelf elke traan.

Dat is het eerste, maar lang niet alles.

Bleef toch na ons sterven de herinnering die we met ons meedragen, ons vervolgen, dan zou het lijden, althans voor een deel, met ons de eeuwigheid ingaan.

Een moeder, zelve zalig, maar die het zielsverdriet over haar nog verloren kind meê de eeuwigheid indroeg, zou nooit ten volle de zaligheid genieten kunnen.

Ook het gemis van wat de ziel op aarde achterliet, de onzekerheid over wat uit de haren worden zou, het terugdenken aan de soms zoo pijnlijke ellende van wie nog op aarde zijn, zou voor niet zoo gering deel haar de eeuwige vreugde vergallen.

Iets wat vooral uitkomt zoo men bedenkt, hoeveel fijner en teederder de bevrijde ziel in het eeuwige leven gevoelen moet.

Dat die kwelling in de eeuwigheid den verlorene vervolgt, ziet ge dan ook in de gelijkenis van Lazarus en den rijken man. Of vraagt hij niet, dat iemand gezonden mocht worden om zijn broederen te waarschuwen, opdat ze niet komen mochten in de plaats der pijn? Wel is dit beeldspraak, maar voor wie verloren gaat blijkt er toch iets ontzettends uit.

Het afwisschen van die tranen hangt dus bij de verkorenen aan een afzonderlijke genadedaad Gods, hierin bestaande, dat Hij vergetelheid voor het verledene over de ziel werpt, juist zooals bedwelming door narcose vergetelheid over de ziel werpt omtrent hetgeen de heelmeeester tijdens de operatie aan het lichaam doet.

De ontslagen ziel wordt van het leven, dat ze achter liet, geïsoleerd.

Hoe dit werpen over de ziel van deze vergetelheid toegaat, is een vraag die afzonderlijk beantwoording eischt.

Volsta het thans er op te wijzen, hoe de ziel zou *blijven* weenen, zoo ze door de herinnering achtervolgd werd en van alle lijden op aarde nog af wist. Iets waaruit volgt, dat het afwisschen door God van *alle* tranen, ook deze genadedaad der vergetelheid insluit.

Het derde of laatste punt raakt de ziel zelve.

Wie diep leeft weet zeer wel, dat de smart over onszelf de vlijmendste smart is. Die eindelooze onvoldaanheid. Die zonde uit het verleden die ons naroept. Die onheiligheden, die nog gedurig uit dit ons zondig hart opwellen, en ons vervreemden van onzen God.

Dit nu is een smart, die we op aarde niet altoos, maar het scherpst en het meest in onze heiligste oogenblikken gevoelen. Het spreekt dus van zelf, dat de ziel, na het sterven, door deze smart het meest overmeesterd zou worden, en daarover het bitterst zou weenen, overmits het gevoel voor het heilige dan zooveel sterker spreekt.

Doch ook die tranen wischt de Heere van het aangezicht van al zijn lieve kinderen af; en dat spreekt op tweeërlei wijs.

Ten eerste door het geloof in den vrede die er is door het bloed des kruises — een geloof dat hier op aarde nog vaak zoo kwijnt — te sterken tot zijn volkomenheid, zoodat de ziel *niets meer* met de vroegere zonde uitstaande heeft, en ze het ziet, hoe God dat alles geworpen heeft *in de diepte der zee*.

En ten anderen door de ziel zelve van de zonde af te snijden en haar door de genadedaad van het sterven, de *volkomen* heiligmaking toe te brengen.

En dat juist is het aanbrengen der heiligste vreugde.

Eerst als God ook *dien* traan voor eeuwig afwisch, dan lacht de ziel met een vreugde die haar geheel verrukt.

XVI.

„Dat gelijk Hij is ook wij zijn”.

Hierin is de liefde bij ons volmaakt, opdat wij vrijmoedigheid mogen hebben in den dag des oordeels, namelijk dat gelijk hij is, wij ook zijn in deze wereld. 1 Joh. 4 : 17.

Uw wegsterven in den dood zal, zoo ge in Jezus sterft, voor u een „afsterven van de zonde zijn”. Hoe dit kan, hoe dit in

u toe zal gaan, is een mysterie, dat zich nooit geheel voor u ontsluit. Maar dat het zoo is, gelooft ge. Ge gelooft het op grond van Gods Woord. Ge gelooft het omdat in den hemel een zondig leven ondenkbaar is. En ge gelooft het zoo willig en zoo gretig, omdat het een u zoo toesprekende, zoo intiem-rijke en innig-verrukkelijke gedachte is, van eens nooit, nooit meer te zondigen, tot zelfs niet met de flauwste begeerte van uw hart.

Nu zal die „afsterving van de zonde” niet dit wezen, dat ge scheidt van uw vleesch. Als uw vleesch kwaad doet, is het uw ziel, uw ik, zijt *gij* het, die uw vleesch gebruikt om te zondigen, en Satan, die nooit vleesch had, is de vreeselijke „vader aller zondaren” die alle zonden gegenereerd heeft uit enkel geest.

Dat „afsterven van de zonde” moet derhalve in iets anders schuilen. Het is niet iets dat *gij* zelf doen zult, door, als ge op uw uiterste ligt, de wereld te vervloeken, en heilige voornemens op te vatten en plechtige beloften te doen. Het is evenmin iets wat uw lieven doen die, als ge den dood ingaat, uw sterfbed omringen. Het moet iets zijn dat God onder het sterven in u volbrengt, en daarom kan dat afsterven van de zonde niet anders zijn dan de voltooiing van uw heiligmaking. We voegen er bij, dat het iets zijn moet, dat plotseling geschiedt. Immers zoolang er nog bewustzijn en adem om te spreken is, houdt het gebed om *genade* nog aan; iets wat na de afsterving van de zonde geen zin meer zou hebben. Ook is veler dood als een bliksem die inslaat, door een moord of een beroerte. En aan den anderen kant moet zóó als de adem weg is, de afsterving van de zonde voleind zijn. Want we spreken hier van iemand die ten hemel ingaat, en niemand gaat als zondaar den hemel binnen.

Ook dit nog.

Er is onder de verkorenen die sterven, groot onderscheid. De één sterft oud en wel bedaagd met een zondig leven vóór zijn bekeering, en veel zonde in zijn leven na zijn bekeering, achter zich. Een tweede gaat de eeuwigheid in, toen juist de wereld zich voor hem ontsluiten zou, en hij juist voor de wereld gereed was. Een derde sterft als knaap of jong meisje. Een vierde nog jonger. En eindelijk zijn er ook, die reeds in de wieg de oogjes voor altoos luiken, of die doodgingen eer ze nog in het wiegje werden neergelegd.

Dat alles nu maakt verschil, groot verschil. Bij den één bewustzijn van zonde, kennis van zonde, bittere heugenis van zonde; bij den ander geen enkele zonde ooit gezondigd en geen zonde ooit gekend.

En al mag nu de „afsterving van de zonde” daardoor in den

vorm bij den een en den ander verschillen, in den grond moet ze toch bij allen dezelfde zijn.

Dezelfde bij een bloemeken van één dag en bij een grijsaard van tachtig en meer jaren.

Zoo bezien, *kan* de afsterving der zonde in niet anders bestaan, dan dat ge door den dood *uit het verband met deze wereld wordt losgemaakt*.

Denk maar wat de Schrift u zegt van een *wedergeboren persoon*. Zulk een persoon ontving in zich „het zaad Gods”. Dat zaad Gods bleef en blijft in hem, en kan nooit weer uit hem weg. En dat zaad in hem maakt dat *hij* nooit meer zondigen *kan*. Of ook denk aan wat Paulus van zichzelf betuigde. Hij zelf deed het kwaad niet meer, maar de zonde die nog als een vreemdeling bij hem inwoonde. Opmerkelijk in dit verband is ook wat Jezus tot zijn discipelen zeide: „Gijlieden *zijt* nu rein door het woord dat ik tot u gesproken heb, en wie rein *is*, heeft niet meer van noode dat men hem wassche, dan alleen *de voeten*, waarmede hij op de wereld omwandelt en waarmede hij het stof der wereld opneemt.

Dat misbruikt de antinominiaan, om er op toe te zondigen, en God zal hem oordeelen. Maar wie het heilig opneemt, belijdt er dan toch dit in, dat hij zelf, uit zichzelf niet meer *kan* zondigen en dat dus de zonde die hem nog telkens bekoort, en die hij even dikwijls betreurt, telkens een vreemd iets is dat zich als een woekerplant om zijn ziel slingert, en dat dus zijn wortel niet in zijn hart, maar in de wereld heeft.

Ge weet dan ook wat „heiligmaking” is.

Niet eerst voor twee tienden, dan voor drie tienden en voorts voor vier tienden rein worden, en zoo al voort. Immers, het zaad Gods dat door de wedergeboorte in u komt, is volstrekt rein, daar was nooit zonde in, en daar kan nooit zonde zich in mengen.

Heiligmaking kan nooit anders dan tweeërlei zijn: ten eerste ontkieming van het zaad Gods, en ten tweede losmaking van wat uit het zaad Gods opkomt uit de omstrengeling van de woekerplant der zonde, die zich uit de wereld om u klemt.

Nu is dat ontkiemen van het zaad Gods stellig *niet* het afsterven der zonde, want die ontkieming van het zaad Gods gaat eerst in de eeuwigheid ten volle door.

Het moet dus wel zijn het op eenmaal losgetrokken worden uit de omslingering van die woekerplant, waarmee de wereld u omstrengeld hield.

Een wegnemen met één ruk van die booze woekerplant, die teerde op het leven uwer ziel.

Doch wat is nu die woekerplant?

Bedenk wel, dat ze bij het kleine wicht en bij den man van jaren één en hetzelfde moet zijn. Ze moge bij den man van jaren breeder getakt, hooger opgelopen zijn, maar *in soort* moet ze bij beiden één en hetzelfde wezen.

Is nu die woekerplant iets, dat op zekeren dag u is aangekomen, en eerst niet bij u was?

Stellig niet.

Met die woekerplant om u zijt ge geboren. In de omstrengeling van die woekerplant zijt ge ontvangen. Die woekerplant wachtte u op eer ge er waart. En die woekerplant blijft voortwoekeren, als ge er niet meer zijn zult.

Die woekerplant was niet in Adam toen God hem schiep, maar het zaad van die woekerplant is door Satan in Adam uitgestrooid. Door Adams ongeloof en ontrouw is ze tot ontkieming gekomen. Ze is van hem uit met al breeder vertakking in heel ons menschelijk geslacht ingeschoten. En ze zit nu ingevlochten in dat geslacht, in onze wereld, in onze maatschappij, in onze usantiën, in ons menschelijk bewustzijn, in alles. In al wat menschenlijke levenskring is en menschen saâmbindt tot één gezelschap of tot één geslacht.

Vandaar dat, Jezus alleen uitgezonderd, elk kind uit een vrouw geboren, geboren wordt in de takken en twijgen van die woekerplant; dat die takken en twijgen zich om elk kind en elk mensch slingeren; en dat, als iemand wedergeboren wordt, die woekerplant hem blijft omklemmen. Ook geeft die woekerplant zaad, en dat zaad maakt in elk menschenhart, dat er nieuwe loten uitschieten. En het onderscheid is nu maar, dat bij de wedergeboorte dat zaad van de woekerplant *uit zijn hart* uitgaat, om er het zaad Gods voor in de plaats te brengen. Maar om hem heen blijven die takken en twijgen van de woekerplant klemmen. En heiligmaking is nu, dat God reeds bij ons leven ons het snoeimes in handen geeft, om ons eenigszins vrij te maken, en de hinderlijkste twijgen, die ons het meest benauwen, om ons heen weg te snijden. Zoo krijgen we lucht. En God geeft ons zijn kerk, de gemeenschap der heiligen, waarin nog veel meer ruimte gemaakt is, en waarin de takken en twijgen van de woekerplant lang die drukkende, benauwende, verstikkende macht niet hebben.

Maar toch blijven we, tot aan onzen dood toe, in dien boozen strik verward.

En de verlossing in onzen dood is nu, dat God ons in het sterven met heel ons wezen uit die dooreengewarde vertakking van de woekerplant uitlicht, er ons geheel vrij van maakt, en zoo teweeg brengt, dat geen enkele tak of

twijg of doorn van die woekerplant ons meer kan aanraken.

Tot zelfs in ons bewustzijn gaat dat door, want God snijdt in het sterven ook de herinnering aan uw zonden af.

Ze zinken dan weg als in de diepte der zee, waarin niemand (en ook gij niet) ze meer vinden kan.

Toch heeft dit „afsterven van de zonde” ook zijn *positieve* zijde.

Ge zijt uit de wereld opgekomen, ge hoordet bij die wereld, ge waart als menschenkind lid van het ééne groote menschelijke geslacht. Ge stondt niet op uzelf. Ge bestondt en leefdet in verband met dat geslacht, met die wereld, met haar leven. Dat was uw gemeenschap, de wereld waarin ge thuis hoordet, het groote lichaam waarvan gij één klein lid waart. En in dat wereldverband, dat u omvatte, sloop die woekerplant, die u soms tot stervens toe benauwde.

Goed. Van die wereld, uit die gemeenschap, uit dat verband wordt ge nu in uw sterven losgemaakt.

Maar nu kunt ge toch niet zonder verband eenzaam op uzelfen drijven.

Ge hoort toch in een geslacht, ge moet toch in een gemeenschap staan, toch leven in een verband. Lid van een lichaam te zijn, is toch uw scheppingsordinantie.

En zie, nu geschiedt in uw sterven dit, niet alleen dat de woekerplant weggaat, en ge uit het verband dier oude zondige wereld wordt uitgelicht; maar ge wordt tegelijk overgezet in een ander geslacht, in een andere wereld, in een ander verband; ge wordt lid van een ander lichaam, en dat heet het lichaam van den Zoon van God, de nieuwe, de gezaligde menschheid, de vergadering der volmaakt rechtvaardigen.

De aanvang daarvan was wat we hier reeds genoten in de gemeenschap der heiligen. Maar, o, op zoo kleine schaal. In zoo engen kring. Op zoo geringen voet. En daar stond dan altoos de machtige gemeenschap van de oude zondige wereld tegenover, en drong daarin.

En de genade die God u in uw sterven bewijst, is nu wel in de eerste plaats, dat Hij u voor altoos uit dat zondige verband dier oude wereld uitlicht, maar ook ten anderen dat Hij u invlecht in de volle gemeenschap van die nieuwe menschheid, in dat heilige wereldverband van Christus, zoodat na uw sterven uw wereld om u heen niet meer tegen het zaad Gods in uw hart ingaat, maar ten volle met het nieuwe leven van het kindschap in u overeenstemt, het te rijker ontkiemen doet, en het steunt.

XVII.

„Te eten van den Boom des levens”.

Die ooren heeft, die hoore wat de Geest tot de gemeenten zegt. Die overwint, ik zal hem geven te eten van den boom des levens, die in het midden van het paradijs Gods is.

Openbaring 2 : 7.

Van de zeven heilige beloften, die den overwinnaar in den strijd voor God en zijn Christus prikkelen, aansporen en bezielen moeten, is de eerste, dat wie overwint *weer eten zal van den Boom des Levens*.

Het was dat eten van den Boom des levens, waardoor onze breuke met het Paradijs voldongen werd.

Al is toch de taal, die ons in Genesis over die breuke met het Paradijs bericht, nog zoo geheimzinnig, overduidelijk staat het er toch, dat na 's menschen breuke met *zijn God*, de breuke met *zijn Paradijs* niet uit *kon* blijven. En dit daarom niet kon, omdat wie in het Paradijs bleef, nemen kon van den Boom des Levens, en omdat de enkele gedachte, om een van God afgevallen wezen te doen eten van den Boom des Levens, gruwelijk en monsterachtig ware geweest.

Om dien gruwel te voorkomen, moet de tegen zijn God in opstand gekomen mensch onverwijld uit den Hof van Eden verwijderd worden, en een heirwacht van hemelsche Cherubijnen stelt zich onmiddellijk daarop tusschen hen en dit voor hen verloren paradijs. Cherubijnen, die de lieflijkheid van hun hemelsche verschijning naar binnen, naar den kant van het paradijs, keeren, en naar de aarde met den vloek beladen, en naar den mensch die den vloek over haar bracht, hun vlammend, afschrikwekkend glinsteren en flikkeren toewenden. Dezelfde engelen, die anders aan Gods menschedom het heil toebedienen, staan hier tusschen den mensch en het eeuwige leven. Ze sluiten het paradijs en daarmee den ingang van Gods zaligen hemel van hem af. Hier is alzoo het uitgangspunt van al de ellende, die den zondaar najoeg.

We gevoelen de ellende, omdat we heugenis van het Paradijs hebben. Het is het heimwee naar dat verbeurde en verloren Paradijs, dat ons in allen vorm door de ziel schrijnt. Hoe machtiger dat heimwee naar het ons ontgane paradijs in onze ziel opwaakt, hoe dieper de vlijm der ellende ons in de ziel dringt. Vandaar dat het lijden der heiligen hen zooveel dieper ontroerde, dan de „lieden die van de wereld zijn”, dat de

profeten Gods er nog zooveel heftiger door werden aangegrepen, dan de gewone aanbidders van zijn heiligen Naam, en, vooral dat niemand dieper onder dit lijden bezwiken is, dan de Zoon des menschen, toen zijn ziel in Gethsémané bedroefd werd tot den dood toe, hij die alleen onder allen het volle, klare bewustzijn van dat Paradijs in zijn hart droeg.

En het is het eerste, wat de verhoogde Koning van het Godsrijk, op Pathmos aan zijn getrouwen toeroept, dat voor hem die overwint, die breuke met het Paradijs zal worden te niet gedaan; dat dezelfde Cherubijnen, die Adam en Eva uit het paradijs verjoegen en afweerden, er zijn gezaligden weer heen zullen leiden, en dat hun het recht en de macht zal worden teruggeschonken, om weer te eten van den Boom des Levens. Die ooren heeft die hoore, wat de Geest tot de Kerke Gods zegt: „Die overwint, ik zal hem geven te eten van den Boom des levens, die in het midden van het Paradijs Gods is.”

Dat is dus het eerste, het heerlijkste wat aan hen die in Christus sterven wordt toegevoegd. Hier is de grondtoon van het heil, dat hun is toebeschikt. Wat verloren was, keert terug. Het Paradijs huns Gods wordt hun teruggeschonken.

Een *nieuw goed* te ontvangen, is minder dan een goed dat te loor ging u terug te zien geschonken.

Denk slechts aan Jezus' roerende gelijkenissen van het verloren schaap, en van den verloren penning.

Als *de verloren penning* terug wordt gevonden, roept zij die den penning verloor, zegt Jezus, haar geburen te zamen, om vroolijk met haar te zijn. Als *het verloren schaap* weer is opgespoord, legt de trouwe herder het op zijn schouder, *verblijd zijnde*, en thuis komende roept hij de vrienden en geburen te zamen, zeggende tot hen: Weest blijde met mij, want ik heb mijn schaap gevonden dat verloren was. En als *de verloren zoon* is teruggevonden, roept de gelukkige vader in zijn jubel uit: Men behoorde dan vroolijk en blijde te zijn, want deze mijn zoon was dood en is weder levend geworden. In aansluiting hieraan is heel Jezus' optreden een zoeken van het afgedrevene, een terugvinden van wat verloren was.

En in dat verband is ook zijn eerste belofte, zijn eerste toezegging aan zijn heiligen, dat wie overwint niet in een hem vreemden gelukstaat wordt overgezet, maar dat het heimwee in zijn hart eeuwige voldoening erlangt en dat hij terugtrekt in het eens verloren paradijs.

In datzelfde Paradijs van zijn God, waaruit eens de engelen Gods hem verdreven, wordt hij, na overwonnen te hebben,

weer binnengeleid. Binnengeleid tot in het centrum, tot midden in den hof, tot daar waar het middelpunt van alle Paradijs-heerlijkheid is, tot vlak bij den Boom des Levens, opdat hij ervan ete, en leve in eeuwigheid.

De blik van wie sterft, wordt alzoo niet gericht op een vreemde, hem raadselachtige, hem niet toesprekende toekomst, maar *op het verleden*, op wat hem ontging, op wat hij verloor en verzondigde.

Jezus roept ons in ons sterven naar den rijkdom van Gods almachtige goedertierenheid in onze schepping terug.

Onze staat van zonde en ellende wordt een tusschenbedrijf, maar daarachter is God, en is zijn almachtigheid, en zijn wondere schepping, toen de kinderen Gods juichten en de morgensterren vroolijk zongen. Toen God den mensch naar zijn beeld schiep, rein, heilig en heerlijk, en toen God voor den naar zijn beeld geschapen mensch het paradijs bereid had, gedoopt in een weelde van zaligheid, waarvan de heugenis in het heimwee van ons hart voortleeft, en waarin de goedheid Gods zich zelf verheerlijkt had.

Nu was dat alles weg. Voor ons besef was het teniet gedaan. Het was, of het niet meer bestond. En alsof er nieuw voor ons gebouwd moest worden, zou er ooit weer een woonstede zijn, om met vreugde des harten te bewonen.

Maar zoo verstaat Jezus het niet.

Neen, en driewerf neen, roept hij ons heiligen toe. Dat Paradijs is *niet* weg, het was alleen maar verloren. En dat verlorene keert terug. Dat verlorene heb ik voor u teruggevonden, gelijk God het voor u bewaard heeft.

En dat juist zal uw eeuwige vreugde zoo rijk, zoo overvloedig, zoo overstelpend maken, dat ge na uw sterven uw vrienden en geburen in de zalen des eeuwigen lichts te zamen zult roepen, zeggende, weest blijde met mij, want dit mijn Paradijs was verloren, en dat Paradijs is teruggevonden. God had het voor mij bewaard.

De Boom des levens in dat Paradijs moet daarom een mysterie blijven, omdat hij een zoo bloeiende vrucht: de kracht des eeuwigen levens verbergt.

Iets kan men daarvan verstaan, als men inziet, hoe de verborgen kracht der ziel te gereeder en te ongestoorder uitkomt en doorwerkt, hoe meer het lichaam volvaardig der ziel ten dienste is, en in niets haar weerstaat of belemmert. En zoo is

het denkbaar dat de vrucht van den Boom des Levens in staat was, zulk een volkomen gesteldheid aan het lichaam te geven, dat het alle *eigen* drang verloor, en *geheel voertuig der ziel* werd.

Geestelijke kracht kan op zich zelf in geen plant, zelfs in geen verkoren plant van het Paradijs schuilen. Rechtstreeks werkt wat zelf stof is, alleen op stof, en alzoo op ons lichaam. Doch juist daardoor kan de verhouding, waarin het lichaam tot de ziel staat, beheerscht worden. Het lichaam kan de ziel ophouden, tegenwerken, storen, maar het kan ook, mits het volkomen harmonisch werke, de ziel dienen, in alles haar dienen, en ter wille zijn. Ten slotte niets dan haar harmonisch instrument. En de wondere kracht om dit te verwezenlijken kan door God in de vrucht van den boom des levens zijn gelegd.

Het wordt dan tevens duidelijk, hoe de mensch na zijn val nog van den Boom des Levens had kunnen eten, maar hoe dan juist zijn lichaam een in alles tot dienst bereid instrument van zijn *booze* ziel zou geworden zijn. Hoe hierin de gruwel, het monsterachtige bestond, dat moest worden afgewend. En hoe daarom in den staat van zonde elke toegang tot den Boom des Levens moest worden afgewend.

Maar al geeft dit licht, er blijft altoos een mysterie over. De wezenlijke aard en werking van den Boom des Levens blijft ons een geheim.

Een mysterie evenzoo het verkeer in het Paradijs terstond na ons sterven.

Op zich zelf toeft het rijk der heerlijkheid om uit te breken, tot Jezus wederkomt. Dan eerst komt de nieuwe hemel wanneer de nieuwe aarde komen zal.

En toch hooren we Jezus van zijn Kruis aan zijn medekruiseling toeroepen: Heden zult ge met mij in het Paradijs zijn. Iets wat te meer klemmt, omdat Jezus van den Olijfberg lichamelijk is opgevaren, en alzoo ook nu nog *in zijn verheerlijkt lichaam* bij God is.

Toch zegt Jezus, dat hij nog vóór zijn opstanding, en alzoo onlichamelijk, in zijn afgescheide ziel in het Paradijs zou zijn. En zoo ook de man, die in zijn sterven op Golgotha zalig werd gesproken.

Al is het dus volkomen klaar, dat onze dooden, die in Jezus sterven, eerst in de opstanding met hun lichaam zullen gekleed worden, toch zijn ze nu reeds in het Paradijs, en hebben ze in dat Paradijs reeds genieting.

En vraagt men nu, of dat „eten van den Boom des Levens”

toch niet eerst daarna komt, dan zou het spotten met alle werkelijkheid zijn, dit ook maar te betwijfelen.

En toch heeft deze heerlijke belofte van Jezus ook voor hen reeds beteekenis.

Of verstaat ge het niet, hoe wie hier op aarde al den strijd van het vleesch gekend heeft, en nu eindelijk, eindelijk van het lichaam dezes doods bevrijd is, schier met angst het oogenblik tegemoet zou zien, dat die kluistering van het lichaam straks terugkeerde, en den terugkeer in het lichaam schier zou afbidden.

Welnu, daarom troost ook deze heerlijke belofte hem.

Die terugkeer in het lichaam zal nooit weer beklemming voor de ziel kunnen brengen. Immers, ge zult eten van den Boom des Levens. En die vrucht van den Boom des Levens zal u ten waarborg zijn, dat het lichaam dat ge terug erlangt, nooit anders dan in volkomen harmonie vaardig en willig instrument zal zijn, om eeuwiglijk met ziel en lichaam beide uw Vader die in de hemelen is, te verheerlijken.

XVIII.

„Niet beschadigd van den tweeden Dood”.

Die ooren heeft die hoore wat de Geest tot de gemeenten zegt. Die overwint zal van den tweeden dood niet beschadigd worden.

Openbaring 2 : 11.

Ook de brief aan Smyrna's kerk raakt *alle* kerken, en in elke kerk *elk* kind van God; alle ziel, die zalig afstierf, staande in levende gemeenschap met den Heiland.

Strijd is ook hier het uitgangspunt. Met slappen vreê is niet te vorderen. Het moet ook hier een worstelen zijn als met doodsfreeze. Maar als ge daarin overwint, dan hoore wie ooren heeft wat ook hier de Heilige Geest tot de gemeenten zegt: Die overwint, *zal van den tweeden dood niet beschadigd worden.*

Er is alzoo een *tweede* dood, die komt na den *eersten* dood. En wat nu den held en de heldin maakt is: over dien eersten dood heen naar den tweeden dood te zien, en zeker te weten dat men door den tweeden dood ongedeerd heenkamt.

Die eerste en die tweede dood hebben elk zijn eigen proportiën. Het zijn niet twee eendere dooden. Deze twee dooden zijn niet³ gelijk; niet van gelijke strekking; niet van gelijke ontzettendheid; niet van gelijke doodelijke benauwing.

Integendeel, ze loopen derwijs uiteen en zijn elkander zoo ganschelijk ongelijk, dat wie in zijn Jezus veilig, diep en ernstig het wezen van den tweeden Dood in het oog heeft gevat, in den eersten nauwelijks meer een Dood ziet en haast dien eersten dood belacht, zeggende: Dood, doode Dood, waar is uw afgestompte prikkel!

Dan ervaart ge wat Jezus zeide, dat ge ervaren zoudt, toen hij sprak: „Vrees niet den geweldenaar die uw lichaam kan dooden, maar vrees veel meer Dien, die beide uw ziel en uw lichaam kan verderven in de hel.”

Want dat zijn die *twee* dooden. Een vorm van voorstelling, die rechtstreeks aan Jezus' eigen prediking ontleend is. Er is de *eerste* dood, als u de ziel van het lichaam op het sterfbed of op het schavot wordt gescheiden. En er is een *tweede* dood als de verstokte en verharde zondaar, ten slotte, na de wederopstanding des vleesches, met ziel en lichaam ten prooi wordt aan dat bitter verderf, dat Jezus zelf teekende als een vuur, dat nooit wordt uitgebluscht en als een worm in het hart, die nooit sterft. „Daar, zoo voegde Jezus er bij, zal weening zijn en knersing der tanden.”

Geheel in overeenstemming hiermee leest ge in Openbaring 21 : 8, dat „de *vreesachtigen*”, dat zijn zij die uit vrees voor de wereld hun Heiland verloochenen; dat „de *ongeloovigen*”, dat zijn zij die zich niet bekeerden; en dat „de *gruwelijken*”, dat zijn de onverlaten die moorden en hoereeren, liegen en bedriegen, al te gader hun deel hebben niet in het *paradijs*, maar in den *poel*; dat deze poel brandt van vuur en sulfer, niet enkel van vuur, maar ook van *zwavel*, om de doodelijke benauwing uit te drukken, en dan volgt er: *en dit is de tweede Dood*.

En nu is de belofte aan Smyrna's kerk en aan *alle* kerken en aan *alle* ziel in Christus in die kerken (want er staat: die hoore wat de Geest tot de *gemeenten* zegt) dat een ziel die overwon, van den tweeden dood zelfs niet *beschadigd* zal worden.

Dat hij dien tweeden dood niet ten prooi wordt, spreekt van zelf. Dat behoefde niet betoogd te worden. Maar er staat dan ook heel iets anders: Geen haar zal hun gekrenkt worden. Geen zoom van hun kleed zal gezengd worden. Deze tweede Dood zal hem zelfs niet schrijnen, noch schrijlings genaken.

Er is onder menschen in geestelijken zin, het *individu* en er is de *gemeenschap*, en hierin ligt het verschil tusschen dien eersten en dien tweeden Dood. Ge zijt *iets apart*, een mensch op uzelf, een eigen persoon, een individu, en als zoodanig sterft ge uit deze wereld weg door *den eersten Dood*.

Maar ge zijt ook een mensch onder de menschen; een lid van de menschheid; een blad aan den boom van uw geslacht, een deel van het geheel, levende in een menschelijke gemeenschap. En over die menschelijke gemeenschap komt *de tweede Dood*.

Het verschil komt dan ook uit.

Als individu, als mensch apart sterft ieder op zijn beurt, een iegelijk op zijn eigen gelegenheid. De één in een andere ure dan de ander. Een ieder op zijn tijd.

Maar de tweede dood komt over allen die er in bezwijken zullen op ééns, tegelijk; in éénzelfde oogenblik; gemeenschap-pelijk; over allen saam in éénzelfde vreeselijke ure.

De eerste dood is vóór het oordeel; aan den tweeden dood gaat het oordeel vooraf; en eerst als het oordeel zal voleind hebben, krijgt die tweede dood macht.

In den eersten dood worden ziel en lichaam uiteengerukt; in den tweeden dood zijn ziel en lichaam hereenigd, en komt het verderf over beiden saam.

Er is ook wel een individueel oordeel, slag op slag in de consciëntie na elke zonde die sterker aangreep; en er is ook een individueel oordeel over ieder, die in heldere bewustheid, wetende dat hij sterft, den dood ingaat. Maar toch, dit is niet *het oordeel*, niet *het gericht*.

Het oordeel gaat over allen saam, over het geslacht, over de gemeenschap. Zoo is er tweeërlei geboorte en herkomst, de eerste toen God Adam schiep en formeerde. Dat was de geboorte van uw geslacht. Het leven aan de menschheid geschonken. En er is de tweede geboorte toen God u formeerde in uwer moeder ingewand. Het leven van uwen persoon; het opkomen van uw ik.

Vandaar onze tweeërlei zonde.

De zonde waarin we saam voor God staan, wat *de* menschheid zich tegen God onderwond. En daarnaast, toch daarin wortelend, onze persoonlijke zonde, de zonde door ons ik met bewustheid bedreven.

En daarom nu staat tegenover dit tweeërlei geboren leven, en tegenover deze tweeërlei zonde, ook tweeërlei dood. Edoch in omgekeerde orde. Vooraf de eerste dood, als ons ik, onze persoon uit dit leven scheidt. En daarna, straks, de tweede dood, die over allen saam gaat, over de gemeenschap, over wat opschoot *uit* en eensgezind bleef *met* den gevallen stamvader van heel het geslacht.

Daartegenover staat nu de tweeërlei redding, de tweeërlei verlossing, de tweeërlei zoen.

„Christus is een verzoening, niet alleen voor onze (persoonlijke)

zonde, maar ook voor de zonde *van de geheele wereld*", zegt de apostel Johannes. Verzoener alzoo van de zonde die de enkele, die het individu, en van de zonde die de gemeenschap, die het geslacht, die de menschheid, die heel de wereld saam beging.

Daarom is er dan ook tweeërlei *wedergeboorte*.

Eerst de wedergeboorte van het individu, van den persoon, van u als eenling en als op uzelf staand wezen, dat ge waart kind der wereld, en nu wordt kind van God.

Maar daarnaast is er ook de wedergeboorte van uw geslacht; het opkomen van een nieuwe gemeenschap; en dat is het *lichaam van Christus*, de vergadering der volmaakt rechtvaardigen, de nieuwe menschheid onder Christus als haar Hoofd.

Nu is er in u een tijdlang de nieuwe *mensch*, en dat toch nog de oude mensch nawerkt. En zoo is er ook een tijdlang de nieuwe *menschheid* in Christus, maar dat de oude gemeenschap op aarde nog nawerkt.

En daaraan maakt eerst de Dood een einde.

Door den eersten dood, in uw persoonlijk sterven, sterft ge den ouden mensch der zonde af; en gaat ge als geheiligd kind van God de eeuwigheid binnen.

En bij den tweeden dood wordt de nieuwe menschheid gezaligd en gaat de oude mensch voor eeuwig in het verderf.

En zoo verstaat ge dan Jezus' belofte aan Smyrna's kerk, en in haar aan alle ziel die overwint.

Er zou geen strijd en geen worsteling, en dus ook geen overwinning zijn, indien de nieuwe mensch in u door de wedergeboorte op eenmaal van den ouden mensch af was. Eerst doordien dit niet zoo is, komt de strijd op; en gij als herboren Christen, moet, wat er van den ouden mensch in u bleef, *overwinnen*.

En zoo ook zou er uitwendig geen strijd zijn, zoo het lichaam van Christus reeds hier op aarde apart verzameld werd en buiten de wereld stond. Maar zoo is het niet. Het lichaam van Christus op aarde blijft in gemeenschap met de onherboren wereld. Vandaar strijd van die wereld tegen al wat van Christus is. Zoo moet dus de Christenheid tegen die oude gemeenschap strijd voeren. Het nieuwe geslacht tegen het oude. En ook in dien strijd moet Gods kind *overwinnen*.

Wie *overwint* beduidt dus: wie met zijn nieuwen mensch den ouden mensch in zijn hart, en, saam met de Christenheid, de oude wereld in het leven van volk en maatschappij overwon.

Wie nu alzoo gestreden en alzoo overwonnen heeft, die gaat, als het op het einde met hem loopt, de twee Dooden te gemoet.

Den dood van het individu en den dood van de gemeenschap. Den eersten en den tweeden Dood.

Dat eerste sterven nu maakt Jezus voor hem tot „een afsterven van de zonde en tot een doorgang tot het eeuwige leven”. Maar alzoo gestorven en ten eeuwigen leven ingegaan, is zijns nog slechts de voorloopige zaligheid. En ook als de ontslapenen juichen voor den troon, verbeiden zij nog altoos het beslissend oogenblik waarop Christus naar deze wereld zal terugkeeren, het oordeel zal volgen, de tweede Dood zal ingaan, en het rijk der heerlijkheid zich in zijn vollen luister zal ontplooien.

Ze staan dus niet alleen nog voor Jezus' wederkomst en voor de toekomende heerlijkheid, maar ook nog voor het *oordeel* en voor den *tweeden Dood*. Dat wil zeggen voor den dood van hun geslacht, voor den dood van de oude wereld. Van dat geslacht, van die wereld, van die gemeenschap, waartoe ze zelven behoord hebben.

Dit nu gaat niet buiten hen om.

Of zegt niet de Schrift duidelijk, dat ook de gezaligden voor den rechterstoel van Christus zullen verschijnen. Niet in den angst van het gericht, het is zoo. Veeleer om de kroon te ontvangen. Maar toch komen ze er mede in aanraking.

En dan zullen ze den tweeden Dood zien naderen en ingaan over de vreesachtigen, de ongeloovigen, de gruwelijken, over die wereld, waartoe ze zelven eens behoord, waarin ze meegezondigd en meegeleefd hebben.

En met het oog daarop nu, ontnemt Jezus zijn geloovigen, die in hem stierven, alle onzekerheid, alle angst en alle verschrikking.

„Gij zult de vergelding der goddeloozen zien, maar tot u zal het niet genaken”.

Als voor uw oogen die tweede Dood over uw oude wereld komen zal, zal die tweede Dood u zelfs niet van verre deren. Hij zal u niet alleen niet ten prooi wegsleuren, maar zelfs u niet *beschadigen*.

XIX.

„Het Manna dat verborgen is”.

Die ooren heeft, die hoore, wat de Geest tot de gemeenten zegt. Die overwint, ik zal hem geven te eten van het Manna, dat verborgen is, en ik zal hem geven eenen witten keursteen, en op den keursteen eenen nieuwen naam geschreven, welken niemand kent, dan die hem ontvangt.

Openb. 2 : 17.

Ook „het verborgen Manna” wordt toegezegd, niet in dit,

maar in *het toekomstige* leven. Ook dit „verborgen Manna” ontvangt wie in Christus zijn Middelaar vond, *eerst na den dood*.

Dat bleek zoo bij het eten van den *Boom des Levens*. Dat kon niet anders bij het „*niet beschadigd worden door den tweeden Dood*”. Dat was even duidelijk bij den *witten Keursteen*. En geheel dat zelfde nu geldt ook van het Manna dat verborgen is. Ook hier toch staat, dat alleen hij, *die overwon*, dat Manna van Christus ontvangen zal; en natuurlijk zal dat: *Hij die overwint* eerst dan ook op u van toepassing zijn, als de laatste strijd gestreden is en de kroon des levens u door den rechtvaardigen rechter wordt gereikt.

Van alle vergeestelijking dezer belofte moet dus worden afgezien. Wel noemt Jezus zichzelf: „het ware Brood dat uit den hemel is nedergedaald”, en kan deswege aan het Manna in de woestijn zekere heenwijzing op Christus niet ontzegd worden, en ook het Avondmaal met ons tekstwoord in verband worden gebracht. Maar toch, het „verborgen Manna” is hier niet Christus, want de Christus zelf zegt omgekeerd, dat *hij* het zal uitdeelen. Bovendien behoefde dat niet toegezegd of beloofd te worden. Dat de Verlosten daarboven in- en uitwendig genieten, spreekt van zelf. Dat zou niemand zich zelfs anders kunnen denken. Daar zou geen bijzondere belofte in liggen. En ook, in den Hemel is Christus in geen geval een *verborgen* Manna. Hij schittert er in heerlijkheid.

Al staat het zoo geestelijk uitgelegd in onze Kantteekeningen, tóch *kan* het de ware zin van het woord niet zijn, gelijk, over het geheel genomen, onze anders zoo uitnemende Kantteekenaren, bij de Openbaring van Johannes een wijze van verklaring volgden, die bij dieper onderzoek niet bevredigt.

Op Pathmos liet de verheerlijkte Christus zelf voor ons een licht opgaan over de strijdende en de triomfeerende kerk. Het lijden en de worsteling hier, en daarna de zegepraal. Maar die strijd en die zegepraal slaan hier niet in de eerste plaats op den *enkelen* geloovige, niet in hoofdzaak op zijn *persoonlijk* lijden, en doelen niet op zijn toestand *vlak* na den dood. Ook dat alles is er wel ingeweven, maar het is niet de eigenlijke stoffe van de hier door Christus gegeven openbaring. Die eigenlijke openbaring ziet op *de kerk in haar geheel*, op haar lotgevallen, op haar worsteling in den loop der eeuwen, tot eens de laatste worsteling komt. En de triomf die ons geteekend wordt gaat in, niet vlak na uw dood, maar met en na het laatste oordeel, als het nieuw Jerusalem uit den hemel zal nederdalen en het *Rijk der heerlijkheid* begint.

Al wat hier van wie in Jezus sterven gezegd wordt, slaat dus niet op den tusschenstaat, waarin ze na hun sterven nog

alleen *ziellijk* bestaan, maar op hun toestand na de wederopstanding des vleesches, als ze weer *ziel en lichaam* zullen zijn, en dat lichaam *verheerlijkt*.

En voor dien nieuwen toestand ontvangen ze hier van Jezus nu ook deze belofte, dat hij hun geven zal te eten *van het Manna dat verborgen is*.

Dit wijst terug op Israël en op Christus in de woestijn.

Gansch wonderbaar was Israëls toestand in de zandwoestijn. Er was stuiting van het vernielingsproces, dat anders alle kleeft en alle schoeisel doet slijten. En ook er was een instandhouding van het lichamelijk aanzijn buiten de gewone spijs om. Het: „in het zweet uws aanschijns zult gij brood eten” viel hier weg. God spijsde zijn volk met Manna. Iets wat niet geestelijk, maar lichamelijk bedoeld is. Ze aten het Manna en leefden.

Veertien eeuwen later werd Christus in de woestijn van Satan verzocht, ook op het punt van de spijs. Hij at niet veertig dagen en veertig nachten. En toen daalde voor Christus geen *zichtbaar* Manna uit den hemel neder, gelijk voor Israël. God hield Christus lichaam in stand op wondere, *verborgen*, onzichtbare wijze. En toen Satan tenslotte van die afwezigheid van alle zichtbare spijs partij trok, om Christus te verzoeken, en hem opriep om van steenen brood te maken, zei Jezus dat hier de sleutel tot het geheimnis lag in dezen regel, dat ons lichamelijk leven, om in stand te blijven, niet in volstrekten zin van het brood afhankelijk is, want dat God machtig is zijn woord te doen uitgaan, en enkel door dat woord ons lichamelijk leven voor ondergang en verwelking te behoeden.

Van tweeërlei meldde dus de historie.

Vooreerst van het *zichtbare* Manna, dat Israël in de woestijn in stand hield; en ten tweede van het niet zichtbare, maar *verborgen* Manna, waarmede de Vader Christus in de woestijn het lichaam voedde.

Nu lag het diepste mysterie niet in dit zichtbare Manna, want „uwe vaderen”, zeide Jezus, „hebben van dat zichtbare Manna gegeten, en zijn gestorven”. Hij zelf daarentegen ontving het *verborgen* Manna, en leeft, naar *ziel en lichaam*, eeuwiglijk.

Door dat *verborgen* Manna werd hij in stand gehouden die veertig dagen en veertig nachten in de woestijn. Door dat *verborgen* Manna leefde hij de veertig dagen na zijn opstanding, tot aan zijn hemelvaart. Door dat *verborgen* Manna leeft hij sinds al die eeuwen in zijn verheerlijkt lichaam aan de Rechterhand des Vaders.

En nu zegt Jezus hier aan zijn Verlosten, die overwinnen,

toe, dat ook zij eens niet alleen hun lichaam terug erlangen „gelijk aan zijn verheerlijkt lichaam” (Phil. 3 : 21); maar ook, dat ze in dat verheerlijkte lichaam in stand zullen blijven, niet door brood, en ook niet door een zichtbaar Manna, als Israël, dat weer gestorven is, maar door datzelfde *verborgen* Manna, waardoor hijzelf leeft bij den Vader.

Het is in alle deze beloften het gedurig refrein, dat gelijk Christus, zoo ook zijn Verlosten, die overwonnen, zullen zijn. Zij zullen met hem zitten in zijn Troon, gelijk hij met zijn Vader gezeten is in zijn Troon. En zoo ook, ze zullen in stand blijven, lichamelijk in stand blijven, door het verborgen Manna, gelijk hijzelf door dit verborgen Manna in stand bleef en blijft, eerst in de woestijn, en nu aan de Rechterhand des Vaders.

In het Paradijs was het een instand blijven van het lichaam zonder arbeid en moeite, want het Paradijs zelf bood alle vrucht. Op deze aarde onder den vloek werd het: brood eten in het zweet zijns aanschijns. Maar daar in het Rijk der heiligheid gaat niet alleen die straf en die vloek weg, zoodat er van geen arbeid in het zweet des aanschijns meer sprake is, maar, meer nog, zal het daar een overvloed zijn nóg rijker, nóg weelderiger, nóg heerlijker, dan het in het Paradijs eens was. God zelf zal de zijnen in stand houden, geestelijk door zijn Geest, en lichamelijk door het *verborgen* Manna.

Het is dezelfde gedachte die de heilige apostel aldus uitsprak: „De spijzen zijn voor den buik en de buik is voor de spijzen, maar God zal beide deze en die te niet doen. (1 Cor. 6: 13).

Alleen, wat Paulus slechts bij manier van *ontkenning* uitdrukt, zeggende dat dan ook de gewone voeding die hier geldt, door de spijsze en door den buik, dan niet alzo zal plaats hebben, drukt Jezus op Pathmos in stelligen zin uit. De aardse instandhouding van het lichaam valt dan niet alleen weg, maar er komt een hemelsche instandhouding van het lichaam voor in de plaats, en die hemelsche instandhouding grijpt niet plaats door een Manna als in de woestijn, doch door een Manna, dat niet, gelijk toen, zichtbaar en tastbaar is, maar dat onzichtbaar en verborgen zal wezen.

Voor wie zich op aarde in weelde en overvloed baadt, springt nu de heerlijkheid van deze vertroosting zeer stellig minder in het oog.

Maar wie de zorg, de moeite en den strijd kent, die voor de millioenen en nogmaals millioenen menschenkinderen de

vraag der voeding van zich en zijn gezin elken dag en soms nog in nachtelijken kommer oplevert, die herkent ook hier den *Christus Consolator*, die wonderbaar en als met verborgen Manna de vijfduizend spijzigde, en telkens toont zoo diep de zorgen en den kommer des levens te verstaan.

Wie dit alles geestelijk duiden wil, strijkt een geheele bladzijde van de ontfermingen van Christus weg, vergeet wat hij van den rijken man en den armen Lazarus sprak, en ziet voorbij de geestelijke beteekenis, die ook in de broodzorge als straf om der zonde wil ligt. Hij ziet in Jezus een Verlosser voor de ziel, maar geen *volkomen* Verlosser, niet ook een Redder uit kommer en nood.

Daarentegen, wie rekent met de nijpende zorgen waaronder het overgroote deel der menschheid gebukt gaat, rekent met de levenskracht en levenstijd, die enkel voor de bereiding van brood en spijs alom teloor gaat, en ook rekening houdt met de eindelooze ziekten en kwalen, die uit gebrekkige, verkeerde of overdadige voeding van het bloed opkomen, die voelt en tast, hoe de instandhouding van het lichaam 's menschen kracht verteert, zijn hart benauwt en oorzaak is van eindeloozen kommer.

Van het lichaam af en eindelijk alleen ziel te zijn, schijnt dan uitkomst; en daaruit verklaart het zich, dat de terug-erlanging van het lichaam, dat de wederopstanding des vleesches bij de meesten niet meetelt, hen niet boeit en bekoort, en dat ze er vrede mee zouden nemen zoo die uitbleef.

Toch is niet alzoo de weg des Heeren.

Als ge sterft en het moede lichaam aflegt, weet ge dat ge eeuwiglijk een verheerlijkt lichaam terug-erlangt. Dit is Gods ordinantie. Hij schiep u als mensch. En dien mensch heeft God gewild als een wezen uit ziel en lichaam beide bestaande. En daarom *moet* u het lichaam terugkomen.

En om bij die verwachting nu alle denkbeeld van vreeze uit te sluiten, alsof met dat lichaam nog iets van den ouden nood, en den ouden kommer zou terugkeeren, en integendeel u de stellige zekerheid te geven, dat het alsdan ook in uw nieuwe lichamelijke gestalte enkel zaligheid, eeuwige heerlijkheid, eindelooze vreugde en storelooze genieting zal wezen, dáárom gaf Jezus aan zijn volk ook deze alle becommernis uitbannende belofte: Dat hij zelf dan ons verheerlijkt lichaam in stand zal houden, niet door brood en niet door spijs, zelfs niet door een Manna als Israël in de woestijn at, maar door een *verborgen* Manna, waarin de almacht Gods zich zal verheerlijken.

XX.

„Op den Keursteen een nieuwen naam”.

Die ooren heeft, die hoore, wat de Geest tot de gemeenten zegt. Die overwint, ik zal hem geven te eten van het Manna dat verborgen is, en ik zal hem geven eenen witten keursteen, en op dien keursteen eenen nieuwen naam geschreven, welken niemand kent, dan die hem ontvangt.

Openb. 2 : 17.

Het program in zeven stukken, aan alle kerken Christi op aarde, voor *hem die overwint* door Christus zelf afgekondigd, doelt op *na den dood*, en niet op heil of glorie reeds in *dit* leven.

Die overwint zal eten van den Boom des Levens, ... maar eerst in het paradijs Gods. Hij zal van den tweeden Dood niet beschadigd worden, ... na den eersten Dood te zijn doorgestaan. En zoo dus ook hier: Die overwint ontvangt het verborgen manna, én den witten keursteen, ... doch niet nu, ... *dán* eerst als de laatste strijd gestreden zal zijn, en wie van ons wegsterft als overwinnaar of overwinnares, de poorte des hemels zal zijn binnengegaan.

Laat nu een oogenblik dat „Verborgen manna” rusten, en neem eerst *dien witten keursteen*.

De waarde van dien keursteen schuilt niet in den steen als zoodanig, het woord steen wordt zelfs niet genoemd ¹⁾; en alle nadruk valt op wat in den steen *gegrift* is.

Reeds dit wijst op hooger zielsstaat.

Onder ons geeft de handelaar in juweelen voor een Saffier van grooter afmeting dulle prijzen, ook al staat er in het vignet slechts een enkele letter gegrift; voor een Agaatsteen, al draagt hij een koningswapen, biedt hij schier niets.

Fijner zin daarentegen gevoelt zich persoonlijk rijker met een oud-adellijk signet, al is de steen van minder gehalte, dan met den duursten steen, die het edel graveersel mist.

Die edeler toon nu is in den hemel volkomen. Niet de steen, het graveersel in den steen geeft in het Vaderhuis waarde. Het is hetzelfde wat de fondamente van het nieuw Jerusalem u zeggen. Het ééne is van Saffier, het andere van Topaas, een derde van Chalcedon, naar ónze prijslijst der juweelen ganschelijk verschillend, maar in het nieuwe Jerusalem één.

Niet de steen, maar wat de steen *spreekt*, maakt hiernamaals de waardij uit. En de steen spreekt hier door twee dingen, want hij is *wit* en draagt een *naam*.

1) Er staat *psêphos*.

Het is een *witte* keursteen, passend bij het „*fijne witte lijn-waad*” van Gods heiligen, zinspelend op hun afgesneden zijn van wat zonde was, of zonde heette, of naar zonde zweemde.

En het graveersel op dien steen spreekt in een *naam*. Die naam zal *uw* naam zijn. Niet de naam, waarmee ge op aarde werdt genoemd, niet de naam waarmede ge gedoopt zijt, maar de naam die God u geven zal. Uw naam voor eeuwig in de hemelen.

Die *witte* Keursteen met den geheimzinnigen naam is een zegel. Het is niet een keursteen als ornament in kroon of halsketen. Het is niet een steen, om als kleinood te worden weggeborgen. Het is de *keursteen* bij het *kleed*.

Pharaö, toen hij Jozef verhief, gaf bevel, dat men hem „*fijne witte kleederen*” zou aandoen, en „nam zijn *zegelring* van zijn hand af en gaf hem aan Jozef” (Gen. 41 en 42). Ook Mordechai ontving van Ahasverus „een opperkleed van fijn linnen”, en hij „toog zijn *zegelring* af van zijn vinger en gaf hem aan Mordechai.” (Esther 8 : 2, 15).

Het *kleed* en de *keursteen* zijn saam de verzinbeelde glorie voor wie den Koning tot eere verheft.

De geloovige die in Christus afstierf, en als overwinnaar voor zijn koning verschijnt, wordt alzoo daardoor in de eere gezet, dat het „*fijne witte kleed*,” hem om de schouders wordt gehangen, en de ring met den gegraveerden keursteen hem aan de hand wordt gestoken.

Hier *smaad* en *verguizing*, maar voor wie overwint bij zijn komen in de heerlijkheid *eere*. Altoos als Jozef die uit den kerker komt, en daarna verheffing krijgt en glorie. Een tegenstelling, die zelfs in dien zin doorgaat, dat de mate der verguizing op aarde, de mate der heerlijkheid daarboven bepaalt.

Hoe dieper de veer hier werd neergedrukt, hoe machtiger ze hiernamaals zal opbuigen.

En zulks met oorzakelijk verband.

Het is juist de diepe versmading die hier het geloof te vaster doet wortelen, en die de vrucht van het geloof in het Paradijs daarboven te weelderiger doet opbloeien.

Het kenmerkende nu van dien witten keursteen is de *naam* die er in gegraveerd staat. Niet één naam voor alle geloovigen, maar voor een iegelijk van Gods kinderen een *eigen* naam. Een naam die zijn *wezen* uitdrukt. En wel een naam die dat *wezen* zóó diep en zóó grondig uitdrukt, dat hij, voor ieder ander geheimzinnig, alleen door hem of haar, wiens *wezen* door dien naam wordt uitgedrukt, verstaan wordt.

Er staat toch bij: En op dien steen een nieuwen naam, dien niemand kent dan die hem ontvangt.

Dus niet uw naam van hier. Dat zal dan zijn uw *oude* naam en wegvallen, en daarvoor komt dan in plaats de *nieuwe* naam. En dien nieuwen naam zult ge niet van menschenlippen ontvangen, want niemand kent hem, maar ontvangen van uw God, die hem kent, en hem u in het verborgene, en om een eeuwig geheimnis tusschen u en uw God te blijven, op dien keursteen geeft. En zoo geeft, dat gij hem nimmer vergeten kunt, want hij staat gegrift in een keursteen, die evenals het witte kleed, u eeuwig bijblijft.

Nu zegt de Schrift van God: „Zijn naam ziet het *wezen*” (Micha VI : 9).

Zoo is het op aarde niet. Onze namen zijn een étiket. Ze zeggen niets: ge draagt hier een naam, die honderden anderen eveneens dragen. Meest zelfs draagt ge uw naam, omdat uw vader of moeder dien naam voor u droeg.

Bij ons is de naam familieband. Niets persoonlijks. Niet iets eigens. Niet iets waarin uw *wezen* ligt uitgesproken.

En dat kan niet anders. Want ge ontvingt uw naam als kleine kindeke, vóór nog iemand wist wat in u school of uit u worden zou.

En al hadt ge later uw naam willen veranderen, om in een eigen naam uw persoon uit te drukken, het zou u nooit gelukt zijn, eenvoudig omdat ge *uzelfen niet kent*.

Niemand heeft op aarde ooit zijn eigen *wezen* doorgrond.

Tot aan ons sterven toe blijven we voor onszelfen het *diepste mysterie*.

Maar dit is dan ook de heerlijkheid, die ons na ons sterven wacht, dat dan de sluier onszelfen van het aangezicht wordt genomen, en dat God ons dan ons eigen *wezen* als in een klaren spiegel toont.

Dan eerst. Niet eer.

En hierin is genade. Doorzagen we hier op aarde ooit ons eigen *wezen* zooals we werkelijk bestaan, we zouden voor onszelfen terugschrikken. Zooals de liefhebbende vrouw, die naar het hospitaal ijde om haar op het slagveld gewonden man terug te zien, onwillekeurig terugschrikt, als ze zijn misvormd, en met pleisterverband omwoeld gelaat aanschouwt, zoo zou onze ziel terugdeinzen voor onszelf, als we ons door zonde geschonden en door genade omwonden *wezen* in klaarheid aanzagen.

En daarom toeft Jezus. En dan eerst zal hij u uzelf laten

zien, als het laatste spoor der zonde verdwenen en het laatste verband weggenomen is, en ge nu uzelf kunt aanschouwen als toonbeeld van Christus reddende liefde, gansch gaaf en ganschelijk genezen.

Dán valt uw persoonsmysterie voor u weg.

En God die *alleen* uw wezen kende, omdat Hij zelf uw wezen voorverordineerd en geschapen, en bewaard, en hersteld heeft, die God zal u dan aan uzelf ontdekken, u uw eigen wezen openbaren, en u in uw eigen wezen, *om Gods wil*, rijk doen zijn.

Om Gods wil!

Daarin toch is de majestueuse rijkdom van God als Schepper, dat Hij niet millioenen *gelijke* menschen schiep, maar dat Hij er geen twee schiep die eender zijn, doch in elk menschenkind iets anders, iets nieuws, de belichaming van een *eigen* goddelijke gedachte Gods.

Daarin verheerlijkt zich de oneindige rijkdom zijner veelvuldige wijsheid, dat elk kind van God, dat elke uitverkorene iets op zichzelf is, iets dat een ander niet is, en iets dat daarom niet kan gemist worden, omdat niet één kind Gods door een ander ware te vervangen.

Denk u dat er één kind van God uitviel, en er zou eeuwiglijk een leemte blijven. Er zou een diamant in het Goddelijk diadeem worden gemist.

Zoo spreekt die *eigen naam* van een *eigen wezen*; dat *eigen wezen* van een *eigen gedachte Gods*; en die *eigen gedachte Gods* voor u van een *eigen roeping*, een *eigen taak*, een *eigen plaats*, die gij in het Godsrijk hebt in te nemen.

En nu zult ge het, als ge daarboven bij uw Koning komt, en uw Koning u uw eigen naam ontsluiert, en in dien naam u uw eigen wezen ontdekt, als oorzaak van eeuwigen dank ontwaren, hoe gij wel levenslang dat u door God gegeven wezen miskend en verwaarloosd hebt, maar hoe de God van alle genade dit uw wezen, buiten u om, en tegen u in, in stand hield, beschermde, redde toen het dreigde onder te gaan, en het u nu toont niet alleen gelijk Hij het *schiep*, maar ook gelijk Hij het *herschiep*, en nu voor u ontdekt in loutere, gawe heerlijkheid.

Wat ge hier in uw zelfzucht liefhadt, was een *vals*ch beeld van uzelfen. Wat ge dan in de liefde Gods minnen zult, is uw *wezenlijk* wezen, dat ge niet aan uzelfen dankt, maar eeniglijk aan uw Schepper en uw Redder, uw Vader en uw God.

XXI.

„Macht over de Heidenen”.

En die overwint, en die mijne werken tot
het einde toe bewaart, ik zal hem macht geven
over de heidenen. *Openb. 2 : 26.*

Ook „de macht over de Heidenen”, die Christus den overwinnaar toezegt, ziet niet op dit leven, maar op die heerlijke toekomst, als eens de eeuwigheid ingaat.

Het staat er, ter voorkoming van misverstand, zelfs opzettelijk bij: Hij die overwint, en mijne werken *tot het einde toe bewaart*. Immers „tot het einde toe” kan niet anders beduiden, dan „tot aan het einde van zijn leven”, of tot aan mijne wederkomst op de wolken”, en sluit alzoo in elk geval den strijd in dit leven, den strijd die *nog voortduurt*, uit. Er is geen overwinnaar, of de worsteling moet ten einde toe doorworsteld, én *beslist* zijn. Dit sluit niet uit, dat de Kerk, dat de Christen-natiën, ook nu reeds, bij manier van voorspel op het slot-bedrijf, ten deele macht over de Heidenen erlangen. Alle glans en glorie die in de eeuwigheid eens komt, zendt haar schijnsel reeds in dit leven vooruit.

De Christenen hebben *ten deele* macht over de Heidenen ontvangen, toen Constantijn de afgoden omwierp, en het Kruis in zijn paleis plantte. De Kerk ontving *ten deele* macht over de heidenen, toen de volken van Noord- en West-Europa tot Christus bekeerd werden. En ook nu oefenen de Christen-natiën *ten deele* macht over de Heidenen uit in haar koloniale worsteling. Azië en Afrika zijn haar cijnsbaar geworden.

Doch dit alles is nog niet *de* macht over de Heidenen. Toen Constantijn het Heidendom overwon, sloop juist een deel van het heidensch wezen in Jezus kerk binnen. Het gekerstend Europa hulde heidensch wezen in Christelijke vormen. En ook thans zijn het niet de Christen-mogendheden die Azië en Afrika voor Christus wonnen, maar die in hun koloniën de Christen-kolonisten heidensch venijn doen indrinken; en heel haar staatkunde door hebzucht en heidensch machtsidéëen laten beheerschen.

In dat voorloopig spel mag uit dien hoofde de vervulling der belofte, die Jezus op Pathmos gaf, niet gezocht worden.

Ook deze belofte van Jezus, evenals alle overige beloften van Pathmos, ziet *niet* op het heden, maar op de eeuwigheid die komt, en op de heerlijkheid die eens zal doorbreken.

En met het oog op *die* toekomst nu wordt het ons door Jezus toegezegd: „Hem die overwint en *mijne* werken (niet die der heidenen) bewaart ten einde toe, zal Ik macht geven over de heidenen en hij zal ze hoeden met een ijzeren scepter, zij zullen als pottenbakkersgerei vermorzeld worden, gelijk ook ik van mijn Vader ontvangen heb.”

In de kerk van Thyatire was de toestand verbijsterend. Een toestand als onder Achab en Izebel in Israëel. Een groep van belijders, onder leiding van een vrouw van invloed en aanzien, voerde in Christus' kerk den gruwel van Baäl-Peor in. Onder vromen schijn den schandelijksten zinnediens. Het echte *heidensche* wezen, uit de dagen toen Pinehas met zijn spies Zimri den hoereerder en Kosbi, de Mideanietische, doorstak, nu reeds, nog terwijl de apostelen leefden, in Christus' kerk binnendrongen. En zulks niet als schuilend kwaad, maar als *openlijk* aanbevolen stelsel, en *in den Eeredienst* zelven als een deel ervan opgenomen. Iets wat later zich onder Doopersche secten herhaald heeft, en in de kringen van het Mysticisme vaak nog persoonlijk nawerkt, maar van de Nicolaieten, in de tweede eeuw van Christus' kerk, het eerst naar de Manichaëen oversloeg.

Ge verstaat het niet, en toch was het zoo, de gruwelijkste dienst van het vleesch gemengd in de vereering en aanbidding van hem, die het aanzien van een vrouw om haar te begeeren, reeds *overspel* keurde in het hart.

Van twee kanten greep het heidensche wezen het wezen van de Christelijke religie aan. Van buiten en van binnen. *Van buiten* door onderdrukking, vervolging en poging tot uitroeijing. En *van binnen* door vergiftiging met heidensche zonde en zinnediens.

De *beul* woedde in opdracht van het Heidendom met het zwaard. De *vrouw*, als draagster van het heidensch gif, woelde met haar verloksele. Altoos weer Achab die de profeten vermoordt, en Izebel die het volk verleidt tot zonde.

Het heidensche wezen dat, gevoelende hoe het, zoo Christus triomfeert, in den dood moet, al zijn macht en al zijn zinsbegoocheling aanwendt, om, kon het, het Christelijk wezen te vernietigen.

Hier, telkens, toestanden, alsof het heidensche wezen het wint, en Christus ondergaat. En daarom Christus op Pathmos, bij het aangaan van den wedloop, het zijn kerken toeroepend: Mits ge volhardt en uzelve overwint, wacht u eens de volkomen triomf over het heidensche wezen.

En ook hier vloeit de belofte voort uit de *gemeenschap met Christus*. Het is en blijft de grondtoon van het Hoogepriesterlijk gebed: „Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij mij gegeven hebt.” Zoo ze met mij lijden, opdat ze met mij verheerlijkt worden. Zóóals de Christus is, zoo zullen ook de zijnen zijn in zijn glorie.

Was hem als Messias in Psalm 2 toegezegd, dat hij de Heidenen hoeden zou met een ijzeren scepter en ze uiteen zou slaan, gelijk men een kruik stuk slaat, diezelfde belofte neemt Jezus thans over en past ze op de zijnen toe. Hier op aarde, zoolang ze als pelgrims hier verkeereren, bestendig gevaar van het heidensche wezen, zoo om er door *verdrukt*, als om er door *vergiftigd* te worden; maar in de toekomst des Heeren ook in dit opzicht glorie voor verdrukking, heerlijkheid voor versmading. Ze zullen dan *met Christus* over het heidensche wezen heerschen, en voelen dat het voor hun scepter wijkt, en als voor hun voeten vergruizeld wordt.

Alles stemt dus overeen, en de uitlegging laat geen twijfel over.

In Psalm 2 heet het, dat de heidenen woeden tegen Gods gezalfden koning, roepende: „Laat ons zijn banden verscheuren en zijn touwen van ons werpen”; en het Besluit verhaalt van een toekomst, waarin Gods gezalfde koning het heidensche wezen voor zijn voeten zal verbrijzelen.

In de kerk van Thyatire sloop dat heidensche wezen door zinnedienst met zijn doodelijk gif binnen. Voor het woeden het *woelen*. En ook nu prikkelt Jezus tot weerstand, door gelijklouidende belofte aan al de zijnen te geven.

Indien ze volharden zal eens dat heidensche wezen teniet worden gedaan, en gelijk zij er nu onder leden, zullen wie aan Jezus vasthouden, er dán over zegepralen.

Voor die belofte voelt niets, wie aan het heidensche wezen nooit anders denkt, dan als er sprake is van Kaffers en Dajakkers, en zich vleit dat hij met een tiental gulden 'sjaars voor de zending van alle verantwoordelijkheid van de heidenwereld af is.

Voor zoo ondiepe naturen en oppervlakkige vromen sprak Jezus op Pathmos niet. Wat Jezus op Pathmos zegt, is voor wie ooren heeft om te hooren wat de Geest tot de gemeenten zegt. Het zijn beloften voor zijn profeten, voor zijn innig geloovigen, voor zijn keurbende, voor wie ondergaat in den strijd, en in den strijd des Heeren de taak zijns levens vindt.

En dan staat het uiteraard geheel anders.

Dan is het heidensche wezen niet uit Europa weg en naar

Azië en Afrika uitgebannen, maar nog in het gekerstend Europa zelf op allerlei manier het Christelijk wezen ondermijnend, bedreigend, verdrukkend, vergiftigend, en het toeliggend op zijn ondergang.

Al het roepen dat men het „Clericalisme” bestrijden wil, dat het „Clericalisme” de vijand is, en dat de natiën van het „Clericalisme” moeten worden verlost, is niets dan de aloude emancipatiekoorts, in Psalm 2, die nog steeds door het heidensche wezen in onze Christennatiën gevoed en aangeblazen wordt.

Al wat men noemt het „moderne Christendom”, één deel geloof met negen deelen philosophie vermengd, is niets dan dat oude heidensche wezen, dat men in Christus naam in Christus kerk brengt en dat haar verwoest.

En ook, al wat men roept, om het stoffelijke boven het geestelijke te doen zegevieren, om de strenge zeden losser te maken, om koude tuchteloosheid in te voeren, het huwelijk te verzwakken, om vrije liefde te kronen, en alle rekenen met schuld door de lafheid van het ontoerekenbare terug te dringen, is niets anders dan dat zelfde oude heidensche wezen, dat onze Christelijke saamleving verpest.

Daarvan voelen nu de „gerusten in Sion” niets. Maar de getrouwe getuigen des Heeren lijden er onder. Zijn profeten vangen de giftige pijlen van dit kwaad met het schild des geloofs op. Hun drukt het 't leven, benauwt het de ziele. En zij zijn het, die in hun zuchtend hart het doodelijk gevaar van de vergiftiging door dit heidensche wezen doorworstelen.

Voor hen is het gestage bedruktheid, eenerzijds, met heel hun ziel in Jezus te gelooven, en toch anderzijds telkens en telkens weer te ontwaren, dat het heidensch wezen voortwoelt, het Christelijk element teruggedringt, triomf op triomf behaalt, en met een schaterlach als der demonen in hun nederlaag en in hun angst geniet.

Daaronder zouden dan ook zelfs de uitverkorenen bezwijken; en het is opdat ze *niet* bezwijken zouden, dat Jezus toen op Pathmos hun den raadslag openbaarde, dat het niet anders kan, dat het heidensche wezen hen moet blijven kwellen tot den einde toe.

Maar ook, dat dit slechts voor een tijd is.

Dat eens de triomf over dat heidensch wezen volkomen zal zijn. En dat in dien dag Gods gezalfde Koning niet de wijnpersbak alleen zal treden, maar aan zijn verlostten volle deelgenootschap zal schenken in zoo heerlijke uitkomst.

Hoe? zegt Jezus niet.

Maar dit waarborgt zijn belofte ons: We zullen, zoo we overwinnen tot den einde toe, aan de volkomen onderwerping van het heidensch wezen zelve deelnemen.

Niet Christus alleen zal het doen, maar wij met hem.

Soms schijnt het, of eere te zoeken zonde ware. Aan verdrukt worden en onderliggen gewoon, beeldt men zich dan in, dat te willen lijden, te willen verdrukt worden, het hoofd te willen buigen, het hoogste ware.

En dit nu mag niet. Dit is onze natuur verkrachten, als mensch onze hoogheid en ons heilig karakter wegwerpen.

Vandaar dat Jezus juist het omgekeerde gevoel in ons prikkelt.

Wat hij ons toezegt is de kroon, is de heerschappij, is het zitten op den troon, is de triomf over onze vijanden.

En dat hoog besef prikkelt en verscherpt Jezus in ons, niet opdat we hier de borst hoog zouden zetten of tegen onzen nederigen staat zouden opwoelen. Neen, maar opdat we dit zouden verstaan, dat een koningskind alleen dan in den staat zijner verdrukking zich zelve niet onteert, zoo het tegen zijn verdrukking rusteloos het protest stelt van de gewisheid zijner toekomstige verhooging.

XXII.

„En ik zal hem de morgenster geven”.

En ik zal hem de morgenster geven.

Openb. 2 : 28.

Nog dit wordt, in Thyatire's kerk, aan den Overwinnaar in dezen geestelijken strijd toegezegd, dat hij van Christus ontvangen zal *de Morgenster*.

Begin met dit in letterlijken zin te verstaan. Hij die overwint zal ontvangen een smetteloos eeregewaad (3 : 5). Hij die overwint zal ontvangen een witten keursteen (2 : 17). En zoo nu zal hij die overwint, ook ontvangen „de Morgenster”.

Voor al onder Oosterschen hemel gezien maakt de Morgenster geheel den indruk van een fonkelende diamant. Reikte men nu aan den overwinnaar hooge eereteekenen uit, hetzij een gouden halsketen, hetzij een schitterenden edelsteen, dan laat zich geen hooger eereteeken denken dan zulk een dat de Morgenster weergaf. Onder Christen-volken werd het eereteeken het Kruis, maar onder Oostersche volken is het nog een ster. Zoo heeft Englands koningin Victoria nog in 1861 de orde van de *Ster van Indië* ingesteld; de koning van België in 1888 voor den Congostaat de orde van de *Afrikaansche Ster*, en in 1875 de sultan van Zanzibar de orde van de *Stralende Ster*. Kruis en Ster saâm vindt ge in de Oostenrijksche orde van het *Sterrenkruis* in 1688 als symbool van de overwinning op den Islâm ingesteld.

Teekent de Christus nu den geredde die ter glorie ingaat in het beeld van den Overwinnaar op aarde, dan is niets natuurlijker, dan dat ook dit beeld in de versiering met de Ster hier optreedt. Vlak vooraf ging, dat de Overwinnaar macht over de Heidenen ontving, en als teeken van die hooge heerschappij wordt nu, altoos in heilige beeldspraak, het teeken van de Morgenster hem op de heldenborst gehecht.

Dat dit beeldspraak bedoelt, en dat de Overwinnaar niet de Morgenster zelf ontvangt, blijkt reeds daaruit, dat er niet staat: Ik zal hem *een*, maar *de* Morgenster geven. Immers de verlost en die als Overwinnaar ten hemel ingaan, zijn duizenden en nogmaals tienduizenden, en toch is er maar *éene* Morgenster.

Niet dus de Morgenster *zelve* is bedoeld, maar een zinnebeeldig eereteeken aan de Morgenster in glans gelijk.

Gelijk de Morgenster alle onze sterren in gloed en glans en schittering te boven gaat, zoo zal het eereblijk, dat hij ontvangt die in dezen geestelijken geloofsstrijd volhardt ten einde toe, en overwint, in glorie alle eereteeken van zegepraal, dat op aarde wordt uitgereikt, zeer verre overtreffen.

De Morgenster is hier dus niet de Christus, gelijk het in Openb. 22 : 16 heet: „Ik ben de blinkende Morgenster”; want het is op Pathmos de Christus zelf, die dat eereteeken van de Morgenster uitreikt. En evenmin is de Morgenster hier de glans van het Evangelie, gelijk het in 2 Petr. 1 : 19 heet, dat den wedergeborene de Morgenster opgaat in het hart. Immers wie ten hemel ingaat, kan niet dan pas het Evangelie ontvangen. Wat hier staat, dat Christus aan den Overwinnaar de Morgenster zal geven, duidt op een teeken van eere en glorie den Overwinnaar toegekend, geheel op één lijn staande met het witte triomfkleed dat hem om de schouders wordt gehangen, en met den witten keursteen in den zegelring.

De zinnebeeldigheid die hierin tot uitdrukking komt, is, zij het al mystiek, toch volkomen duidelijk, zoo ge er slechts op let, dat dit eereteeken teeken is van de macht over het heidensche wezen, waarmeê het in één adem genoemd wordt.¹

Het heidensche wezen teekent de Heilige Schrift ons steeds en onveranderlijk in het beeld van *nacht* en *duisternis*. Wie den Middelaar wordt ingelijfd, „wordt overgezet uit het *rijk der duisternis* in het Koninkrijk van den Zoon”. „Het volk dat in *duisternis* zat, zong reeds Jesaja, zal een groot *licht* zien”. Bij de komst van het Evangelie, zegt Paulus, heeft God bevolen, dat het *licht uit de duisternis* zou schijnen. Reeds Simeon riep uit, dat de Christus zijn zou „*een licht tot verlichting der Heidenen*”.

De demonen zijn „de geweldhebbers der wereld, *der duisternis dezer eeuw*”. „Uit *de duisternis* heeft God ons geroepen, zegt Petrus, tot zijn wonderbaar *licht*”. „Wij zelve, we waren *certijds duisternis*, kinderen des nachts, maar nu, nu de Morgenster opging in onze harten, zijn we *kinderen des daags, kinderen des lichts* geworden”.

Het is het licht dat over de duisternis triomfeert, gelijk het kind van God, dat overwint, zegepraalt over den Heidenschen gruwel.

De dag komt als de nacht voorbijgegaan is, en het is de Morgenster, die dezen overgang uit de duisternis tot het licht, verzinbeeldt, aankondigt en verwerkelijkjt.

Het heidensche wezen heeft ook die heerlijke Morgenster in beteekenis vervalscht. De Morgenster is, gelijk men weet, één en dezelfde ster als de Avondster, en daaraan klampte zich het heidensche wezen, en zag in haar dan *Venus*, of ook de Satanische macht, door Jesaja voorgesteld in Nebucadnezar (Jes. 14 : 12). *Venus* en *Lucifer*!

Maar in Gods rijke, wondere Schepping, genomen en verstaan in haar oorspronkelijke beduidenis, is en blijft de Morgenster de zinnebeeldige sprake van het licht dat over de duisternis triomfeert; letterlijk in de natuur als de nacht voor den dag wijkt, en onverdrachtelijk in het Evangelie en in den Christus zelve, als de duisternis van het Heidendom wordt teruggedrongen, en de klaarheid van het Goddelijk licht der waarheid in het menschenhart straalt.

En naardien nu de verlostte, die ten hemel ingaat, in dien strijd tusschen het Licht en de Duisternis heeft medegeworsteld, en uit dat medeworstelen als overwinnaar is te voorschijn getreden, daarom ontvangt wie ten hemel inging én macht over het heidensche wezen, en als zinnebeeld hiervan het teeken van de Morgenster.

Maar dit teeken is voor hem niet ijdel: er ligt belofte in van werkelijkheid. Wie het witte triomfkleed ontvangt, bezit in dat kleed waarborg van niet meer te besmetten heiligheid. Wie den witten keursteen in den zegelring ontvangt, bezit daarin waarborg van heel zijn wezen doordringende zelfkennis. En zoo ook wie het teeken van de Morgenster ontvangt, bezit hierin waarborg van inklevende macht over het rijk der duisternis.

„Macht over de Heidenen” is de macht tot verweer tegen het heidensche wezen van buiten; de Morgenster die hij op de borst draagt, is teeken van heerschappij over het heidensche wezen dat eens *zijn eigen hart* binnendrong.

De talisman, waarvan men op aarde, vooral in het Oosten, valschelijk gedroomd heeft, wordt hier heilige wezenlijkheid.

Dit teeken van de Morgenster is een waarborg die de ziel inwendig onkwetsbaar maakt voor alle verleiding die uit het heidensche wezen in het eigen hart sloop.

De Morgenster is niet maar een macht buiten hem, — hij *ontvangt*, en hij *bezit* dan de Morgenster. Die Morgenster weert door haar gloed en glans allen terugkeer van nacht en duisternis af. Het blijft onder het stralen van de Morgenster, op zijn borst, *eeuwige morgen* in zijn hart.

De duisternis heeft geen macht meer over hem, de nacht kan hem niet meer genaken.

De Morgenster, die hem nimmer verlaat, weert allen terugkeer van ziele donkerheid af.

En zoo is dan de tegenstelling scherp geteekend.

Hier op aarde de strijdende kerk, die worstelt *onder het teeken van het Kruis*; daarboven de triomfeerende kerk die zegepraalt *onder het teeken van de Morgenster*, beide én geestelijk én uitwendig verstaan.

Hier op aarde in een etmaal het zoete licht der zon weer in de donkerheid van den nacht ondergaande, straks in het rijk der heerlijkheid nooit schemering of nacht meer, want het Lam zal onze kaars zijn, en de glans van den eeuwigen morgen ons eindeloos overstralen. Of zegt niet Openb. 22 : 5: *En aldaar zal geen nacht meer zijn?*

En evenzoo geestelijk.

Hier op aarde gelooven en leven en worstelen onder het teeken van het Kruis, en telkens weer de donkerheid der smart, de nacht van het lijden over ons komend. Nu vallen, dan weer opstaan. Door donkerheden heenwandelen, en dan weer verkwikt worden door het licht van Gods vriendelijk aanschijn.

Maar straks, als de strijd volstreden en de overwinning behaald is, heeft dat uit. Dan zal het nooit meer nacht voor den overwinnaar zijn, maar ook nooit meer de donkerheid van den nacht in zijn hart binnensluipen. Dan zal zijner de morgenster, en daarmee de zekerheid van het nooit ondergaande licht aan zijn zieleleven gewaarborgd zijn.

Onze God eeuwiglijk de Vader der lichten, en wij als kinderen des lichts zijn Troon omringend.

Christus onze Morgenster, en elk onzer het teeken van de Morgenster dragend in het voor eeuwig van de zondemacht verlost hart.

XXIII.

„Bekleed met witte fleederen”.

Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen; en ik zal zijnen naam geenszins uitdoen uit het boek des levens en ik zal zijnen naam belijden voor mijnen Vader en voor zijne engelen.

Openbaring 3 : 5.

Omhangen worden met „*het witte kleed*” is gehuld worden in het gewaad van den Overwinnaar, in het eerekleed van den Triumphator, in de prachtkleedij van hem die zegepraalt.

Ook hier gaat de hooge beeldspraak door.

Alle volk uit die dagen kende het eerebetoon, dat ten deel viel aan hem, die den vijand versloeg en zegepralend uit den krijg wederkeerde. Tot in ons woord: *Zegepralen* toe, klinkt die juichtoon na. *Zege* is de overwinning, en *pralen* is schitteren. En zoo *zegepraalde* in triomfantelijken intocht de veldheer aan het hoofd van zijn vreugdedronken leger.

Aldus te triomfeeren voor aller oog, en onder het gejubel van al het volk zegepralend te worden ingehaald binnen de poorte, was de hoogste glorie die den dapperen krijger ten deel viel. Hij gesierd en in het glansgewaad gehuld, en zijn vijanden geketend aan zijn zegekar.

Nu is alle strijd en krijg, en zoo ook alle triomf op aarde, slechts de verzwakte afschaduw van den grooten strijd tusschen het rijk van Christus en het rijk van Satan, en deswege alle aardse triomftocht slechts het verflauwde beeld van den alles te boven gaanden triomf van hem die de poorte van het Nieuw-Jeruzalem binnentrekt.

Het beeld is dus niet gezocht. Het bood zich van zelf aan. En zoo gaat de Christus op Pathmos voort, den ingang van zijn verlost en in het rijk der heerlijkheid aldoor in het beeld van wie op aarde zegepraalt, te schetsen.

Uitgeput uit den strijd op leven en dood wederkeerend, wordt de moe gestreden held eerst verkwikt door den *Boom des Levens*, en gesterkt met het verborgen *Manna*. Daarop wordt de *witte keursteen* hem in den zegelring aan de hand geschoven. Het overwonnen heidensche wezen wordt geketend aan zijn zegekar. Hij ontvangt *macht over de heidenen*. Dan wordt het eereteken van de *Morgenster* hem om den hals gehangen. En nu trekt men hem het eeregewaad aan, het *witte kleed*, dat Christus zelf hem geven zal.

„Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen.”

Nu is hier een woordspel, dat voor wie er over heen leest, tot verwarring leidt. Er staat toch, er gaat onmiddellijk vooraf: „Gij hebt te Sardes eenige weinigen, die hun kleederen niet bevlekt hebben, en zij zullen met mij wandelen in het wit, overmits zij het waardig zijn.”

Hier *schijnt* dus tweemaal van *dezelfde* kleederen gesproken te worden, maar het is *niet* zoo.

De kleederen die niet bevlekt zijn, beteekenen de kleederen, die gedragen worden *in* den strijd; het witte triomfkleed is het siergewaad dat wordt aangetrokken *nadat* de strijd ten einde liep en in zegepraal eindigde.

De kleederen, die men draagt gedurende den strijd, onder den strijd, zijn niet wit, maar gekleurd; ze zijn rood, ze zijn geel, ze zijn donker grauw, maar nooit zijn ze wit. Vlekken worden volstrekt niet alleen op het witte kleed gezien, maar op den rooden krijgsmantel, die men destijds droeg, evenzeer.

De vlek bezoedelt, de smet ook op het roode kleed, bemorst en maakt vuil.

Maar heel iets anders is het *witte kleed*. Het witte kleed is het kleed des *lichts*. Het is het kleed dat geen kleur vertoont, maar waar de volle lichtglans van afschijnt. Het kleed als waarin de engel verscheen. Het kleed van het licht, als waarin Jezus op Thabor blonk. Het witte lichtkleed is het *kleed van den hemel*.

Het kleed, dat gewasschen wordt in het bloed van het Lam, is het aardsche kleed, het kleed waarin gestreden werd, het kleed dat bemorst werd in de hitte van den strijd. Beeld hiervoor was de roode krijgsmantel van den soldaat, gelijk die aan Jezus in het rechthuis werd omgehangen. En alleen van het roode kleed kan gezegd worden, dat het gewasschen wordt in bloed. Wordt er dus in Openb. 7 : 14 bijgevoegd dat ze diezelfde kleederen *wit* wasschen, dan ziet dat op de verwisseling van het aardsche kleed met het witte kleed des hemels bij hun ingang in het rijk van glorie.

Maar altoos gaat dat onderscheid tusschen het *aardsche* kleed en het *hemelsche* gewaad door. Het hemelsche gewaad vertoont geen tint, maar enkel glans, en het *kan* niet bezoedeld worden. Het aardsche kleed draagt kleur, en wordt omdat het bezoedeld wordt, gewasschen.

Wit is geen kleur, zoomin als *zwart*. *Zwart* is de donkerheid, die in het vale grauw geen enkele tint doet uitkomen. En *wit* is geen kleur, omdat het alle kleuren in zich besluit. Wit is de hoogste lichtglans, evenals het ijzer *witgloeiend* kan worden. En het is eerst als de lichtstraal breekt, dat het blauw, het rood en geel, als de drie hoofdkleuren, en straks uit deze drie alle overige tinten zich ontwikkelen.

Vandaar dat de Schrift ons zegt, dat God zich met het licht bekleedt als met een gewaad. Vandaar dat van de Engelen Gods geschreven staat, dat zij bij het geopend graf van Jezus blonken in de gedaante van een bliksem, en met een kleeding wit gelijk sneeuw. En vandaar niet minder, dat er van Jezus op Thabor geschreven staat: dat „zijn kleederen *wit werden gelijk het licht*” (Matth. 17 : 2).

Ook in de beloften aan die van Sardes spreekt alzo hetzelfde, wat we telkens vonden: wat Jezus aan den Overwinnaar toezegt is de glorie die hijzelf bezit. „Macht over de Heidenen gelijk hij diezelfde van den Vader ontving”. „Zitten met hem op den troon, gelijk hij zelf gezeten is met den Vader in zijnen troon”. En zoo ook hier; „Ze zullen *met mij wandelen in witte kleederen*”. (Openb. 3 : 4).

God zelf door het licht omringd als een gewaad. De Middelaar in zijn glorie omkleed met een kleed, wit gelijk het licht. En zoo ook de verlost die overwint, omhangen met het lichtgewaad, met het kleed dat als de sneeuw niet slechts blank in zijn wit is, maar in zijn wit alle glansen schitteren doet.

Dit kleed is het wisselkleed.

Gelijk de held die triomfeerend de zegekar beklom, het krijgsgewaad, waarin hij den strijd gestreden had, uittoog en verwisselde met het blanke kleed van den triumphator, zoo ook wordt het kleed dat we hier op aarde dragen, in eigenlijken en in overdrachtelijken zin ons bij het sterven uitgetogen, en met lichtgewaad des hemels verwisseld.

Het lichaam wordt *veranderd*. Het is *hetzelfde* lichaam dat eerst in den dood gaat, en dan onsterfelijk wordt opgewekt in glorie. Maar niet alzo het kleed. Het kleed wordt afgelegd, het kleed wordt niet veranderd. Maar het blinkend lichtgewaad des hemels komt voor het onbruikbaar geworden kleed *in de plaats*.

Het aardse kleed is een *bedekking onzer schande*, en daarom in het paradijs door God zelf den gevallen mensch met het lammerenvacht omgehangen. Het *hemelsche* gewaad is verhooging van glans en heerlijkheid, ons omgehangen bij ons ingaan in het rijk van glorie.

De held, die als hij de zegekar gaat beklimmen, het strijckleed uittrekt en het witte eerekleed aantrekt, spreekt daarmee uit, dat de strijd voleindigd is, dat geen vijand hem meer ten strijde uitdaagt, dat de bloedige taak afliep, en dat hij nu, voor geen bespating met het bloed van den vijand of met bloed uit eigen wonden meer beducht, een kleed aantrekt, dat geen vlek of rimpel meer duldt.

Zegt derhalve onze Heiland aan hen die ten hemel ingaan, als overwinnaar en overwinnaresse ook dit heerlijke toe, dat

hij ze bekleeden zal met het *witte kleed des lichts*, dan spreekt dit uit, niet *de verzoening*; daarvan gewaagt het gewasschen kleed, wat een heel ander beeld is; neen, maar de voleinding van de moeite des worstelens, het ingaan van den eeuwigen Sabbath, het voor eeuwig viëren van alle booze werken, het niet meer door Satan, of zonde *kunnen* verlost of verleid worden, het niet meer *kunnen* gewond worden, het boven allen strijd verheven zijn, het onvatbaar gemaakt zijn voor alle verlokkel der zonde, omdat over *de zonde*, over de wereld en Satan is getriomfeerd.

Hier beneden telkens Satan en zijn demonen om óns lachend, als we *weer* uitglijden en ons kleed bezoedelen. Maar daarboven wij in onzen heiligen triomf om Satan en zijn demonen lachend, met het heilig lichtgewaad als ons pantser, waar geen enkele pijl van den Booze meer doordringt.

In het lichtgewaad, en in dat lichtgewaad veilig.

XXIV.

„Een pilaar in den tempel”.

Die overwint, ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel mijns Gods, en hij zal niet meer daar uit gaan; en ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods, en den naam der stad mijns Gods, namelijk des nieuwen Jeruzalems, dat uit den hemel van mijnen God afdaalt, en ook mijnen nieuwen naam.

Openbaring 3 : 12.

Op den klank af spreekt de overwinningsbelofte, dat wie zegepraalt, eens *een pilaar* staat te worden, ons zielsbesef niet bijster toe. De Schrift zelve verhaalt slechts van één enkele, die tot *een pilaar* geworden is. en die ééne was de vrouw van Loth. Eene om haar ongeloof gestrafte, aan wier ontzettend lot Jezus zelf zijn elven, waarlijk niet ter navolging, maar ter afschrikking herinnerde. (Luk. 17 : 32).

Terstond moet daarom nadruk op de bijvoeging gelegd: Een pilaar *in den tempel* Gods. En om in dit verband de ons nog altoos vreemde vergelijking van een *mensch* met een *pilaar* u nader te brengen, kunt ge niet beter doen dan dit pilaar, naar de onder ons meer gangbare zegswijze, om te beelden in *steunpilaar*. „Een steunpilaar van Gods Kerk” was, veelal op het eind der vorige en in het begin van deze eeuw, een zelfs veel gebezigde uitdrukking, die met name na iemands dood opgeld

deed, en bijzonder in trek was voor een aanzienlijk en vermogend lid der kerk, die gewoonvroom, leeraarlievend, en gul in zijn giften was geweest, zoo dikwijls, gevraagd of ongevraagd, aan de kerk, of voor haar armen of voor haar leeraars, geld en *veel* geld moest toevloeien. *Geestelijk* was in die ongeestelijke dagen dit beeld van „steunpilaar” minder in zwang. Het was zoo als Bilderdijk zong: „Als om haar schuld een natie moet vergaan, vangt in de kerk de zielsmelaatschheid aan.” En in die dagen vooral helde de kerkgevel al scheever van den Heere naar den Mammon.

Al doet dan ook dat beeld van steunpilaar” dienst, om het vreemde van de uitdrukking te doen minderen, wat de zaak aangaat staat de belofte van Jezus er vlak tegenover.

Er wordt niet betuigt, dat de leeraarlievende doode een pilaar voor Gods kerk *was*, maar toegezegd, dat Jezus zelf hem, die overwon, tot een pilaar in den tempel Gods *zal maken*.

Er is in deze heerlijke belofte geen sprake van de strijdende kerk op aarde, maar van de triomfeerende kerk daarboven.

Heel de *kerk*-idee valt zelfs weg, om in het beeld van den *tempel* Gods op te gaan. En het is in dien *tempel* Gods, dat, naar Jezus rijke belofte op Pathmos, elke Christenheld die overwon, en overwinnend ten eeuwigen leven inging, door den Christus zelven gesteld zal worden als één der pilaren in den voltooiden bouw.

In verwante beeldspraak had Petrus iets soortgelijks betuigd van de kerk op aarde. De verlostten moesten saâm „een geestelijk huis” vormen. Van dit geestelijk huis was Christus „de uiterste hoeksteen”. En nu moest elk geloovige „een steen in dat huis” zijn, een „*levende steen*”, om door telkens nieuwe toebrenging van geloovigen de muren van dit geestelijk huis steeds hooger te doen rijzen. (1 Petr. 2 : 4, 5.)

Maar in Jezus’ belofte is sprake van iets veel heerlijkers.

Vergeleek Petrus de kerk op aarde bij een *huis*, aan de muren in *steen* opgetrokken, hier op Pathmos kiest de Heere het veel rijker beeld van een *tempel* met *zuilengangen*, gelijk Athene er het schitterend voorbeeld van gaf, en gelijk soortgelijke tempels in alle steden van Klein-Azië, en ook in de steden aan wie de zeven brieven gericht zijn, met name te Philadelphia, aan welks kerk de brief met het slot over den pilaar uitging, door hun pracht van bouw de bewondering wekten.

Zoo staken de Heidenen met de prachtige, weelderige tempels aan Jood en Christen de oogen uit. De synagoge viel bij zulk een tempel geheel weg, en de Christenen kwamen in de opperzaal van één der vrienden saâm.

Op aarde de Kerk gedrukt, klein, nietig, in alles het teeken van het kruis dragend; maar in den grooten en doorluchtigen dag zou dit anders worden. Dan zou alle Heidensche prachtbouw tot puin ineentorten, maar heerlijk uit den hemel het „nieuw Jeruzalem” nederdalen; en in dit nieuw Jeruzalem zou de *tempel Gods* zijn, niet meer het namaaksel van wat Mozes op den berg zag, maar het rijke orgineel zelf, dat aan Mozes in hemelsche glansen getoond was. En die tempel, hij zou gebouwd zijn, niet uit doode steen, maar uit geest en leven. Helden, helden die overwonnen hadden, zouden in dien tempel Gods de heilige tinnen torsen, in schooner beeld en veel zuiverder harmonie, dan ooit Athene het symbolisch in haar zuilengangen had voorgesteld.

Op aarde staat de tempel *naast* het leven. Sion komt bij Jeruzalem. Dit kan niet anders, dit moet, omdat de tempel het heilige omsluit en afsluit van het onheilige leven der wereld.

Maar in het rijk der heerlijkheid valt die tegenstelling weg. Dan is alles heilig. Heilig het leven zelf. Daarom is een tempel *naast* het leven in de toekomst onzes Heeren ondenkbaar, en betuigt Johannes ons: „*En ik zag geen tempel in de stad, want de Heere, de almachtige God, is haar tempel, en het Lam.*” (Openb. 21 : 22).

Natuurlijk, voor een aparten tempel is, waar alles tempel is, geen plaats. Daar is het leven zelf één tempel-leven geworden, en daar rust dat tempel-leven niet op zuilen van graniet, maar op de geloofshelden en geloofsheldinnen, die in Jezus' kracht dien tempel op Satan en wereld veroverd hebben. En in dien tempel zijn ze niet meer als op aarde weggemetselde of verborgen steenen, maar zuilen, pilaren, die ten voeten uit, in volle lengte, slank uitkomen, en schitteren in al de volheid van hun verschijning. Schitteren zooals Jezus ze behouwen heeft, zooals Jezus ze doet rusten op hun voetstuk, zooals Jezus ze met het kapiteel als met de kroon der overwinning siert, zooals Jezus ze in zuivere rij en orde plaatsen zal, zooals Jezus ze in onderling verband tot één geheel zal saâmvoegen.

Hierin ligt het zalige der onmisbaarheid. Uit den muur van het steenen huis kan een steen worden uitgehakt, dat toch het huis staat. Maar van den bouw uit zuilen saâmgesteld, kan niet één pilaar gemist worden, of de schoonheid is gebroken, en de draagkracht van het geheel uit haar verband gerukt.

De zuilen zijn geteld. Elke zuil is er één. En niet één enkele kunt ge u wegdenken, of het betooverend schoon der harmonie gaat teloor.

Daarom is die belofte van Jezus, dat wie overwint een zuil, een pilaar zal zijn, zoo warm en veelzeggend. De tempel van God zonder u niet af. Eerst als ook gij er in zult zijn gèrangschikt, voltooid in zijn hemelsch schoon. Ja, waarlijk, omdat God u uitverkoor, ook gij voor dien voleinden bouw onmisbaar.

En niet onmisbaar alleen voor het schoon der harmonie. Hier op aarde moet wel, omdat het leven zoo laag is, het kunstschoon op alle manier boven het leven uitgaan. Maar in het rijk der heerlijkheid valt alle kunst weg, omdat het leven zelf er volmaakt in schoonheid zal wezen.

De zuil, de pilaar in den tempel Gods zal niet enkel schoon zijn, maar ook *dragen*.

Dus zult ge *beteekenis* voor dien tempel hebben. Er een deel van uitmaken. Het geheel ervan zal, hoe wonderbaar het u ook in de ooren moge klinken, mede rusten op u.

En dat zal Jezus waar maken, niet enkel voor een Paulus of Petrus, of voor wie ook na de apostelen, in Jezus' kerk op den voorgrond trad, en wiens naam verren klank gaf. O, neen, dat zal Jezus tot een waarheid doen zijn voor een *ieder* die overwon. Ook voor den stille in den lande, voor den vergetene, en hier op aarde nauwelijks meegetelde.

Het zal er mee zijn als met de starren Gods in het firmament. Gij ziet zon en maan, en kent nog enkele starrenbeelden. Maar wie telt de duizend en tienduizend zonnen, met hun dwaalstarren en wachters, die schuilen in den melkweg? En toch ook die allen verkondigen Gods glorie, ook die kent de Heere allen bij name, ook die roept Hij, en zie, er wordt niet één gemist.

En zoo nu zal in die doorluchtige zuilenrijen van den eeuwigen tempel elke uitverkorene des Heeren meeschitteren, meedragen, met alle heiligen saam het ééne groot geheel uitmaken, en Jezus zal het zóó willen. Niet gij zult daar gaan staan, maar Jezus zal u daar stellen. In de glorie die hij bij den Vader heeft, rust zijn Middelaarshart niet. Hij wil die glansen zijner heerlijkheid zelf zien schijnen, stralen en schitteren de eindelooze zuilengangen van Gods tempel door, en ook daarbij kan er niet één, kunt ook gij niet gemist worden.

Alleen maar, ge moet *overwonnen* hebben, overwonnen tot den *einde* toe. Het hart dat niet Satan verwon, maar zich *door* Satan verwinnen liet, gaat in het graf mat en dof als de tichelsteen, en kan nooit meeglansen in de hemelsche zuilenrijen van Smaragd en Porphyrr.

XXV.

„En hij zal niet meer daar uitgaan”.

Die overwint, ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel mijns Gods, en hij zal niet meer daar uitgaan; en ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods, en den naam der stad mijns Gods, namelijk des nieuwen Jeruzalems, dat uit den hemel van mijnen God afdaalt, en ook mijnen nieuwen naam.

Openb. 3 : 12.

In de zeven brieven, die de Christus op Pathmos voor de zeven kerken in Azië aan Johannes in de pen gaf, vlocht hij, die reeds in den hemel was, een zevental hemelsche kransen, voor wie als overwinnaar of overwinnaresse dien hemel zou ingaan.

Die overwint, zoo heet het daar, ik zal hem geven te eten van den boom des levens, die in het midden van het paradijs Gods is. (2 : 7).

Die overwint, zal van den tweeden dood niet beschadigd worden. (2 : 11).

Die overwint, ik zal hem geven te eten van het manna dat verborgen is, en ik zal hem geven eenen witten keursteen, en op den keursteen eenen nieuwen naam geschreven, welken niemand kent, dan die hem ontvangt. (2 : 17).

Die overwint, en die mijne werken tot den einde toe bewaart, ik zal hem macht geven over de heidenen, gelijk ik ook van mijn Vader ontvangen heb, en ik zal hem geven de morgenster. (2 : 26—28).

Die overwint, die zal bekleed worden met witte kleederen, en ik zal zijnen naam geenszins uitdoen uit het Boek des levens, en ik zal zijnen naam belijden voor mijn Vader en voor de engelen. (3 : 5).

Die overwint, ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel mijns Gods, en hij zal niet meer daaruit gaan, en ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods en de naam der stad mijns Gods, des nieuwen Jeruzalems, dat uit den hemel van mijn God afdaalt, en ook mijn nieuwen naam. (3 : 12).

En ten slotte: *Die overwint*, ik zal hem geven met mij te zitten in mijnen troon, gelijk als ik overwonnen heb, en ben gezeten met mijnen Vader in zijnen troon. (3 : 21).

En aan elk dezer zeven zegekransen is, in goud gestikt, het woord der oproeping gehecht: *Wie ooren heeft die hoore, wat de*

Geest tot de Kerken zegt. Er staat niet: tot „de gemeente” in het enkelvoud, maar er staat: tot de gemeenten of kerken in het meervoud.

Het is dus niet een zegekrans voor Efeze afzonderlijk, anders voor Smyrna dan voor de kerk te Pergamus, en weer anders voor de kerken van Thyatire, Sardis, Philadelphia en Laodicea.

Het is één geestelijke regenboog met zijn zeven tinten die zich welft over al Christus' kerken saâm.

Met schakeering, het zij zoo. Elk dier overwinnaarskransen was gevlochten uit een palmgewas van eigen soort, dat in verband stond met wat in elk dier zeven gemeenten sterker dan in de andere uitkwam.

Maar toch altoos zoo, dat we eerst in deze zeven kransen saam de volheid van beloften voor ons hebben door Christus aan „wie overwint in het geloof” toegezegd.

Hierin ligt prikkel en drang om dit zevental beloften nauwkeuriger te ontleden, overmits ze in haar saamhang ons de rijkste schildering bieden van de gelukzaligheid der overwinnaars in het eeuwige licht.

Toch scheiden we voor ditmaal uit den zesden zegekrans slechts dezen éenen palmtak af: Die overwint, hij zal staan in den tempel onzes Gods, *en zal niet meer daar uitgaan.*

Het is toch deze belofte die zich rechtstreeks aan *de afsterving der zonde* aansluit, en in zich draagt de belofte van *de volharding der heiligen*, niet gelijk ze op aarde wordt gekend, maar gelijk ze gekend en gesmaakt wordt in het Vaderhuis daarboven.

„Volharding der heiligen” op aarde zegt alleen nog maar, dat wie Christus is ingeplant wel nog *afvallen* kan, maar niet voor eeuwig *vervallen*.

„Hoewel die macht Gods,” zoo beleden onze vadersen te Dordt, „waardoor Hij de ware geloovigen in de genade bevestigt en bewaart, meerder is, dan dat zij van het vleesch zouden kunnen overwonnen worden, zoo worden nochtans de bekeerden niet altijd alzo van God geleid en bewogen, dat zij in sommige bijzondere daden door hunne eigene schuld van de leiding der genade niet zouden kunnen afwijken, en van de begeerlijkheden des vleesches verleid worden, en die volgen. Daarom moeten zij gestadiglijk waken en bidden, dat zij niet in verzoeking en geleid worden. En zoo zij dit niet doen, zoo kunnen zij niet alleen door het vleesch, de wereld en den Satan tot zware en ook gruwelijke zonde vervoerd worden, maar worden zij ook inderdaad, door Gods rechtvaardige toelating daartoe somwijlen vervoerd; gelijk het droevige vallen van David, Petrus en andere heiligen, dat ons in de Schrift beschreven is, bewijst.”

En verder: „Deze leer van de Volharding der ware geloovigen en heiligen, mitsgaders van de verzekerdheid dezer Volharding, welke God, tot zijns naams eere en tot troost der Godvruchtige zielen, in zijn Woord zeer overvloediglijk geopenbaard heeft, en in de harten der geloovigen indrukt, wordt wel van het vleesch niet begrepen, en wordt van den satan gehaat, van de wereld bespot, van de onervarenen en hypocrieten misbruikt, en van de dwaalgeesten bestreden; maar de Bruid van Christus heeft haar altijd, als eenen schat van onwaardeerbaren prijs, zeer teederlijk bemind, en standvastiglijk verdedigd. En dat zij dit ook voortaan doe, zal God bezorgen; tegen denwelken geen raad geldt, noch eenig geweld iets vermag. Welken eenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, zij eere en heerlijkheid in eeuwigheid, Amen.”

Schenkt nu reeds deze „volharding der heiligen” *op aarde* aan wie haar gelooven mag, zulk een onvergetelijke vertroosting, hoeveel te heerlijker moet dan niet het besef van de „volharding der heiligen” *in den hemel* zijn, zoo daar nooit meer een terugvallen in zonde, nooit meer één enkele uitglijding, laat staan een val of afval bestaan kan.

En toch, dit juist is het wat wordt uitgedrukt door de bezegelde belofte des Heeren: Die overwint gaat in den tempel in, *en zal nooit meer daaruit gaan*.

Niet: hij kan er wel uitgaan, men zal toch altoos terugkeeren.

Neen, veel heerlijker en veel stelliger: zijn voet zal nimmermeer gevonden worden, staande buiten het heiligdom, buiten den tempel zijns Gods.

De zonde geeft angst.

Ze is een macht om en over ons. Een macht, die wel niet meer in dien zin *heerschappij* over ons heeft, dat we haar als slaven dienen, of, dat we, als ze ons aanvalt, ons niet aan haar tyrannie ontworstelen kunnen. Maar het is en blijft dan toch een *macht*, die ons nog telkens aanvalt; waartegen we van den morgen tot den avond, en zelfs in den nacht, te worstelen hebben; en een worsteling waarin we nog zoo telkens het onderspit delven. -

Er is ook in dien strijd wel overwinning, maar, helaas, na de overwinning volgt telkens weer nederlaag. En soms schijnt het zelfs of de overwinning nederlaag tengevolge had, als we, op onze zegepraal te gerust, het waken, bidden, strijden nalieten.

Dat geeft dien gestadigen angst in het leven. Die spanning en ongerustheid der ziel. Een spanning die afneemt als we zinken, en juist toeneemt in onze beste oogenblikken. „Vader,

leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den Booze" wordt dán juist het vurigst en het innigst gebeden, als ons hart weer nabij God kwam.

En *die* angst nu glijdt u, als ge den hemel ingaat, voor eeuwig van de ziel, om nooit, om nimmer meer terug te keeren.

Uw afsterven van de zonde in uw jongsten snik, is een breken met de zonde voor altoos. Een scheidbrief, die nooit herroepen wordt. Een ontruikt worden aan haar greep, zonder dat ooit weer het gevaar van door haar gegrepen te worden, terugkeert.

Hij die omgaat als een brieschende leeuw, zoekende wien hij zal verslinden, ziet zich den toegang tot het heiligdom daarboven voor altoos versperd.

Hier op aarde is nog alleen dit gewonnen, dat de zonde over de geloovigen niet meer *heerscht*.

Daarboven kan ze niet meer bij hen.

Toch wordt het *nóg* sterker door Jezus uitgedrukt.

Er staat niet, dat de zonde niet meer bij u kan, maar dat gij nooit meer uit Gods tempel uit zult gaan, d. w. z. dat zelfs de verleiding tot zonde voor u niet meer bestaat, dat de zonde alle vat op uw hart zal verloren hebben, en dat de begeerte, om ook maar één ondeelbaar oogenblik uit den tempel Gods uit te gaan, nimmer in uw hart zal opklimmen.

De klem van Jezus' belofte ligt dus niet daarin, dat de zonde niet meer bij u kan, maar dat ge, al kon ze voor de deur van dien heiligen tempel zich nogmaals in al haar verraderlijke verlokking vertoonen, gij zelf de neiging, de trekking, de verlokking om tot haar uit te gaan, nimmer zoudt gevoelen.

En dat is de zaligheid.

Dat is de reinheid des hemels.

Dat is de heiligheid van de volmaakt rechtvaardigen.

De zonde bekoort, lokt en trekt hen niet meer. Er is voor de zonde niets meer in hun hart. Geen vezel in de ziel meer, die zich naar de zonde toebeweegt. Alle zonde is hun volmaakte wanklank geworden. Geen enkele echo op het gefluister der zonde, kan uit hun gemoed meer opgaan. De zonde is hun het volstrekt afschuwelijke, het absoluut booze, het volmaakt weerzinwekkende geworden. De zonde is hun de adem van Satan geworden, en ze danken hun God eeuwiglijk, dat die giftige ademtucht van Satan in het Vaderhuis nimmer doordringt.

Toen Asaf buiten Gods tempel omzwierf, toen werd hij in zijn nieren geprikkeld, en vlamden zondige gedachten in zijn hart op. En dat duurde tot hij weer in Gods heiligdom inging,

en toen werd elke zondige gedachte in hem gebluscht. Lees het maar in Psalm 73.

Welnu, dit laatste, dat is de *blijvende* toestand van de gezaligden daarboven. Ze zijn *in* het heiligdom. Ze gaan nooit meer *uit* het heiligdom. En daarom, nooit komt, zelfs niet de gedachte, het beeld der zonde in hen op.

En nu zij gevraagd, niet aan de oppervlakkigen die nog altoos spelen met hun ziel, maar aan wie vroom en Godzalig poogt te leven, of er heerlijker, rijker, volzaliger gedachte in hen kan opklimmen, dan om aldus voor eeuwig van de zonde en haar verlokkel af te zijn.

Niet nog te *moeten* overwinnen, en eerst na elke overwinning de liefde en de gemeenschap van zijn God te genieten, maar te *hebben* overwonnen, en nu te weten dat er geen vijand meer voor u bestaat; dat het waken en strijden, het worstelen en u pijnigen uit heeft, uit heeft voor eeuwig; en dat er nu een eeuwig vieren is van uw booze werken, een rusten met de ziel in den vrede Gods, een leven in den eeuwigen Sabbath.

Nooit meer de geest van Satan, maar altoos de Heilige Geest, en die alleen in u werkende.

Nooit meer het *ik*, maar eeuwiglijk u baden in niets dan storelooze liefde, en in die liefde zalig zijn.

In den tempel Gods.

Niet in den afgebeelden tempel als op Sion, maar in den wezenlijken heiligen tempel Gods daarboven, en gij u in dien tempel thuis gevoelende, omdat alles in u met die heerlijkheid van den tempel Gods in volkomen, in heilige harmonie is.

Geen uitgaan uit dien tempel in aller eeuwen eeuwigheid voor u meer denkbaar!

Is het niet heerlijk?

XXVI.

„En ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods”.

Die overwint, ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel mijns Gods, en hij zal niet meer daar uit gaan; en ik zal op hem schrijven den naam mijns Gods, en den naam der stad mijns Gods, namelijk des nieuwen Jeruzalems, dat uit den hemel van mijnen God afdaalt, en ook mijnen nieuwen naam.

Openbaring 3 : 12.

Een persoon te *merken* in zijn persoon, raakte bij ons in onbruik.

Vroeger deed men dit veel, op de manier waarop men nu nog *dieren* merkt. Als drie herders elk honderd schapen op een gemeenschappelijke weide hoeden, zou er over schaaap en schaaap eindeloos krakeel zijn, indien niet op elk schaaap een merk van den eigenaar stond. Zoo brandt men paarden in de kroep. En in landen zonder sloten en met groote koppels runderen het rundvee in den hoorn.

Van zelf bracht de slavernij dit ook op menschen over. Toen één man soms honderd en meer slaven ging houden, rees telkens geschil over de vraag *wie van wien* was, en toen scheen het practisch het veiligst, den armen slaaf den naam of het teeken van zijn meester in het lijf, soms zelfs op het voorhoofd, te branden. Min pijnlijk doet de zeeman dit nog, door een anker met een eigen teeken op borst of arm te tattoueerén. En toen de Justitie nog over minder middelen ter herkenning van een booswicht beschikte, greep ze het *brandmerken* als hulpmiddel aan, om een die uit den kerker ontsnapte, of later haar als recidivist in handen viel, zeker en vast te kennen. Thans heeft Bertillon hier de *anthropometrie* voor ingevoerd, d. i. het precies meten en opnemen van elken gevangene. Maar het doel in alle dezen blijft een, en is het hebben van een merk, niet in iemands kleed, noch in zijn papieren, maar *in zijn persoon zelf*, waaraan men, desnoodig, den persoon *zeker herkent*. Een kleed laat zich verwisselen, papieren laten zich vervalschen, maar een merk-teeken *in den persoon zelf* blijft.

Van dergelijke teekens meldt ook de Schrift. God stelde aan Kaïn een teeken, opdat hem niet versloeg wie hem vond. Een vrijgelatene, die verkoos in zijns heeren huis te blijven, werd het oor doorpriemd. En ook, wat meer nog zegt, het zaad Abrahams werd in de voorhuid besneden, en zoo werd de besnijdenis een teeken aan den persoon zelf van zijn aanhoorigheid tot het volk van God.

Zinbeeldig werd ons dit merkteeken op het voorhoofd gesteld in den Heiligen Doop, waardoor de naam van God Drieëenig, vergeestelijkt, op ons geschreven wordt. En van *dit* zinbeeld nu komt eens de werkelijkheid in den doorluchtigen dag des Heeren, als Christus op het voorhoofd van den overwinnaar schrijven zal den naam zijns Gods, den naam van de stad zijns Gods, en zijn eigen nieuwen naam. Zoo droeg Aäron om zijn voorhoofd „de gouden plaat, de kroon der heiligheid”, waarin gegraveerd stond: *De heiligheid van Jehova*.

Zal nu de overwinnaar „een pilaar zijn in den tempel zijns Gods”, zoo sluit zich hieraan vanzelf zijn priesterlijke eere, nu niet meer door een graveersel op gouden plaat, maar in zijn wezen zelf uitgedrukt: *Deze is van Jehovah, medeburger van het Nieuw Jeruzalem, het eigendom van Christus*.

Toch, dit tast ieder, is hier geen uitwendig opschrift bedoeld. Alle zinbeeld is voor deze aardse bedeeling. Hier, waar het heilige ontbreekt, komt het zinbeeld er ons toe opheffen, er ons aan herinneren. Maar dan ook, daarboven, waar de heiligheden volle werkelijkheid zijn, valt het zinbeeld vanzelf weg.

Wees echter op uw hoede, dat ge met het wegvallen van het zinbeeld de *daadzaak* niet loslaat.

Men kan wel zeggen: „Nu ja, bij manier van spreken, vindt, wie het engelengelaat van een vrome met de tronie van een boef vergelijkt, de uitdrukking van het heilige Gods in deze vrome trekken”, maar dan neemt ge de *daadzaak* weg.

De *daadzaak* is hier, dat Christus, niet nu, maar in den dag zijner glorie, op het voorhoofd van hem die overwon dien drievuldigen naam schrijven zal. Ook dit merkteken hoort tot de eerbewijzen, die het hemelsch deel zullen zijn van het kind van God, dat zegepraalde in de worsteling met Satan, zonde en wereld. *Hij* krijgt dit; niemand anders; maar hij *krijgt* het dan ook zóó, dat hij het van te voren *niet* had, en het alsdan *ontvangt*, en alsnu *bezit*, om het nimmermeer te verliezen.

Er is alzo sprake van iets heerlijks, dat zelfs de heiligste nu nog derft, en dat eerst komt, niet vlak na den dood, maar als de dag van Jezus glorie ingaat.

Dan, maar ook dan eerst, komt de Boom des levens, en het Manna dat verborgen is, en de witte keursteen, en het fijne witte lijnwaad, en het teken van de Morgenster, en zoo ook dat dragen van Jehovah's heiligen naam, zonder graveersel, in het wezen.

Het is het loon, het is de kroon, het is de luister die van den overwinnaar zal uitstralen; en tot dien luister zal ook behooren het verwerkelijkt worden van het symbool des heiligen Doops, dat alle engel Gods en alle gezaligde *den Naam des Heeren* op ons leest.

De „Naam des Heeren” is de *openbaring* van zijn Goddelijk wezen. Uit het schepsel komt de naam des Heeren op, juist zooals de pracht der kleuren opkomt uit de voorwerpen waarop de zon haar stralen werpt. De zon straalt wit licht uit, en eerst als de lichtstraal door de wolk breekt, teekenen zich de kleuren en tinten af van den regenboog. Zoo nu is God een licht; maar eerst als dit licht uit God in zijn schepping straalt, spelt dat schepsel zijn heiligen naam. Bij een naam is een *noemer*, en die hier den naam des Heeren *noemt*, is het schepsel. Niet *alle* schepsel, maar het wezen geschapen naar den beelde Gods. Het is de mensch die den naam zijns Gods zal grooter

moet maken." En dien naam noemt, dien naam prijst hij, dien naam doet hij in zijn glorie weerklinken, niet uit zich zelf, maar als en voor zooveel God zich *in*, zich *aan* hem openbaart.

God straalt het licht van zijn wezen in en voor ons uit; en als die lichtstraal in ons breekt, komen de tinten, gloeien de kleuren, en als wij dit spellen en lovend uitspreken, weerklinkt de naam des Heeren in zijn schepping. Uit Hem, maar in en door ons tot een *naam* geworden.

Zoo schrijft God door zijn openbaring zijn afschijnsel in zijn schepping; maar eerst in de *uitdrukking* van ons creatuurlijk wezen wordt dit afschijnsel tot een *naam*.

Dies jubelt David in psalm 8: „o, Heere, onze Heere, hoe heerlijk is uw Naam op de gansche aarde". Ook dus op het onbewoonde eiland. Maar eerst als op dat eiland een mensch die God kent, voet aan wal zet, komt die Naam des Heeren er tot *uitdrukking*.

Zoo is dan Gods naam nu reeds in zijn heiligen. In hun hart, in hun bewustzijn, in hun gebed, in hun zelfofferande, in hun heimwee naar het vaderland daarboven; maar in dit alles nog gebrekkig, van klank onzuiver en onvolkomen. Er trekt uit den zondigen wasem van ons hart altoos een nevel voor. En ook, al is het dat we geestelijk volzalig in dien Naam wegzinken, ons wezen zelf *verbergt* dien Naam veeleer, dan dat het dien heiligen *Naam* zou uitdrukken.

Een saffier straalt, bij het licht der zon, heerlijk het blauw des hemels naar den hemel terug, *als hij geslepen is*.

Maar eer en anders niet.

De nog *ongeslepen* saffier schittert niet, maar verbergt het blauw des hemels in zijn zwevende dofheid.

Doch eens komt ook voor ons de staat der heerlijkheid, als wanneer de volheid van de uitstralende genade, die ons werd *ingedrukt*, ook in volkomen zuiverheid door ons zal worden *uitgedrukt*.

Dat wacht op onze tweede incarnatie, op onze nieuwe incorporatie, als de afgescheiden en lichaamlooze ziel haar lichaam terug erlangt. Niet de rups die in het graf ging, maar de vlinder met zijn pracht van kleuren en lijnen. Als onze dooden, en wij, eens er uit zullen zien, zooals Jezus er nu reeds uit ziet, en zooals Johannes hem aanschouwde op Pathmos.

En dan zal ook bij ons allen, wat *in* ons is, tot *uitdrukking* uitkomen. Tot uitdrukking in ons oog, tot uitdrukking in onze gelaatstrekken, tot uitdrukking in geheel onze zuivere en hemelsch-reine, schoone verschijning.

Dan zullen we niet, gelijk nu, soms wezenloos, en dan weer

eens vol uitdrukking zijn, maar storeloos *vol* van uitdrukking. En die uitdrukking zal niet nu eens vroom, en dan gewoon, maar *altoos* heilig zijn. Niets in ons hart stralende, dan *licht uit God*, en niets dan de *Naam des Heeren* in al de tinten en lijnen van ons optreden uitgedrukt.

Dan zal eindelijk wat God met ons te scheppen beoogde, bereikt en voleind zijn; en ieder gezaligde ook uitwendig niets dan *Zijn* glorie, maar elk op eigen wijs, openbaren. Een ieder der heiligen een verrijking van de openbaring van Gods heiligen naam.

En dit nu zal niet vanzelf gebeuren. Het zal een kunstwerk van Jezus zijn. Hij is het, die ons lichaam gelijkvormig zal maken aan zijn verheerlijkt lichaam.

Hij de Goddelijke beeldhouwer die ons boetseert, steeds fijner boetseert, tot er al meer van God op en in ons wezen staat uitgedrukt. En als eindelijk die uitdrukking volkomen en hemelsch zuiver wordt, dan zal de belofte vervuld zijn, dat hij op ons schreef *den Naam onzes Gods*.

XXVII.

„De zitten in mijnen troon”.

Die overwint, ik zal hem geven met mij te zitten in mijnen troon, gelijk als ik overwonnen heb, en ben gezeten met mijnen Vader in zijnen troon.

Openb. 3 : 21.

De *troon* verzinnebeeldt de *heerschappij*, en zoo wordt als laatste en hoogste eere ook *dit* aan hem, die in dezen geestelijken strijd overwint, toegezegd, dat hij, als eens het rijk der heerlijkheid ingaat, met Christus zal zitten in zijn troon.

Dat dit hoogste juist aan de kerk van Laödicea wordt betuigd, bedoelt, dit spreekt vanzelf, in het minst niet, deze luisterrijkste eere tot Laödiceërs te beperken. Ook deze rijkste belofte geldt de verlost en in het gemeen. Of volgt er niet terstond op: „Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest tot de gemeenten zegt”? Toch bestaat er ook hier verband tusschen dit hoogste eereblijk en de Laödiceesche flauwhartigheid. Nooit is de strijd moeilijker, en dus ook de overwinning hachelijker, dan waar ge leeft te midden der lauwen en halfslachtigen. Het kruis der vervolging drukt, maar prikkelt tegelijk tot weerstand. Een rauwe openbaring van zonde als onder Jezabel is gevaarlijk, maar drijft door reactie tot stil en heilig leven. Doch wat afmat, zonder

ooit te prikkelen, is, als er nooit een veer is die wordt neergedrukt, en flauwhartigheid levenstoon werd. Dan is er niets dat u steunt of draagt; dan moet elke aandrift uit uw eigen geloof opwaken. En daarom, wie dan toch volhardt, en doorzet, en overwint, overwint tot den einde toe, hij heeft den taaisten strijd gestreden, hij is het pijnlijkst gemarteld, als geloofsheld gaat hij de anderen voor.

Nu is erlangen van deel aan koninklijke eere en koninklijke heerschappij onder ons ondenkbaar, maar was in het Oosten ver van zeldzaam. Liet niet Pharaö Jozef kleeden in het koninklijke gewaad, en werd hem niet de macht over heel Egypteland gegeven? Lezen we niet in Esther (6 : 8) dat men den verkorene des konings zou aandoen het kleed dat de koning pleegt aan te trekken, en dat de koninklijke kroon op zijn hoofd zou worden gezet? Staat ook van Daniël niet vermeld, hoe Belzazar hem gelijke koninklijke eere toezei? Zong niet David van Messias hoe God hem betuigd had: „Zit aan mijne rechterhand (d. i. op mijnen troon) totdat ik uwe vijanden zal gezet hebben tot een voetbank uwer voeten”? Kortom, was de Grootvizier, die feitelijk alle macht uitoefent en eere als de koning zelf geniet, niet heel het Oosten door de heerscher tot wien allen opzagen?

Vandaar dat het zitten van Jezus als Koning aan Gods rechterhand in de dagen der apostelen niemand vreemd leek, en zelfs de vraag waar dan het koningschap van God zelf bleef, bij niemand deed opkomen.

Alleen maar, wat de Christus ontving, ging in één opzicht nog alle Oostersche hofeere te boven. Pharaö gaf aan Jozef alle macht over land en volk, en zelfs over het vorstelijk paleis, maar voegde er toch bij: „alleen *dezen troon* zal ik grooter zijn dan gij” (Gen. 41 : 40). Doch zelfs die troon heeft God zijn Gezalfde toegewezen.

De verhoogde Middelaar zit met den Vader *in zijnen troon*. En zittende in dien troon blijft zijner de bede: „Vader, ik wil dat waar ik ben, ook die bij mij zijn, die Gij mij gegeven hebt”; en het is op die bede, dat de belofte het Amen brengt, als het hem, die overwint, op Pathmos wordt toegeroepen: Gelijk ik overwonnen heb, en nu zit met mijnen Vader in zijnen troon, zoo zult ook gij in den dag van glorie met mij zitten in mijnen troon.

Natuurlijk komt het hierbij op de toekenning van macht en heerschappij aan. Van een zichtbaren troon kan hier geen sprake zijn. Immers vergeet niet, dat deze eere aan *alle* gezaligden beschoren is. Wie niet overwon, maar bezweek, gaat niet ter

zaligheid in. En wat onbezielde paradevoorstelling zou het dan niet zijn, zich Jezus te denken als gezeten op een troon, die ruimte aanbood voor al Gods uitverkorenen, ontelbaar als de sterren des hemels en als het zand dat aan den oever der zee ligt.

De troon is hier symbool. Zinbeeld van macht, van heerschappij en majesteit.

Toch is het niet de „*macht over de Heidenen*”; die was vroeger reeds toegezegd. En ook geldt het hier niet de *oordeelende* macht, waarvan Jezus tot de apostelen zei, dat ze zitten zouden op twaalf tronen, oordeelende de twaalf stammen Israëls (Math. 19 : 28), en waarvan Paulus betuigde dat „de geloovigen de wereld” en „de engelen” oordeelen zouden. (1 Cor. 6 : 2 en 3).

Alle Pathmos-belofte aan den overwinnaar onderstelt dat het oordeel is afgeloopen, en doelt op de heerlijkheid, die *daarna* ingaat.

Welke dan deze eere, deze hoogheid, deze luister der hier toegezegde heerschappij is? Ook voor dit geheimnis ligt de sleutel in het Paradijs.

In het Paradijs het kind der menschen naar den Beelde Gods geschapen, en daarom en deswege hem in het Paradijs toegevoepen: Heb heerschappij. Dát zou geweest zijn het zitten met God in zijnen troon, bekleed met koninklijke macht over heel de schepping.

Priester en Profeet, maar ook *Koning* bij de gratie Gods was de mensch, in het Beeld van God geschapen.

Die heerschappij heeft de mensch toen verworpen, niet gewild, met voeten getreden, en op Satans gefluister gestaan naar een andere heerschappij, naar een macht tegenover en boven God.

Zoo werd de koning slaaf, slaaf der zonde, slaaf van Satan, slaaf van de wereld, slaaf van zijn eigen zinnen en tochten.

Vandaar dat het in deze bedeeing, tot den einde, ook op den weg der verlossing blijft en blijven moet: niet *heerschen*, maar *dienen*. Christus zelf die voor ons intreedt, komt niet om te heerschen, maar om zijn ziel te geven tot een rantsoen.

De onbekeerde een slaaf, een slavin. De tot God bekeerde een die vrijwillig niet anders dan *dienen* wil.

En dit duurt, en dat houdt aan, totdat het Beeld van God volkomen zal hersteld zijn, naar ziel en lichaam.

Maar dan slaat het ook om.

Dan wordt wie slaaf was heer, die willig diende tot de heerschappij geroepen, en dan zullen alle gezaligden de „kroon des levens” dragen, en zitten met den Middelaar in zijn Troon.

En dan zingt het choor der gezaligden een nieuw lied, op gouden citeren, voor het Lam, zeggende: Gij hebt ons Gode gemaakt tot priesteren *en koningen*, en wij zullen als koningen *heerschen op de aarde*.

Heel de eindelooze schepping, met haar elementen, haar krachten, haar verbijsterende weelde aan Gods uitverkorenen, dan in Christus verlost, onderworpen, dragende het Beeld van God ook in zijn majesteit.

Al wat in hemel of op aarde is, hersteld in zijn organische eenheid en in zijn oorspronkelijken samenhang onder geestelijke overmacht verbonden. God eeuwiglijk langs tweeërlei weg zichzelf in zijn Schepping verheerlijkend. Eerst onmiddellijk, in zooverre Hij zelf alle dingen draagt door het woord Zijner kracht. Maar dan ook middellijk, door den mensch, door het creatuur met zijn Beeld, en die mensch heel die Schepping beheerschende, niet met moeite, maar vanzelf, door zijn geestelijke overhoogheid, en alzoo Gode zijn schepping in dank en in aanbidding ten offer wijdend.

In Christus het alles weer „bijeenvergaderd”, of gelijk er letterlijk staat, weer onder een hoofd organisch in verband gezet. En zoo letterlijk de gezaligden zittende met Christus in zijn troon. Want het is één macht, het is één heerschappij, de onmiddellijke almachtigheid waarmee God zelf alle dingen draagt, en daarin geweven de middellijke heerschappij in en door de menschen, waardoor heel de schepping Gode ten offerande wordt.

Dat er bij de gezaligden ook macht over Satan zal zijn, wordt hiermede niet ontkend; doch daarvan is hier geen sprake. Die macht is bedoeld met de macht over de Heidenen of het heidensche wezen.

Dat er ook bij de gezaligden macht van hooger genade van den één over den ander zal zijn, spreekt vanzelf. In elk organisme oefent het fijnere orgaan macht over het zwakkere. Doch ook daarvan is hier geen melding. Die macht ligt uitgesproken in de bijzondere positie der apostelen en van de vier en twintig ouderlingen. Maar die *kan* hier niet bedoeld zijn, overmits de hier bedoelde macht aan *alle* gezaligden toekomt, en die andere juist aan den één over den ander wordt gegeven.

Neen, wat dat zitten met Jezus in den troon toezegt, is het Koning zijn met Jezus; en de Schrift zelf legt dit uit als een koning zijn *op aarde*, een koning zijn over de schepping, een terugkomen van de heerlijkheid van het Paradijs, en die heerlijkheid van het Paradijs tot nog hooger luister opgevoerd.

En of dan dit heerschen der overwinnaars niet aan de heerschappij van God te kort doet?

Stellig niet, want hunner is geen heerschappij, dan die rust in het weer vervormd zijn naar den Beelde des Zoons, dat is naar het Beeld van God, en zoo is het niet de mensch in zichzelf, maar het afschijnsel van God, dat in de gezaligden uitstraalt, waaraan zoo koninklijke macht en zoo koninklijke heerschappij wordt toegekend.

XXVIII.

„Bekleed met rein en blinkend fijn lijnwaad”.

En haar is gegeven, dat zij bekleed worde met rein en blinkend fijn lijnwaad; want dit fijne lijnwaad zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen. *Openb. 19 : 8.*

„Rijn en blinkend fijn lijnwaad” is in de mysteriën van Pathmos niet als geweven stof bij de maat, niet zakelijk, niet reëel bedoeld, maar gemeend als zinbeeld uit het stoffelijk leven gegrepen, om te doen uitblinken een *geestelijke hoedanigheid*.

Dat reine fijne lijnwaad beduidt het reine fijne kleed der ziel. Het staat er zelfs bij, want er volgt onmiddellijk op: „Dit fijne lijnwaad zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen”. Iets waarbij intusschen de nadruk *niet* valt op het *feit* der rechtvaardigmaking, maar op de vrucht, op de uitkomst, op het resultaat ervan in „het nu van alle schuld en zonde voor eeuwig af zijn”.

Ge weet toch, dat de engelen Gods, die vielen, voor geen rechtvaardigmaking vatbaar zijn, en dat de engelen Gods die hun God trouw bleven, geen rechtvaardigmaking behoeven. En toch staat er in Openb. 15 : 6 niet van zeven verlorene zondaren, maar van zeven engelen voor Gods troon geschreven: „Ze kwamen uit den tempel bekleed met rein en blinkend lijnwaad en omgord om de borst met gouden gordels”.

Zooals Jezus zelf van wie zaliglijk ontsliepen verklaard had: „ze zijn als engelen Gods in den hemel”, zoo zijn ze ook als engelen Gods in hun lichtgewaad; wat afbeeldt en beduidt, dat ze, ons verlatende, en den hemel door de poorte des doods ingaande, al wat zonde is of waaraan zonde kleeft, in deze wereld achterlaten, om van nu voortaan, voor alle zonde ongenaakbaar, hun zaligen ingang te volbrengen in het Vaderhuis.

Maar hier nu juist ligt het mysterie. Hoe gaat dit uitschudden

van de zonde toe? Op wat wijs is dat „afsterven van de zonde” te verklaren? Wat plaats grijpt, is een doorsnijden van den band, van de vezelen die ons hart in zondegemeenschap hielden; maar *hoe* is dat doorsnijden van dien band en van die vezelen te verstaan?

Er wordt meest over heen geloopt. Met de constateering van het feit acht men genoeg te hebben gedaan.

En tot voor korten tijd scheen dat ook zoo. Niemand onder ons twijfelde er aan, of tot op den jongsten snik zat de ziel nog door die vezelen aan de zonde vast; en ook twijfelde niemand er aan, of in den hemel was elke band aan de zonde ondenkbaar. Dus moest de afsterving van de zonde wel *in actu mortis*, d. i. in het eigen oogenblik van het sterven liggen.

Doch ook op dit punt drong van ethische zijde twijfel in. Men begon te gewagen van een prediking ter bekeering ook na den dood. Zelfs gingen er stemmen op, om het gebruik der sacramenten ook na den dood te vernieuwen. Zoo nam men dus aan, dat de zonde ook door den dood met ons ging.

Iets waartegenover de perfectionist dan weer stelde, dat men aan de zonde reeds afstierf, of althans afsterven kon, lang voor zijn afroeping naar boven.

Zoo kwam de „afsterving der zonde” bij den jongsten snik in het gedrag van twee zijden. En de vraag, wat dat „afsterven der zonde” in het sterven eigenlijk is, drong zich juist daardoor met te meer klem aan ons op.

Het meest voor de hand liggend, meest gereede, meest gegeven antwoord op die vraag zoekt die afsterving van de zonde in het *scheiden van het lichaam*. En te ontkennen valt niet, dat Paulus' uitroep: „Wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods?” dat korte en eenvoudige antwoord schijnt te begunstigen.

Den zetel der zonde zoekt zulk zeggen dan in het *vleesch*; en daar nu de dood de ziel van het vleesch afscheidt, en het eens zoo sterk tot zonde prikkelend lichaam in het machteloos lijk omzet, schijnt het dan vanzelf verklaard, dat de afgescheiden ziel, die immers enkel geest is, voor altoos aan de zonde is afgestorven.

Voor al zij, wier hart het meest voor zinlijke zonde openstond, zeggen daar zoo van ganscher harte *ja* en *amen* op. Hun lichaam, hun vleesch en bloed, heeft bij hen levenslang de rol van de verleidster vervuld. Door die zonde sloop Satan telkens in hun ziel binnen. In hun beste oogenblikken hebben ze hun eigen vleesch en bloed gehaat en gevloekt. En nu voor altoos van dat lichaam af te komen, en enkel geest bij God te zijn, dat moest

immers de zonde van hen en hen van de zonde scheiden. En daarom is dit korte zeggen hun genoeg, verder denken ze niet.

En toch, het *kan* niet waar zijn.

Of zeg zelf, ligt de springader der zonde dan niet in Satan? Is ze niet uit Satan ons toegekomen? Is Satan dan niet enkel *geest* geschapen, om nooit anders dan *geest* te zijn? En toont dit dan niet, dat ook gij, straks enkel geest geworden, op zichzelf en zonder meer, zeer wel nog voor zonde in uw hart kondt openstaan?

En meer nog, ge zijt als mensch toch niet bestemd, om na uw dood tot den einde toe zonder lichaam te blijven?

De belofte ligt er immers, dat „de ure komt, dat allen die in de graven zijn de stem des Zoons van God zullen hooren, en zullen opstaan”, en ook, dat „Christus alsdan ons vernederd lichaam zal gelijkvormig maken aan zijn verheerlijkt lichaam, door de kracht waardoor hij ook alle dingen aan zichzelf onderwerpen kan”.

Was nu het lichaam uw vijand, met wat angst zou het denkbeeld u dan niet vervullen moeten, dat dat lichaam straks terugkomt? En hoe zou alles in u dan niet moeten begeeren, dat ge eindeloos enkel geest, loutere, reine geest mocht kunnen blijven.

Zoo zou dus het kwaad niet in uw lichaam als zoodanig, maar in uw *zondig lichaam* moeten schuilen.

Maar een zondig lichaam, wat is dat anders dan het lichaam weer in verband nemen met uw in zonde hangende ziel?

Of zult ge zeggen, dat het zondige van het lichaam schuilt in het *vernederde* lichaam? Maar weet ge dan niet, dat uw Heiland datzelfde *vernederd* vleesch en bloed heeft aangenomen, en dat Hij toch *geen* zonde gekend heeft?

Is bovendien de *zonde* niet uit haar aard iets *geestelijks*? En als ge de zonde zoekt in het zondige lichaam, maakt ge er dan niet iets *stoffelijks* van? Immers ligt het tegengift wel voor het stoffelijke kwaad in het *medicijn*, maar voor het geestelijk kwaad in de *genade*. De Manichéer, die dit in zijn dwaasheid ontkennde, zocht daarom het tegengift tegen de zonde in kruiden en planten. Op dat standpunt volkomen juist. Maar dat is toch uw standpunt niet. Gij *et* niet tegen de zonde, maar gij *bidt* tegen de zonde. En ook, als er gesproken wordt van het eten van den Zoon des menschen en van het drinken van zijn bloed, dan verstaat ge dat niet Kapernaïtisch van het eten met den mond, maar van een eten met den mond des geloofs.

En ook, ge kent nog wel heel andere zonde dan den wellust, de drankzucht en de ijdelheid. Of is er ook niet de hoogmoed, en de eierzucht, en de trots, en de wangunst, en de haat, en de nijd, en de onbarmhartigheid, en het ongeloof, en het hoonen van de liefde des Vaders? En als dan al deze vreeselijke zonden niet in het vleesch kleven, maar diep in den geest haar wortelvezelen dreven, wat baat het u dan op zichzelf, of ge al van uw vleesch en bloed af zijt?

Er is één zonde die *niet* kan vergeven worden, de opzettelijke en bewuste lastering van den Heiligen Geest. En nu, is dit een zonde van de zinnen, of is niet juist deze vreeslijkste zonde een louter geestelijke zonde, die geheel buiten het lichaam omgaat? En hoe zou dan de afsterving der zonde ooit enkel uit het afscheiden van het vleesch zijn te verklaren, zoo de geest, zoo de ziel, zoo uw innerlijke mensch, bij die afscheiding van het lichaam, *bleef gelijk hij was toen gij stierft?*

Of zeg zelf, heeft Jezus, als hij met zinlijke zonde bij man of vrouw in aanraking kwam, niet steeds den balsem van zijn Goddelijke ontferming in de wonde gedruppeld, tot zelfs bij de in overspel gegrepen vrouw? En daarentegen is zijn *wee u!* niet juist tegen die hoogen van hart, en tegen die ingebeelde rechtvaardigen uitgegaan, die in de Farizeën tegen hem optraden? En geveinsdheid, is dat zonde van het lichaam, of is het zonde van de ziel?

Er is nog iets.

Zij, die meêspreken over dit diepe stervensmysterie, zijn volwassenen, meest mannen en vrouwen van leeftijd, zoo niet oud en welbedaagd. Maar het sterven is toch één voor allen, en verreweg de meesten sterven toch weg uit dit leven, eer ze dien hooger en leeftijd bereikt hadden. Duizenden bij duizenden sterven zelfs weg in de wieg of ook nog eer ze in hun wieg werden neergelegd.

Wat verleiding der zinnen heeft nu een kindeke van enkele dagen of enkele weken gekend? Wat heeft zoo'n verkwijnend en vroeg verdwijnend wicht in vleesch en bloed gezondigd? En wat maakt het voor zulk een vroeg wegstervend wezentje uit of het zieltje van dat nog geheel onontwikkeld lichaampje wordt afgescheiden, en hoe zou dat voor zulk een wicht *het afsterven van de zonde* zijn?

Ook hierin gevoelt ge toch, dat dit afsterven van de zonde dieper moet liggen. Neen, het kan niet zijn een afsterven van onze bewuste zonden, een afsterven van onze begane zonden, een afsterven van die dadelijke zonden, die ons gevangen hiel-

den; want dan zou er van „afsterven van zonde” alleen bij ouderen van dagen sprake kunnen zijn.

Het moet een afsterven niet van *deze zonden*, maar van *de* zonde als macht, als gif, als zielsvenijn, wezen.

Het moet een uitlichten van heel ons wezen uit de sfeer der zonde zijn.

Het kan niet wezen het losmaken van den band tusschen ziel en lichaam, die straks toch weer gelegd wordt.

Het moet genade zijn. Een daad van almachtige genade. Een genade die onze heiligmaking voltooit.

XXIX.

„Die overwint, zal alles beërven”.

Die overwint, zal alles beërven; en ik zal hem een God zijn, en hij zal Mij een zoon zijn.
Openb. 21 : 7.

Wat Jezus op Pathmos Johannes toeriep was een wapenkreet, een strijdgeroep. Tot aan het einde toe moest het *strijden*, *worstelen* blijven. En dan zou de vrede komen, o, gewisselijk, maar *dan eerst*. Niet eer dat einde gekomen was. „Die overwint”, hij zal met luister geëerd en met alle heilgoed begiftigd worden, maar of ge overwont of bezweekt, wordt voor een iegelijk onzer eerst bij ons sterven beslist, en de zegeteekenen zullen ons uitgereikt worden, niet terstond na ons sterven, maar eerst in dien doorluchten dag, als Christus op de wolken wederkomt, en *deze* wereld voorbijgaat, en de *nieuwe* aarde onder den *nieuwen* hemel God zal loven eeuwiglijk.

Dat is het wat heel de Openbaring op Pathmos ons zoo diep inprent. De wereld gelijk ze nu bestaat is verzondigd, en gelijk wij persoonlijk in den dood gaan, gaat ook die wereld eens in den dood met al haar natuurweelde, met al haar schitterende ontwikkeling, met al wat ze in der eeuwen loop gebaard heeft of uit haar schoot nog baren zal. „Deze wereld gaat voorbij met al haar begeerlijkheid”. Maar... gelijk er voor ons, die van Christus zijn, ook in en door het sterven heen een *blijven* van ons *wezen* is, en dat verborgen wezen eens uit den dood weeropstaat, zoo is er wedergeboorte, zoo is er wederopstanding ook voor die wereld. Ze gaat in den dood, alle dingen gaan in den dood, maar eens zal Christus alle dingen *nieuw* maken.

Deze wereld gaat voorbij, maar een nieuwe wereld komt. En dat hangt aan den Christus. Als hij haar losliet, zou ze voor

eeuwig in den dood verzinken, en in den dood blijven. En dat ze eens nieuw weer uit zal komen in het leliënblank der reinheid, met den blos eener eeuwige jeugd op het gelaat, en dan schitteren zal in onverderfelijkheid en glorie, dat is omdat het Woord *vleesch*, omdat Gods eeniggeboren Zone *’mensch* werd en omdat hij aan ons menschelijk geslacht van den Vader tot een *Hoofd* is gesteld, en *in zijn heiligen* dat geslacht persoonlijk aan zich heeft verbonden.

Zoo gaat deze wereld voorbij, ze gaat in den dood, maar Jezus houdt haar vast, door zijn Vleeschwording en in zijn heiligen, en dat nu zal eens de triomf zijn als Christus, met zijn heiligen, in die herboren wereld in glorie zal heerschen.

Doch natuurlijk geldt dit alleen van wie bij Jezus hoort, aan Jezus is ingelijfd, met hem lotgemeen werd.

U van Jezus af te trekken, dat is de vreeselijke toelig van den overste der wereld. U aan Jezus vast te doen klemmen, dat is de goddelijke trekking en de dienst van Gods engelen.

Van Jezus af, of voor eeuwig aan Jezus verbonden, dát is de strijd, de levenskamp, de worsteling.

Wie nu in zijn sterven zoo aan Jezus vast ligt, dat hij niet meer los kan, dat is de overwinnaar, dat is de ziel die overwonnen heeft, en hem fluistert Jezus nog in zijn sterven in: *Die overwon, zal alles beërven.*

Bevreemde het u niet, dat Jezus door zijn openbaringen op Pathmos zoo beslist, en met zoo doordringenden ernst dat karakter van *strijd* en van *worsteling*, op heel de existentie zijner heiligen op aarde drukt.

Het gevaar om den vrede boven den strijd te verkiezen, is voor Gods kinderen zoo dreigend, en tasten ze hierin eenmaal mis, dan misbruikt de geest uit den afgrond juist deze hun dorst naar vrede, om den band van hun hart aan Jezus ongemerkt los te rafelen, en hun den prijs van den overwinnaar, hun de kroon des levens te doen ontgaan.

De strijd is een harde noodzakelijkheid, het heimwee onzer ziele blijft naar den vrede uitgaan. David is een overgang, eerst in Salomo komt de ruste.

Eens zal dan ook alle worsteling uithebben, en zal het vrede, ruste, Sabbath in God zijn eeuwiglijk.

Maar wee hem, die naar dien vrede grijpt, eer de strijd volstreden is. En toch neigt het vroom gemoed er zoo licht toe, om zich uit het strijdgewoel terug te trekken; van de wereld teruggetrokken zich in een heilig Pella op te sluiten, voor de eere van den overwinnaar koel te blijven, en langs een stil

zijpad, buiten de worsteling der geesten om, den hemel te willen binnengaan.

En toch, dat ware hetzelfde alsof Jezus stil in Nazareth ware gebleven, en de worsteling tot den dood toe ontloopen ware. Dat ware een Bethlehem zonder Golgotha. Dat ware spelen met een heilig ideaal, en wat dat ideaal verwezenlijken moet, ontwijken.

Daarom bezwoer Jezus zijn discipelen reeds vóór zijn sterven met zooveel nadruk: „Ik ben *niet* gekomen om den vrede op aarde te brengen, maar het zwaard.” En daarom was het dat diezelfde Jezus op Pathmos nogmaals al zijn heiligen voor den te vroeg gegrepen vrede waarschuwde, ze opriep tot een strijd, die niet kon rusten eer het einde er zijn zou, en het hun tot zevenmaal toe inprentte, dat de vrede eens uit den hemel zou nederdalen, maar dat die vrede alleen het deel zou zijn van hem *die overwon*, d. i. van wie den strijd tot aan zijn sterven toe had volgehouden en tot aan zijn jongsten snik in de worsteling had volhard.

De strijdende kerk op aarde zoekt het geestelijke slachteveld op *uit plicht*, uit drang van *overtuiging*, omdat de strijd haar wordt *opgelegd*, omdat niet te strijden laf verraad en verloochening van Jezus zou zijn. Maar toch Jezus weet dat plicht en overtuiging, zullen ze doorwerken, om *bezieling* roepen, en alleen door *geestdrift* wonderen doen.

Wie in den wedloop loopt voelt zijn uitgeputte kracht tot opnieuw voorwaarts stuwen prikkelen, als hij denkt aan de kroon der eere die den verwinnaar wacht.

Vandaar dat Jezus, zelfs in de Bergrede, gedurig wijst op het loon dat komt, als God ons elke aalmoes en elk gebed in het openbaar zal vergelden.

Jezus zelf is naar zijn menschheid in zijn doodsworsteling gedragen door het zien op de Kroon, die hem als Verwinnaar wachtte. Of was het niet reeds in Jesaia aan Messias voorzegd: „Als hij zijn ziele tot een schuldoffer zal gesteld hebben, dan zal hij zaad zien, hij zal de dagen verlengen, en het welbehagen des Heeren zal door zijn hand gelukkiglijk voortgaan”. Versta Jezus' worsteling toch *menschelijk*.

Of weerklonk het niet nog op Pathmos: „Die overwint, *gelijk ik overwonnen heb*, en ben gezeten met mijnen Vader in zijnen troon.” Denk ook aan dat diepe woord: „Het tarwegraan dat in de aarde valt en sterft, brengt vrucht voort”.

Om zijn heiligen te bezielen, om hun moed ter volharding in te spreken, om hun geestdrift te prikkelen, heeft daarom

Jezus ook hen in het beeld van den Overwinnaar geteekend, en zevenvoudigen prijs en eere hun toegezegd.

Beeldspraak, zoo ge wilt. In vormen aan aardsehe zegepraal en kroning ontleend. Maar dan toch beeldspraak vol verrukkende realiteit. Zooals geen zegepralend veldheer ooit op aarde gekroond is, zoo zal de minste zijner broederen, dat Gods engelen het aanzien, eens geëerd, gevierd, gesierd en gekroond worden voor het aangezichte zijns Gods. Geen eere, waarmee Christus zelf gekroond is, die op hem niet zal afstralen. Niets zal hem onthouden worden. Die overwint zal *alles* beërven.

En vraagt ge, of dat alles dan ook *zonder* strijd, en *zonder* overwinning, niet het deel van al Gods uitverkorenen zal zijn; immers: niemand kan ze rukken uit de hand des Vaders; ziehier dan het antwoord. Voor Gods uitverkorenen is het alles voorbeschikt, maar dus voorbeschikt óók dat ze ten einde toe doorstrijden; ook dat ze ten einde toe overwinnen zullen. En dus ook dat het loon en de kroon die Jezus zijn heiligen voorspiegelt, het van God geboden middel is, om hen tot den strijd te prikkelen, in dien strijd volstandig te maken, en in dien strijd hen te kronen met overwinning en zegepraal.

XXX.

„De rijkdom der heerlijkheid van zijn erfenis in de heiligen”.

Namelijk verlichte oogen uws verstands, opdat gij moogt weten, welke zij de hope van zijne roeping, en welke de rijkdom zij der heerlijkheid van zijne erfenis in de heiligen.

Epheze 1 : 18.

Er is wat de Schrift noemt: „*de toekomstige eeuw*”, die ingaat als de Christus wederkomt, en er is „*deze eeuw*”, doelende op al den tijd, die aan Jezus' wederkomst voorafgaat. Beide saâm vindt ge in dit ééne zeggen van den Heiland, dat de zonde tegen den Heiligen Geest niet zal vergeven worden „*noch in deze eeuw, noch in de toekomstige*”.

Die twee eeuwen vormen dus twee sferen, sferen voor ons leven en sferen voor ons denken. Aan den éénen kant de wereld om ons heen; maar verre daarboven uitgaande de wereld die bij God is, en die eens ook hier beneden die oude, voorbijgaande wereld zal vervangen.

Voor een ongeloovige geeft dit nu geen verlegenheid. Voor hem bestaat alleen „*deze wereld*” en „*deze eeuw*”. Maar een

kind van God leeft tegelijk in die *twee* werelden en in die *twee* eeuwen; en inleven en zich indenken *in die twee tegelijk* is iets, waartoe hij alleen door genade bekwaamd wordt.

Eerst door bijzondere genade komen die twee bij hem in zuiver *evenwicht*.

Veelal echter ontbreekt die genade.

En zoo vindt ge dan onder de kinderen Gods aan den éénen kant dezulken, die rijk en vol inleven in deze wereld; nu niet in zondigen, maar in edelen zin; doch die het inleven in de „toekomende eeuw” en in de „toekomende wereld der heerlijkheid” zoo goed als niet kennen. Ze weten wel dat die eeuw en die wereld komt, maar ze stellen het inleven daarin tot later uit.

Anderen daarentegen onder Gods kinderen vervallen in de tegenovergestelde eenzijdigheid. Ze sluiten zooveel mogelijk het oog voor deze wereld, om zich schier eeniglijk bezig te houden met de „toekomende eeuw”. In het klooster, dat geheel van deze wereld afsluit, vindt dit streven en deze neiging haar voleinding.

Evenwicht is noch bij de eersten noch bij de laatsten. Veel-
eer is de balans bij beiden geheel doorgezwikt. Bij de eersten is de schaal van *deze* eeuw omlaag, en die van de toekomende eeuw zweeft in de hoogte. Bij de anderen daarentegen is de schaal van deze wereld geheel uit het gezicht, en alleen de schaal van de wereld *die komt*, voor hun oogen.

Zoo is het nu bij zoovelen, en zoo dreigde het reeds te worden in de kerk van Efeze toen Paulus nog leefde. En daarom schrijft Paulus aan die kerk, dat hij dag aan dag voor de heiligen van Efeze bidt, opdat hun de bijzondere genade mocht verleend worden, om niet alleen in *deze* wereld naar Gods heiligen wil te verkeerén, maar om tegelijk zoo „verlichte oogen des verstands” te verkrijgen, dat ze een klaar en helder inzicht daarin mochten erlangen, „welke zij de hoop zijner roeping, en welke de rijkdom zij der heerlijkheid van zijn erfenis, in de heiligen.”

Die bede van den apostel moest uit de gemeente voortdurend naar God opklimmen. Ze moest rusteloos onze eigene bede zijn.

Immers die bijzondere genade is voor ieder onzer onmisbaar, en ook deze genade schenkt God zijn heiligen alleen, zoo ze hem daarom, met hartelijk zuchten, voortdurend bidden.

„De hoop van zijne roeping” doelt niet op de roeping tot geloof en bekeering. Aan deze roepstem van uw God *is* door u gehoor gegeven, toen ge geloofd en u bekeerd hebt. De hier

bedoelde roeping Gods strekt veel verder. Hij, uw God, is in de heerlijkheid, gij zijt op aarde, en nu roept uw God u uit deze wereld naar zijn wereld, uit uw ingezonkenheid naar zijn glorie, uit „deze eeuw” met haar ellende naar de „toekomende eeuw” met haar rijkdom en heerlijkheid.

Aan die roeping is alzoo een *vooruitzicht* verbonden. Het vooruitzicht van een volkomen gelukstaat. En op het verkrijgen en verwerven van dien gelukstaat geeft die roeping van uw God u *hoop*.

Niet een *onzekere* hoop, die misschien *wel* en misschien *niet* vervuld wordt, maar een vaste, ontwijfelbare, zekere hoop, die de volkomen vervulling waarborgt. „De hoop zijner roeping” beteekent alzoo: de volkomen, onwankelbare zekerheid van den gelukstaat, die u wacht.

Toch is die gelukstaat hier nog niet uw deel. Voorsmaak moogt ge ervan genieten, maar het heil, dat komt, is nog als een erfenis, die u wel gewisselijk wacht, maar toch nog gelijk een *erfenis* is, in wier bezit ge eerst *later* komen zult.

Reeds hier op aarde echter is het heel iets anders, of u alleen wordt meêgedeeld, dat u *een* erfenis is toebedeeld, dan wel of u daarbij tevens wordt meêgedeeld, *hoe groot* die erfenis is, en *waarin* ze bestaat.

Eerst die laatste kennis maakt u, zoo het een rijke erfenis is, nu reeds rijk voor uw besef.

Zoo dan wil de apostel, dat gij, als kind van God, niet alleen weten zult, dat ge erfgenaam zijt, en dat ge de erfenis eens zeker verkrijgen zult, maar ook waarin die erfenis bestaat. En daarom wil hij, dat ge ook weten zult: „Welke zij de rijkdom der heerlijkheid van die erfenis,” hoe overweldigend groot en alle verwachting te bovengaande ze is, opdat de kennis van dien rijkdom der u toekomende erfenis, u hier reeds zalig in hope zou maken voor uw gevoel.

En van deze vreugde der hope en van dit vooruit reeds rijk zijn in de kennis der erfenisse die komt, zegt hij nu, dat ze leven moet, en alleen leven kan, „*in de heiligen*”.

Alleen voor hen toch is die erfenis. Alleen zij ontvangen er de aanzegging van. Alleen in hen kan de rechte voorstelling ervan opkomen.

Maar dan ook in hen, in *al* Gods heiligen, moet die hoop, die voorsmaak leven. Wie als kind van God die hope, dien voorsmaak niet kent, leeft beneden zijn stand als kind van God; onderschat het werk van Gods genade; en bezondigt zich tegen de ontfermingen en de liefde Gods, die hem dit alles uit loutere genade heeft toebedacht.

Wie in Jezus ontsliep, gaat dus niet plotseling uit de duisternis hierbeneden over in het eeuwige licht.

Er was voor hem een geleidelijke overgang.

Eerst kende hij alleen *deze* wereld, waarin door Gods Gemeene gratis nog, o, zooveel schoons, zooveel aantrekkelijks, zooveel edels, zooveel dat welluidt, overbleef, maar dat bij al haar schoonheid steeds omneveld bleef met een dampkring van zonde en van lijden.

Toen is hem in de ure der bekeering een venster opengeduw'd, waardoor hij op eens een uitzicht kreeg in een heel andere wereld, onvergelykelyk rijker en schooner, en dáárom vooral zoo heerlijk, omdat er geen zonde in was die bezoedelde, en geen lijden, dat de bloem verdorren deed aan haar steel.

Toch zou hij, ook na zijn bekeering, aan zichzelf overgelaten, die twee in zijn blik niet tegelyk hebben kunnen omvatten. Hij zou òf voor dit opengestooten venster zijn gaan staan, om, deze wereld verzakend, maar aldoor in die glansen van het eeuwige te staren; — òf wel, hij zou, in zijn wereld terugkeerend, die andere wereld, waarop dat opengestooten venster uitzicht gaf, hebben verwaarloosd.

Maar toen is hem ook *die* bijzondere genade geschied, dat God de Heere beide voor hem vereenigd heeft, en hem een oog gaf, om tijdelijk in *deze* wereld de grootheid zijns God te bewonderen en onder dien indruk zijn God te dienen, èn om in die andere wereld niet maar in te zien, maar ook in te leven, en hier reeds rijk te zijn in de weelde der erfenis die hem wachtte.

En dit is toen zoo voort en voortgegaan. Met altoos zuiverder evenwicht. Met altoos helderder voorstelling. Met aldoor dieper inwortelende verwachting. Krachtig in deze wereld, en tegelyk beziend en verrukt door de wereld die te komen stond.

Tot eindelijk ook *zijn* ure sloeg, dat God hem, met nieuwe roeping, geheel uit deze wereld wegriep, en bij *aanvang*, de heerlijkheid der toekomstige eeuw zich voor hem ontsloot.

Toch beidt hem ook zoo nog een nieuwe, een laatste overgang.

In het sterven is nog niet de voleinding. Die voleinding komt eerst in de „voleinding der eeuwen” als eens alle tegenstelling wegvalt, en „deze eeuw” en „deze wereld” voorbijgaan, om alsnu opgenomen te worden in de heerlijkheid.

Dan daalt, zegt de Schrift, „de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, neder van den hemel, toebereid als een bruid, die voor haren man versierd is”. Iets wat natuurlijk niet zeggen wil,

dat er dan uit den hemel een stad met straten en poorten en wallen uit de wolken komt, maar dit, dat de chaos, die er na den wereldbrand zijn zal, op nieuw geschapen en gevormd zal worden, en dan tot een heerlijker, heiliger wereld, verre alle vorm en pracht van deze wereld te boven gaande, en dat deze heerlijke gestalte niet uit de aarde zelve zal voortkomen, maar van boven, door God, in gelijkheid aan hemelsche vormen, haar zal worden opgedrukt.

Het uitwendige zal dan volkomen aan het inwendige beantwoorden. De glorie van buiten aan de heerlijkheid van binnen. De heerlijkheid, die Gods heiligen dan zal omringen, zal één met, en naar maatstaf van, de innerlijke zaligheid zijn. God zien van aangezicht tot aangezicht met het oog der ziel, en den vollen, zuiveren afglans van Gods majesteit bewonderen met het lichamelijk oog. Zuivere uitstraling naar buiten van wat met onverdonkerd goud glanst in de ziel.

De rijkdom der heerlijkheid dan geen erfenis meer, maar geëigend bezit, met volle, vrije genieting. Niet alleen de heerlijkheid, maar de vrijheid der heerlijkheid van de kinderen Gods.

Reeds nu dragen alzoo die in Jezus ontslapen zijn, de profetie dier heerlijkheid, onderwijl ze in het Vaderhuis verkeerden, in de ziel met zich om. Ze bekluren het al reeds. Alleen wat ze nog missen is het opgaan van deze zon der toekomstige eeuw boven de kimmen. En dat komt eerst, als Christus komt en triomfeeren zal, en al zijn heiligen met hem.

XXXI.

„Een ruste voor het volk van God”.

Er blijft dan eene ruste over voor het volk
Gods. Hebr. 4 : 9.

Op grafzerken placht oudtijds, meest aan den voet van den lijksteen, het bekende q. i. p. te staan uitgebeiteld. Het waren de beginletters van de drie latijnsche woorden: *Quiescat In Pace*, en deze woorden beteekenen: *Dat hij (of zij) ruste in vrede*.

Welk begrip hecht ge aan *die ruste*? Wat zin heeft het voor u, dat u na uw sterven *de ruste* wacht? Wat verstaat ge er onder, dat wie uit uw huis of kring in Jezus afstierf, *de eeuwige ruste* is ingegaan?

Bij het vroeg verwelken van een pas u geschonken lieveling, die van de wereld nog weinig anders dan de wieg en moeders schoot had gekend, hebt ge daar geen indruk van; en zelfs bij

het afsterven van een ouder kind, dat reeds met de speelwereld en de schoolwereld kennis maakte, heeft dat denkbeeld van *ruste* niets dat u toespreekt. Voor een kind is zijn ruste zijn slaap, en anders rust het, zoo het sterk en gezond is, nooit, maar is altijd bewegelijk, altoos bezig, van uitpuilend leven tintelend.

Ook van *de ruste* van een „Zondagskind”, gelijk men het wel noemt, d. w. z. van een dier altoos voorspoedigen, die zorgen noch verdriet hebben gekend, wier kalm en aan zorgen gespeend leven als een effen stroom voortkabbelde, en die na een rijk en vreugdvol leven, op goeden ouderdom, stil in hun Heiland ontsliepen, hebt ge geen voorstelling die u aangrijpt.

Stierf er daarentegen uit uw midden een worstelaar weg, dien de rampen en de zorgen levenslang hadden gejaagd, wien het lot altoos tegen was, en die telkens onder het verdriet en de moeite scheen te bezwijken, dan ja, is het bij zijn graf u een zalige, een heerlijke gedachte, dat eindelijk dan toch zijn tobben en zijn lijden uit heeft, en dat met het graf de ure der eeuwige ruste voor hem aanbrak.

En toch, ook bij zulk een graf wordt de ruste, die er over blijft voor het volk van God, niet in haar kern en haar diepte gegrepen.

Want ja, er ligt in die ruste óók, dat het jagen van het leven nu ophoudt, en de last des levens van de schouders glijdt, en het verdriet en de moeite voor altoos een einde neemt, als God zelf u eens den laatsten traan van het oog zal wisschen; maar toch dat is niet al.

Bij God rekt óók de moêheid van het hart mede. Jezus teekende het zoo roerend: „Nu wordt Lazarus vertroost en gij lijdt smarte.” Maar toch, er ligt in die ruste voor het volk van God oneindig meer.

Reeds wie de worsteling *met de zonde* kent, weet er van.

Ook die worsteling is niet voor allen even bang. Ook bij dezen strijd is er een doodelijk bang middelpunt van den strijd, en daarom de breede omtrek. Ten slotte zelfs een buitenste omtrek. En al naar gelang God u uw plaats aanwees in die hitte van den strijd, verder daar van af, of in dien buitensten omtrek, hebt ge met Satan, zonde en wereld den strijd op leven en dood, het woelen der breede slagorde, of ook weinig meer dan het rumoer in de verte gekend.

Maar fel, gewoon of flauw, de strijd met de zonde, heeft eens iegelijks ziel vermoeid. De drijver, die nooit afliet. De naweeën van vroegere slavernij, die altoos gevoelig bleven. De teleur-

stellingen bij uw altoos weer pogen, om van uw boezemzonde af te komen. Altoos die onrust in de consciëntie. Die ontevredenheid met en over uzelf en elken avond, als ge voor God op uw knieën laag, opnieuw.

Uw Catechismus past op deze vermoeienis der ziel vooral het Sabbathgebod toe. Uw geestelijke Sabbath: een „vieren van uw booze werken,” en alzoo, hier beneden reeds een aanvangen van den eeuwigen Sabbath, d. i. van de eeuwige ruste.

Het bloed des kruises brengt hem, die gelooft, in en na de bekeering, wel *den vrede*. „Wij dan, gerechtvaardigd door het geloof, hebben vrede met God.” Maar nog niet *de ruste*. De strijd, de moeite duurt ook na de bekeering voort. Niet alsof ik het reeds begrepen heb, maar of ik het mocht grijpen.”

Die *overwint*, overwint in den strijd *na* zijn bekeering, die zal alles beërven.

Die overwonnen zal hebben tot den einde toe, voor hem is de eeuwige rust.

Dan *nooit* meer de drijver, *nooit* meer de verzoeking.

De zonde die ons hier jaagt, en in zijn strikken lokt, daarboven voor altoos ontwapend.

Daarboven machteloos, gelijk wij hier, helaas, zoo dikwijls machteloos stonden tegenover haar.

En toch, ook dit geeft u op verre na nog geen klaren blik in de ruste die er voor het volk van God blijft.

In Gods heilig Woord wordt die eeuwige ruste in een scherp omlijnd beeld geteekend.

Het is altoos Israël in de woestijn, dat in het land van melk en honig de ruste zal vinden. Israël dat om zijn morren en zijn afdolen in de woestijn wordt opgehouden, en niet in de ruste ingaat. Israël dat na veertig jaren boete, in zijn geslacht vernieuwd, door Josua *in de ruste* wordt ingeleid. En van dit Israël nu wordt gezegd, dat het de ruste slechts in de schaduwen van het zinnebeeld genoot, want dat de ware Josua onze Jezus is, die al het volk dat gelooft en sterft in zijn gemeenschap, door de vallei der schaduwen des doods heen in de eeuwige rust inbrengt.

Waarop ziet dit nu?

Stellig niet op de zorgen en moeiten des levens, want Israël at in de woestijn het „brood der machtigen,” en dronk uit de steenrots. Zijn gewaad sleet niet, en zijn schoeisel was niet vergaan. Zoo ooit een volk onbezorgd geleefd heeft dan was het Israël in de woestijn.

En ook kunt ge niet zeggen, dat in de woestijn de verzoek-

king het bangst was, want in de woestijn doolde Israël *buiten de wereld* om, getergd door geen andere verzoeking. dan die opkwam uit het eigen hart.

De ruste voor het volk van God, die ons in de verwachting van het in de woestijn omdolend Israël geteekend wordt, heeft dus heel andere beduidenis.

Het is de ruste van den pelgrim, die eindelijk het einddoel van zijn langen pelgrimstocht heeft bereikt; en nu er is; en nu stok en male voor altoos wegwerpt.

Hij is in het Vaderhuis.

Het ideaal is voor hem werkelijkheid geworden.

Hij heeft wat zijn diepste bede in zijn hart zoo vuriglijk, bewust of onbewust, heeft begeerd.

Verstaat ge dien overgang? Tusschen op *reis* en *thuis*, tusschen het *verlangen* en het *bezitten*, het *altoos worden*, en het nu *eeuwig zijn*.

God is nooit geworden, wordt nooit en zal nooit worden. Hij is Jehovah. Ik zal zijn, die ik zijn zal. Hij is die Hij is.

Maar óns is de ontwikkeling, het onthuiken, het *worden* opgelegd. Ons bestaan, ons leven op aarde is één proces. Zuigeling, kind, knaap, jongeling, man, grijsaard. Heel een ladder, met sporten zonder eind, die we hebben op te klimmen. Nooit rust, altoos vooruit en verder. Eén voorttrekken, verder reizen; wat bereikt is, achter ons laten, om altoos weer verder te komen. Nauwelijks den top van den berg die voor ons lag bereikt, of een ander nog hooger berg vertoont zich, en ook die moet weer bestegen worden. Vandaar dat opvoeden, dat altoos leeren, dat altoos gedreven worden naar meerder kennis, meerder licht, hooger kracht, rijker bevassing.

Rusten is hier zonde. Is zijn leven verspelen. Is stilstaan, terwijl de weg verder en hooger wenkt.

Zoo was het in het Paradijs. Adam rein en heilig, recht voor God en wijs. Maar niet om alzo te blijven. Neen, maar om zich te ontwikkelen, om geestelijk te groeien, om verder te komen, en dán, dán ja zou hij eindelijk, als de loop voleind was, in de eeuwige ruste ingaan.

Hier een rusteloos omdolen in de woestenij. De knaap wil jongeling worden, en, jongeling geworden, is man te worden al zijn begeeren. En man geworden, ja wat dan? Begeerte om grijsaard te worden? neen dat niet. Oud worden is dalen, en de weg wenkt naar hooger.

Pelgrims naar het eeuwige Vaderland, eerst daarboven is uw Kanaän. In het Vaderhuis wacht u de eeuwige ruste. Als

eindelijk de *duurzame* toestand zal verworven zijn. Als het *worden* uit zal hebben, en het eeuwige *zijn* zal intreden. Als ge zijn zult, wat ge eeuwiglijk blijven moet.

Daar geen heimwee meer naar hooger, maar op den hoogsten top uw tabernakel u door God bereid, uw onvergankelijke *woonstede*, en daarin uw onveranderlijk geworden *wezen*.

Geen klimmen, maar ook geen dalen.

De pelgrimsstaf weggeworpen, en met heel uw ziel eeuwiglijk genoten in de *ruste* die God voor zijn volk heeft bereid.

XXXII.

„De dingen die niet bewegelijk zijn”.

En dit woord: Nog eenmaal; wijst aan de verandering der bewegelijke dingen, als welke gemaakt waren, opdat blijven zouden de dingen die niet bewegelijk zijn.

Hebr. 12 : 27.

„Hier beneden het *worden*, eens daarhoven het *zijn*!” Hebt ge ooit, met krachtig voor gevoel, de heerlijkheid als vooruit doorleefd, die in dit „niet meer *worden*”, maar „eeuwiglijk *zijn*” u tegenschittert?

Ons worden hier is ons gestadig *veranderen*. Op den weg dien wij betreden is, gelijk de dichter zong, geen voetstap die beklijft. Al het heden wordt verleden, schoon 't ons toegerekend blijft.

En let wel, dat rustelooze van het „worden” is geen straf voor de zonde. Zeker, de zonde heeft ook dat worden, en verworden, en veranderen op schrikverwekkende manier *verergerd*. De dood en het graf toonen het wel, wat er, als bittere vrucht der zonde, van onzen persoon, van ons leven, van onzen werkring, van ons geluk, en van onze aardse idealen tenslotte *wordt*.

Zoo zou het, *buiten* zonde, niet zijn toegegaan. Door éénen mensch is de zonde in de wereld gekomen, *en door de zonde de dood*.

Maar toch, ook zonder en buiten zonde, zou in *deze* bedeeeling de gestadige verandering, het rusteloos worden, tot onze natuur hebben behoord.

God schiep ons in oorspronkelijke gerechtigheid, ongetwijfeld, en in dien zin bezat Adam gerechtigheid, heiligheid en wijsheid. Maar hij bezat dit geestelijk goed niet, om te blijven die hij was en waar hij was. Tot nog veel hooger en heerlijker was hij

geroepen. Juist dat overgaan uit den paradijsstaat in den hemelschen staat was het mysterie van het werkverbond. Hij stond voor het gebod, en door volbrenging van dat gebod zou hij grijpen wat hij nog niet had: het eeuwige, het niet veranderende, het blijvende leven. Het stempel, dat God zelf op de dingen hier beneden gedrukt heeft, is wat de Psalmist teekent in deze woorden: „Gij zult ze *veranderen*, en zij zullen *veranderd* wezen.

Altoos het *worden*, hier nooit het *zijn*. „Hier geen *blijvende* stad, maar een zoeken van de toekomstende.”

Aan 's moeders borst ontsluit zich ons oog. Van kind worden we knaap en jongeling. Wie jongeling is, haast zich om man te worden. En als we man zouden willen blijven, worden we grijsaards. Straks stokouden, en dalen in het graf. En dat worden en verworden in onze jaren, het is slechts het beeld van de rusteloze verandering, waar heel onze existentie doorheen jaagt. Onze opvoeding is *worden*. Heel onze levenservaring is gevormd worden en rijpen. Elken morgen dat we ontwaken, zijn we weer anders dan toen we insliepen. We groeien, en worden van klein groot. Schier geen trek op ons gelaat blijft eender. Telkens andere gewaarwordingen, gevoelens, verlangens. Rusteloze wisseling in ons uit- en inwendig bestaan. Soms zelfs gaat dat veranderen in en aan en om ons, zoo snel en zoo schier geweldig toe, dat we vervreemden van ons zelf, en ons als gejaagd gevoelen door een drijver, die nooit aflat.

Nu is al dat bange in het veranderen uit de zonde; maar ook al denkt ge u er dit angstige uit weg, nooit zijn, maar rusteloos veranderen, zou toch uw deel op aarde wezen.

Natuurlijk, er *is* iets in u, uw *ik*, uw verborgen *wezen*. De man die zat van dagen sterft, *is* hetzelfde *wezen*, dat eens als kindeke door zijn moeder ontvangen werd.

Maar in zijn toestand, in zijn bestaanswijs, in zijn aanzijn en existentie viel nooit anders dan *verandering* waar te nemen.

Vergelijk maar het portretje van het kindeke aan moeders borst met de beeltenis van den grijsaard, gemaakt kort vóór hij stierf.

Hij *was* dat kindeke, en ook die grijsaard is *hij*, maar als een kleed verouderd.

Dat is het wat de Schrift noemt: „de *verandering* der *bewegelijke* dingen”; en daartegenover plaatst dezelfde Schrift nu „de dingen die *niet* *bewegelijk* zijn”, het leven daarboven, dat *niet* veranderlijk is, het Goddelijk-hemelsche dat nooit wordt, maar eeuwiglijk is, en daarom heet: *het eeuwige leven*.

Een klaar en helder begrip van wat dat inheeft, eeuwiglijk te *zijn*, en nooit meer te *worden*, kunnen we ons niet vormen.

De taal die we spreken, de voorstellingen die we ons vormen, de begrippen die we in elkaar zetten, zijn alle ontleend aan *deze* bedeeing, en hier op aarde is alles aan de wet der verandering onderworpen. De Heere is de Rotssteen; maar langs de wanden van dien Rotssteen kabbelen de wateren des levens rusteloos voort. De natuur verandert, het aanschijn des hemels verandert, historie zegt, dat er altoos andere dingen kwamen. En daarom, wat *worden* is, verstaan we, maar wat *zijn* is, verstaan we niet.

In het braambosch gaf God het Mozes door een wonder te aanschouwen. Wat brandt verteert. Maar zie, het braambosch brandde, en verteerde *niet*. Het glinsterde in helderen gloed, en toch verging het niet. Dat was het *zijn*. En daarom was dat braambosch zinbeeld van 's Heeren heiligen naam: IK ZAL ZIJN DIE IK ZIJN ZAL, *Jehovah*, die God die nooit *wordt*, maar altoos *is*.

Zoo sprak ook de Middelaar. Niet „eer Abraham was, *was* ik,” maar: eer Abraham was, *ben* ik. Hem was gegeven het leven in zich zelf te hebben. En daarom, ook in hem geen *worden*, wel naar zijn menschenlijke, maar niet naar zijn goddelijke natuur. Ook in hem het eeuwige *zijn*.

Toen de wereld geschapen en toebereid was, toen *werd* er niets meer; de wereld *was* er. En daarom ging toen de Sabbath in. Want de Sabbath Gods is dat *zijn*. Het ophouden van den arbeid des *wordens*.

En daarom is de Sabbath instraling van hemelsche ruste in de vermoeienis van het eindeloos *worden* op aarde.

Wie het zoo kent, die vangt den „eeuwigen Sabbath” reeds hier op aarde aan.

Toch slechts bij gevoel, bij voorsmaak, door vooruitgrijping.

De eeuwige Sabbath, de ruste van het eindeloos worden, de zaligheid van het eeuwiglijk *zijnde* en *blijvende*, hoort bij het rijk der heerlijkheid, als niets meer veranderen zal, en er niets meer bewogen zal worden, als het *worden* uit heeft, en we in zijn gegaan in het eeuwige *Zijn*.

Aan dat goed te verstaan, hangt hier reeds de zaligheid van het geloof, de weelde der genieting van wat de Schrift *genade* noemt.

Die heerlijkheid cijfert men thans uit het Evangelie van Jezus weg, en daardoor wordt het Evangelie krachteloos.

Och, dat men *Genade* toch weer verstond, zooals de Schrift ze u betuigt en de vaderen ze gegrepen hebben.

„Ik weet dat ik overgezet *ben* uit den dood in het leven”.

„Gerechvaardigd door het geloof *heb* ik vrede bij God”. Niet: gijlieden *wordt*, maar: „gijlieden *zijt* heilig door het woord dat ik tot u gesproken heb”. „Die Hij te voren verordineerd heeft, deze *heeft* Hij ook gerechvaardigd, en die Hij gerechvaardigd heeft, deze *heeft* Hij ook verheerlijkt”. „De erfenis is onverderfelijk, onbevlekkelijk, onverwelkelijk”. „Die uit God geboren is, zondigt niet meer, en hij *kan* niet meer zondigen, want het zaad Gods *blijft* in hem”. „Wij *hebben* de verlossing door zijn bloed”. Ons leven moet niet nog komen, maar het *is* er, „met Christus verborgen in God”. Christus is ons „van God gegeven tot onze wijsheid, onze rechtvaardigheid, onze heiligmaking, onze verlossing”. We moeten het niet nog ontvangen, maar we *hebben* het; er niet nog komen, maar *zijn* er.

Dàt is het Evangelie.

Maar dat Evangelie werpen zelfs de zoogenaamd orthodoxen omver. Van het *zijn* in de genade weten ze niet meer. Ook in de genade moet het alles *worden*. Niet in Christus *zijn* ze geheiligd, maar ze moeten zelf door inspanning heilig *worden*. Ze *zijn* niet kinderen Gods, maar ze moeten allengs Gods kinderen *worden*. En natuurlijk, daarmee komen ze vóór hun sterven niet gereed. En dan maken ze er van, dat dit *worden* ook aan de overzij van het graf doorgaat.

De dingen die *niet* bewegelijk zijn, maken ze bewegelijk, en daardoor wordt de onrust van *deze* wereld in den hemel overgebracht.

Houd uw ziel van dat vervalschte Evangelie toch verre. Hier of hiernamaals wordt juist beheerscht door die volstreckte tegenstelling, dat op aarde de dingen *worden*, maar dat in het hemelsche de dingen *zijn*.

Gij dus ook, en ook die, in Jezus ontslapen, van u gingen. Hier verandering en altoos anders worden, maar *dáár* heeft dat uit. Dan is de pelgrimstocht volbracht. Dan is het scheepke op de thuisreis in de haven der eeuwige ruste binnengeloopen. Niet om straks weer het anker te lichten, en weer door storm en wind op de woedende baren te worden omgedreven, maar om nooit meer uit te varen, en eeuwiglijk te blijven waar het is.

Toch zijt ge er ook zoo nog niet.

Het is niet alleen, dat ge uit een *bewegelijke* wereld dan in een *onbewegelijke* wereld zult zijn overgezet, maar veel meer nog, dat gij zelf dan, met uw persoon, met uw hart, met het diepst van heel uw innerlijk bestaan, zult hebben opgehouden te *worden*, om nooit anders dan een eeuwige ruste te kennen, een eeuwig-*zijn* in den Middelaar.

XXXIII.

„In eeuwigheid volmaakt”.

Want met éene offerande heeft hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden. *Hebr. 10 : 14.*

Breng toch in uw geheiligde verbeelding de rusteloosheid van deze bedeeling niet over in het vaderhuis bij God.

„Deze wereld gaat voorbij met al wat ze begeerlijks heeft,” en dan komt er een andere, een betere wereld, door geen andere kinderen der menschen bevolkt, dan die in Jezus ontslapen zijn.

Maar in die nieuwe wereld gaat de „wet des levens” van deze bedeeling *niet* over. In deze tegenwoordige wereld is *rusteloze verandering* voorwaarde zelve van bestaan; doch in die nieuwe wereld heerscht de wet der *onveranderlijkheid*. Hier wordt alles, daar wordt *niets* en verwordt niets, maar heerscht de majesteit der eeuwige ruste, de volmaaktheid van het eeuwiglijk blijven en zijn.

Indenken kunnen we dit niet, omdat we voor ons voorstellen en denken gebonden zijn aan dit eindeloos-veranderlijke, en naardien deswege een altoos blijvende toestand en een ruste die nooit afgebroken wordt, op ons den indruk zou maken van iets dat benauwt en beklemmt, ja van doodelijke verveling.

Van daar al die pogingen om het leven des hemels aantrekkelijk te maken door zich in te beelden en anderen diets te maken, dat onze vorming en ontwikkeling in den hemel eindeloos door zal gaan, en dat we in het nieuwe leven altoos door klimmen zullen van heerlijkheid tot heerlijkheid.

Dat eindeloos streven naar een ideale volmaaktheid, die dan natuurlijk nooit bereikt wordt, en dat eindeloos al gelukkiger worden, zonder ooit het volmaakte geluk te grijpen, vindt men dan een verrukkelijke gedachte.

Het *Excelsior* ten hemel ingedragen, de *Evolutie* ook aan de overzij van het graf.

Toch zou dit niet anders wezen, dan het leven in het Vaderhuis tot een verlengstuk van het leven op aarde maken.

Regelrecht in tegenspraak met wat de Schrift openbaart, dat „al wat ten deele is” in het sterven ondergaat, en dat het in het eeuwige leven zijn zal: Kennen gelijk we gekend zijn, d. i. volkomenlijk.

In weerspraak eveneens met deze heerlijke vrucht van het

lijden en sterven des Heeren, dat hij met ééne offerande allen die tot God gaan, *in eeuwigheid volmaakt heeft*.

Het *eeuwige* ligt juist in dat niet meer veranderen. „*Eeuwig leven*” is leven dat niet meer wisselt.

Het *eeuwige* staat tegenover het *tijdelijke*. En wat is *tijd* anders dan de polsslag van het steeds veranderende. Uren, dagen, weken, maanden, jaren, altoos na den avond de morgen, na den dag de nacht. Maar dat juist bestaat in het Vaderhuis niet. „Daar zal het geen nacht meer zijn.” Dus ook geen morgen. En zon en maan zullen geen teekenen meer zijn, want God en het Lam zullen het eeuwige licht uitstralen, dat noch kentert noch verdonkerd wordt.

Hier is het niet-blijven, gelijk men is, hoogste levensregel. Wie niet met elk jaar levens verder komt, en hooger klimt, heeft dat jaar verspeeld. De zeeman jaagt op de golven voort, om de haven, waarheen hij koers zette, te bereiken; maar nauwelijks is zijn lading ontscheept, of weer ontvlucht hij die haven om wind en baren op te zoeken. En zoo doen we allen. We hunkeren naar afwisseling en verandering. Wat aldoor hetzelfde blijft, verstikt ons door zijn eentonigheid. Is niet heel ons leven een pelgrimsreize? Altoos voort en verder. Ons spoeden naar den mijlpaal, die zich in de verte aan ons oog ontdekt om, als hij even bereikt is, hem den rug toe te keeren, en te jagen naar den nieuwen mijlpaal, die dan komt. In den morgen dringen we naar den middag, om uit den middag ons naar den avond voort te spoeden, en dan in dien nacht over te gaan, die ons den nieuwen morgen moet brengen.

Doch dit alles is aan de eeuwigheid vreemd. Dan geen pelgrims meer, maar aangekomen in het Vaderhuis, om er eeuwiglijk te blijven, zonder dat ooit meer het verlangen naar iets anders in ons zou kunnen opkomen. „Pilaren, zooals Jezus zegt, in den tempel onzes Gods, *om nooit meer daar uit te gaan*.” (Openb. 3 : 12).

En kan het ook wel anders? Streven, trachten, verlangen naar meer is immers niet eindeloos te denken, of het doel dat men najoeg zou nooit, nooit bereikt worden, en het zou in den hemel blijven, gelijk het zoo lang hier op aarde was: *nooit volmaakt*; nooit, nooit de eeuwige ruste voor het hart, die voor het volk van God immers het hoogste goed is.

Neen, een voortzetting van de hier begonnen ontwikkeling *kan* het leven in het Vaderhuis niet zijn. Er komt in het sterven

het genade-wonder der volmaking tusschenbeide, het op eens ten volle ontluiken van den bloemknop, het zonder trap of overgang geheel rijpen van de vrucht der offerande van Christus. Dat is het afsterven van de zonde, dat is het verlost worden van het lichaam dezès doods, dat is het overgaan uit den tijd in het eeuwige.

Daarom heeten wie in Christus Jezus zijn hier reeds „heiligen”, hier reeds „volmaakten.”

Of wat zoudt ge willen, al de ongelijkheid van hier in het Vaderhuis overbrengen? Bedenk toch, hoevele millioenen in de wieg wegsterven, en zouden die dan hun ontwikkeling, verstandelijk en geestelijk, in het Vaderhuis nog pas beginnen moeten! En die andere millioenen en millioenen, wier ontwikkeling, dank zij hun levenspositie, hier op het laagste peil bleef, zoudt ge dan ook het Vaderhuis in al hun onvolmaaktheid binnenleiden, om daar eerst zich toe te eigenen, wat een kleine kring van hooger bevoorrechten reeds hier beneden genoot? Alzoo, ook in het Vaderhuis, de hier fijner gevormden, de hier rijker ontwikkelden een soort hemelschen adel, en de groote schare die niemand tellen kan, als half onmondigen om hen heen.

Zou dat onze eenige troost zijn, de eenige troost ook voor die duizenden en millioenen, in hun leven en sterven?

Neen, en nogmaals neen, zegt Gods Woord u; maar dit is de bron van eindelooze troost en zielerust, dat onze heerlijke Hoogepriester met ééne offerande ze allen *volmaakt* heeft, die door hem tot God gaan.

Het vurig en innig verlangen, om hier afgelost te worden, en het Vaderhuis in te gaan, nam ook in geloovige kringen steeds meer af. Een zielskreet als van Paulus: „Wie zal mij verlossen van dit lichaam des doods. Ik heb verlangen om ontbonden te worden en bij Jezus te zijn”, — ze spreekt de breede schare der geloovigen niet meer toe. Een stok-oude, een afgetobde lijderes op het ziekbed, een vervolgde door tegenspoed op tegenspoed nu niet meêgerekend, boeit het uitzicht in het verschiep des hemels ons veel te weinig.

En toch, is het niet natuurlijk, dat het dorsten naar hemelvreugd minder brandt in de ziel, als men zich inbeeldt, dat het daar slechts voortzetting zal zijn van wat we hier verlaten? Een hoogere klasse, maar van dezelfde leerschool. Of waarom dan die taak onzer ontwikkeling niet hier nog wat voortgezet? Dan ontgaan we nog vooreerst dien bangen dood, en, we vorderen evengoed.

Maar breek met die valsche voorstelling. Versta wat afsterven van de zonde is, wat het is *volmaakt* gesteld te worden, wat het is, uit dat eindeloos jagen in de eeuwige ruste van het *Zijn* te worden overgezet, heel, heel uit den tijd uit en midden *in de eeuwigheid* gezet te worden, en dat geheel onverschillig, of ge sterft als kind, of als man, of als grijsaard, — en hoe treedt niet plotseling dat heerlijke *Vaderhuis* voor uw zielsoog in heel ander licht.

Dat Vaderhuis de toestand der Volmaaktheid, en volmaakt allen die ge er vinden zult; en als ge er binnengaat, een volmaakte onder de volmaakten ook gij.

De heiligen, die ons voorgingen, ook die God de Heere van ons eigen hart wegriep, verschijnen bij datzelfde licht voor ons in zoo heel andere gestalte.

Ge verloort een kind, maar nu in het Vaderhuis is dat kind een door genade-wonder op eens voor eeuwig volmaakte. Verre, oneindig verre boven den allerheiligste op aarde in volmaaktheid uitgaande. Wat hier een nog ongeslepen diamant was, daar een fonkelend keurgesteente, blinkende als een star in het uitspansel.

Of ook, als wie God uit uw huis naar het Vaderhuis opriep, hier reeds tot hooger ontwikkeling was gekomen, maar zóó dat aan het aardsche beeld, aan de aardsche gestalte de herinnering van onzen val kleefde, dan valt bij het denken aan dien broeder, aan die zuster in het Vaderhuis, nu al dat aardsch-pijnlijke, dat droef-onheilige weg, en treedt voor u het heilige en het heerlijke beeld van een in Christus volmaakte, niet zonder vlek of rimpel alleen, maar ook in hemelsche *volkomenheid*.

XXXIV.

„Nu ken ik ten deele”.

Want wij zien nu door eenen spiegel in eene duistere rede, maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht; nu ken ik ten deele; maar alsdan zal ik kennen, gelijk ik ook gekend ben.

1 *Corinthe* 13 : 12.

Wie in Jezus ontsliep, *onderwijl de historie dezer wereld nog blijft doorgaan*, is er nog niet, heeft zijn eindstaat nog niet bereikt, is nog in afwachting van de dingen die komen zullen, en voor hem toeft nog de ingang in de voleindigde ruste.

Toen het vijfde zegel geopend werd (Openb. 6 : 11) zag Johannes onder het altaar de zielen dergenen, die gedood waren om het Woord Gods, en zij riepen met groote stem: Hoe lang oordeelt en wreekt gij ons bloed niet? En hun werd gezegd, dat ze nog een kleinen tijd die wrake verbeiden zouden.

Wie heenging in vrede, is wel in den hemel, maar daarom werd elke band aan deze wereld voor hem nog niet afgebroken. Ook hier geldt het: „Opdat zij zonder ons niet zouden *volmaakt* worden.”

Alles wacht op „de openbaring van *de heerlijkheid* van Gods kinderen” (Rom. 8 : 18—22), en die komt niet, eer de historie van deze wereld haar eindpaal bereikte. De kerk, die nu reeds triomfeert daarboven, blijft met de kerk die nog strijdt op aarde, in dit opzicht lotgemeen.

Voortzetting van aardsche betrekking is er met onze ontslapenen niet. Die betrekkingen waren voor hier, en die ontsliepen zijn in den hemel als „engelen Gods.” Maar wat blijft is de *geestelijke* betrekking, de broederschap in Christus. Niet meer ons kind, onze vader, onze man, onze vrouw, maar wel medekind van God, onze broeder, onze zuster in Christus.

Neemt ge de *volmaaktheid* der in Christus ontslapenen in volstrekten, voleinden zin, zoo blijft het dus bij het *Maranatha*. Kom Heere Jezus, ja, kom haastelijk.

Maar al moet met dien tusschenstaat gerekend, aan het groote feit, dat hier het *worden*, daar het *zijn* heerscht, en dat de levenswet daarboven alle verandering uitsluit, en rust in een volmaaktheid, die noch af- noch toeneemt, doet dit in niets te kort.

Aanstonds in de Bergrede hield Jezus het zijn discipelen voor: Weest gijlieden *volmaakt* gelijk uw Vader in de hemelen *volmaakt* is.

Den zondaar *volmaakt* te stellen in Christus Jezus, is het einddoel van het Evangelie.

Dies heeten ze, in kern en wezen, hier reeds „*volmaakt*” en „heilig.”

Door ééne offerande zijn we allen saam in eeuwigheid *volmaakt*.

En dat *volmaakte* zal niet alleen het kenmerk van ons wezen en eens ook van onze bestaanswijze zijn, maar dat *volmaakte* zal ook het stempel van ons *bewustzijn*, van ons *kennen*, van ons indenken wezen.

Hier op aarde kent de meest geniale vrome slechts *ten deele*; maar wie in Jezus ontsliep, al was hij hier nog zoo gebrekkig in zijn kennis, bezit daar een *volmaakte kennis*. Ook zijn kennis is niet meer aardsch, maar Goddelijk.

Hier gluren naar het beeld in den spiegel, dáár zien van aangezicht tot aangezicht.

Hier een kennen ten deele, daar een kennen, gelijk wij gekend zijn door God.

Wat die spiegel is, waarvan de heilige apostel gewaagt, is duidelijk. We *zien* hier nooit God zelven, maar Hij, de Eeuwige, spiegelt zich voor ons af in zijn schepping. „Beide zijn eeuwige kracht en goddelijkheid worden uit de schepselen verstaan en doorzien.” Hij spiegelt zich voor ons af in zijn bestuur van 's werlds loop. Het zijn „de werken Gods”, waarop we merken zullen. Hij spiegelt zich voor ons af in ons eigen redebewustzijn. In zijn gemeene genade. In de openbaring van zijn heilig Woord. In wat Hij deed aan onze eigen ziele.

Dat is de kennis van God, ons hier gegund; maar die kennis blijft, hoe hoog ze ook klimme, altoos afgeleide, gebrekkige kennis, „kennis *ten deele*,” en al ware ons persoonlijk, gelijk aan Paulus, gezichten en profetieën ten deel gevallen, van al *die* kennis blijft de regel gelden, dat ze zal te niete gedaan worden.

Het gebrek, dat aan al deze onze kennis van God kleeft, is niet maar dat ze onvolledig is. Ook in haar soort is ze gebrekkig. Daarom wordt ze niet aangevuld, maar *ze gaat te niet*, en dan komt er een heel andere soort kennis voor in de plaats: rechtstreeksche kennis, onmiddellijke kennis, kennis die niet aangeleerd wordt, maar uit de dingen ons wezen zelf toespreekt, een kennis die altoos en in elk opzicht *volmaakt* is.

Dit sluit daarom het verband met wat we hier kennen niet uit. Het is en blijft toch de kennis van dezelfde wezenheid. Maar het soort van kennis zal heel anders wezen. Als het verschil tusschen het staren op het portret (dat is het spiegelbeeld), en het zich verlustigen in de aanschouwing van het levende voorwerp uwer liefde in volle werkelijkheid.

De apostel vergelijkt het bij wat een man voelt over zijn voorstellingen als kind. Dat was toen waar voor hem, daar leefde hij toen in, hij kon het zich niet anders denken. Maar nu, man geworden, lacht hij om die kinderlijke voorstellingen. „Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, was ik gezind als een kind, overlegde ik als een kind. Maar nu ik een man geworden ben, zoo heb ik *te niet gedaan* hetgeen eens kinds was.”

En zoo gaat het ook met wie in Jezus ontsliep. Voor hem, voor haar kwam *het volmaakte*, en werd *al wat ten deele was*, te niet gedaan.

Hieruit blijkt opnieuw, dat er voor wie in Jezus ontsliep, geen *worden* meer is, maar enkel een *zijn*. Hier wassen en toenemen, daar een eeuwiglijk zijn in volmaaktheden.

Want let wel, men kan niet wassen en toenemen, of men vermeedert zijn kennis. Vermeedert ge nu heden in kennis, zoo was uw kennis van gisteren een kennen ten deele. Wie alzoo bij onze ontslapenen een voortgaan in ontwikkeling, een toeneming in heiligheid, een wasdom in genade onderstelde, zou daarmee tevens „het kennen ten deele” in de eeuwigheid overbrengen, en dat verbiedt het apostolisch woord. Of is het niet zoo, dat een kennis die nog gaandeweg toeneemt en blijft toenemen, het merk van het *onvolmaakte* draagt en nooit volmaakt kan zijn?

Dat is alles — iets waarop niet met genoeg nadruk te wijzen is — een overbrengen van aardse verhoudingen in het eeuwige. Doen, alsof het aan de overzij van het graf slechts de voortzetting ware van ons leven hier.

De school, de hoogeschool aan de overzij van het graf. Hier peinzen en zinnen, daar peinzen en zinnen. Hier onderzoeken en studeeren, daar onderzoeken en studeeren. En zoo ook in den hemel de wijze man en het onnoozle kind. De hoogmoed en de trots der geleerden tot in de eeuwigheid ingedragen.

En juist die trots van ons weten moet tot zelfs bij den geniaalsten denker in het graf begraven worden.

Als de kundigste hoogleeraar een jong kind verliest, en dat kindeke behoort tot de vrijgekochten des Heeren, dan beteekent al de kennis en de geleerdheid van dien schranderen vader niets, niets bij de volmaakte kennis waartoe het kindeke inging.

Dan keert het graf op eens de verhouding tusschen den vader en dat kindeke om.

Vóór dat sterven hij de wijze man, en dat kindeke het onnoozle wicht. *Na* dat sterven hij de onnoozle spiegelkijker, en dat zijn kindeke God kennende *volmaaktelijk*.

Zoo als de boom valt, zoo blijft hij liggen, is (nu afgezien van de juiste of min juiste uitlegging van Pred. 11 : 13) de zinnelijke uitdrukking voor de allesbeheerschende, diep-ernstige, ziel-doordringende gedachte, dat er geen bekeering is na den dood.

Ook daarin ligt weer hetzelfde uitgesproken: *Na* het sterven geen *worden*, of *verworden* meer, doch een ingaan in het *eeuwige zijn*, en in dit zijn onveranderlijk *blijven*. De Sabbat. De eeuwige ruste.

Dat er in het eigen oogenblik van het sterven nog iets in een ziel gebeuren kan, waar niemand die bij het sterfbed staat, iets van merkt, hield Calvijn vol, en ieder die Gods ontfermingen groot neemt, met hem; maar als de slag gevallen is, is er een beslissing voor eeuwig.

Een meerdere, een betere kennis van het Evangelie, van eigen

zonde, en van de vrucht van Christus' offerande, kan dan niet meer als nieuw deel aan de oude kennis worden toegevoegd. De prediking der behoudenis gaat bij deelen, en hoort daarom bij deze bedeeeling. In de volmaaktheid is het een doorgonden van het eeuwig Verlossingswerk met de klaarheid van het ontsloten zielsoog; maar juist dit ontsluiten van het zielsoog moest er vóór het sterven zijn, en die met het zielsoog toe insliepen, zullen eeuwiglijk rouw dragen.

Men kan dan nooit meer *worden*, wat men niet *is*, en wat men *is* blijft men in alle eeuwigheid.

Alzoo één groote verandering, niet *na* het sterven, maar *in* het sterven zelf: de genadedaad Gods, die uit het tijdelijke in het eeuwige overzet.

Dan wordt de netel, die zich hier nog om het hart van Gods kind strengelde, en die zoo vaak pijn deed, er door Gods genade voor altoos afgerukt, en de ziel is *enkel* heilig.

Dan ontluiken op eenmaal de nog gesloten bloemknoppen, die in deze koude lucht zich niet ontsluiten konden, en ze geuren eeuwiglijk voor God.

En zoo ook, dan wordt op eenmaal de zielsblik van het doffe beeld in den spiegel afgekeerd, en toegekeerd naar het wezen zelf van Gods heiligheden.

Zong niet reeds de Psalmist het van ouds: „Ik zal uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen, *ik zal verzadigd worden met uw beeld als ik zal opwaken?*”

XXXV.

„Uw leven met Christus verborgen in God”.

Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God.

Col. 3 : 3.

Eens heeft de booze stem in Eden's hof gefluisterd: „Gij, o, mensch kunt zelf *als God* zijn,” en in het luisteren naar die verzoeking ontsprong de bron van allen gruwel en alle wee. Maar hoe zult ge dan staande houden, dat wie in Jezus ontsliep tot de ruste van *het eeuwige zijn*, dat immers *Godes* is, zou zijn ingegaan, zonder, vermetel en in hoovaardij, op den mensch daárboven een denkbeeld te willen toepassen, wat op aarde al zijn vrede verstoord heeft.

Boven tijd en vergankelijkheid, boven wisseling en verandering verheven te zijn, geen worden of verworden te kennen,

en in het „Ik zal zijn die ik zijn zal” de geheimenis van zijn eeuwig *wezen* uit te drukken, is het niet dàt juist wat den Schepper van het schepsel, God in zijn majesteit, van ons, kinderen des stofs, in onze broosheid onderscheidt? En is dit zoo, hoe zult, hoe kunt ge dan dezen goddelijken wezenstrek op het nietig creatuur overbrengen, ook al is dat creatuur een uitverkorene, een begenadigde, een in Sion dat boven is, opgenomen en in het Vaderhuis ingeleid kind van God.

Is dit niet het Goddelijke met het menschenlijke, het menschenlijke met het Goddelijke verwarren? Ja, is het niet de hoogste zaligheid zoeken in wat Satan ons voorloog, en in wat verloekt werd van God?

We laten den tusschenstaat nu rusten. We trekken de aandacht saam op de *voleinding*, als God heerlijk in zijn heiligen zal zijn, en de laatste vijand zal zijn te niet gedaan.

We nemen nu degenen die in Christus ontslapen zijn, in het nieuwe Jeruzalem, op de nieuwe aarde, onder den nieuwen hemel, nadat Christus het koninkrijk aan God en den Vader zal hebben overgegeven, en God zijn zal alles en in allen.

Dan eerst zal het *volzaligheid* zijn. En in die *volzaligheid*, zoo stelden we, is geen tijd meer, maar alleen eeuwigheid; geen wisseling, maar een eeuwiglijk zich gelijk blijven; geen verandering, maar in eeuwige ruste standhouden. Niet meer het streven naar een doel, maar het in zijn einddoel verzonken zijn. Geen jagen meer naar een ideaal, maar een *bezitten* van het Hoogste Goed. Nooit meer een *worden* van wat men nog niet was, maar wat men is, eeuwiglijk *blijven*. Voor niet één van Gods kinderen meer een zichzelf heiligen of een klimmen in heiligheid, maar eeuwiglijk in de ontvangen heiligheid genieten.

Maar juist dit alles, overschrijdt het niet de grens, die ons menschenlijk leven van het leven onzes Gods afscheidt?

Is het niet op den mensch willen overbrengen, wat alleen Gode, en den Christus, omdat hij zelf God is, toekomt?

Ook hier zij uitsluitend wat ons van Gods wege geopenbaard is, alle overpeinzing ten richtsnoer.

„Ons is nog niet geopenbaard, wat we zijn zullen, maar dit weten we, *dat we Hem zullen gelijk wezen*, want we zullen Hem zien, gelijk Hij is”.

„Wij zijn van Gods geslachte”.

Voor zijn heiligen die Hij op aarde achterliet, bad de Middelaar: „Vader, ik wil dat waar ik ben, ook zij zijn zullen, die Gij mij gegeven hebt”.

We zullen kennen, *gelijk we gekend zijn*, en we zullen God zien van aangezicht tot aangezicht."

Onze naam zal zijn: „*Volmaakt rechtvaardigen*."

Er zal geen jagen, geen drijven, geen streven meer zijn, maar een eeuwige ruste, een nimmer eindigende Sabbath voor het volk van God.

„God zal zijn *alles* en in allen."

Er zal geen nacht meer zijn, en dus geen tijd noch overgang van oogenblik, maar een eeuwige morgen.

Vlek nog rimpel zal meer de Bruid van Christus ontsieren.

Smettelooos rein zal het gewaad onzer heiligheid wezen.

Als vrucht van zijn eeuwige offerande zal Christus allen *volmaakt* voor God stellen.

Ons leven, dat nu met Christus in God verborgen is, zal dan met hem geopenbaard worden in storelooze zaligheid.

Zeg zelf, waar bleef dan nog plaats voor wisseling of verandering, voor vernieuwing of voor hooger ontwikkeling, voor overgang uit lagere in hoogere toestanden, voor een alsnog *worden* van wat niet reeds in onze volmaaktheid besloten lag?

En waar zoo God zelf in zijn Woord ons het *eeuwige leven* voorstelt, wie zal daar nog zeggen durven, dat het uitzien naar zulk een heerlijkheid het grijpen ware naar iets wat niet God ons toezei, maar Satan ons voorhield?

Ge begrijpt het niet, en ge verstaat het niet.

Het is het mysterie der eeuwigheid,

En dit kan niet anders, want hier zijt gij gestorven, en dat eeuwige leven, dat ge in kiem reeds ontvingt, is met Christus *verborgen* in God.

Maar juist daarom *is* het er, veel wezenlijker dan dat ge het zelf reeds in uw hand hieldt.

En daarom wordt ook u gezegd, dat ge nog een weinig tijds wachten zult, „want eerst dan, als Christus zal geopenbaard zijn, *die uw leven is*, zult ook gij met hem geopenbaard worden in heerlijkheid."

Van „*gelijk* God te zijn," is dan ook geen sprake.

Hier immers ligt de grens, dat God dit eeuwige leven *uit* zich zelf en *in* zich-zelf bezit, en dat wie in Christus ontslapen is, het alleen als *genadegifte* van zijn God ontving.

Den Zoon, niet u, noch uw ontslapene in Christus is het gegeven, het leven *in u zelven te hebben*.

Dit juist is van alle echte vroomheid het onveranderlijk kenmerk, dat wij ons leven *niet* in ons zelven zoeken, maar *buiten* ons zelven, in Christus.

Zeker, wie gedronken zal hebben van het water dat de Middelaar toereikt, het zal in hem worden tot een fontein, springende tot in het eeuwige leven; maar altoos afgeleid, altoos van buiten ons toegevoeld, altoos een *ontvangen* schat. Nooit voor ons de roem. Voor God alleen de glorie, en voor ons de nooit eindigende dankzegging, de lof en de aanbidding.

Der vaderen God ook onze *Vader*, en wij nooit anders dan zijn *kinderen*.

Hij, onze God, d.i. de *oorspronkelijke* majesteit, en wij nooit anders dan de dragers van zijn afschijnsel, de gesierden met zijn heilig beeld.

Hij van eeuwigheid tot eeuwigheid nooit anders dan het *eeuwige zijn*, wij ontstaan, die niet bestonden; geworden uit het niet, om tot het eeuwige leven op te klimmen; ingeleid tot een heerlijkheid, die haar steunsel en haar rustpunt nooit in ons vindt, maar eeniglijk in God.

Het is alzoo niet waar, dat de grens wordt uitgewischt. De grens blijft, de grens wordt verscherpt. Want niet nu, dan eerst zullen we verstaan, hoe heel anders de *beker* is dan de *bron*, omdat juist zóó in dien beker geen enkele druppel anders dan uit die bron geweld, schitteren zal.

Alleen de valsche grens gaat weg. De grens, die niet God van zijn kind, maar het aardsche van het hemelsche scheidt, en die ge juist daarom niet in den hemel moogt willen overbrengen.

Maar juist daardoor zal de ware, de nooit uit te wisschen grens eerst in volle klaarheid uitkomen.

Wij niets dan de aanbidders van zijn Majesteit, Hij de alleen, door allen en in alles Aangebedene.

Zoo zou het ook buiten zonde geweest zijn, als de eerste mensch, door volbrenging van het gebod, uit het Paradijs in het eeuwige leven ware overgegaan.

Maar zoo is, en zoo blijft het, in nog veel klaarder en veel scherper zin, nu het uit zonde en ellende is, dat Goddelijk erbarmen ons tot heiligheid en heerlijkheid optrekt.

Immers nu treedt de *Middelaar* tusschen beide.

Nu is er voor ons, ellendigen, geen eeuwig leven, dan zoo we met Christus ééne plant zijn geworden.

Nu hebben we niet elk voor ons zelf, noch allen saam het eeuwige leven, maar alleen deel aan *Zijn* leven, zoo we Hem zijn ingelijfd, als leden van zijn heilig Lichaam.

Nu is het altoos *in* Christus, *door* Christus, *met* Christus.

Gij zijt gestorven, en uw leven is *met Christus* verborgen in God.

XXXVI.

„En alzoo zullen wij altijd met den Heere wezen”.

Want indien wij gelooven dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzoo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, weder brengen met hem. 1 Thess. 4 : 14.

Wat bij het denken aan het vaderland daarboven telkens weer treft, is de stellige zekerheid, dat Jezus ook aan de overzij van het graf, en tot den einde toe, ja, tot in alle eeuwigheid, zulk een geheel eenige beteekenis behouden zal voor wie der zaligheid deelachtig zijn geworden.

Op zichzelf zou het ons natuurlijker zijn voorgekomen, indien Jezus wel het werk der verzoening op aarde volbracht had, en daarna nog door zijn wederkomst het Rijk der Heerlijkheid inleidde, maar dat van die ure af dan ook, het werk der wederoprichting nu voltooid zijnde, Jezus een zoo centrale beteekenis voor ons hart verloor.

Zelfs geeft 1 Cor. XV : 24—28, op zich-zelf gelezen, den indruk alsof aldus ook de strekking der openbaring was.

Als we daar toch lezen, dat Christus, als het einde er zal wezen, het „Koninkrijk aan God en den Vader zal overgeven, om alsdan zelf Gode onderworpen te worden, opdat God zij alles en in allen”, heeft het dan niet al den schijn, alsof de Christus dan als Middelaar verdwijnt, om geen ander dan een rechtstreeksch verband met God zelf als de overvloeiende bron onzer zaligheid over te laten.

Hij als Middelaar zou dan een Verlossingswerk in twee groote stukken volbracht hebben. Eerst het Verlossingswerk op aarde, door zijn eerste komst tot Bethlehem. Daarna de oprichting van het Koninkrijk, door zijn tweede komst op de wolken. Maar dan zou de Middelaarstaak ook volbracht, de scheiding tusschen God en mensch geheel te niet gedaan zijn, en alzoo de oorspronkelijke toestand als in het Paradijs (nog verhoogd in heiligheid) terugkeeren: een toestand, waarin de gemeenschap van den mensch met zijn God nog ongestoord was, en waarbij zich geen tusschenkomst van een Middelaar, van een Verlosser, van een Heiland liet denken.

En toch blijkt dit *niet* aldus te zullen zijn.

Op Pathmos zag Johannes het nieuwe Jeruzalem uit den hemel nederdalen. Dat was het Rijk der heerlijkheid. En toch, ook van dat nieuwe Jeruzalem in zijn voleinding zegt hij: „De Heere, de almachtige God, is haar tempel, *en het Lam*, en dat nieuwe

Jeruzalem behoeft zon noch maan om het te beschijnen, want de heerlijkheid Gods heeft het verlost, „*en het Lam is hare kaars*”.

Hiermede wordt alzoo aan het Lam een blijvende, een duurzame beteekenis in de toekomstige wereld toegekend.

Er is dus iets in het Middelaarschap, dat niet verdwijnt, dat niet ten einde loopt, dat niet wegvalt; en een ander apostel legt hierop zelfs zoo vollen nadruk, dat hij aan de heiligen te Thessalonica schrijft: *Alzoo zullen wij altijd met den Heere wezen.* Een uitdrukking waarbij, naar alle uitleggers toestemmen, alleen aan een altijd *met Jezus* wezen mag worden gedacht.

De heilige apostel maakt onderscheid tusschen die in Jezus ontslapenen, die ons zijn voorafgegaan, en tusschen ons die later uit dit leven worden afgeroepen.

Die nu in Jezus ontslapen zijn, worden, als het Rijk der heerlijkheid ingaat, „wedergebracht met Hem”.

Alsdan zal *heel* de kerk, *heel* de schare der uitverkorenen vereenigd worden. Het zal één machtige, onafzienbare, allen omvattende vergadering der volmaakt rechtvaardigen wezen. En daarbij nu zich zelf insluitende, verklaart de getuige van Jezus: „En alzoo zullen wij altijd, d. i. in dien eeuwigen toestand, waarin nooit meer verandering komt, *met den Heere wezen.*”

Toch zal het niet meer de toestand *van nu* zijn.

Op dit oogenblik gaat het Verlossingswerk nog door. Het „Volbracht” van Golgotha ziet in het minst niet op *heel* het Middelaarswerk, maar uitsluitend op het zich ten offerande stellen van „het Lam Gods dat de zonde der wereld wegneemt.”

Maar inmiddels gaat het groote Verlossingswerk nog door. In drieërlei opzicht.

Ten eerste in het toebrenge van heiligen van de uitverkorenen die nog van verre staan*, of pas geboren worden. Ten tweede in het ten onder brengen van de booze machten. En ten slotte in „het plaats bereiden,” of wilt ge, in het gemeen, in het voorbereiden van het Rijk der heerlijkheid.

Dit drieërlei werk begon pas na de Hemelvaart. Het is het tweede bedrijf in het heilige drama. En het is in de wederkomst van Jezus op de wolken, dat dit laatste bedrijf afloopt.

Voor die tweede taak, die Jezus thans sinds achttien eeuwen vervult, is hem „alle macht gegeven in hemel en op aarde,” is hij gezeten aan de rechterhand des Vaders, en wordt door hem middellijk, en niet rechtstreeks door het Eeuwige Wezen, de hooge soevereiniteit, d. i. het koningschap over alle geschapen dingen, uitgeoefend.

Wel is en blijft ook onderwijl, gelijk wel van zelf spreekt, ook

nu het Opperbestuur en het Hoog gezag over hemel en aarde Godes. Maar, zoolang de zonde niet vernietigd, Satan nog niet voor eeuwig gebonden, en de laatste vijand (d. i. de Dood) nog niet te niet gedaan is, kan de gemeenschap van den Drie-maal Heilige met zijn schepping nog niet rechtstreeksch en onmiddellijk zijn, en wordt de heerschappij gevoerd middellijk door den Middelaar.

En eerst als het Verlossingswerk, ook in zijn tweede stuk, voleindigd zal wezen, en alle nevel van zonde voor altijd zal zijn opgetrokken, om nooit weer te keeren, dan eerst zal alle verandering tusschen den Heilige en zijn dan weer geheiligde Schepping zijn weggevallen. Er zal geen vijand meer wezen die zich roeren kan. En wanneer alzoo God zelf, rechtstreeks, weer *alles* in *al* zijn heiligen zal zijn, dan zal het Koningschap van den Middelaar een einde nemen, en de Middelaar dit interimaire koningschap afleggen, om het Koninkrijk weer rechtstreeksch Godes te doen zijn.

Niet alsof de Tweede persoon der Drieënheid hier buiten zou staan. Dat kan niet. Vader, Zoon en Heilige Geest zijn ondeelbaar één in macht en wezen. Maar dit is het onderscheid, dat dan niet meer Jezus Christus *als de God-mensch*, maar de Zoon, met den Vader en den Heiligen Geest, *als God*, die Koninklijke heerschappij over hemel en aarde zal uitoefenen.

Maar ook in dien nieuwen toestand, die dan ingaat, en die de historie der wereld besluiten zal, blijft toch ook de God-mensch, het Vleeschgeworden Woord, het Hoofd des Lichaams. Christus onze Heiland, voor alle heiligen Gods het punt van vereeniging.

De Zoon zal zijn menschelijke natuur niet afleggen, maar behouden. Verheerlijkt zal hij heerlijk onder zijn verheerlijkten zijn. En eeuwiglijk zal het aller jubel blijven, dat ze alsdan altijd met den Heere zullen wezen.

Die nu reeds in Jezus ontsliepen, genieten dit heil nu reeds, maar toch op andere wijze. Paulus zegt zelf van zijn sterven vóór Jezus wederkomst op de wolken: „Ik heb begeerte om ontbonden te zijn en met Christus te wezen, want dat is zeer verre het beste.” (Fil. 1 : 23). Maar in dien tusschentoestand draagt Jezus zijn verlost en nog door zijn Verlossingskracht. Liet de Middelaar hen ook maar één oogenblik los, ze zouden zinken. Ook in hen is God nog niet *alles* geworden. Ze staan nog onder het koningschap van hun verheerlijkt Hoofd, en zijn nog niet in het rechtstreeksche Koninkrijk des Vaders. Ook *hun* band aan het eeuwige Wezen is nog in den Middelaar.

Zij verbeiden nog de heerlijkheid die komt. Ze kennen nog het heimwee naar de voleinding. Allicht nemen ze nog, als de Engelen Gods, aan den strijd tegen Satan deel, en is dit „de macht die hun gegeven is over de Heidenen”.

Ook voor hen komt dus de groote verandering eerst in den doorluchten dag, als de Middelaar nogmaals op deze aarde zal verschijnen, en het einde zal ingaan.

Dan daagt ook voor hen de wederopstanding des vleesches; zal ook hun verlossing volkomen en voleind zijn, zal God *alles* in elk hunner wezen; en zal ook voor hen pas ingaan die nieuwe, die duurzame toestand die eeuwiglijk blijft.

Maar wat hierboven ook verandere, hun band aan Jezus zal niet worden losgemaakt, maar eeuwiglijk zal het hun zalige geneugte en hun roem blijven, *dat ze altoos met den Heere zullen zijn.*

En toch zal dit zijn met Jezus ook voor hen anders dan dus-ver worden.

Hij zal niet meer voor hen *bidden*, want wat zou er, als de eeuwige zaligheid door het Amen der voleinding bezegeld is, voor deze volzaligen nog af te bidden zijn! Hij zal ze niet meer *beschermen*, want tegen wien of tegen welke macht zou deze bescherming zich keeren, als de laatste vijand zal zijn te niet gedaan! Ook zal hij hen niet meer als Middelaar *regeeren*, want het Koninkrijk zal dan Godes zijn.

Daarom wijkt wel het gevoel van eeuwigen dank niet jegens dat Lam Gods, dat door zijn bloed hen gezaligd heeft. Veeleer zal dan eerst, als de zaligheid volkomen is, ook die dank ten hoogste toppunt stijgen.

Maar toch, het altoos met den Heere wezen erlangt dan andere beduidenis.

Dit zijn met Jezus zal dan geheel opgaan in het zijn van lid van het heilig lichaam, waarvan Hij het gezegende Hoofd is.

Niet als een groep eenlingen, ieder op zichzelf, zullen de gezaligde uitverkorenen zich eeuwiglijk in de majesteit huns Gods verheugen. Zij zullen vormen een *geslacht*, het geslacht van de herboren kinderen der menschen. Ze zullen zijn „de algemeene vergadering en gemeente”. Ze zullen als de vernieuwde menschheid, organisch één, voor God staan. Eén lichaam. En in dat mystieke, heilige lichaam, lid aan lid verbonden, en alle leden saam verbonden door de eenheid onder het eeuwige, het volzalige Hoofd. Met dat Hoofd elk lid, naar Gods heilige ordiantie, verbonden. Nooit meer van dat Hoofd te scheiden. Met dat gezegende Hoofd, van eeuwigheid tot in eeuwigheid, in vol, in tintelend, in bezielend levensverband. Alleen in dat Hoofd

zich waarlijk zalig gevoelend. *En alzoo zullen zij altoos met den Heere wezen.*

XXXVII.

„Met hem ééne plant”.

Want indien wij met hem ééne plant geworden zijn in de gelijkmaking zijns doods, zoo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking zijner opstanding. *Rom 6 : 5.*

Beide, én in het vroom-aandoenlijk gesprek, én in de H. Schrift, wordt veel van de „overzij van het graf” gehandeld, maar de inhoud van „gesprek” en „Schrift” scheelt zoo. In het gesprek gaat het maar al te zeer over den mensch die stierf of die sterven zal, in de Schrift beweegt alles zich om het middelpunt in Christus.

Dit wordt niet absoluut beweerd. In het gesprek komt ongetwijfeld ook de Middelaar ter sprake, en in de Schrift wie onder menschen ontsliep of den dood eens tegengaat. Maar in het gesprek staat toch gemeenlijk meer de mensch, in de Schrift meer de Christus Gods op den voorgrond.

Misschien zou men zelfs nog scherper kunnen zeggen, dat aldus het *grafschrift* van de *H. Schrift* verschilt. Want wel is men onder Gereformeerden op den lijksteen sober, en in het gemeen onder de getrouwe belijders van den Heiland meer Schriftuurlijk. Maar als men den kring breeder trekt, en een studie maakt van de *grafschriften* op kerkhoven bij groote steden, dan is het opmerkelijk, hoe weinig daarin van den „Overwinnaar van dood en graf”, en hoe schier eeniglijk daarin van den mensch, die heenging of van den mensch die achterbleef, gebeiteld werd.

In het gesprek en op den lijksteen kan men, om slechts dit ééne te noemen, veilig zeggen, dat het aandoenlijk vraagstuk van het „weezien” sterk op den voorgrond treedt, terwijl omgekeerd in de H. Schrift van dat „weezien” bijna niet gehandeld wordt. En aan dat „weezien” knopen zich dan tal van andere vragen: Zouden onze ontslapenen van ons afweten? Zouden ze nog voor ons bidden? Zouden ze er iets van merken, als we hier op aarde met hen bezig zijn? Kunnen zij nog iets voor ons, kunnen wij nog iets voor hen doen? Of wel is de band, die ons eens saambond, doorgesneden, en hebben *wij* met hen, *zij* met ons niets meer van doen?

Wie dat soort onderwerp aanroert, is vooral onder de aan-
doenlijke sekse er zeker van, dat men naar hem luistert. Het
Spiritisme is er grootendeels uit opgekomen. En, al moge de
man die over alles heen is, met zulke vragen zijn spel van har-
teloozen spot drijven, het blijft waar, dat we op onze graven
al zulke vragen o, zoo moeilijk van ons kunnen zetten.

Het is zoo menschelijk!

En toch, de Heilige Schrift moedigt het niet aan. Ze voedt
de neiging, die hierin uitkomt, niet. Ganschelijk niet in het
Nieuwe Verbond, en slechts zeer vaag in het Oude. Iets wat
bij Israël nog te opmerkelijker is, omdat Israël in Egypte groot
werd, waar de dienst van het graf, meer dan bij eenig ander
volk, niet maar een stuk, neen, de rijke bezigheid van het leven
vormde.

De zorg voor de graven ging bij het volk, waaronder Israël
van stammengroep een natie werd, de zorg voor het huis waarin
men tijdens zijn leven woonde, zeer stellig te boven.

Slechts éénmaal heeft Jezus zich pertinent over een vraag die
het „weezien” raakt, uitgelaten. Het gold die vrouw, die in
Leviraatshuwelijk achtereenvolgens zeven broeders tot man had
gehad, en van wie men Jezus nu vroeg: In de opstanding der
dooden, aan wie zal ze dan als vrouw eigenlijk verbonden zijn?

Maar ook toen voedde Jezus de hope van het weezien zoo
weinig, dat hij veeleer elk denkbeeld, alsof na den dood zulk
een aardsehe liefdeband nog doorging, kortweg afsneed. En wel
teekent Jezus in „Lazarus en de rijke man,” ons een terstond
elkander herkennen nadat beiden gestorven waren, maar ook
hier is de band van vroeger weggefallen, en is de verhouding
veeleer omgekeerd.

Ook in de apostolische geschriften vindt ge over dat „weezien”
letterlijk geen woord, en dat niettegenstaande met name Paulus,
herhaaldelijk en breedvoerig, van wat na het sterven te komen
staat, handelt. En wat het meest treft is, dat ook in de Open-
baringen, waarin alle vreugde des eeuwigen levens in sprekende
kleuren geschilderd wordt, onder de genietingen die eeuwiglijk
Gods kind zullen verkwikken, met niet één trek van het „weezien”
gewag wordt gemaakt. „Weezien” nu natuurlijk genomen
in dien teederen zin, waarin het woord gangbaar is, als weer-
aanknoopen en voortzetten van den innigen liefdeband die man
en vrouw, die moeder en kind, die zuster en broeder, die vriend
en vriend op aarde verbonden hield.

Daarvan vindt ge niets.

Een leemte, waaruit ge niet zult afleiden, dat er dus *geen*

herkenning en *geen* terugvinden zijn zal. Dat staat nergens. Maar een opmerkelijk zwijgen, dat niet uit vergissing of vergeten mag verklaard worden, en u stellig vermaant, om, bij ons denken aan de overzij van het graf, onze ontslapenen die we liefhadden, naar de tweede plaats te verschuiven, en voorop te plaatsen, wat in de Schrift steeds op den voorgrond staat: uw band, niet aan wie ontsliep, maar *uw band aan Jezus*.

Denk maar aan dien man, wiens vader nog boven aarde stond, en die eerst zijn vader wilde begraven, en die van Jezus ten bescheid kreeg: „Laat de dooden hun dooden begraven, gij, verkondig het koninkrijk Gods.”

Niet slechts hier, maar tot over het graf, geldt het: „Wie vader of moeder liefheeft boven mij, is mijns niet waardig.”

Trekt deswege voor den Heiligen apostel alle voorstelling van hemelvreugde zich saâm in dit: „*en alzo zullen wij altijd met den Heere wezen*”, — toch mag ook dit zijn met Jezus niet te zinlijk worden opgevat.

Het zal niet wezen een zich groepsgewijze om Jezus verzamelen, gelijk de vijfduizend aan den oever van het Galileesche meer, noch ook een intiem samenzijn gelijk dat van de jongeren in Jeruzalem's opperzaal.

Dat „altijd met Jezus zijn” wordt uitgesproken van *alle* gezaligden; en hoe zou dan de schare van de millioenen en millioenen uitverkorenen, een schare die niemand tellen kan, niet een enkel uur, maar *altijd*, d. i. van eeuwigheid tot eeuwigheid, op zulk een wijze met Jezus wezen? Neen, de ontelbaarheid der menigte, en de eindeloosheid van het samenzijn, sluiten dat uit.

Al ontkennen we deswege nu de *persoonlijke* betrekking niet — want er staat uitdrukkelijk: „*met Jezus zijn*”, en ook „dat we Hem zien zullen gelijk hij is”, — toch lijdt het wel geen twijfel, dat we hier terug hebben te gaan op de organische betrekking tusschen Jezus en die hem toebehooren, op het ingelijfd zijn in zijn mystiek lichaam, op het ééne plant zijn met hem in den wortel des levens.

Daarvan is de Schrift metterdaad vol.

Hij *de Wijnstok* en wij de ranken. Hij *het Hoofd* en wij de leden van zijn lichaam. Hij *de goede Herder* en wij de schapen zijner weide. Hij *de Bruidegom* en heel zijn gemeente saam de Bruid. De *geest der Opstanding*, die in hem triomfeerde, heel het lichaam zijner geloovigen doortrekkende. Hij *onze Koning* en wij zijn volk. Hij *onze Hoogepriester* en wij de stammen die naar het heilig Sion optrekken. Hij *onze hemelsche Veldheer* en wij de krijgsknechten, die onder zijn heilige banier ons ver-

zamelen. Hij *de tweede Adam* en wij het geslacht van zijn heilige generatie. En om dat alles in zijn diep organische beteekenis te doen uitkomen: Wij allen *éne plant* met hem die zich op Pathmos „den wortel Davids” noemde.

Achter en onder onze persoonlijke betrekking tot Jezus, als het middelpunt van ons verlangen en den besten vriend van ons hart, ligt dus de levensband, de organische levenseenheid met den Zoon des menschen.

De wijnstok, de plant heeft een wortel, en uit dien wortel schiet de stam en schieten de stengels op, en aan die stengels of takken botten de twijgen uit, en aan die twijgen ziet ge het lover uitkomen, en tusschen dat lover geelt en rijpt de vrucht. Maar al ligt tusschen de opperste twijg en den wortel ook nog zulk een afstand, toch is alle voedende levenssap aan die opperste twijg nooit anders dan uit dien wortel toegekomen. Dood dien wortel, en alle tak en twijg, alle blad en bloem verdort.

Zoo nu hangt ook ons leven aan het leven van Jezus.

De fijnste vezelen van ons aanzijn loopen tot op Jezus door. Van hem ook maar een oogenblik losgedacht, verwelkt al ons leven. Uit hem komt alle leven ons toe, en nooit anders dan in hem kunnen we ons leven behouden.

Dit is hier reeds zoo, en gaat natuurlijk in de eeuwigheid nog veel sterker door. In de eeuwigheid ons zelve ook maar één oogenblik *naast of tegenover* Jezus te denken, is ongerijmd. Het zal een prachtige cederboom op den Libanon zijn, en elk verlorene aan de takken van dien cederboom één der tienduizenden bladeren. Maar heel die cederboom staande op zijn wortel, uit dien wortel het leven opzuigende, aan dien wortel door elken levensvezel vast. En alzoo zullen wij altijd *met Jezus* wezen.

Dat geldt in het beeld van de plant: en dat geldt evenzoo van het beeld van het éne Lichaam. Het leven van het lichaam, en van elk lid van dat lichaam, hangt aan het leven van het Hoofd, wordt door het Hoofd geleid, bestuurd, beschermd en bewogen. Alleen door het bewustzijn van het Hoofd voelt elk lid van het lichaam zijn eigen leven.

Het is de rijkste, het is de meest volstreckte eenheid die zich denken laat. Alleen in en om en door het Hoofd heeft elk lid in het lichaam zijn reden van aanzijn.

Reeds bij den Doop spreken we daarom van een „*ingelijfd* worden in Christus”, en daaruit komt dan later ons persoonlijk,

ons bewust, ons Jezus kennend *geloof* op, en door dat geloof geven we onszelfen en geven we aan anderen van onze persoonlijke bekeering tot Jezus rekenschap.

Uit die eenheid van levensgrond komt onze betrekking met Jezus op, maar ze *wordt* persoonlijk, en zoo ontluikt de *liefde* voor Jezus, en komt de mystiek van het intieme saamleven met Jezus in onze ziel.

Ook weer het: „altijd met Jezus zijn”, maar nu op andere, op mystiek bewuste, op hooger gekende wijze. En ook die mystiek zal eeuwiglijk doorgaan. We zullen hem zien gelijk hij is, en in het Lam zal onze vermaking zijn. Altoos en voor allen tegelijk door gemeenschapsmiddelen, die we hier gissen kunnen, die de vondsten der wetenschap ons van verre aanduiden, maar die toch eerst de eeuwigheid ons zal openbaren.

En mits dit voorop sta, dan ja, komt ook het „weezien” aan de orde. Want al wat ééne plant is, heeft ook onderling gemeenschap; al wat tot eenzelfde lichaam hoort, staat ook onderling in levensverband.

Maar dan is het een elkaar terugvinden, niet om te spelevaren op de kabbelende wateren der sentimentaliteit, maar, veel hooger, veel ernstiger, *in de gemeenschap der heiligen!*

XXXVIII.

„Die het Lam volgen”.

Deze zijn het; die met vrouwen niet bevlekt zijn, want zij zijn maagden; deze zijn het, die het Lam volgen, waar het ook henengaat; deze zijn gekocht uit de menschen, tot eerstelingen Gode en het Lam. *Openb. 14 : 4.*

Gewaagde de heilige apostel Paulus van een hoog, heilig geluk, dat elk die in Jezus ontsliep, vindt in het „altijd met den Heere wezen”, in de gezichten van Pathmos wordt op die nauwe gemeenschap met den Middelaar nog sterker nadruk gelegd. Immers van de rijkst verheerlijkten wordt daar gezegd: „deze zijn het *die het Lam volgen*, waar het oock henengaat.” ¹⁾

Dat hiermeê onderscheid tusschen gezaligden en gezaligden wordt gemaakt, valt niet tegen te spreken. De 144.000 van wie

1) Men heeft dit wel zóó pogen te duiden, dat het zou willen zeggen: personen die in hun aardsche leven in het voetspoor van Jezus hadden gewandeld. Maar dat kan niet. Er staat in het oorspronkelijke één tegenwoordige tijd. Niet dat ze Jezus volgden, maar: zij *volgen* het Lam.

hier sprake is, zijn „eerstelingen” die een rijker loon en daarom een buitengemeene heerlijkheid ontvangen. Zij zijn het die het lied voor het Lam met een volheid, zuiverheid en diepte zingen, zooals niemand buiten hen dit kan. Of staat er niet van deze 12×12.000 dat ze met een stem als een stemme veler wateren, en toch met een stem als van citherspelers, een nieuw gezang voor den Troon zongen, en wordt er ook niet bijgevoegd: „Niemand kan dat gezang leeren dan die 144,000, die van de aarde gekocht zijn? Heeten ze niet gekochten uit de menschen tot eerstelingen Gode en het Lam?” Wordt van hen niet verklaard, dat ze zich noch met vrouwen noch met leugen bevekt hebben? En is behalve in hun geheel eenigen zang, hun aller heerlijkheid niet in dien wonderschoonen trek geteekend: „Deze zijn het die het Lam volgen, waar het ook henengaat”.

Sommiger pogen, om in de heerlijkheid alle onderscheid weg te doen vallen, en het voor te stellen, alsof alle ontslapenen een volmaakt *gelijke* heerlijkheid zouden genieten, houdt dan ook voor de Heilige Schrift geen stand.

Of sprak niet Jezus zelf het als grondgedachte uit, dat *zijn Vader in het openbaar zou vergelden*, wat in de stille verborgenheid des levens vroom gedacht en vroom gedaan was? Gewaagde Jezus niet keer op keer van een „*Loon*, dat groot zal zijn in de hemelen”? En betuigt Paulus ons niet, dat de rechtvaardige Rechter in dien doorluchten dag een iegelijk vergelden zal, naar dat hij in het lichaam gedaan heeft? Wie veel om Jezus wil verlaten heeft, zal hij niet te meer ontvangen in het eeuwige leven?

De zaligheid is aller, maar in graad van heerlijkheid gaat, wie krachtiger geloof betoonde, hem, die achterbleef, te boven. En juist als één der teekenen van dien hoogsten graad wordt hier dat „volgen van het Lam, waar het ook henengaat”, uitgesproken.

Alle gezaligden zullen altijd met den Heere wezen, maar toch zal er, gelijk onder de discipelen, een breeder en een enger kring van gemeenschap wezen.

Het dichtst bij Jezus in de heerlijkheid, wie het nauwste hier op aarde in gemeenschap met zijn Heiland heeft geloofd, geliefd, geleefd.

Uw verhouding tot Jezus op aarde, is dus maatstaf voor uw betrekking met Jezus daarboven; en het is alleen in die gemeenschap met Jezus, dat wie ontsliepen, ook elkander terug kunnen vinden.

Wel dus weêrzien en terugvinden, maar in geheel andere verhouding.

Reeds op aarde kennen we dien overgang. Wie saâm school-makkers waren, kunnen later elkaar terugvinden als ingelijfd bij het leger, of als zeelieden op eenzelfde schip, of als de leden van eenzelfde bestuur. En, zeker, ook dan werkt de oude kameraadschap na, maar op heel anderen voet en in geheel andere verhouding. Nu beheerscht door den nieuwen toestand, waartoe ze zijn ingegaan, en door de geheel andere verhouding, waarin ze tot elkander staan.

Zelfs bij het verhuizen van dorp naar dorp ontwaren we dat. Ge kunt drie jaren lang op een dorp geregeld en gezellig hebben omgegaan met wie in dat dorp uw standgenooten waren. Maar verhuis nu, word verplaatst, en nogmaals verplaatst, en laat het geval willen, dat ge twintig jaar later een dier vroegere bekenden in de nieuwe plaats uwer woning terugvindt, natuurlijk, dan kent ge elkaar nog wel, maar toch wordt uw verhouding nieuw en anders.

Gij zijt in dien tusschentijd rijper geworden; ook *hij* heeft zich ontwikkeld, maar hij anders dan *gij*; en de betrekking waarin *gij* tot elkander komt, zal daarvan de sporen dragen.

En zoo is het ook met het weerzien.

Wat ge op aarde saam in Jezus geleefd hebt, blijft; al het andere valt weg; en slechts voor zoover kan het terugvinden tot nieuwe gemeenschap leiden, als ge saam in Jezus rijk zijt.

Zoo treedt voor den *aardschen* band een *hemelsche* band in de plaats, en die band kan niet anders dan in Jezus zijn. Twee die elkaar weerzien zijn beiden leden van het Lichaam van Christus, en de plaats die ze in dat Lichaam van Christus innemen, bepaalt de verhouding waarin ze alsnu tot elkander zullen staan.

Hier op aarde werken nog allerlei andere factoren op uw nauwere verbinding met menschen. Familiebanden, woonplaats, werkkring, stoffelijk belang, gelijkheid van zin en karakter, en zooveel meer, en volstrekt niet *alleen* uw band aan Jezus. Dikwijls zelfs komt die band aan Jezus bij den familieband maar zeer los bij, of ontbreekt geheel. Er kunnen er zelfs twee zijn, die beiden in Jezus ontslapen, en die toch op aarde nooit gemeenschap met elkander *in Jezus* gehad hebben, ook al kwamen ze door werkkring en anderszins veel met elkander in aanraking.

Nu wordt niet beweerd, dat de band dien we in den hemel aan Jezus zullen hebben, geheel buiten de natuurlijke verwantschap van ziel en ziel, van karakter en karakter omgaat. Dat verschil en die overeenstemming in karakter, zin en inborst

vloeit voort uit Gods bestel in de schepping, en heeft daarom blijvende waarde. Zeker werkt het ook in den hemel door. Maar toch, ook *die* aaneensluiting kan in het rijk der heerlijkheid alleen *in Jezus* bestaan, terwijl ze hier op aarde zoo dikwijls in allerlei andere dingen dan geloofsgemeenschap uitkwam.

Zoo kan het ook zijn, dat deze natuurlijke verwantschap twee personen tot een huwelijk bracht; en het is evenzoo denkbaar, dat tusschen ouders en kinderen uit den band des bloeds een geestelijke band opkwam. En is het nu, dat deze op geestes-sympathie berustende huwelijksband, of band tusschen ouders en kinderen, waarlijk *in Jezus* gevlochten was, dan natuurlijk werkt die band ook in de eeuwigheid na. Edoch, dan nooit om het huwelijk, of om de generatie, maar *in Jezus* en alleen onder den invloed dier persoonlijke verwantschap, die krachtens scheppingsordinantie hier bestond.

Waartegen gewaakt moet, is dus niet het heimwee naar het weerzien, maar de zucht naar het elkander terug erlangen *om* de aardsche betrekking en *in* de aardsche betrekking.

Elk verlangen om elkander anders dan *in Jezus* terug te vinden, druischt in tegen den eisch des geloofs.

Let ook hier op, dat uw levenskring in het rijk der heerlijkheid zoo veel, veel grooter zal zijn, dan hier beneden.

Hier hebt ge saamgeleefd met de heiligen *van ééne generatie*, in het rijk der heerlijkheid wordt ge verplaatst in de „*algemeene*” vergadering der volmaakt rechtvaardigen; of wilt ge in den breeden kring van de geslachten aller eeuwen, die vóór u geweest zijn, en die na u zullen komen.

Hier hebt ge geleefd met de heiligen van één enkel dorp, een enkele stad, een enkel land; in het rijk der heerlijkheid zal het een samenleven zijn met de gekochten door het bloed des Lams uit alle natiën, en volkeren, en tongen.

Hier hebt ge, naar de beperktheid van deze bedeeling, wel in één stad saamgewoond met duizenden van de gekochten des Heeren; maar intiemer levensgemeenschap hadt ge alleen met zeer enkelen, een kring van twaalf, twintig, stellig de honderd niet te boven gaande: Doch in het rijk der heerlijkheid zal de gemeenschap een volmaakte zijn, en zich gelijktijdig tot een schare die niemand tellen kan, uitstrekken.

Is het nu zoo ondenkbaar, dat er onder die heiligen aller eeuwen en aller natiën personen gevonden worden, die u geestelijk veel nader staan, die u innerlijk veel nauwer verwant zijn, dan die enkelen, aan wie ge u hier op aarde kondt aansluiten? En ligt het dan niet voor de hand, dat het wederzien

van die enkelen, bij die veel rijker keuze op den achtergrond treedt?

Het Lam te volgen waar het ook henegaat, blijft het hoogste, en daarom moet elke betrekking tot uw medegezaligden aan uw betrekking tot het Lam Gods ondergeschikt blijven.

Sterven van Gods kind heet daarom in de Schrift: *In Jezus ontslapen*.

En dit nu zegt meer, dan door Jezus des eeuwigen levens verzekerd te zijn. *In Jezus ontslapen*, is op het oogenblik van zijn sterven *in Jezus* gevonden worden. Het is sterven als een lid van het Lichaam van Christus. Het is den dood ingaan als een, die in Hem *ingelijfd* is; als een die buiten Jezus niet kan gedacht worden; als een die voor eeuwig van Jezus onafscheidelijk is.

Natuurlijk bestaat er dus gemeenschap tusschen *allen*, die nu of ooit *in Jezus ontslapen* zijn, want het is en blijft eeuwiglijk één Lichaam onder één Hoofd.

Maar ook in dat Lichaam wordt de verhouding van de leden onderling niet bepaald door de verhouding waarin ze op aarde tot elkander stonden, maar in hoofdzaak door de plaats die ze in dat Lichaam van Jezus innemen.

Dit nu *kan* met uw aardse verhouding samenvallen, maar het *kan* er ook ganschelijk van verschillen.

En daarom is het, dat de Schrift ons niet op het weerzien *van elkander*, maar altijd op het zien *van Jezus* wijst, want daaraan moet steeds alle weerzien ondergeschikt blijven.

XXXIX.

„Voor de dooden gedoopt”.

Anders, wat zullen zij doen, die voor de dooden gedoopt worden, indien de dooden ganschelijk niet opgewekt worden? Waarom zijn ook wij alle uur in gevaar?

1 Cor. 15 : 29.

Kunt ge, na het stoffelijk overschot van uw ontslapene in het graf te hebben bijgezet, voor hem, voor haar die van u afgang, *nog iets doen?*

De drang er toe is vooral in de eerste rouwdagen sterk. Zóó sterk, dat men niet zelden den indruk krijgt, alsof veler liefde warmer uitgaat naar hun dooden, dan naar de nog levende zielen, die God hun heeft toevertrouwd.

Hiermede is niet allereerst bedoeld op de graf-culte. De graf-vereering is iets op zichzelf; iets dat niet zoo zeer bedoelt iets voor de gestorvenen te doen, als veel meer om bevrediging en stilling te zoeken voor eigen weemoed. Dat ook hiertoe allerlei zielkundige prikkel kan meêwerken, toont reeds het „bouwen van de graven der profeten”, maar toch dankt de graf-culte haar oorsprong in hoofdzaak aan het sentiment. Het *moeten* scheiden, en toch niet *kunnen* scheiden, en nu het zich in gevoelsgewaarwording en gevoelsuiting klemmen aan het graf.

Heel anders daarentegen is de neiging der liefde in hem, die voor zijn dooden nog iets hun ten goede wil *doen*.

Er is, vooral in Gereformeerde kringen, over die aandrift der liefde gemeenlijk te koud en te hard geoordeeld. Oordeele nu maar wie buiten onzen kring staat, op zijn beurt weer niet te hard over die Gereformeerde koelheid!

Alles hangt hier af van de zoo hoog ernstige vraag, of we aan het eeuwig geluk van onze ontslapenen, na hun sterven, nog iets kunnen toebrengen.

In tweeërlei zin heeft men dit gewaand. Eenerzijds door het gelooven aan een Vagevuur. Anderzijds door het mogelijk stellen van een Bekeering na den dood.

De Vagevuur-leer rust op de meening, dat de geloovige wel vergiffenis erlangt, maar toch ook zelf nog tijdelijke boete heeft te volbrengen, en dat, zoo hij dit niet afdeed bij zijn leven, hij het af heeft te doen na zijn dood. Voorts, dat de gebeden en goede werken van wie nog leven, hun, die gestorven zijn en in het vagevuur verkeerden, ten goede kunnen komen. En eindelijk, dat de Mis-offerande verzoenende kracht bezit niet alleen voor de levenden, maar ook voor de dooden.

Nu kan dit ónze belijdenis niet zijn. We belijden de offerande van Christus als een *volkomen* offerande. Jezus is het Lam Gods, dat de zonde der wereld *wegneemt*. Gerechtvaardigd door het geloof, *hebben* we vrede bij God. En in het sterven werkt de Heilige Geest de genade der volkomen heiligmaking. Ons kan dus die prikkel niet drijven. Maar kan men daarom niet verstaan, dat wie zoo denkt en belijdt, door liefde voor zijn dooden gedreven wordt, om hun lijden aan de overzij van het graf te verkorten en te verzachten?

En evenzoo staat het met hen, die Bekeering na den dood voor mogelijk stellen. Een kind, een man dien men minde, een vriend, aan wien men verkleefd was, sterft zonder tot Jezus te zijn gekomen. Beeld u nu in, dat zulk een ook na zijn sterven, in de eeuwigheid, zich nog bekeeren kon. Belijd, dat Gods genade hem hiertoe helpen moet. Alsook, dat uw

gebed het hart van den eeuwigen Ontfermer daartoe bewegen kan. En kan het dan anders, of die moeder zal voor haar kind, die vrouw voor haar man, die vriend voor zijn vriend elk offer overhebben, om zijn bekeering, en daarmee zijn eeuwige zaligheid, te bevorderen.

Ook hiermede mogen we niet meêgaan. Hier, niet aan de overzijde van het graf, valt de beslissing. Wat ge in uw jongsten snik zijt, dat blijft ge eeuwiglijk. Maar ware het anders, *konden* we onze dooden, die buiten Jezus sterven, na hun dood nog te hulp komen, er zou geen liefde in ons zijn, zoo we het niet deden.

De heilige apostel erkent dat zoo ten volle, dat hij zelfs hen, die zich voor de dooden lieten doopen, niet hard valt, maar veeleer op hun vast geloof aan de opstanding der dooden zich beroept ¹⁾.

Zullen we het nu een gemis noemen, dat ons, ter wille van onze Belijdenis, *dit* liefdebetoon vreemd is?

Er is geen oorzaak voor. Te minder zoo ge er op let, hoe dit liefdebetoon voor den doode vaak tot verzuim van liefde voor den levende leidt. Wie waant dat hij, na den dood van zijn kind, diens bekeering nog bevorderen kan, laat zoo licht na, bij het leven van zijn kind op bekeering te dringen. En ook wie denkt dat hij na zijn sterven de reiniging nog kan voleinden, laat zoo licht in dit leven van den ernst der heiligmaking af.

Hoe volstrechter grenslijn tusschen dit en het eeuwige leven blijft, en hoe onveranderlijker de beslissing blijft, die in het sterven plaats grijpt, hoe hooger de ernst wordt, die zich aan deze zij van het graf openbaart.

Op het misbruik, waartoe het andere beginsel geleid heeft, komen we nu niet eens. Het geld heeft ook hier zijn booze rol gespeeld. Voor geld de Mis, en de Mis het redmiddel voor onze dooden. Men kent al het materialisme dat hier insloop. Toch komen we daar nu niet op. We letten thans alleen op den edelen kant die er aan was voor zoover het verlangen er in sprak, om indien mogelijk nog iets voor de zaligheid van zijn dooden te doen.

1) Bij de uitlegging van deze plaats houden we ons niet op. Den Doop uit te stellen tot aan zijn dood, was een tijdlang gewoonte. Men dacht dat in den Doop alle zonde die achter den Doop lag, werd weggenomen. Vandaar het uitstel. Een uitstel, dat vaak tot afstel leidde, als de dood overviel. En dan liet, zoo men wil, een ander zich doopen voor den gestorvene, verwachtende dat deze Doop als voor hem zou gelden. We beoordeelen dit thans niet. Ons was het hier alleen te doen, om te laten uitkomen, dat Paulus, deze gewoonte vermeldende, zich er toe bepaalt, om te letten op het *motief*, dat dreef.

Maar al valt dit voor ons geheel weg; *geheel*, omdat de beslissing bij den dood onherroepelijk, en de genade der heiligmaking in het sterven van wie in Jezus ontsliepen, volkomen is, — toch blijft er nog dit: Kunnen wij ook niet iets voor onze dooden doen? Zoo dan al niet voor hunne zaligheid, dan toch misschien hun ten behoeve.

En bij die vraag wordt lang niet altoos genoeg teederlijk verwijld.

Men zal zijn dooden niet *vergeten*. Ze zullen naleven in onze herinnering. De plek, die ze innemen in ons hart, moet niet te spoedig door allerlei anders worden ingenomen. De dichter zong van „*de ledige stoel*”, — waarom zong hij ook niet van de ledige plek in het hart?

En toch, dat vergeten gaat in onze dagen, en in onze kringen, soms zeer snel. Die apostel spreekt van dezulken die „waarlijk weduwen” zijn, en nu, wordt diepe weduwen-rouw niet al zeldzamer? Men spreekt veel van „weezen”, doch schier alleen in den zin van hun beroofdheid, hun verlatenheid, hun hulpeloosheid; al te weinig van het gemis voor hun hart. Zoo menig „wees” kent het treuren niet van het verweesde hart.

Wat de psalmist zingt van de dooden: „Men kent en vindt hun standplaats zelfs niet meer”, en dat bij hem op veel later en op lang na het sterven doelt, grijpt thans zoo telkens plaats binnen het jaar na het sterven.

En dat vergeten pleit tegen de liefde, tegen de aanhankelijkheid, tegen de teederheid van het gemoed. Het is zoo, wij kennen geen „allerzielen”, maar er zijn wel, voor wie een opzettelijke herinnering aan hun dooden geen overvloedige weelde zou zijn.

En niet vergeten is niet genoeg. Er kan zoo dikwijls veel ook voor onze dooden nog gedaan worden. Om hun eer en goeden naam te verdedigen tegenover miskennis en laster. Om een werk dat ze onafgedaan lieten, voor hen af te werken. Om in hun geest voort te arbeiden, opdat de invloed, die van hen uitging, nawerke. Ook om een schuld die ze nalieten, voor hen af te doen. Aalmoezen die ze uitreikten, te blijven uitreiken, alsof ze nog leefden. Bitterheden weg te nemen, die als onkruid tusschen hen en hun omgeving waren opgeschoten. Hun naam en hun nagedachtenis in eere te houden. Wat wij wenschen zouden dat men na onzen dood voor ons deed, dit alles, en niets minder, voor onze dooden doen. Aldus, in leven en in sterven, naar den regel der heilige liefde: Wat gij wilt dat de menschen u doen zouden, doe gij hun ook alzoo.

Er is ook een *denken* aan onze dooden, dat nog iets anders is dan hen niet te *vergeten*.

Het niet vergeten slaat op hun *vroeger* leven hier; het is een telkens hen opnieuw missen in ons aardse leven. Een indenken hoe het zijn zou, als ze er nog waren.

Maar *denken* aan onze dooden, wil zeggen: meeleven in den toestand *waarin zij nu zijn*. Hen niet meer als personen die er eens waren, maar als gezaligden, gelijk ze nu *leven*, daarboven, bij den Heiland. Niet om verschijningen uit te lokken, of zich gezichten in te beelden. Het gemeenschapsleven in dien zin is na den dood niet voort te zetten. Maar wel kunnen we met hen bezig zijn, hen ons in hun gezaligden toestand voorstellen. Genieten in de vreugde die ze smaken. Zich klein gevoelen bij de hooge positie, waartoe zij zijn opgeklommen. En zoo niet den rouw onderdrukken, maar, om hunnentwil, uit den rouw opleven in de vreugde van hun heil.

Niet dat we voor hen *bidden* mogen. Er is niet meer voor hen te bidden. Ze hebben alles. Toch voor hen te bidden zou zijn, als ontbrak hun nog iets, dat meê door ons gebed hun moest toekomen.

Maar heel iets anders is het, dat ze toch leven mogen en moeten *in onze gebeden*.

Uw gebed is niet enkel een vragen en afsmeeken. Het is ook een verheffing van de ziel in aanbidding. Een opheffen van het hart naar boven, uit de nevelen van dit sombere leven tot den zonneglans van Gods zaligen hemel. Zoo als de Schrift het noemt, het is ook een hebben van „wandelingen onder degenen die bij God zijn.”

In ons gebed zien we niet op naar een ledigen hemel: maar naar een hemel met al de duizenden van Gods engelen, naar een hemel met de Serafijnen en Cherubijnen, naar een hemel met de vergadering der volmaakt rechtvaardigen, naar het Sion dat boven bij God is, waar God verschijnt blinkende in zijn schoonheid.

En daar vindt onze geheiligde voorstelling dan *ook hen* terug, die eens met ons hier den Heere dienden, en nu in Jezus ontslapen zijn.

Zoo gedenken we hen voor den Troon der heerlijkheid. Zoo komt hun beeld ons voor en in ons op, als ons zielsoog zich verliest in de geestelijke aanschouwing van den hemel der hemelen.

Daarin nu is de voortzetting van het gemeenschapsleven der ziel; maar dan van een gemeenschapsleven, waar al het aardse uit wegviel.

Een gemeenschapsleven dat zijn heilige gewaarwordingen voor

God alleen uit, en zijn beantwoordende gewaarwordingen alleen uit God en in zijn gemeenschap ontvangt.

XL.

„Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet”.

Gij zijt toch onze Vader, want Abraham weet van ons niet, en Israël kent ons niet, Gij, o Heere, zijt onze Vader; onze Verlosser, van ouds af, is uw naam. *Jesaia 63 : 16.*

Merkt wie ontsliep nog wat na zijn verscheiden hier op aarde, en met name in zijn gewezen levenskring voorvalt? Men kan de vraag stellen, of wij die achterbleven, nog iets voor onze dooden kunnen doen; maar ook die andere of onze dooden nog iets doen kunnen voor ons. En dit nu hangt grootendeels af van de mogelijkheid of onmogelijkheid, waarin ze verkeerden, om kennis te nemen van ons lot en van wat er omgaat in ons hart.

Men weet hoe thans vooral het Spiritisme deze teedere vragen weer aan de orde heeft gesteld. Maar toch is ook in vroeger eeuwen de geest der beroofden en der treurenden naar een antwoord op deze vragen uitgegaan, en heeft men onzerzijds zich daarbij vooral vastgeklemd aan het gebed van Jesaia, dat in het slot van kapittel 63 zijner Godspraken staat opgeteekend, en waarin onder meer deze besliste uitspraak voorkomt: „O, Heere, Abraham *weet van ons niet* en Jakob *kent ons niet*, Gij zijt onze Vader; Verlosser van oudsher is uw naam.”

Toch zij men op zijn hoede, om hieruit niet meer af te leiden, dan er in ligt.

Toen Jesaia alzoo bad, was Abraham en was Jacob reeds voor vele eeuwen gestorven. Hier op aarde had noch Abraham noch Jacob ooit Jesaia of een zijner tijdgenooten leeren kennen.

Kennis der herinnering kon hier dus niet bestaan. Hier wordt dus wel in zeer beslist zin uitgesproken, dat de ontslapenen niets afweten van toestanden of personen, die ze bij hun leven op aarde niet gekend hebben; maar er volgt nog geenszins uit, dat ze niet zeker medeleven zouden kunnen voortzetten met den kring op aarde dien ze gekend hadden.

Eer zou men omgekeerd kunnen zeggen, dat Jezus in de gelijkenis van den rijken man en Lazarus aan Abraham kennis toeschrijft omtrent het lot dat op aarde aan personen die lang na hem leefden, wedervaren is. In die gelijkenis toch toont

Abraham te weten, hoe geheel verschillend het levenslot van dien rijken man en van dien armen Lazarus op aarde was geweest.

Men voert dan aan, dat wat bij Jesaja staat niet een woord van God, niet een Godsspraak, maar een klacht van een mensch is, die zich vergissen kon, en dat in elk geval het woord van Jezus bij ons veel zwaarder moet wegen. Volgens Jesaja's klacht weet Abraham van ons niets, naar luid van Jezus' gelijkenis kent Abraham heel ons levenslot. En alzoo zal niet wat Jesaja klaagde, maar wat Jezus leerde waar zijn.

Toch gaat ook dit weer te ver. Jezus spreekt hier in een gelijkenis. In die gelijkenis is, blijkens wat er van Abrahams schoot staat, het beeld uit de toenmalige voorstelling der Joden genomen. Immers geen onzer zal zoover gaan, om te verwachten dat hij na zijn sterven alsnog in Abraham's schoot zal gedragen worden. De verwachting der toenmalige Joden richtte zich na het sterven op Abraham; onze verwachting gaat niet naar den ouden Patriarch uit, maar naar „het zijn met Christus”.

Slechts zooveel blijkt, dat Jesaja's klacht alleen slaat op het niet afweten van wie we op aarde *niet* gekend hebben, en niets beslist omtrent het nog merken, ook na onzen dood, van wat hun wedervaart, met wie we op aarde lief en leed gedeeld hebben.

Over die nadere vraag nu verspreidt de Heilige Schrift geen licht. Uit het verhaal omtrent de toovenaresse van Endor valt niets af te leiden, overmits men hier te doen had met bedriegerij en bijgeloof. Ook het herkennen van Nebucadnezar door zijn verslagen vijanden in het visioen van Jesaja 14 als ze hem toeroepen: „Hoe zijt gij gevallen, o, Morgenster!” geeft geen uitsluitsel, naardien de teekening van zulk een visioen nooit met historie mag worden gelijk gesteld.

Valt nu moeilijk aan te nemen, dat gelijke vragen niet ook in de dagen van Jezus en de apostelen zouden zijn gerezen, en blijkt nochtans, dat in geen der brieven ons een openbaring desaan gaande gegeven wordt, zelfs niet in het boek der Openbaringen van Johannes, dan mag hieruit afgeleid, dat de Heere niet wil, dat we ons te veel in deze mijmeringen en overpeinzingen verliezen zullen.

Al wat ons dus overblijft, is uit den aard der zaak onze gevolgtrekkingen af te leiden. En dan wordt zeer zeker het kennisdragen van wat ons op aarde wedervaart, voor onze in Jezus ontslapenen in hooge mate onwaarschijnlijk.

Ook na het sterven blijven onze ontslapenen eindige wezens, schepselen met beperkten gezichteinder. Van alwetendheid is bij

hen geen sprake. En zelfs onze Heiland zou geen alwetende kennis van ons hebben, zoo hij niet de Goddelijke natuur deelachtig was. Ook in onze Catechismus maakt het antwoord op vraag 47 scherpelijk deze zelfde onderscheiding. „Naar zijne menschheid is hij niet meer op aarde, maar naar zijn Godheid, majesteit, genade en geest wijkt hij nimmer van ons”.

Dat laatste nu komt aan onze ontslapenen in Jezus *niet* toe, en mag dus op hen *niet* worden toegepast.

En overmits nu de kennis van wat er met ons geschiedt en in ons omgaat, toch zulk een alwetende kennis vereischen zou, is hier een grens gesteld, die we niet mogen verflauwen.

Er komt nog iets anders bij.

Al missen onze ontslapenen tot op Jezus wederkomst nog de volle heerlijkheid, toch is de zaligheid terstond voor hen ingegaan. Denk slechts aan 't „Heden zult gij met mij in het Paradijs zijn.”

Zou het hiermede nu te rijmen zijn, dat onze afgestorvenen kennis droegen van ons *lijden* en van onze *zonde*?

Als ze voortdurend onze angsten meê doorworstelden, en zich het hart ineen voelden krimpen bij onzen val in zonde, zou er dan, bij de zoo veel fijnere en intiemere liefde van hun hart, gelukzaligheid voor hen denkbaar zijn? Bedenk toch, dat de zwarte plek in onze ziel niet enkel uitkomt in onze grovere zonden, maar dagelijks in heel ons zondig leven werkt, en alzoo, bij hun fijner besef van heiligheid een gestadige bron van deernis en van ergernis voor hen zijn zou.

Moet op dien grond ernstig betwijfeld worden, of onze ontslapenen kennis dragen van wat na hun dood *met* ons en *in* ons op aarde voorvalt, een andere vraag is, of het leven der herinnering niet in hen wordt voortgezet.

Wie naar verre landen reist, en in afgelegen streken van alle gemeenschap met wat hij thuis liet, is afgesneden, zet daarom toch het leven der verbeelding en der herinnering met de zijnen voort. En in dien zin nu bestaat allicht de mogelijkheid, dat ook onze afgestorvenen in hun zalig leven daarboven, ons in hun herinnering met zich dragen.

Toch mag ook dit niet in aardschen zin worden opgevat. Er is voor hen een scheiding ingetreden, die ze in die mate op aarde nog niet gekend hadden. Heel hun leven wordt daar boven uit Christus als het middelpunt beheerscht. Wat eeuwiglijk tegen Christus ingaat, is van hun liefde afgesneden: alleen wat Christus toebehoort of toebehooren zal, boeit hun geheiligde liefde.

Er moet dus ook in het besef van hun herinneringsleven een scheiding zijn ingetreden. Voor zooveel degenen die ze achterlieten, in Christus zijn, of door den band der verkiezing

tot Christus zullen getrokken worden, houdt hun liefde voor hen aan, en neemt toe in innigheid. Maar ook omgekeerd, voor zooveel die band in Christus ontbreekt, of nooit zal gelegd worden, zou hun liefde voor dezulken tegen Jezus ingaan.

En zoo mag vermoed, dat het nog voortleven in de herinnering met wie ze op aarde achterlieten, wel bestaat waar die band met Christus aanwezig is of komen zal, maar voor alle overigen is afgesneden. Alleen zóó toch zou dit herinneringsleven geen stoornis brengen in hun zaligheid.

Omgekeerd zou het zoo zelfs hun zaligheid verhoogen, als ze onder Gods engelen een gejuich hooren opgaan over een zondaar die bekeerd is, zoo hun wordt aangezegd, dat die zondaar hun kind, hun vader, hun moeder, hun broeder, hun vriend was.

Bestaat er nu, behoudens die onderscheiding, een voortleven in de herinnering, dan is er geen enkele grond denkbaar, waarom zij die in Jezus ontslapen zijn, niet ook voor wie ze achterlieten zouden *bidden*.

Jezus bidt voor ons, Jezus leeft om voor ons te bidden. De zekerheid onzer zaligheid sluit derhalve het gebed ook daarboven niet uit. Zijn bidden is dus ook in den hemel niets anders dan, in zijn gemeenschap met den Vader, de liefde voor de zijnen tot uiting brengen.

Toch wil de Schrift blijkbaar niet, dat we in dat bidden onzer gezaligden een steunpunt voor ons hart zullen zoeken. Dan toch zou er ons meer over geopenbaard zijn. Het steunpunt van ons hart, het anker onzer hope, ligt eeniglijk in het gebed van Jezus, en *niet* in het gebed der engelen of der heiligen die ons voorgingen.

Maar is ons hart daartegen gewapend, en blijft het zijn hope alleen op den Verlosser stellen, dan blijft de gedachte toch lieflijk, dat, gelijk de engelen Gods ons ten dienste worden uitgezonden, en bij ons sterven ons ten hemel indragen, zoo ook onze heiligen die ons zijn voorgegaan, nu in een gansch heilige liefde onzer gedenken blijven, dán ook als hun ziel zich uitstort voor den God van alle genade.

XLI.

„Wie zal u loven in het graf?”

Want in den dood is Uwer geene gedachte-
nisse; wie zal U loven in het graf?

Psalm 6 : 6.

Bij wat er verder *na* ons sterven, ook al bleken we onsterfelijk

te zijn, zal gebeuren, hield onze drukke eeuw zich niet op. Voorzoover er ontwikkeling in het denken onzer eeuw over wat op het sterven *volgt*, plaats greep, won twijfelzucht eerst, toen ongeloof en steeds beslister ontkenning veld. In breede kringen van geleerden heet het thans uitgemaakt, dat sterven niets anders is dan terugzinken in het niet waaruit men opkwam.

En wat aangaat die breede schare van brave, goede burgers, die van al wat naar „de fijnen” riekt gruwen, maar het toch ook schrikkelijk zouden vinden, als men geen „God en onsterfelijkheid” meer had, en die daarom, als er een lijk in huis staat, in huis en voorts op het kerkhof, nog altoos graag van „God” hooren, — bij hen kon geen verheldering van denkbeelden, bij hen kon geen ontwikkeling ten deze plaats grijpen, omdat noch het denken, noch het spreken over de eeuwige dingen tot hun levensmanier behoort.

Alleen onder de *belijdende* Christenen kwam het in deze eeuw tot meerdere afronding van het beeld onzer voorstelling. Vooral de minnaars van een duizendjarig rijk hebben daartoe den stoot gegeven. En al drong het nog al lang niet tot alle belijders door, toch mag dankbaar erkend, dat er weer een stil besef opwaakte van veel dat eerst lang na het sterven te komen staat, niet alleen in het Oordeel, maar ook in het rijk der Heerlijkheid, dat eerst na den Oordeelsdag zou doorbreken.

Zoo wordt er weer onderscheid gemaakt tusschen den toestand van wie in Jezus ontsliep, van de ure van zijn sterven af tot op Jezus' wederkomst, en tusschen dien heel anderen toestand, die staat geboren te worden als de dooden uit hun graven zullen opstaan, en het oordeel ingaat, en na dit oordeel de volle Heerlijkheid zich ontplooien zal,

En daaraan nu juist was men lange jaren onttend.

Na het sterven dacht men zich de ziel in volle gelukzaligheid; en als er volle gelukzaligheid was, wat wilde men dan nog meer.

Eens zal wel de wereld een einde nemen, dit verstond men, en dan zou er een Oordeelsdag komen, maar die Oordeelsdag gold de goddeloozen, niet de zielen die reeds gezaligd werden. En na dien Oordeelsdag zou het leven der gelukzaligheid in het Vaderhuis voor de verlostte zielen juist zóó in den hemel voortgaan, als het terstond na het sterven reeds begonnen was,

Al wat de Schrift dan ook openbaart over de Wederkomst van Jezus, over de Opstanding der dooden, over den Oordeelsdag en wat daarna komt, had zijn vat op het hart verloren. Dit alles zou wel zoo plaats grijpen, maar het zou voor wie in Jezus ontslapen was, geen beteekenis hebben.

Voor hem toch zou het eeuwiglijk blijven het volzalig ziele-

leven in de hemel, en noch om wat er met het lichaam gebeuren zou, noch om wat er van deze aarde zou worden, bekommerde men zich.

Dit was wel tegenstrijdig, maar toch was het zoo. In overgeestelijkheid bleef men alleen hangen aan *de ziel* en aan wat met *de ziel* gebeuren zou. En die bleef ja volzalig, maar voor eeuwig van het lichaam gescheiden, in het Vaderhuis bij God.

Ge weet wat men eertijds van den „zieleslaap” leerde, een voorstelling waartegen Calvijn een van zijn eerste geschriften te boek stelde.

De ure zou komen waarin allen die in de graven waren de stem van Jezus zouden hooren, en zouden opstaan, die het goede gedaan hadden tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hadden tot de opstanding der verdoemenis.

Zoo rustte dus wie ontslapen was, tot op den dag der Opstanding in zijn graf, om eerst aan het einde der wereld uit dat graf weer op te waken. De ziel, zoo beeldde men zich in, kan dus tot op dien dag in geen anderen toestand verkeerren, dan dien wij ons het best kunnen voorstellen door te denken aan onzen toestand in den slaap. Dan rekent het lichaam niet meer mee. We hooren niets, we zien niets, we bewegen ons ternauwernood, en de ziel is in zichzelf teruggetrokken. Die ziel is ook dan wel bezig, maar alleen in haar droomen. Alle helder bewustzijn ontbreekt en geen actie gaat van haar uit. Ze werkt niet, ze spant zich niet in, ze weet van niets af, ze wil niets, ze doet niets.

En dat noemde men dan den „zieleslaap”. Een bewusteloze en wezenloze toestand. En die toestand zou dan volgens den één *eeuwig* voortduren, en volgens den ander eerst afgebroken worden, als de stem van Jezus over de graven uitging.

Bij die voorstelling nu van een „zieleslaap” beriep men zich ook op de Heilige Schrift. Of was het niet zoo, dat de Psalmist gedurig dáármee zijn bede om redding van den dood aandringt, dat er in den dood geen gedachtenis is. Zoo, om nu slechts één voorbeeld te noemen, roept David in den 6^{den} Psalm uit: „Keer weder, Heere, red mijn ziele, d. i. mijn leven, verlos mij (van den dood) om uwer goedertierenheid wil, want in den dood is uwer geen gedachtenis, *en wie zal u loven in het graf?*”

Uitspraken, waarover men dan wel onnadenkend heen glijdt, maar die er dan toch staan, en die telkens herhaald worden.

Dat hiermede in den Psalm geen twijfel aan de onsterfelijkheid bedoeld kan zijn, gelijk zoo velen thans voorwenden, blijkt

reeds genoegzaam uit wat dezelfde David in Psalm 16 zong: „Gij zult mijn ziel in het graf (de hel) niet verlaten. Gij zult niet toelaten dat uw heilige de verderving zie. Gij zult mij het pad des levens bekend maken. Verzadiging van vreugde is bij uw aangezichte, liefelikheden zijn in uw rechterhand eeuwiglijk.” Of uit wat hij aan het slot van Psalm 17 beleed, dat „de lieden der wereld” immers „hun deel *in dit leven* hebben,” maar dat hij wist te zullen opwaken, en dan „Gods aangezicht in gerechtigheid te zullen aanschouwen, om eeuwig zich te verzadigen met Gods beeld.” Niet minder eindelijk uit wat Azaf in Psalm 73 beleed: „Ik zal dan geduriglijk *bij U zijn*. Gij hebt mijn rechterhand gevat en gij zult mij leiden door uw raad en *daarna in heerlijkheid opnemen*.”

Maar dat andere: „In den dood is uwer geen gedachtenis, wie zal u loven in het graf?” staat er dan toch óók, en de vraag blijft dus, wat hieronder te verstaan zij.

Het inzicht hierin nu hangt geheel en eeniglijk aan de volle erkenenis van Gods ordinantie in onze Schepping.

Tegen die ordinantie gaat in, wie met een bloot *zieleleven* na den dood vrede neemt, en, hiermede voldaan, geen heimwee kent naar iets anders en iets meerders.

Die ordinantie over den mensch toch is, niet dat we als de engelen enkel *geestelijk* bestaan zouden bezitten, maar dat we, hierin *boven* de engelen uitgaande, een *tweezijdig* bestaan zouden hebben, eenerzijds geestelijk en verborgen, maar ook anderzijds lichamelijk en uitwendig.

Eerst als we naar die ordinantie bestaan, bestaan we ten volle als mensch. En een mensch, die enkel naar de ziel bestaat, en het lichaam derft, en dus ook geen zichtbare wereld om zich heen heeft, is gehalveerd en als zoodanig verminkt. Van tweevoudig is hij eenvoudig geworden. Hij mist zijn ander deel. En dit juist bewerkte de dood; dit deed het sterven. Reden waarom alleen door de Opstanding van het lichaam de dood weer geheel overwonnen wordt, en reden ook waarom er bij de engelen, hetzij dan bij die vielen, hetzij bij die staande bleven, van geen dood en van geen sterven in dien zin sprake *kan* zijn.

Is dit nu alzo, dan zult ge het ook verstaan, dat ge als mensch in een tweevoudigen dienst van uw God staat. Van den éénen kant hebt ge uw God te minnen, te eeren en te dienen in de geestelijke verborgenheid van uw zielsleven; maar ook van den anderen kant hebt ge Hem te belijden, te loven en te dienen voor anderer oor en oog, en dus in het uitwendige. Niet alsof uw lichaam dat deed, maar zóó dat de ziel hiertoe

het instrument van het lichaam niet missen kan. De stomme, blinde en doove ervaren dit op uiterst pijnlijke wijze reeds in dit leven. De stomme mist de stem om te belijden en te loven, de doove hoort den jubel der heiligen niet.

In dat opzicht ondergaat alzoo wie in het graf neerdaalt, een vermindering. Hij scheidt tijdelijk van zijn lichaam. In dien zin wordt hij dan stom, blind en doof. Hij bezit een geestelijke wereld, als die der engelen, waarin hij geestelijk, op de manier der engelen, bestaat; maar hij is kwijt zijn menschelijk instrument; dat in het graf neerdaalt; hij is kwijt zijn uitwendige wereld: en wat hij niet meer kan is God belijden, loven en dienen naar zijn volle menschelijke persoonlijkheid, naar ziel en lichaam beide.

Daar nu voelen de kinderen van onzen tijd, en zoo ook de meeste geloovigen, weinig van. Het volle gevoel van onze menschelijke persoonlijkheid is daartoe te verzwakt. We zijn te diep verzonken in een eenzijdig Spiritualisme. Gods scheppingsordinantie over ons wezen als mensch spreekt ons daarvoor niet sterk genoeg toe. Maar een man als David, die dit besef ten volle klaar en krachtig bezat, werd bij die gedachte verteed van heimwee, en hij klaagde daarom: Wie, Heere, zal u loven in het graf?

En dit nu heeft ook voor ons beteekenis.

Blijft ge toch eenzijdig in het bloote zieleleven hangen, dan is, als ge eenmaal ontslapen zijt, én de wederkomst van Jezus, én de wederopstanding des vleesch, én de nieuwe wereld die dan komt, voor u zonder beteekenis. Dan hecht ge daar niets aan. Daarna kent ge ook geen heimwee meer in het hart. Dan beseft ge niet, hoe eerst daardoor uw gelukzaligheid als mensch zal voleind worden.

Leeft daarentegen dat heimwee weer in uw hart op, dan troost u wel de wetenschap van na uw sterven uw plaats in het Vaderhuis bereid te vinden, maar dan is het toch daarmee voor u niet uit. Dan staart uw zielsoog voort en verder, naar dien jongsten dag die komt, naar dien doorluchten dag, als ge, weer ten volle mensch naar ziel *en lichaam* beide geworden, uw God minnen, eeren, loven, belijden en dienen zult, en geestelijk in de verborgenheid der ziel, én uitwendig in die nieuwe wereld, die zich dan eerst voor u ontsluit.

XLII.

„Gelijkoormig aan zijn heerlijk lichaam”.

Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat het gelijkvormig worde aan zijn heerlijk lichaam, naar de werking, waardoor hij ook alle dingen zichzelve kan onderwerpen.

Philipp. 3 : 21.

„De ure komt dat allen die in de graven zijn, *Zijne* stem zullen hooren, en zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben tot de opstanding *des levens*, en die het kwade gedaan hebben tot de opstanding *der verdoemenis*.”

Zoo is er dan niet enkel voortzetting van ons *ziels* bestaan na den dood, maar ook zal er eens zijn een opstanding des *vleesches*. Het volle mensch-zijn eischt een bestaan naar ziel *én* lichaam beiden. En ook voor dat laatste bezitten we de stelligste belofte, onmiddellijk van Christus zelve en middellijk van Christus door zijn apostelen: De wederopstanding des vleesches komt. Het graf *zal* niet overwinnen.

En niet alleen dat onze ziel haar orgaan voor de zichtbare dingen terug erlangt; maar al wie in Jezus ontsliep zal zijn lichaam terug ontvangen niet gelijk het van hem werd genomen in den dood, maar veel rijker, schooner, heerlijker, of om het kort te zeggen, het zal dan een lichaam zijn, zooals het bij de ziel van een „volmaakt rechtvaardige” past. Immers zóó betuigde de heilige apostel Paulus aan de kerk te Philippi: „Onze wandel is nu reeds in den hemel, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus, die ons *vernederd lichaam* veranderen zal, opdat het gelijkvormig worde aan zijn *heerlijk lichaam*, naar de werking waardoor hij ook alle dingen zichzelve kan onderwerpen”.

Niet alsof de opstanding alleen voor wie in Jezus ontsliep, zou zijn. „Allen die in de graven zijn” zullen eens de stem van Jezus hooren, en zullen uit de graven uitgaan. Er is een opstanding *ten leven*, maar er is ook een opstanding, o, ontzettende gedachte, een opstanding *ter verdoemenis*.

Toch mogen zij, die sterven zonder Christus te zijn ingelijfd, hier buiten beschouwing blijven. Zij hooren er niet bij, waar we de opstanding in het *verheerlijkt* lichaam overpeinzen.

Die zal alleen het deel zijn van wie, met of zonder hun weten, in Jezus ontsliepen. Van den grijsaard, die gerechtvaardigd door het geloof, vrede bij zijn God had gevonden; maar ook van de pas ontloken bloem, die in de wieg wegstierf

zonder ooit hierbeneden den „lieflijken naam van Jezus” te hebben gestameld.

Ons aller stoffelijk overschot wordt eens het graf ten prooi; geheel onverschillig of dat graf voor ons gedolven wordt in den schoot der aarde, of wel zich opent in de vlam des vuurs die ons verkoolt, of zich ontsluit in de diepte der zee of in den muil van den leeuw.

Alleen zij, die persoonlijk hier op aarde de wederkomst van Jezus zullen beleven, zullen zonder in het graf neder te dalen de eeuwigheid ingaan.

Maar hoe uiteenlopend ook ons sterven, en hoe verschillend ons graf moge zijn, voor allen die in Jezus zijn ingelijfd, staat de belofte onwrikbaar vast, dat onze Heere Jezus Christus eens *een wonder* aan hun lichaam zal volbrengen. Een *wonder*, tot stand komende door de Goddelijke energie waardoor hij *alle* dingen aan zich onderwerpen kan. Een *wonder*, hierin bestaande, dat hun nu vernederd lichaam eens gelijkvormig zal gemaakt worden aan het verheerlijkte lichaam, waarin de Christus zelf gezeten is aan de rechterhand Gods.

Dit mysterie van de wederopstanding des vleesches heeft van de dagen van Augustinus af de kerk van Christus weinig geboeid. Het is, wel verre van geloofchend te worden, steeds de eeuwen door beleden, beleden ook in onze Formulieren van Eenigheid; maar het greep niet aan, het werd niet uitgewerkt, het kon hart noch hoofd vervullen. Onze Belijdenis wijdt er alleen deze woorden aan: „De zielen saamgevoegd zijnde met haar eigen lichaam,” in hetwelk zij geleefd hebben” (Art. 37), zonder dat er zelfs van de *verheerlijking* van het lichaam ook maar met een woord wordt gerept. Meer geeft het 57ste antwoord van den Catechismus, alsook antwoord 45; maar toch blijft het ook hier bij een eenvoudige verklaring.

Hierin nu ontbreekt alle evenredigheid met de Heilige Schrift.

In de Heilige Schrift toch wordt juist dit mysterie van de verheerlijking des lichaams breeder zelfs dan menig ander mysterie toegelicht. Vooral de heilige apostel Paulus plaatst het in breede trekken op den voorgrond in zijn schrijven aan de Kerk van Corinthe, in dat aan die van Philippi en van Thessalonica. In de verheerlijking op Tabor is dat wonder ons voorgesteld. En in de verschijning van den Christus op den weg naar Damascus en op Pathmos is het ons veraanschouwelijkt. Het is dan ook winste, dat de Kerk van deze eeuw zich meer dan de Kerk der Reformatie met dit wondere mysterie bezig hield, en het is een teeken des tijds, dat juist naarmate

de ongelooovige wereld driester elk voortbestaan na den dood als vrome verzinning veroordeelde, de geloovige Christenheid te beslister niet enkel voor de onvernietigbaarheid van de ziel, maar ook voor de wederopstanding des vleesches is opgekomen.

Vroeger nam men feitelijk vrede met het voortbestaan van den *halven* mensch; thans eischt het geloof, op grond van de Heilige Schrift, weer den *geheelen* mensch voor de eeuwigheid op, naar ziel en *lichaam* beide.

Toch blijft het ook zoo een mysterie.

Niet het gezicht in de doodenvallei van Ezechiël 37, maar alleen de apostolische openbaring 1 Cor. XV, mag ons bij het indenken ervan leiden.

Vleesch en bloed, d. w. z. de aardsche stoffen, waaruit hier ons lichaam bestond, zullen het Koninkrijk Gods niet beërven. Maar die stoffen zijn ook ons eigenlijk lichaam niet. Iets wat ge reeds daaruit merkt, dat ons lichaam van de wieg tot het graf hetzelfde lichaam blijft, terwijl de stoffen, waaruit vleesch en bloed zijn saamgesteld, rusteloos wisselen. Elke zeven jaren komt die wisseling zoo volkomen tot stand, dat er in het lichaam van een volwassen man geen enkelen druppel bloeds en geen enkele vezel vleesch meer over is, van wat in de wieg aan hem was.

Wederopstanding „des vleesches” kan dus niet beduiden wat elders „vleesch en bloed” heet, maar is de zichtbare vorm van ons menschelijk wezen, in tegenstelling met ons geestelijk zielsbestaan.

De plant geeft hier het duidelijkste beeld. Meer dan één plant sterft, als de winterkoude komt, boven den grond geheel weg, zoodat er alleen de bol van in de aarde blijft, maar als de lentezon weer koesterend straalt, komt uit die verborgen bol dezelfde plant weer in nieuwen vorm te voorschijn. Aan elke tulp, aan elk varengewas, aan elke hyacinth kunt ge dit waarnemen. Ook de rups blijft hetzelfde wezen, als ze straks haar rupsenvorm verliest en als vlinder in heerlijker gestalte uitkomt.

En dat we recht hebben op die teekenen der natuur te letten, toont Paulus zelf aan door wat hij naar Corinthe schreef. Ook hij toch wijst ons op het graan dat in de aarde valt en sterft, en dat, na den dood, van God een nieuw lichaam ontvangt, maar ook zoo toch opkomend uit de graankorrel. Er zijn aardsche lichamen en er zijn hemelsche lichamen, en elk heeft zijn eigen schoon en zijn eigene heerlijkheid.

Zoo was er dan een kiem ook in het zaad van uw lichaam. Uit die kiem groeide hier uw lichaam op, door stoffe eerst uit het moederbloed, toen uit de moedermelk, en daarna uit lucht, drank en spijs tot zich te nemen.

Bij het sterven nu moet al wat uit die kiem was opgebloeid, weer verdorren, maar de kiem van uw lichaam blijft. Die kiem van uw lichaam kan niemand in uw graf vinden of aanwijzen, maar God bewaart ze. Bewaart ze, tot de ure komt van Jezus' terugkeer op de wolken. En is die ure aangebroken, dan heiligt en verandert Jezus die kiem van uw lichaam, en doet ze opnieuw uitschieten en opbloeien, zooals de hyacinthbol nieuw uitschiet en opbloeit als de doodslaap van den winter voorbij is. En zoo erlangt ge dan een veel heerlijker lichaamsgestalte, en wordt in die heerlijke lichaamsgestalte ziel en lichaam hereenigd.

Hetzelfde lichaam dus, maar anders. Opgebloeid uit ééne zelfde lichaamskiem, die ge in uw ontvangenis van uw God ontvingt, maar nu uit reiner stof en in heerlijker vorm. En wie nu leest wat Johannes op Pathmos aan het verheerlijkte lichaam van Jezus zag, die kan zich een denkbeeld vormen van de heerlijke gestalte, waarin dit opstaan uit de dooden zal plaatsgrijpen. Immers aan dat heerlijke lichaam van Jezus zal ook uw lichaam dan gelijkvormig zijn.

In dit alles ligt dan ook het mysterie niet. Dat alles is ons klaarlijk geopenbaard. Hier is niets duister noch geheimzinnigs in over.

Maar dit is het mysterie, dat wij van die kiem van ons lichaam ons geen voorstelling kunnen maken, niet in de ontvangenis, en niet terwijl we leven op aarde, en minder nog na den dood, als al het overige ontboden wordt en vergaat, en alleen die kiem van het lichaam overblijft en eeuw aan eeuw door God tot op Jezus wederkomst bewaard wordt.

Die kiem van het lichaam behoort niet tot de geestelijke, maar tot de zichtbare dingen; maar we missen het vermogen om haar waar te nemen. Ze schuilt dus niet in de ziel die bij God is, maar moet schuilen op de aarde, doch zoo, dat het machtigste mikroskoop haar niet ontdekt.

Opstanding is geen nederdalen uit den hemel. Opstanding is uit de aarde, om in een hemelsch leven in te gaan. In de graven zal het wondere woord van Jezus zijn werking doen. Die kiem van ons lichaam, waaruit het heerlijk lichaam zal worden opgebouwd, moet dus op aarde worden gevonden.

En hierop rust dan ook onze stille eerbied voor den doodenakker. Immers het stoffelijk overschot onzer ontslapenen is niet alleen het vleesch en bloed dat den wormen ten prooi wordt en vergaat, maar is ons, en veel meer, die wondere kiem van ons

lichaam, waaruit op Jezus' machtwoord, eens datzelfde lichaam, maar dan in verheerlijkte gestalte, zal verrijzen.

XLIII.

„Voor den Rechterstoel van Christus.”

Want wij allen moeten geopenbaard worden voor den rechterstoel van Christus, opdat een iegelijk wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt, naar dat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad.

Ook wie in Jezus ontslapen is, komt in het Laatste Oordeel, en ondergaat het.

Kort vóór zijn lijden in Gethsemané, eer hij zelf zich aan het oordeel van den menschelijken rechter onderwierp en „leed onder Pontius Pilatus”, heeft Jezus het nog in breede teekening aan zijn jongeren als voor oogen gesteld hoe „alle de volken voor hem zullen vergaderd worden, en hoe hij, de Zoon des menschen, ze van elkander zal scheiden, gelijk de herder de schapen van de bokken scheidt.” En dan, zoo ging Jezus voort, „zal de Zoon des menschen de schapen tot zijn rechterhand zetten, maar de bokken tot zijn linkerhand, en zal hij als Koning zeggen tot hen die aan zijn rechterhand zijn: „Komt, gij gezegenden, beërft dit Koninkrijk, hetwelk u bereid is voor de grondlegging der wereld.”

Alle twijfel op onzekerheid is hier alzoo uitgesloten, en met heel de kerk op aarde belijden ook wij, dat Jezus „wederkomen zal om te oordeelen de levenden en de dooden”, en zulks, zonder onderscheid, zoo wel hen die ontsliepen *ten leven*, als degenen die wegstierven *in den eeuwigen dood*.

In roerend schoone taal spreekt ook Artikel 37 van onze Gereformeerde Belijdenis dit uit, als het heet: „En alsdan zullen persoonlijk voor dezen grooten Rechter verschijnen alle menschen, zoowel mannen als vrouwen en kinderen, die van den aanbeginne der wereld af tot den einde toe geweest zullen zijn, verdagvaard zijnde door de stemme des archangels en door het geklank der Goddelijke bazuin. Want alle degenen die gestorven zullen wezen, zullen uit de aarde verrijzen, de zielen te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met haar eigen lichaam, in hetwelk zij zullen geleefd hebben. En aangaande degenen die alsdan nog leven zullen, die zullen niet sterven, gelijk de anderen, maar zullen in een oogenblik veranderd en uit verderfelijk onverderfelijk worden.

Alsdan zullen de boeken (dat is, de consciëntiën) geopend en de dooden geoordeeld worden, naar hetgene zij in deze wereld gedaan zullen hebben, hetzij goed of kwaad. Ja de menschen zullen rekening geven van alle ijdele woorden, die zij gesproken zullen hebben, die de wereld niet dan voor kinderspel en voor tijdverdrijf acht. En dan zullen de verborgenheden en geveinsdheden der menschen openbaarlijk voor allen ontdekt worden. En daarom is de gedächtenis van dit oordeel met recht schrikkelijk en vervaarlijk voor de boozen en goddeloozen, maar zeer wenschelijk en troostelijk voor de vromen en uitverkorenen; dewijl alsdan hunne volle verlossing volbracht zal worden, en zij aldaar zullen ontvangen de vruchten des arbeids en der moeite, die zij zullen gedragen hebben; hunne onnoozelheid zal door allen bekend worden."

Dit sta hier voorop, omdat God ons in de Heilige Schrift zekerder dan iets de stelligheid van dit Laatste Oordeel heeft doen aanzeggen, en zulks meer dan eens niet met korte aankondiging, maar omstandig en breed. Zóó, om niet meer te noemen, schreef de Heilige apostel Paulus in Rom. 2: Daarom zijt gij niet te verontschuldigen, o mensch, wie gij zijt, die anderen oordeelt; want waarin gij eenen anderen oordeelt; veroordeelt gij u zelve; want gij die anderen oordeelt, doet dezelfde dingen. En denkt gij dit, o mensch, die oordeelt degenen die zulke dingen doen, en ze doet, dat gij het oordeel Gods zult ontvlieden? Of veracht gij den rijkdom zijner goedertierenheid, en verdraagzaamheid, en lankmoedigheid, niet wetende, dat de goedertierenheid Gods u tot bekeering leidt? Maar naar uwe hardigheid en onbekeerlijk hart vergadert gij u zelve toorn als eenen schat, in den dag des toorns en der openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods; welk een iegelijk vergelden zal naar zijne werken. Dengenen wel, die met volharding in goed doen, heerlijkheid, en eere, en onverderfelijkheid zoeken, het eeuwige leven; maar dengenen, die twistgierig zijn, en die der waarheid ongehoorzaam, doch der ongerechtigheid gehoorzaam zijn, zal verbolgenheid en toorn vergolden worden. Verdrukking en benauwdheid over alle ziele des menschen die het kwade werkt, eerst van den Jood, en ook van den Griek; maar heerlijkheid, en eere, en vrede een iegelijk die het goede werkt, eerst den Jood, en ook den Griek. Want er is geene aanneming des persoons bij God."

En altoos komt dit Laatste Oordeel voor als een werkelijk gericht in de hooge vierschaar, met Christus als rechter, om recht te spreken. Aldus toch staat er: „Want wij *allen* moeten geopenbaard worden voor den *rechterstoel van Christus*, opdat een iegelijk wegdrage hetgene in het lichaam geschied is, naar dat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad."

Zelfs de jong weggestorven kinderkens zijn hiervan niet uitgesloten. Of beleden we niet bij den Doop onzer kinderen, dat ook „zij in zonde ontvangen en geboren, en daarom allerhande ellendigheid, ja, aan de verdoemenis zelve onderworpen zijn”

Zij, die nog altoos van „de onnoozele kinderkens” blijven spreken, hoe rijmen ze zulk zeggen met het feit zelf dat ook deze kinderkens den dood ondergaan? Of is dan niet alle dood opgekomen uit de zonde?

Daaraan, dat er een Laatste Oordeel komt, en dat ook een iegelijk onzer in dat laatste oordeel voor den Christus zal verschijnen, moet daarom telkens weer met al de klem die in het woord kan worden gelegd, op catechisatie, in predicatie, bij vermaan en in meditatie herinnerd worden.

Voor al in een tijd als den onzen, die al meer *elk* oordeel, en zoo ook het *Laatste* Oordeel, in nevelen hult en in vage, mystieke algemeenheden oplost.

De vierschaar op aarde, zoo heet het, spreekt geen recht meer noch oordeel der vergelding, maar zit als voogdencollege om hem die zich misging, te verbeteren; of als college ter bescherming der maatschappij, om de overtreders onschadelijk te maken; of ook als medisch gezelschap om over misgeborenen en half krankzinnigen, hun en der maatschappij ten goede, te beschikken.

Kan het dan bevreemden, dat ook aan geen *laatste* oordeel meer wordt geloofd? Niet meer geloofd onder de nadenkende menigte. Natuurlijk niet onder de loochenaars van den Christus. En wat erger is, ook niet onder veel Christenen.

Hun deed het de vergeestelijking, die van het Laatste Oordeel een geven van rekenschap in de eigen conscientie maakte, en in geen geval meer van een verschijnen voor de vierschaar wilde weten.

Of ook ten deele deed het hun de Verzoening zelve. Er zou dan nog wel een summier vonnis over de rampzaligen worden geslagen, maar de verzoende in Christus kwam in geen geval meer in het Oordeel!

Toch hangt aan het feit zelf van het Oordeel heel onze Belijdenis.

Leven we als de plant bloot een natuurleven, dan is er ook van geen oordeel sprake. Als ge een boom het waterlot uitsnoeit, noemt niemand dat straf. Wat Jezus sprak van den boom zonder vrucht die moest worden uitgeroeid, was overdrachtelijke

beeldspraak. Is onzer daarentegen behalve ons natuurlijk, ook een *zedelijk* leven, dan volgt hieruit rechtstreeks de verantwoordelijkheid en de aansprakelijkheid; en verantwoordelijkheid onderstelt altoos een rechter aan wien ge rekenschap schuldig zijt; een rekenschap die op niets uitloopt en een schijnvertooning wordt, tenzij er goedkeuring of afkeuring van de gegeven rekenschap volgt.

Zoo hangt dus aan het al of niet bestaan van een oordeel heel onze hoogere conditie als mensch. Er hangt aan de geheele zedelijke wereldorde. Er hangt aan het recht Gods. Er staat of valt mede de Majesteit des Heeren **HEEREN**, als Die ons te gebieden en dus ook te richten heeft.

Zoo diep is dan ook deze onmisbaarheid van het oordeel in ons hart gegrift, dat we zelve rusteloos elkanders doen en laten beoordeelen; dat er geen gezin zonder straf ooit opgroeide; dat er geen volk zonder vierschaar bekend is; en dat we onszelve gedurig oordeelen in de conscientie. En dat ons zelve oordeelen in de conscientie, wat is het anders dan in die conscientie geoordeeld worden door onzen God.

Toch is zelfs op aarde dat particuliere en persoonlijke oordeel ons niet genoeg. Zoodra het een lasterwoord of euveldaad van ernstiger aard en publieke bekendheid geldt, worden we niet bevredigd, of dat oordeel moet ook door een die gezag heeft, geveld en in het openbaar verkondigd worden.

De zedelijke wereldorde, en de daarvan onafscheidelijke gerechtigheid, zijn geen private liefhebberijen, maar raken allen, raken de publieke conscientie, raken de fundamenteën der menscheelijke samenleving.

Als het recht struikelt, dus zingt de psalmist, worden alle fundamenteën omgestooten." En als de schuldige vrij uitgaat, zoo zegt hij elders, „wankelen de fundamenteën der aarde.”

We spreken daarom van een *Laatste Oordeel*, daarmee zelf betuigende dat er allerlei ander oordeel voorafgaat.

Zeker, Jezus heeft gezegd: Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt. Gij zit niet als op Goddelijk gezag aangesteld rechter. Gij mist het middel, dat de rechter bezit om de schuld te onderzoeken. Stelt ge u dan toch aan, alsof ge rechter waart, zoo vermeet ge u wat u niet toekomt. En ook, omdat een ander in zonde viel, zult gij, die door genade bewaard werd, niet schijnheilig u boven hem verheffen. Die de harten doorzoekt, veroordeelt u misschien scherper dan den man dien gij veroordeelen woudt. Wie met de ootmoedigheid bekleed is, blijft van al zulk hooghartig veroordeelen verre.

„Of wie zijt gij, o, mensch, die anderen oordeelt, want gij

die anderen oordeelt, doet dezelfde dingen, en wij weten dat het oordeel Gods naar waarheid is over degenen, die zulke dingen doen." (Rom. 2 : 1, 2).

Maar onder dit voorbehoud, is reeds het menschelijk plichtmatig oordeel velerlei. Het oordeel van den vader over zijn gezin, van de huisvrouw over haar dienstboden, van wie anderen in het werk nam, over zijn daglooners. Evenzoo het oordeel der publieke conscientie over publieke personen, zelfs over volken en mogendheden. En bovenal het oordeel van den gezaghebbenden rechter, die in den stoel Gods zit, om gerechtigheid op aarde te handhaven.

Toch blijft alle menschelijk oordeel gebrekkig. Het kan onzen dorst naar gerechtigheid nooit ten volle bevredigen. We weten dat er tal en tal van misdaden gepleegd worden in het verborgen, of ook zoo sluw en slim, dat de menschelijke vierschaar er het recht niet op verhalen kan.

Moet dan op dit breede terrein de ongerechtigheid eeuwiglijk vrij uitgaan? Is het recht, dat de man die een kleed steelt, in de gevangenis gaat, en de geldwolf die goudmijnen rooft, met eerebewijs overladen wordt?

En ook, de aardsche rechter is *feilbaar*. Schuldigen zijn vrijgesproken, onschuldigen zijn veroordeeld, zelfs gevonnist en gestraft met den dood op houtmijt, brandstapel of schavot. Vergeet uw martelaren niet!

Moet dit onrecht nu niet gewroken worden? Moet er geen herstel van het door den rechter zelf aan sluwheid ten prooi gelaten of door fout en feil geschonden recht komen? Stormt niet al wat in u is aan tegen elk beweren, alsof dat alles eeuwiglijk maar zoo blijven moest? Roept, schreeuwt niet de beleedigde consciëntie het rechtsgevoel der volkeren om een hooger, om een beter, om een *Goddelijke vierschaar*, die eens alle feil en alle verzuim van de menschelijke vierschaar naar heilig recht herstellen zal?

En zoo ja, is er dan op dien niet te smoren kreet van het menschelijk hart ooit een ander antwoord denkbaar, dan dat er eens komt het *Laatste Oordeel*, het oordeel van *Godzelven*, en daarin het oordeel naar een onkreukbaar *Recht*?

XLIV.

„Voor den rechterstoel van Christus.”

Want wij zullen allen voor den rechterstoel van Christus gesteld worden.

Rom. XIV : 10c.

Volkomen helder is de voorstelling van het Laatste Oordeel ten aanzien van die in Jezus ontslapen zijn, niet.

Vast staat, dat óók de verlost en gezaligden voor Christus als Rechter verschijnen zullen. Jezus eigen schildering toont het ons, zijn apostel spreekt het met zoovele woorden uit in Rom. 14 : 10 als hij de Christenen te Rome tot teederheid in den omgang met de broederen vermaant, en dit aandringt met deze beweegreden: Want wij zullen allen voor den rechterstoel van Christus gesteld worden.

Het mag daarom niet voorgesteld, alsof de gezaligden in het Laatste Oordeel slechts als toeschouwers of getuigen zullen optreden. „Gesteld worden *voor den rechterstoel*” beteekent wel ter dege, dat men zelf aan het oordeel wordt onderworpen.

In wat Jezus zelf over de schapen en bokken sprak, is dan ook *tweeërlei* soort vonnis; een vonnis van *vrijspraak* voor de gezaligden, en een vonnis van *verdoemenis* voor wie geen vrede in het bloed des Kruises zocht.

Hiervan min of meer afwijkend daarentegen is de andere voorstelling, die even stellig in de Heilige Schrift gegeven wordt, dat zij, die Jezus toebehooren, zelve met Jezus als *Rechters* zullen zitten.

Zoo sprak Jezus het uit, dat zij, die hem gevolgd zijn, straks, als de ure voor de wedergeboorte der geheele wereld slaat, met hem zitten zullen op tronen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls. De heilige Apostel betuigt ons, dat wij de engelen oordeelen zullen. En op Pathmos ziet Johannes, hoe zij, die onthoofd waren, om het getuigenis van Jezus, zaten op tronen, en hoe „hun het oordeel gegeven werd.”

Deze twee staan dus naast elkander. Van den éénen kant is ons geopenbaard, dat niet alleen de ongeloofigen, maar óók de geloovigen, voor den rechterstoel van Christus zullen verschijnen, als beschuldigden en aangeklaagden, die hun vonnis van vrijspraak en hun heerlijk loon zullen ontvangen. Maar ook van den anderen kant, dat de geloovigen met Christus als rechters zullen zitten, en zelve aan het uitspreken van het vonnis zullen deelnemen.

Te verzoenen is deze tweeërlei voorstelling alleen zoo, dat, gelijk Jezus uitdrukkelijk leert, eerst het vonnis van vrijspraak over de geloovigen zal gaan, en dat ze, nadat hun vrijspraak is afgekondigd, met hem als rechters zullen zitten, om het vonnis te slaan over wie stierf *buiten* Jezus.

Het is wel zoo, dat men gezegd heeft: „Ge moet dit alles niet letterlijk nemen, en het volstaat zoo gij er slechts uit leest, dat wie in Jezus ontslapen is, als kind van God, met Christus één, den zondaar oordeelt, maar ook zelf als gewezen zondaar behoefte aan openlijke vrijspraak heeft”; maar we betwijfelen of de Heilige Schrift hiertoe recht geeft. Juist toch met opzicht tot het Laatste Oordeel is de profetische teekening in de Heilige Schrift zoo scherp belijnd en zoo breedvoerig, dat elke louter overdrachtelijke opvatting is uitgesloten.

Er zal een Laatste Oordeel zijn, er zal een vierschaar zitten, en er zal gericht worden gehouden.

Wie dit alles verflauwt en wegdoezelt in geestelijke gewaarwordingen, doet zeer stellig aan de openbaring der Heilige Schrift tekort.

Toch zullen we op onze hoede zijn, om de teekening niet onzerzijds door de vinding onzer verbeelding nader te gaan uitwerken. Dit moge de zanger en de schilder beproefd hebben, ons geloof behoort zich hiervan verre te houden.

Te vragen hoe die tallooze en tallooze millioenen voor de vierschaar een plaats zullen vinden; hoe het denkbaar is dat ieders geheele leven geopenbaard zal worden; hoe eindeloos lang zulk een rechtspraak wel zou moeten aanhouden; hoe er van een publiek, voor allen hoorbaar vonnis sprake zou kunnen zijn; en zooveel meer; komt ons niet toe. Gissen baat hier niet. Al wat ons goed en noodig was te weten, is ons geopenbaard, maar de grenzen van dit geopenbaarde zullen we dan ook niet overschrijden. In de toestanden die dan intreden, zal elke verhouding zoo geheel anders worden dan thans; zal de waarneming en de gemeenschap een zoo geheel ander karakter dragen; dat ons elk begrip over wat het dan zijn zal, toch ontgaat. Wat Jezus zegt, dat de menschen zelfs van elk ijdel woord dat ze gesproken hebben, rekenschap zullen geven, gaat al ons begrijpen zeer verre te boven. En toch sta hier de vraag: Zou Jezus dit zoo stellig verklaard hebben, als het feitelijk op niets zou uitloopen?

Juist de vergeestelijking van al wat op het Laatste Oordeel betrekking heeft, heeft teweeg gebracht, dat verreweg de meesten ophielden met dat Laatste Oordeel als met een werkelijke ge-

beurtenis te rekenen, terwijl toch Jezus en de apostelen omgekeerd geen middel onbeproefd laten, om het ons zóó werkelijk en reëel als het zich slechts even denken laat, voor te stellen.

Of dan zij die in Jezus ontsliepen, niet reeds gerechtvaardigd zijn? En hoe het dan kan, dat wie de vrijspraak reeds ontving, toch nog in het Oordeel komt? Op die tegenwerping ligt het antwoord gereed.

De vrijspraak doorloopt hier verschillende trappen. Eerst is de vrijspraak in de gedachten van den Rechter. Dat is het voornemen om vrij te spreken. Datgene dus, wat men genoemd heeft de rechtvaardigmaking van eeuwigheid. Niet eerst later komt God tot de ontdekking, dat gij vrijgesproken moet worden. De feiten waarop de vrijspraak zal moeten rusten, worden Hem niet eerst later bekend. Integendeel, alle beweegredenen van het vonnis uwer vrijspraak zijn in het eeuwig voornemen aanwezig. Gij zijt van eeuwigheid als een die vrij zal gesproken worden, bij uw God bekend.

Een geheel andere trap in uw rechtvaardigmaking is het, als in de bekeering het vonnis der verdoemenis u ter nederwerpt, en alsnu in het geloof het vonnis der vrijspraak aan uw ziel betuigd en door u in eeuwigen jubel aanvaard wordt. Dat is de onderwerpelijke rechtvaardigmaking door het geloof.

Dan weet God het, en gij weet het. Maar daarom is het ook zoo nog niet tot een publieke vrijspraak geworden, en dit toch is bij elk vonnis volstrekt onmisbaar. Een geheim vonnis van vrijspraak of veroordeeling kan nooit anders dan voorloopig zijn.

En daarom volgt dan tenslotte de rechtvaardigmaking in den hoogsten trap, die niet plaats heeft in de verborgen wetenschap Gods, noch in de even verborgen wetenschap van het geloof, maar voor aller oor, in het openbaar, ten aanschouwe van heel de wereld en van alle engelen.

Eerst die vrijspraak, die rechtvaardigstelling in het Laatste Oordeel beslist en besluit de zaak.

Toen God u rechtvaardig stelde in zijn eeuwig voornemen, stond er tegenover dat gij toch in zonde zoudt ontvangen en geboren worden. Toen ge gerechtvaardigd werdt door het geloof, stond hiertegenover, dat toch de inwonende zonde nog niet van u was genomen. En dan eerst, in het Laatste Oordeel, zult ge publiek, voor aller oor, rechtvaardig verklaard worden, nadat het overtuigend voor een ieder zal gebleken zijn, dat gij rechtvaardig zijt.

Rechtvaardig, omdat er dan geen zonde meer in u zijn zal, en omdat de losprijs uwer ziele voor uw erfzonde en uw „dadelijke”

zonden in het volbrachte werk van Christus gereed zal liggen, en de volkomen volbrenging van de wet door Christus als de uwe gelden zal.

Eerst rechtvaardig gesteld in het voornemen Gods, daarna rechtvaardig gesteld door het geloof, zult ge dan eerst als rechtvaardige staan in de volle aanschouwing.

En wat anders zal daarin verheerlijkt worden, dan het werk van Gods eeuwige ontfermingen aan uw ziel en aan heel uw persoon?

Satan klaagt u aan, de wereld klaagt u aan, uw eigen consciëntie getuigt tegen u. Hoe kunt ge dan gerechtvaardigd worden en vrijspraak erlangen, zonder dat God het oog toe doet voor uw zonde, en dus eigenlijk recht spreekt tegen het recht in?

Welnu, hierop zal het Laatste Oordeel het antwoord geven. Er zal dan blijken, zoo, dat Satan noch de wereld tegenspraak kan doen hooren, dat Gods ontfermingen zoo wonderbaar in genade hebben gewerkt, dat ge naar het stiptste recht niet meer veroordeeld *kunt* worden en dat uw vrijspraak Gods rechtvaardigheid niet verdonkert, maar in het klaarste licht doet uitkomen.

Het is daarom zoo jammerlijke schade voor het geestelijk leven, dat ook onder Christenen de allesbeheerschende belijdenis der rechtvaardigmaking verduisterd wordt.

Dit is niets dan geestelijk egoïsme. Alleen maar vragen, hoe word ik heilig, en niet meer vragen, hoe komt God tot zijn recht ook ten aanzien van *mijn* wezen. Het is meer over eigen heil, dan over de eere van Gods recht bekommerd zijn.

En vraagt ge, of dan de publieke openbaring van ons leven niet pijn zal doen, zij dan geantwoord: Ja, indien dit hier op aarde geschiedde. Maar stellig neen, als juist de wonderkracht van Gods ontferming daarin zal uitkomen, dat zij zulke zondige personen, als ook wij waren, nochtans niet alleen vergeven en verzoend heeft, maar ook naar het strengste recht ten slotte heilig en gansch rechtvaardig in zijn oordeel gesteld heeft.

Wie in Jezus ontslapen zijn, verlangen naar dat Oordeel en vreezen het niet. Immers dat Laatste Oordeel zal eerst de volle triomf van Gods genade zijn, en tevens de volle triomf van onze eigen worsteling met Satan, zonde en wereld.

XLV.

„Daar zal weening zijn en knersing der tanden”.

En zullen ze in den vurigen oven werpen;
daar zal weening zijn en knersing der tanden.
Matth. 13 : 42.

Wat er komt, als door den dood het licht in 's menschen oog wordt uitgebluscht, weet niemand onzer uit ervaring, en kan evenmin iemand uit zijn natuur opmaken. Een sterk vermoeden, dat het met den dood niet uit is, moge uit natuur, uit historie en consciëntie zijn af te leiden, maar zelfs *dit* vermoeden verschilt verre van *zekerheid*. Zekere wetenschap omtrent hetgeen ons na den dood te wachten staat, kon alleen God zelf u door openbaring geven. Openbaring daarvoor bezit ge dan ook in overvloedige mate, niet het minst door Gods eeniggeboren Zoon, die eerst uit den hemel is nedergedaald, toen zelf den dood onderging, daarna opstond, en toen weder ten hemel opvoer.

Welnu, die eigen eeniggeboren Zoon van God die uit den hemel kwam, en naar den hemel terugkeerde, heeft ons niet ééns, maar herhaaldelijk verzekerd, dat wie buiten geloof sterft, en dus sterft in zijn zonde, voor eeuwig wordt buitengeworpen in de buitenste duisternis.

En desniettemin beweren thans de geleerden, die er niets van weten, dat dit niet zoo is. Ze weerspreken Jezus in het aangezicht. Ze halen de groote menigte over om het ook niet meer te gelooven. En tal van Christusbelijders, hier en in het buitenland, haasten zich deze ontkenning van ongelooovige geleerden, zij het ook met voorbehoud, te onderschrijven.

Zoo waant men van de hel te zijn afgekomen. Zelfs in predikatiën wordt van de hel ternauwernood nog zijdelings gefluisterd. En de uitkomst is, dat duizenden en nogmaals duizenden onverschillig, gedachteloos, of met een valsche hoop wegsterven, en dat de aangrijpende waarschuwing van Jezus geen vat meer heeft op hun hart.

Wat is nu bij dit loochenen van een eeuwige rampzaligheid de grond, waarop men zijn ontkenning laat rusten?

Bij allen die nog met een albesturend God rekenen dit, dat het met de Godsidee, en bijzonderlijk met de liefde Gods, niet te rijmen ware, 's werelds loop met zulk een ontzettende uitkomst te laten eindigen.

Dit echter weerspreekt zich zelf.

Vraagt men toch diezelfde geleerden, wat Jezus' hooge voortreffelijkheid was, dan antwoorden ze: Zijn zuivere Godskennis. Zelfs op Jezus' zedespreuken hebben ze aanmerkingen. Maar dit ééne laten ze dan nog aan den Heiland, dat zijns een gemeenschap met God, zóó vroom, zoo innig en zoo teeder was, dat hij op dit punt openbaring en richtsnoer blijft.

En zie, terwijl nu voor dienzelfden Jezus, wiens kennis van God volgens hun eigen toegeven de volkomenste was, de voorstellingen van een eeuwige rampzaligheid met zijn Godsídee en met de liefde Gods volkomen rijmde, houden zij staande dat dit niet kan, dat het ondenkbaar, dat dit niet te rijmen en de ongerijmdheid zelve is.

De één maakt er dan van, dat na den dood de hier aangevangen ontwikkeling voortgaat; een tweede, dat er ook na den dood nog gelegenheid tot bekeering is; een derde, dat na den dood bitter leed, voor zekeré periode, juist middel zal zijn om wie Goddeloos stierf met God te verzoenen; en een vierde, dat er wel zijn die nooit terecht komen, maar dat dezen dan vernietigd worden, zoo dat ze niet meer bestaan; wat men dan noemt: de voorwaardelijke onsterfelijkheid. Onsterfelijkheid alleen voor wie hier of hiernaals zich bekeert, maar vernietiging en ophouden te bestaan voor wie zich gewetenloos, hier en hiernaals, tegen God blijft verharderen.

Vraagt men, of we hier niets voor gevoelen? Of we niet om wat liefs wilden, dat het zoo was? Of ook ons de voorstelling van een eeuwige rampzaligheid niet ijzen doet van ontzetting? En of het ook ons niet moeite kost, om die nooit eindigende tegenstelling van duizenden en nogmaals duizenden rampzaligen met Gods grenzenlooze ontferming te rijmen? — dan spreken we op alle deze vragen een volmondig ja uit.

Liefst klemmen we ons dan ook vast aan wat Calvijn van den moordenaar, die vorstenbloed in Frankrijk vergoot, schreef, dat wij nooit weten, wat God nog in den jongsten snik doet aan hen, die ons toeschijnen verre van God te sterven.

Maar verder kunnen en mogen wij niet gaan.

Jezus alleen had hier het volle recht van spreken. Wij weten er uit onszelfen niets van. Ons in te beelden, dat wij hooger en reiner denkbeelden omtrent God en zijn liefde zouden koesteren dan Jezus, vermeten we ons niet. En evenmin matigen we ons het recht aan, uitspraken als „dat God eens alles en in allen zal zijn”, in regelrechte tegenspraak met wat de heilige Apostel bestendiglijk getuigt, op ieder mensch, en niet enkel

op het mystieke lichaam van Christus toe te passen. Van het spelen met het woord „sterven”. als Jezus zegt „dat ze in hun zonde sterven zullen”, spreken we nu niet eens. Voorwaardelijke onsterfelijkheid” kan men *tegen* de Schrift in volhouden, — *uit* de Schrift en op grond van de Schrift leeren, nooit. Zij die het wanen te doen, toonen niet eenmaal te weten, wat in de Heilige Schrift de *dood* en het *sterven* is.

Ten deze hebt ge u aan Jezus te houden en op Jezus' zeggen af te gaan, of ge weet niets, en ge kunt zelfs niet stamelen.

En Jezus sprak ten deze, keer op keer, met de grootste beslistheid.

Zij, die buiten God sterven, zullen gaan in de eeuwige pijn. Ze zullen buitengeworpen worden. In hen zal een worm knagen die nooit sterft, ze zullen smarte lijden door een vuur dat nooit uitgebluscht wordt. En deze nooit eindigende toestand zal zoo ontzettend wezen, dat Jezus er van zegt dat er weening zal zijn en knersing der tanden. Alleen reeds deze laatste bange teekenen heeft Jezus tot driemaal toe herhaald.

In de teekening van het Laatste Oordeel heeft Jezus dit nogmaals in dezer voege bevestigd, dat hij in die ure tot de verlorenen spreken zal: *Gaat weg van mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur dat den duivel en zijnen engelen bereid is.*

Zijn apostel herhaalt het, dat „wij Christenen, weten dat dengenen die der waarheid ongehoorzaam zijn, vergolden zal worden toorn en verbolgenheid, verdrukking en benauwdheid over alle ziel des menschen, die het kwade werkt.”

En nog op de laatste bladzijde der Heilige Schrift wordt ons betuigd, hoe Johannes op Pathmos het in een door Jezus hem gegeven visioen zag, hoe „een ieder die niet bevonden werd geschreven te zijn in het boek des levens, geworpen werd in den poel des vuurs”.

Is het dan niet duidelijk en klaar als de dag, dat wie in onze dagen nochtans zegt dat dit niet zoo zijn zal, toont noch in de Schrift, noch in Jezus te gelooven?

En klaarder dan de dag eveneens, dat wie aan de Schrift zijn kennis van de eeuwige dingen ontleent, en acht dat Jezus niet liegen kan, het zich niet anders kan of mag voorstellen, dan dat er metterdaad, wel wezenlijk, een hel en een eeuwige rampzaligheid zijn zal.

Nu te zeggen, het is de ware vroomheid niet, zoo ge God zoekt en in Jezus gelooft om aan de hel te ontkomen, is eveneens wijzer te willen zijn dan de Schrift.

Zeker, ook de Schrift onderwijst ons, dat ons hoogste be-

geeren moet zijn, niet om geborgen te zijn voor onszelfen, maar om eeuwiglijk verzadigd te worden met Gods beeld. (Ps. 17 : 15).

Maar dit zielsverlangen, hoe hoog ook opkomend in wie overgezet *is* uit den dood in het leven, heeft nog geen vat op den zondaar. En daarom tot zondaren komt Jezus om hen te redden van het verderf. „Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in hem gelooft, *niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.*”

En dit is de uitwerking, die de zekerheid van een eeuwige rampzaligheid nog moet hebben.

Ze moet vader en moeder dringen, om het kind hunner liefde, door verzuim van Christelijke opvoeding niet ten prooi te laten aan het eeuwig verderf.

Ze moet de geloovigen van allerlei stand, rang en leeftijd dringen, om vrienden en vriendinnen, tot wier hart ze toegang hebben, niet te laten wegsterven buiten Jezus.

Ze moet de kerk van Christus dringen, om door prediking en door zending te redden van het verderf en te manen tot bekeering.

Diezelfde liefde Gods die Hem zijn Zoon deed zenden, opdat de zondaar niet zou verderven, maar ten eeuwige leven komen, moet ook ons prikkelen, bezielen, aandrijven.

De liefde Christi moet ons bewegen.

Of getuigt het niet op ontzettende wijze tegen de koelheid uwer liefde, als ge een kind, een broeder, een vriend uws harten, iemand die ge bereiken kunt, rustig in eeuwige rampzaligheid laat wegsterven, omdat gij, op Jezus' zeggen, niet gelooven woudt dat er weening en knersing der tanden, dat er een vuur, dat nooit uitgebluscht wordt, is?

Niets getuigt dan ook sterker tegen den ernst van veel Christenen dan de koele onverschilligheid, waarmee ze bij het sterfbed van ongeloovige huisgenooten of familieleden of vrienden staan, ook al ontwaarden ze vóór hun sterven geen enkel teeken van geloof in Jezus Christus onzen Heere.

XLVI.

„De aarde, en de werken, die daarin zijn, zullen verbranden”.

Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht, in welken de hemelen met een gedruisch zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daarin zijn, zal verbranden.

2 Petrus 3 : 10.

Hoe reusachtig groot ook de afmetingen, saâm van alle land

en alle zee, op deze aarde ons toeschijnen, toch is heel die aarde zoo nietig klein, vergeleken bij de zon; en zooals die zon is, zoo zijn er duizenden en tienduizenden van vaste sterren; en hoever ook menschenoog die vaste sterren begluurd heeft, nog is nooit het einde van het heelal ontdekt.

Gods majesteit is zoo eindeloos, zoo nameloos groot, en wij, die ons reeds in ons kleine land op die kleine aarde in onze onbeduidendheid verliezen, wat zijn wij voor Hem die dat Heelal door één machtwoord tot aanzijn riep, en het eveneens weer door één woord van diezelfde Almachtigheid zal doen omkeeren en doen veranderen in gedaante en in bestaansvorm!

Reeds de Psalmist werd door die overweldigende gedachte aangegrepen, toen hij het uitzong: „Gij hebt voormaals de aarde gegrond, en de hemelen zijn het werk uwer handen. Die zullen vergaan, maar Gij zult staande blijven; en zij zullen allen als een kleed verouden. Gij zult ze veranderen en als een gewaad zullen ze veranderd zijn.”

Bij Jesaja heet het eveneens: „Al het heir der hemelen zal uitsterven, en de hemelen zullen toegerold worden, gelijk een boekrolle, en al hun heir zal afvallen, gelijk een blad van den wijnstok afvalt, en gelijk een vijg afvalt van den vijgenboom.” (34 : 4).

En over die „verandering” van hemel en van aarde triomfeert Jehovah, als Hij zelf aan zijn knecht betuigt: „Hef uw oogen op naar den hemel en aanschouw de aarde beneden; want de hemel zal als een rook verdwijnen en de aarde zal als een kleed verouden; maar mijn heil zal in eeuwigheid zijn en mijne gerechtigheid zal niet verbroken worden.” (Jes. 51 : 6.)

Zoo roept ook de apostel des Heeren ons toe: „De wereld gaat voorbij met al wat ze voor ons oog begeerlijks heeft, maar die den wille Gods doet blijft in der eeuwigheid”. En al kunnen we hier de breede teekening van het visioen van Pathmos niet weêrgeven, duidelijk en omstandig betuigt toch ook een ander apostel ons, dat zij die aan Jezus toebehooren, „verwachten een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, waarin gerechtigheid woont; dat eens de hemelen, die nu zijn, en de aarde door hetzelfde woord, dat eens deze wereld schiep, ten vure zullen worden overgegeven; en dat dan de hemelen zullen vergaan en de elementen brandende zullen versmelten, en de aarde en de werken, die daarin zijn, zullen te niet gedaan worden”. (2 Petr. 3 : 7, 11, 12, 13.)

Men heeft het een wereldbrand genoemd, en een wereldbrand zal het zijn, en eerst uit dien wereldbrand zal die nieuwe gestalte voortkomen, waarin het rijk der heerlijkheid schitteren zal eeuwiglijk en altoos.

Vreemd kan ons dit niet meer in de ooren klinken, want reeds het verleden verhaalt ons van zoo ontzettende veranderingen, die eertijds op deze aarde plaatsgrepen, dat geen onzer de tegenwoordige gedaante der wereld herkennen zou, kon zijn oog aanschouwen wat deze wereld is geweest.

Ook geven de onderzoekers van de aardkorst en de begluurders van het firmament zelve toe, dat een algeheele omkeer in de gedaante dezer wereld alleszins tot de waarschijnlijkheden behoort, slechts hierin uiteenlopend, dat de één een afkoeling en een doodvriezen van alle leven op deze aarde voorziet, terwijl de ander, met de Schrift, denkt aan een eindelijke vernietiging door vuur.

Reeds nu wandelen we op vuur. De vuurspuwende bergen, de heete bronnen, de opstijgende gassen, het geeft ons alles de zekerheid, dat onder de dunne aardkorst, waarop wij leven, één gloeiende massa zich verbergt, die door breede scheur slechts lucht zou behoeven te ontvangen, om lichter laaie in vlam te schieten, en den grooten wereldbrand te doen uitbreken.

Toch is wat de Schrift ons als aanstaande aankondigt nóg majestueuzer: niet enkel een in vlam schieten van deze kleine aarde, maar één groote, één machtige onderstbovenkeering van heel het starrenheir. Een verbreking van heel de orde der starren op hun banen, gepaard met een dooreenruiseling van alle stoffen en gassen, om eerst uit die massale dooreenwarreling van al wat bestaat, een geheel nieuwe orde, een veel heerlijker wereld, een nog duizendwerf schooner heelal te doen voortkomen.

En wat alles zegt, dat profeteert ons de Schrift, niet om onze weetgierigheid te bevredigen, noch ook om ons op ontzettende dingen voor te bereiden, maar, heel anders, om ons het valsche hechten aan het mindere schoon van deze gedaante der wereld af te leeren, en ons zielsoog te richten op die veel grootscher heerlijkheid, die eens al wie in Jezus ontslapen is, wacht.

Ons ideaal staat zoo veel hooger dan het hoogste wat deze wereld bieden kan. Wie Jezus niet zijn ingelijfd, vergapen zich aan het schoon *dezer* wereld, die nu is, als ging daar niets boven. Voor den heiligen apostel daarentegen is op *deze* wereld al het schepsel zuchtende, omdat het der ijdelheid is onderworpen, en verwacht het als met opgestoken hoofde die veel schooner, die veel rijker heerlijkheid, die dan eerst komt, als de vrijheid der kinderen Gods zal doorbreken.

En daarom is het één roepen, één waarschuwen heel de Schrift door: Geef aan *deze* wereld uw hart niet, maar staar naar de zooveel heerlijker erfenis, die u is weggelegd en die u in de hemelen bewaard wordt.

Deze wereld gaat voorbij, met al wat ze u begeerlijks biedt, maar dan komt de *nieuwe* hemel en de *nieuwe* aarde.

Hoedanigen behoortet gij, o, kinderen Gods, dan niet te zijn, in heiligen, hemelschen wandel.

Onbegrijpelijk is zulk een „verandering” van het bestaande voor ons niet.

De Schrift zelve vergelijkt ze met de verandering van een gewaad, dat, afgedragen en bezoedeld, geen oog meer had, en wegwerpelijk scheen, en dat nu door de hand des vollers zoo kostelijk gereinigd en vernieuwd wordt, dat het in al zijn oude pracht en als nieuw voor het oog tot u terugkeert.

En ook, het reinigen, het vernieuwen van metaalstukken door vuur kennen we. Verroest en onooglijk ijzerwerk herwint in het vuur zijn nieuwheid en glans, en aldus in het vuur opgesmolten en in nieuwen vorm gegoten, blinkt het weer voor het oog in zijn metaalblankheid en in zijn ongerepten vorm.

En waarom zou God dan niet evenzoo met heel zijn wereld kunnen doen, wat de voller verricht met het kleed of de metaalgieter met het stuk metaalwerk?

Het is zoo, het grootsche van den omvang, de uitgebreidheid der afmetingen, het reusachtige van het firmament, doet ons hier duizelen, maar staat God Almachtig dan niet nog veel hooger boven heel het werk zijner schepping dan de voller boven zijn waschtob of de smid boven zijn vuurhaard?

Wie iets maken kan, kan het ook vermaken. Wie scheppen kan, kan ook herscheppen. En hoe majestueus ook het heeler ons toeschijne in zijn grootheid, voor God is het als niets geacht. Zijn niet de volken voor hem wat een druppel water aan den emmer is, of een stofje op de weegschaal?

En hebt ge dit u eenmaal ingedacht, dat hoe groot de wereld ook zij, God zelf nog tien- en honderdmaal grooter is dan die gansche wereld, ja, dat ge ook zoo van de grootheid van uw God nog slechts *gestameld* hebt, wat zal er dan wonderbaars voor uw God in zijn, om *heel dat heelal* als één machtig instrument in te smelten, en het straks verjongd, vernieuwd en in nog heerlijker vorm gegoten, voor Zich en voor zijn heiligen te stellen?

Aan ons ligt de schuld, dat we doorgaans van deze wereld veel te groote, en van den Heere onzen God veel te geringe gedachten koesteren.

Dat doen niet alleen de lieden der wereld, dat doet ook het

Christenvolk, te traag van geest als het is, om de heerlijkheid zijner erfenissen in te denken, of ook om in te leven in wat de Schrift ons zoo duidelijk en zoo omstandig profeteert.

Zeker, ge moogt daarom uw roeping in de dingen dezer wereld niet klein achten, en veel min verzuimen. Zoolang God u in deze bedeeeling laat, hebt ge in *deze* bedeeeling uw God te dienen, volijverig en getrouw.

Maar steeds zal het bij dit uw doen u helder voor oogen staan, dat niet alleen deze aarde maar ook *al haar werken* zullen vergaan. De prachtigste paleizen, de wijdluftigste kathedralen, de wonderen der techniek, de grootste scheppingen der kunst, alle huis, en alle dorp, en alle steden, en al wat menschenhand daarin gewrocht heeft, — het is slechts voor een tijd en gelijk een Babylon en Ninevé te niet gingen, zoo gelijk gaat eveneens straks te niet al wat *ónze* wondereeuw schiep.

En daarom, ge zult wel volijverig en ook trouw in het u hier aanbevolen werk zijn, maar gij zult er niet duurzaam aan hechten. Ge zult er uzelf niet aan hechten. Ge zult er uw hart ook niet aan hechten. Ge zult verstaan en inzien, dat wat nu ons toeschittert, nog slechts het flikkeren van kaarsglans is, vergeleken bij die zonneglans van heerlijkheid, waarin eens heel Gods schepping zal gedoopt worden.

Hier deze kleine heerlijkheid voor een tijd; dáár eens de *volle* heerlijkheid, en dat voor *eeuwig*! Aldus staat de keuze.

Wat aarzelen dan Gods heiligen nog?

Uw ideaal *kan* niet liggen in wat veroudert en eens verandert, in wat God eens opsmelt; het *moet* liggen in wat *dàn* zal aanbreken, als uw God zijn herschepping zal hebben voltooid.

XLVII.

„Dat if mijnen doode begrave.”

En hij sprak met hen, zeggende: is het met uwen wille, dat ik mijnen doode begrave van voor mijn aangezicht? zoo hoort mij, en spreekt voor mij bij Ephron, den zone Zohars.

Gen. 23 : 8.

De dood is en blijft het meest stuitende en onnatuurlijke verschijnsel in ons menschelijk leven.

Wel is er een zinbeeldig sterven ook in de natuur, als de koude bloem en blad doet wegsterven, maar in dat gele van het blad is een eigen schoonheid, in de herfsttinten van het loover kleurt weelde, de *feuill morte* trekt aan.

Doch zoo is de dood, die uitbreekt in ons menschelijk leven, niet. Een menschenlijk kan een enkelen dag schoon blijven en een verhoogde reinheid uitdrukken, doordat de spanning van zenuwen en spieren het gelaat niet meer vermoeit, maar zelfs dat schoon duurt, o, zoo kort, en nauwelijks begint de ontbinding haar vernielend werk, of het lijk trekt niet meer aan, maar stoot eer af.

En toch heeft menschelijke sympathie dat zich oplossend lijk, in weerwil van zijn onreinheid, die den hooge priester zelfs de aanraking er van verbood, omringd met teedere zorg en weemoedige liefde.

Wel brak bij meer dan één volk de neiging door, een neiging die ook nu weer opkomt, om het lijk in den vuurdood te geven, en de asch in een urne bij zich te houden, maar van Israëls dagen af, hield het volk des Heeren steeds vast aan de eere der begrafenis.

Die begrafenis past op de natuur, en de natuur past op het begraven, want de bodemkunde leert, dat niets zoo geschikt is om wat uit het lijk zich ontbindt, in zich op te nemen en te reinigen, als juist de aarde, die onze voet drukt. Het is of God dien wonderen grond onder ons op het ontvangen van ons lijk heeft aangelegd.

Stof zijt gij, en tot stof zult ge wederkeeren, is het oordeel dat over ons ging, en aan de aarde is de taak opgedragen, en ze is er zoo alleszins voor berekend, om die ontbinding van ons lijk tot stof te voleinden.

Het volk, waaronder de eere der begrafenis het rijkst, te rijk zelfs ontwikkeld was, woonde in Egypte. Naast de steden der levenden, bouwden ze gansche Necropolen, dat zijn steden voor de dooden. En ook in die doodensteden waren straten, en langs die straten had elk geslacht voor zijn dooden een eigen huis, en in dat huis werden de dooden bijgezet, gebalsemd, in weefsel gevlochten, omhuld met gesneden houtwerk, en weggezet in marmeren of arduinen sarcophagen.

Nu nog kan men zulke mummiën in onze musea vinden, niet zelden na meer dan drie duizend jaren nog zoo gaaf en heel, dat het is of ze gisteren pas waren bijgezet.

Hierin sprak geloof aan de wederopstanding der dooden, maar zonder besef van zonde. Het was een dwaze poging om zich aan het ontzettend oordeel der ontbinding te onttrekken, en ontstentenis van geloof in die almacht Gods, die wat verging weêr herstellen kan, en de dooden levend maakt, en de dingen die niet meer zijn, roept alsof ze nog waren.

Maar toch had die teedere, zij het ook overdreven zorg voor het lijk zijn goede zijde. Er sprak een eeren van het menschelijke in, een zich verzoenen met den ernst van den dood.

Nu heeft God het zoo beschikt, dat Abraham, de geestelijke vader van ons allen, die gelooven mogen, onder dat volk van Egypte verkeerd heeft, dat het oude volk van God eeuwen lang in Egypteland vertoefde, en met zooveel meer is het zeker aan deze van God gewilde omstandigheid te danken, dat het begraven van onze dooden onder de Christenen steeds in eere bleef.

De eerste maal dat de Heilige Schrift van de zorg voor onze dooden gewaagt, hooren we dan ook, hoe de oude patriarch om een graf voor zijn doode pleit.

God had Abraham zoo rijk gezegend. Hij bezat de vrouw van zijn liefde tot haar honderd-zeven-en-twintigste jaar. En toen kwam de oude grijsaard „om haar te beklagen en te beweenen,” en na dien rouw kocht hij van Ephron in de spelonk van Machpéla voor Sara een eerzaam graf.

Sinds bleef het graf al de eeuwen door bij Israël in eere, tot hij kwam, die om ons van zonde en schuld te ontslaan, in den harden dood inging, en ook hij in de spelonk werd bijgezet, en zoo door zelf begraven te worden, voor altoos voor zijn heiligen, het graf heeft geëerd.

Maar die graven in Egypte, dat graf van Machpéla, dat graf van Jezus, het droeg alles den stempel van stillen, heiligen ernst, en elke poging om het graf te verbloemen bleef geweerd.

Ge leest van geen festoenen en van geen bloemenkransen. Het somber-grauwe moest vol en krachtig het bittere van den dood doen spreken. De dood moest op het graf niet onkenbaar gemaakt, en niet worden weggetooverd. Wie het graf bezocht moest weten en ontwaren en gevoelen dat hij den doodenaker betrad, en den ernst die uit de groeve weerklinkt diep in de ziel laten doordringen.

Het graf moest een bode Gods, en daardoor een roepstem ten leven in ons midden zijn.

Er kan gejuich op het graf zijn van heilige vreugd over de verzekering des eeuwigen levens. De palmtak, in steen gegraveerd, kan symbool van zegepraal, de korenaar zinnebeeld van wederopstanding zijn. Maar de bruiloftstooi, die den dood vergeten doet, hoort bij het graf niet.

Wat in onze eeuw de wereld hierin zondigt, is innerlijke lafheid, omdat ze den dood niet in de oogen durft zien.

Onze vaders hebben zich hierin nooit vergrepen.

Stille eenvoud en sobere ernst was het kled dat hun graven

dekte, en wie het spel der wereld niet wenscht meê te maken, houdt nog aan dien ernst der vaderen vast.

Vandaar dat het oprichten van beeltenissen, het ingraveeren van prijzende opschriften, en zelfs het houden van den mensch groot-makende toespraken, van oudsher op onze graven steeds gemeden zijn.

Het graf zegt het u zoo welsprekend aan, hoe klein en nietig de hulpelooze mensch, en hoe ontzettend groot in zijn almachtigheid de Heere onze God is.

Machteloos stierven onze dooden in den dood weg, en schier nog pijnlijker machteloos stonden wij bij hun stervenssponde.

Nooit worden we zoo diep vernederd in onze onmacht, als wanneer de dood in onze vensters inkloemt. Dan helpt geen energie van den stervende meer, en geen hartstocht van helpende liefde, en geen kunst van den kundigsten geneesheer. Al het menschelijk vermogen bezwijkt dan en zinkt in, en God is alleen groot in zijn ons verschrikkende majesteit.

En dit juist komt nu in het graf tot uitdrukking.

Eerst is er nog eenige zorg, die aan het teedere overschot onzer dooden wordt gewijd. Men zou hun lijk nog bij zich willen houden. Er nog iets ten goede aan doen.

Maar ook dit stelt teleur, en ras is het oogenblik daar, dat we onze dooden uitdragen, en als symbool van onze algeheele vernedering, hun lijk diep in de groeve doen wegzinken, het met aarde toedekken, om dan huiswaarts te keeren, zonder het pand der liefde dat ons als ingeweven was in ons hart.

En in zulk een oogenblik zoudt ge wierook voor den mensch willen ontsteken, op zulk een heilige plek een monument van menschelijke grootheid doen verrijzen?

Maar immers dat zou weersinwendig voor het geloof zijn.

Laat men desnoods knielen op het graf, en er de rouwe van zijn hart lucht geven, maar groot blijve bij de geopende groeve en op den doodenakker, God de Almachtige, die Heere van dood en leven is, *en Hij alleen*.

Te meer dringt het graf daartoe, omdat er achter het graf nog zooveel hooger ernst ligt, dan dit graf zelf ons op het hart werpt.

Het graf is niet de eindpaal. Eens zullen de graven geopend worden. Het graf is als een voorportaal, dat ons in zal leiden tot de vierschaar, die eens door Christus over alle dooden wordt gespannen.

Het graf besluit het leven wel, maar sluit niet de verant-

woording af, die we over dat leven voor den rechterstoel van Christus zullen te geven hebben.

We gaan met ons sterven wel dit leven uit, maar de photographie van dat leven gaat met ons, van heel ons leven, van onze prilste jeugd af, tot aan den dag van ons sterven toe.

En juist dit karakter van het graf, dat het voorportaal is van den rechterstoel van Christus, teekent zijn onverbiddelijken ernst in vollen omvang. Zoolang het graf alleen van het sterven spreekt, wekt het den weemoed en verteedert het door rouwe, maar als voorportaal voor de vierschaar van Christus verontrust het zoo heilig en zoo heilzaam de conscientie, en gaat er een sprake Gods van uit, die met zonde breken doet, tot vernieuwde bekeering uitdrijft, en ons zóó onze dagen die God ons nog gunt, tellen doet, dat we toch eindelijk het dwaze uit ons hart mochten uitstooten, om een wijs hart, een hart, wijs voor God, te bekomen.

En toch is het einde van die „sprake des grafs”, geen verschrikking, mits ge maar niet in oppervlakkigheid, ook niet over het zondige in uw lieve dooden, die ge uitdraagt, heen-glijdt. Zelfs de allerheiligsten, die uit ons midden wegstierven, hadden nog maar een klein beginsel der God welgevallige gehoorzaamheid, en de besten die wegstierven smeekten het roerendst op hun sterfbed om genade.

Maar hierdoor juist wordt op het graf uwer dooden God de Heere zoo wonderbaar grootgemaakt in het heilig werk zijner Verzoening.

In ons niets, en ook in onze lieve dooden niets, maar in hun hart toen ze stierven en ons hart, die bij hun graf weenen, een vonkje glorië van de liefde Christi.

Van hem, die voor ons gestorven is, die ook opgewekt is, die ook ter rechterhand Gods zit, die ook voor ons bidt.

En dan verschrikt de komende vierschaar niet meer. Want wie is het die in die vierschaar alleen verdoemen zal en kan? Christus is het, die Christus van wiens liefde een vonkje, al is het nog zoo klein, in ons hart gloort.

En dan roemen we, voor onze dooden en voor onszelf: Wie zal ons scheiden van de liefde Christi? — en het hart triomfeert op onze graven, omdat het verzekerd is, door het geloof zoo vast en inniglijk verzekerd, dat noch dood noch leven, noch tegenwoordige noch toekomstige dingen, noch hoogte noch diepte ons zal kunnen scheiden van die liefde Gods, welke is in Christus Jezus, *onzen Heere*.

XLVIII.

„De Heere is onder degenen die mijn ziele ondersteunen”.

Zie, God is mij een helper; de Heere is onder degenen, die mijne ziel ondersteunen.

Psalms 54 : 6.

Als van den Heere, onzen God, betuigd wordt, dat Hij in droefenis de lijdende ziel *ondersteunt*, zult ge dit niet verstaan van de gewone almachtigheid, waarmede Hij ons zielsleven, ook in dagen van hooggaande vreugd, draagt.

Er is hier sprake van een *steunen*, als tegenwicht tegen een macht des lijdens, die onze ziel nederdrukt, en die dreigt te maken dat ze inzinkt en neerslaat.

Want wel *draagt* God alle ding door het woord zijner kracht, maar toch is in de natuur plant en boom zoo aangelegd, dat ze geen steun van buiten behoeven. In het wilde woud zet niemand stokken bij het opgaande hout, en het kiekeen loopt op eigen pooten weg, zooals het uit den dop komt. Het dier kan zijn jong geen leiband omslaan noch het bij de hand nemen en leeren loopen.

Alleen bij den mensch is de mogelijkheid van het steunen in zijn natuur gegrond. Een kind leert niet vanzelf loopen, maar leert loopen doordat moeder het steunt.

Dit is veel fijner dan hetgeen ge bij plant en dier waarneemt. Het verraaft veel rijker leven, een leven voor velerlei schommelingen en wisselingen vatbaar, bestemd om een veelheid van toestanden te doorloopen, er op aangelegd om, naardat die toestanden zijn, op andere wijze geholpen te worden.

Bij verwonding of ongeval bespeurt ge hetzelfde. De merrie staat hulpeloos bij het veulen dat zijn poot brak. Onder menschen nemen we wie zich bezeerde en neersloeg, onder den arm, en helpen hem door onzen steun. Het is zoo, er zijn dieren die in zulk een geval het jong met den bek in den nek nemen, en voortslepen, maar *ondersteunen*, in al den rijken, fijnen zin, die in dit woord ligt, is iets dat alleen *onder menschen* voorkomt.

Maar juist dit „ondersteunen” onderstelt dan ook, dat ge in gewone tijden op eigen voeten gaat, uzelfen ophoudt, en om steun, dien men u bood, lachen zoudt.

Niet *uit* uzelf, altoos door Gods kracht natuurlijk, maar dan toch zóó, dat Gods kracht in *uw* energie werkt, en dat ge, dank zij die energie, uzelfen ophoudt, en dank zij de u geschonken kracht, *zonder steun* op uw weg voortschrijdt.

Dat is het gewone in ons leven. Als het zoo met ons is,

zijn we normaal. En wie waarlijk vroom is, dankt zijn God elken morgen en elken avond, als hem die gewone kracht om zelf *zonder steun* te gaan, verleend en bestendigd wordt.

Maar in dien gewenschten staat kan verandering intreden.

Rechtstreeks naar het lichaam, als we onzen voet bezeeren, of beenbreuk ons het gaan onmogelijk maakt, of ook als aangrijpende ziekte onze kracht derwijs deed afnemen, dat ons de knieën knikken en het lichaam niet meer torsen kunnen.

In zeer hoogen ouderdom kan die verzwakte toestand zelfs de gewone worden, als de sprinkhaan, gelijk de Prediker zegt, zichzelf tot een last zal wezen, dat hij voor de hoogte vreest en er verschrikking op den weg zal wezen.

Dan wordt het als in de dagen der kindsheid. Toen een leiband, nu de kruk of het stokje. Toen moeders hand, nu de schouder van zoon of dochter, waarop men *steunen* zal.

Altoos dat echt menschenlijke *steunen* en *ondersteund worden*, in het kind geprofeteerd, op den ouden dag zoo beteekenisvol ervaren, en tusschen wieg en graf telkens voorkomend, als leed of ongeval onze gewone kracht breekt.

En dat brengt de Schrift nu ook op ons *zielsleven* over.

Onze ziel ligt geteekend in ons lichaam, en alleen in beelden aan het lichaam ontleend, kunnen we ons van ons zielsleven rekenschap geven.

Zoo is dan ook 's menschen ziel bestemd, om zichzelf op te houden, meester over zichzelf te zijn, en zichzelf te richten. Door kracht die God schonk, het spreekt vanzelf. Maar dan toch om te staan en te gaan door inwonende kracht, zooals de stam van den eik staat door de hardheid van zijn hout, en de leeuw gaat door de kracht van zijn sterke spieren.

Maar ook bij de ziel des menschen gelijk verschil met de ziel van het dier. Bij het jonge dier geen steun bekend, bij het jonge kind steun door opvoeding en door onderwijs onmisbaar. De spin en de bij met het webbe-diploma en het raat-diploma geboren. De jonge man alleen door anderer steun en voorgang tot het verwerven van zijn kunst-diploma in staat. Dáár het instinct, dat steun niet kent, hier het moeizaam aanleeren, dat zonder steun ondenkbaar is.

In den grijzen ouderdom, als de kindsche staat intreedt, gelijke hulpbehoevendheid.

En in de dagen en jaren die daartusschen liggen, evenzoo telkens bij de gebeurtenissen, die de ziel zóó bang en zoo ontzettend schokken, dat ze om steun smeekt. Dat noemen we dan het zoeken van troost, het heimwee hebben naar sympathie,

het hangen en leunen op een ander die haar voor inzinken behoedt.

Wat *buigt gij u neder*, mijne ziele, en wat zijt gij onrustig in mij! — dát is de zielsgesteldheid, als de ure naakt, die om menschelijke en Goddelijke ondersteuning roept.

Wat u ophield was uw geloof, uw vrede met God. Maar nu verstrikt Satan ze en ge valt in zonde. En voor wat u op moet houden, komt de pijnlijke wroeging, in plaats, en de last uwer zonde drukt u neêr.

Wat u ophield was uw overtuiging van in Gods weg te zijn en voor zijn zaak te strijden.

Maar nu trekt God niet met u op. Uw wederpartijder overwint en vertreedt u. En twijfel slaat om uw ziel, en in moedeloosheid dreigt ge in te zinken.

Uw arbeid is uw lust, voor uw gezin te ijveren uws levens vreugde. Maar slagen treffen u. De arbeid is om niet. Geldelijke wanhoop slaat u om het hart. En als verlamd ligt uw zielskracht neder.

Of ook, uw stil gezin, en het leven van dat gezin met uw leven, was uw verkwikking, een tente des lichts om u. Dat hield u op, drupte olie in de vezelen van uw inwendig bestaan. En nu klopt de verwoesting der krankheid aan uw deur, en ge moet ze binnenlaten, en de dood klimt door uw venster binnen, en droefenis en rouwe grijpt uw hart aan.

o, Dan schiet de kracht te kort. Dan gaat er een beven over de ziel, dat ge stuur en gang verliest. Dan is het of de fundamenten onder uw zielsleven worden weggebroken, en of er zich een afgrond onder u opent, waarin ge vreest te verzinken. Zelfs het licht op uw pad verduistert, en al wat in u is buigt zich neder. Ge schreit, en dat schreien geeft wel lucht, maar het maakt dat de golven van den weemoed nog banger over u heen slaan. Ge voelt u als overgeleverd aan een macht van weedom des harten, waar ge geen verweer tegen hebt. En hoe ge ook poogt u weêr op te richten, ge slaat telkens weêr neder.

Uw adel! Want alleen als *mensch*, en als fijngevoelend mensch, kunt ge zoo nedergebogen worden.

Maar ook uw adel, omdat ge zóó eerst als mensch een voorwerp van Goddelijke ontferming wordt, en omdat in die ontferming uw God zich aan u verheerlijkt.

En dan zendt God u broeders en zusters die uw ziel ondersteunen, en onder hen die uw ziel ondersteunen komt Hij zelf. Doch altoos tot u als *mensch*.

Er zijn drie dingen die u dan moeten ophouden en bewaren voor verzinken: uw eigen aangrijping, menschelijk medelijden, Goddelijk mededoogen.

Eerst *eigen aangrijping*.

Niet als een blok of stok moogt ge in de wonden van uw hart nederzwijmen. Ge moet willen opgericht worden, en nooit mag er sentimenteele lust in uw smart over uw gemoed sluipen. Dat zou tegen uw God ingaan.

Daarom begint Gods Woord met u te zeggen: „Wees sterk, en Hij zal uw hart versterken”. En daarom heet het zoo weemoedig bestraffend in Psalm 42 en 43: „Wat buigt gij u neder, o, mijn ziel, en wat zijt gij onrustig in mij. Hoop op God!”

Zoo zegt men tot den kranke, dien men torsen zal: „Gij moet meêgeven”, en alleen dat meêgeven maakt vaak het dragen mogelijk.

Daar is de eere van den mensch in, dat het geloof nog worstelt om op te staan, ook al is het dat de voet telkens uitglijdt. Wat hij wil, is niet als een willoos wezen gesleept, maar als een worstelend kind *gesteund* en *ondersteund* te worden.

Immers *ondersteunen* onderstelt juist, dat ge u zelf aangrijpt, en door dien steun geholpen, zelf voet voor voet hoopt bij te komen.

De levende mensch ontvangt steun. Den doode steunt men niet, maar draagt men uit.

Maar dan *komt* die steun ook, en zendt God tot u hen die uw ziel ondersteunen.

Dat doen sommigen van verre, anderen van naderbij, zeer enkelen van zeer nabij. Maar ge ontwaart dan toch, hoe in heel een kring allen de hand uitsteken, om u bij te staan en zich gelukkig achten het te mogen doen.

De *deelneming* der menschelijkheid. Het met u *mede lijden* van vrienden en bloedverwanten. Het *overnemen* van u van een deel uws lijdens door wie *zeer na* staat.

Bij den één is dat dan meer noodig dan bij den ander, want de uitwerking van de smart is zoo verschillend. Soms is het een sidderen en beven, soms ook weinig meer dan een stil ontzet zijn. Dat hangt aan temperament en gevoelsverschil.

Maar dit merken zij wel die u komen ondersteunen, en naar de mate van het gevaar is om in te zinken, naar die mate verdubbelen ze den steun dien ze u bieden. Eerst is dit dan bijna een dragen. Dan laten ze wat af, als ze zien, dat ge u weêr oprichtet. En de ware vriend verheugt zich, als hij merkt dat de steun al minder noodig wordt, en trekt zich dan onmerkbaar

terug. Opdringen van vriendschap of van overbodig geworden steun, troost niet, maar hindert.

En nu in de derde plaats komt onder hen, die ons alzoo ondersteunen, dan ten slotte de Heere zelf.

Niet aanstonds. Hij laat ons eerst tot zelfaangrijping komen. Dan zendt Hij ons de menschelijke deelneming toe. En *onder die* komt Hij dan zelf.

„Onder hen die ons ondersteunen is de Heere”.

Dan staan onze beste vrienden voor en bij ons. De vindende liefde put zich uit, om het woord te vinden dat het diepst in onze ziel kan dringen. Maar toch, ze voelen het zelve, tot in de kern van uw hart, tot daar waar de eigenlijke wonde opkwam, kan hun woord niet ingaan. Daar kan menschelijke deelneming niet bij.

Maar daar kan God, die het hart schiep, en die dat hart wondde, wel bij, en daar dringt Hij dan in met een bijzondere genadewerking van zijn Heiligen Geest.

En dan komt er iets heerlijks. Een bijna zalig zich gevoelen in de wonde van zijn hart, omdat in die wonde dieper dan ooit anders de heerlijke zaligheid van Gods liefde is gevoeld.

Dan is er een plek daarbinnen, waarvan we voelen: dáár ondervangt nu de eigen hand van mijn God mijn leed.

En dan dankt ge uw vrienden, want hun medelijden verwikte zoo heerlijk. Maar dan dankt ge vuriger nog den God van alle ontferming, want zijn *mededoogen* was meer dan balsem, ze was manna waar de ziel bij leeft.

XLIX.

„Een hoog vertrek”.

En de Heere zal een hoog vertrek zijn voor den verdrukte; een hoog vertrek in tijden van benauwdheid.

Psalms 9 : 10.

„De Heere een hoog vertrek in tijden van benauwdheid”. Wat ligt in dit heel de Psalmen door telkens terugkeerend woord?

„Vertrek” heeft nu de beteekenis van een kamer, van een lokaal, zoodat „hoog vertrek” in dien zin opgevat, beteekenen zou een kamer op een der hoogere verdiepingen van het huis.

Maar aan die enge opvatting van thans is het woord „vertrek” niet gebonden. Het beteekent in het algemeen: een plaats waarin

men zich terugtrekt, waarin men verblijven, waarin men het uithouden kan. En raadpleegt men de taal waarin David zijn psalmen zong, en vraagt men, wat in die taal de zin was van het woord, dat onze overzetters door „hoog vertrek” vertaald hebben, dan blijkt het in elken zin een plaats aan te duiden zóó in de hoogte, dat men er niet meer kon worden aangevallen.

„Hoog vertrek” is de hoogste plek boven op den muur of borstwering van een vesting. Het is de hoogste plek op het huis, waar geen trap meer heenleidt, en waar niemand u meer vervolgen kan. Het is, en dat was zijn oorspronkelijkste zin, het is, wat de Transvalers zouden noemen, een hoog, ongenaakbaar kopje, bovenop een rotspunt, of bergrug.

Dat we hier op het Transvaalsche spraakgebruik wijzen, ligt voor de hand.

David, die ons de beste Psalmen voorzong, heeft een reeks van jaren geheel soortgelijken oorlog met de troepen van Saul gevoerd, als de helden van Transvaal zoo keer op keer tegen Engelands soudeniërs bestonden.

Hij hield die worsteling jaren lang uit, met een kleine bende medestanders tegenover een overmoedigen en overmachtigen vijand. Maar hij voerde dien krijg in het rotsachtig gedeelte van Juda's bergland. En hij wist den ongelijken krijg daarom zoo lang vol te houden, omdat hij de hooge rotsachtige gedeelten van Juda's bergen, en de steilten, die er heen voerden, nauwkeurig kende.

Kon hij het dan in de laagte niet volhouden, dan trok hij zich in allerijl naar één van die steile kopjes terug, waarheen Sauls krijgers hem niet volgen konden. En daar in die hooge oorden, in die hooge plaatsen, op die hooge rotspunten genoot hij dan weer het rustig en heerlijk gevoel van veiligheid.

Daar kon niemand bij hem. Daar kon niemand hem volgen. Daar was hij tegen elken aanval beveiligd. Dat was dan zijn „hoog vertrek”.

En om nu uit te drukken, dat de sterkte zijner zielsrust op het diepst genomen nooit in het schepsel, maar altoos in zijn God was, daarom kwam David er telkens weer op terug, dat zijn „*hoog vertrek*” ten slotte altoos was *in den Heere zijn God*.

Het komt ook wel anders in de Psalmen voor. Niet dat God zelf het „hoog vertrek” is, maar dat „de God Jacobs u in een hoog vertrek zetten moge”, of als bede: „Uw heil, o God, zette mij in een hoog vertrek”; of in de betuiging: „De rechtvaardige zal in een hoog vertrek gesteld worden.”

Maar het diepst toch gaat de gedachte, als de vrome niet meer jubelt in een „hoog vertrek”, *waarin* God hem zet, maar als hij in *God zelven* zijn hoog vertrek gevonden heeft, en nu, in die veilige heerlijkheid rustende, van uit zijn God stil en plechtig nederziet, op wat eerst zijn ziel poogde te bestormen.

Het eerste, als God u in een hoog vertrek *zet*, beteekent nog alleen maar, dat de onrust van het hart voor veilige ruste week, en dat ge dit Gode dankbaar toebrengt.

Maar als God zelf u tot een hoog vertrek is geworden, hebt ge uit de woeling en worsteling u in de tente, en als onder de vleugels des Heeren teruggetrokken, en is er weer zalige genieting van de gemeenschap met het Eeuwige Wezen zelf.

Het is dan bij u tot het besef gekomen, dat de hulpe Gods en de ondersteuning van uw God, nog slechts een stukske der zake is, en dat de volheid eerst dan komt, als ge van de *hulpe* Gods tot *God zelven* opklimt, en in Hem u geborgen voelt.

Op tweeërlei wijs is het dan tot innige verdieping bij gekomen.

Ge zijt van de uitwendige zijde van uw leed tot den wortel van uw leed in de diepte uwer ziele afgedaald. En evenzoo zijt ge dan van de uitwendige zijde van de hulpe Gods tot de Bron van uw vertroosting in den Almachtige zelven opgeklommen.

En dat niet in valschen mystieken zin, alsof onze ziel in de Wezenheid Gods kon indringen. Dat kan het schepsel nooit. En zich dat toch in te beelden is zondige vermetelheid.

Neen, het in God geborgen zijn, is geborgen zijn in de *openbaring* van Gods Wezen, in wat de Schrift *zijn Naam* noemt. Zooals ze zegt: „De Naam des Heeren is een sterke toren”.

Het is alzoo een zich terugtrekken in de deugden, in de erbarmingen, in de uitstralingen Gods.

Zoo ook zeggen we, dat een lelie des velds in de zon bloeit, niet alsof ze daarmee in het *wezen* van de zon, maar zoo dat ze in de koesterende *uitstraling* van de zon gezet is.

En in dien zin nu heeft in God zijn hoog vertrek gevonden, niet wie, wat geen schepsel kan of mag, in het Wezen zelf van den Eeuwige is ingedrongen, maar wie geheel opgenomen is in de heerlijke volheid der uitstralingen van Gods deugden en vertroosting.

Maar het beeld blijft daarom zijn volle rijke beteekenis behouden. „In tijden van benauwdheden” voelt de ziel zich aangevallen. Ze heeft een pijnlijk angstige gewaarwording van vervolgd en achtervolgd te worden. Ze staat bloot aan rusteloze bestrijdingen. Ze voelt dat ze *gezocht* wordt, en dat het er om te doen is, om haar krachteloos te maken, te ontzenuwen en te ontwrichten. Ze

wankelt. Ze kan niet meer. Donkerheid verduistert haar den blik.

Dat is dan niet gewone angst, waartegenover ze *moed*, het is niet de gewone vreeze, waartegenover ze *onverschrokkenheid* kan zetten.

Dat kan nog wel, als ze in worsteling komt met menschen, met personen, met vijanden van vleesch en bloed. Maar heel anders wordt het, als de benauwdheid der ziel opkomt uit zielsverdriet, uit bittere zielesmart, uit een wonde in het hart die bloeden blijft, uit wat innerlijk ons geheele wezen schokt en van zijn standvastigheid berooft.

Dan toch voelt men zich als aangevallen door een verborgen macht. Door een macht van heimwee en droefenisse. Het wordt een innerlijk verwijnen. En als men dan merkt dat men niet meer kan, en dat het ons overweldigt, en dat er in dien strijd geen geweer is, dan is het of helsche machten, of demonische aanvallers onze ziel vervolgen. En dat doet haar struikelen, vervult haar met doodelijke benauwdheid.

En zeg nu niet, dat dit mystieke inbeeldingen zijn.

God zelf noemt in zijn Woord „de Dood” een vijand, Jezus bestraft de ziekte, en de apostel betuigt ons, dat we den strijd *niet* hebben met vleesch en bloed, d. i. met wat menschen ons aandoen, maar met de geheimzinnige verdervende macht, die uit geestelijke boosheden in de lucht ons toekomt.

Dat zou nu niet zijn, indien ge *buiten* zonde stond, en dus een ondoordringbaar schild tegen die demonische bestrijding kondt opheffen.

Maar dat *is* niet zoo. Dat is zoo bij *niemand*. En als in tijden van epidemie of bloedvergieting in den oorlog, een ieder weer naar de kerk loopt, die er anders nooit kwam, dan is dat alleen, omdat wezenlijke zielsbenauwdheid altoos onze zonde weer wakker roept, de diep smartelijke bevinding en erkenenis van onze zonde weer opeens luide roepen doet in ons hart, en daardoor den band aan het trillen brengt, die in ons verleden en in ons bewustzijn ons zoo bitterlijk nog aan de demonische macht blijkt te binden.

En langs dien weg van ons eigen zelfverwijt komt dan de benauwdheid tot haar demonisch karakter.

Daarin wortelt dan dat beklemd, angstig gevoel van heimelijk vervolgd, gezocht, en aangevallen te zijn.

Natuurlijk verschilt dit in graad bij den één en bij den ander. Ook weet de één er zich rekenschap van te geven, terwijl de ander niet verstaat, wat er in hem omgaat.

De smart wordt dan, wat men ook wel noemt, *lyrisch*. Dat

wil zeggen, eigen ramp of leed of ongeval lost zich op in gewaarwording, dat het lijden der wereld, dat de wee die uit den vloek opkomt, dat de storm van menschelijke ellende nu ook op ons aandringt, en ook onze ziel poogt te ontzetten.

Dat geeft wat men in zulke dagen noemt dat bange en dat weeë, waar geen naam voor is, en dat als een vloed onder ons komt, ons optilt van onzen levensbodem, en ons ten speelbal overgeeft aan de vlijmendste gewaarwordingen. Gewaarwordingen die ge niet van u kunt zetten, waar ge geen meester over zijt, en die u telkens verrassen wat ge ook doet om ze te ontvluchten.

En tegenover die golven van smart en tegenover die baren van het weeë, die dan over onze ziel gaan, komt nu uit het door God vertrooste hart de heerlijke bekentenis, dat „God een hoog vertrek is in zulke tijden van benauwdheid”.

Zeker, de Heere *steunt* ook, en Hij *verzacht* het leed op, o, zoo teedere wijze en met zoo diep ontfermend Goddelijk mededoogen. Ongedacht bloeit er een roos voor u in de woestijn, een lëlie in de dorre plaatsen.

Maar dat is *hulpe* tegen de *uitwendige* zijde van het leed, en tegen uw rechtstreeks persoonlijk smarte.

Maar wat hier bedoeld wordt is nog heel iets anders.

Het vermeestert u op het oogenblik, dat die geheimzinnige golf van het demonische der gemeene ellende breekt op uw vermoeide borst, en als in de gebroken golf uw eigen persoonlijke zonde tegen u aandrijft.

Dan helpt geen troost, dan redt u geen hulpe, dan kan geen steun u ophouden.

Dan is er maar één uitweg.

Dan moet tegenover dien golfslag van vloek en dood, Godzèlf als de Bron van het leven en de Springader van eeuwige vreugde uw ziel in zich opnemen.

En *dit* is het wat David ervoer, en wat ieder ervaart als hij zeggen mag: *In God is mijn hoog vertrek*.

L.

„Opdat men het in uwè hand gebe”.

Gij ziet het immers; want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in uwè hand geve. Op U verlaat zich de arme; Gij zijt geweest een helper van den wees.

Psalm 10 : 14.

Sterk op iets staren, zóó sterk dat men er geen oog van af

heeft, drukt volkomen duidelijk, zij het al in een taal zonder woorden, de begeerte uit, om het te hebben.

Voor al bij dieren, en onder onze huisdieren bij den hond, komt dit merkbaar uit. Zal hij wat men noemt apporteerden, en houdt gij den bal of het stuk hout in de opgeheven hand, dan heeft het vlugge dier geen oog van uw hand af, zoo als uw hand draait, zoo draait zijn kop, en al zijn onrustig staren heeft geen andere beduidenis, dan dat gij dien bal zult loslaten, opdat hij dien kunne opvangen.

Zoo is het bij het kind op den morgen van zijn jaardag, als het voor niets anders oog heeft dan voor het stuk speelgoed dat ge in uw hand houdt, en niets hoort van uw woorden van gelukwensch, maar eeniglijk op dat hem toegedachte geschenk staart, als om het uit uw hand uit te kijken, dat het in zijn hand overga.

Wie in de oogenblikken van hooggaande spanning op een postbrief of snelbrief wacht, en eindelijk den bode komen ziet, let niet op dien man, noch op wat hij zegt, maar alleen op zijn hand en op het papieren stuk, dat in zijn hand is, om het als met zijn oogen naar zich toe te halen.

De onbedachtzame reiziger die zijn geldtasch op weg verloor, en teruggaande er een onnoozel kind meê aan ziet komen, zou u van achteren niet weten te zeggen, hoe dat kind er uit zag en gekleed was. De verloren geldtasch boeide hem één en al. Daarnaar zag hij, daarop staarde hij, tot ze weêr veilig in zijn hand was.

En zoo is, onder allerlei omstandigheden, bij alle levend wezen dat spannend staren op wat een ander draagt of in zijn hand houdt, de natuurlijke uitdrukking voor het sterke begeeren, om het in eigen hand te zien overgaan.

En dat stoute beeld brengt nu de psalmist in Psalm 10 op onzen Vader in de hemelen over.

Is er een zijner knechten op aarde, die onder moeite en verdriet gebogen gaat, dan, zoo zegt de zanger, richt God zijn oog op die moeite en dat verdriet zoo sterk, tot ten slotte wie het droeg, het loslate en het in Gods hand overga.

„Gij *aanschouwt* de moeite en het verdriet,” is in onze overzetting, dan ook veel te zwak uitgedrukt. Het moet zijn: Gij hebt geen oog van onze moeite en van ons verdriet af, Gij staart er rusteloos op, om daardoor uit te drukken dat wij het in uwe hand zullen overgeven.

Uw Vaderoog trekt het als een magneet uit onze hand weg, opdat het in uw Vaderhand overga.

Eerst zoo komt dat heerlijk slot: „opdat men het in uw hand overgeve,” tot zijn recht.

Moeite en *verdriet* zijn niet hetzelfde. Ze zien wel op dezelfde zielsbenauwing, maar drukken die van twee verschillende kanten uit.

„Moeite” is het *actieve*, „verdriet” het *passieve* in het lijden dat ons treft.

Wij drukken dit meest zoo uit, dat er een deel des lijdens is, waarmee we *worstelen*; dat is het *actieve*, zoo ge wilt de *moeite*. Maar er is ook een ander deel des lijdens, waaronder onze ziel zich gansch lijdelijk neêrbuigt; dat is het *passieve*; hier uitgedrukt door het *verdriet*.

Zwaar aangrijpend leed heeft twee uiteinden, het ééne van waar het uit Gods ondoorgrondelijk bestel uitgaat, en het andere het punt, waar het in ons menschelijk hart indringt.

Het is een donkere stroom dien we over ons voelen stroomen, als van God uitgaande, en van dien kant doen we niets tegen, zijn we volkomen lijdelijk en ondergaan het.

En dat heet bij den psalmist *ons verdriet*. Maar we voelen dien donkeren stroom ook tegen ons menschelijk hart aankabbelen en er binnendringen, en van dien kant worstelen en woelen de wateren onzer ziel er tegen in, en dat noemt de psalmist *de moeite*.

Noch het één noch het ander kan ons gespaard worden. Verdriet zonder moeite zou ons doen inzinken. Moeite zonder verdriet zou ons in opstand brengen.

En eerst als het ééne zelfde lijden tegelijk *doorworsteld* wordt in de moeite van ons hart, en *ondergaan* wordt in het verdriet onzer ziele, is er in onze smarte dat heilig evenwicht, dat ruste aanbrengt en ons vertroost.

Als nu dat evenwicht nog toeft, of na gevonden te zijn, weêr teloor ging, is er iets dat vlijmt en wondt in de ziel. En dan zingt de Geest in ons het ons door onszelfen, door ons geloovend ik toe: „o, Mijn ziel, wat buigt ge u neder, waartoe zijt ge in mij ontrust, voed het oud vertrouwen weder, zoek in 's Hoogsten lof uw lust”.

Het geloof, door den Geest geleid en gedreven, komt dan het evenwicht herstellen, en dit gaat altoos van een zoeken van Gods gemeenschap uit.

„Ik stel den Heere geduriglijk voor mij; omdat Hij aan mijne rechterhand is, zal ik niet wankelen” (Psalm 16 : 7).

Niet dat God weg was. God is nooit weg. Maar er was dan een nevel tusschen Hem en onze ziel getogen. En door dien nevel breekt nu de geloofsblik door. De Alomtegenwoordige wordt ook ons weêr tegenwoordig. Ons zielsoog ontdekt Hem

weêr vlak bij ons. We ontwaren, we voelen zijn heilige tegenwoordigheid als aan onze rechterhand. En het is weêr werkelijkheid wat wij zoo dikwijls gedachteloos zongen: „Ik zal dan gedurig bij *U zijn*, in al mijn nooden, angst en pijn”.

Wij weêr bij Hem, en Hij weêr bij ons.

Geen scheiding langer.

Ons toevloeiende en ons toestroomende gemeenschap. Van anderen de eeuwige armen der Ontferming, en Gods Verborgenheid die over onze tenten zweeft.

In die zielsgesteldheid nu ontwaart ge, hoe het oog van uw God zich starend richt op den last van moeite en verdriet, dien ge zoo bitter te dragen hebt, en waar uw ziel onder bezweek.

Het is of de Heere niet op u noch op uw somber gepeins, maar alleen en eeniglijk op die moeite en op dat verdriet zijn Vaderoog gevestigd houdt.

En daarvan laat uw God niet af, tot zijn doel bereikt is, en gij het in het eind verstaat, dat ge dat drukkende pak van uw moeite en uw verdriet *in zijn hand hebt over te geven*.

De Heere komt niet tot u, om uw lijden aan te zien, en te klagen met het geklag van uw ontroerd gemoed. Hij komt om uw moeite en uw verdriet van u op Zich te nemen. Alleen maar Hij neemt het niet met geweld. Gij zelf moet het Hem overgeven. En daarom staart Hij zóó rusteloos en zóó lang op den last, die u neêrdukt, tot ge eindelijk verstaat wat dat Goddelijk staren zeggen wil, en ge met een laatste geloofs-inspanning dien last omhoog heft, en dien voor het aanschijn uws Gods op zijn altaar nederlegt.

En dan drukt het Goddelijk oog iets uit, alsof het ons zeggen wilde: „Nu zijt ge weêr als een kind voor uw Vader geweest”, en dan voelt ons hart weêr, hoe rijk het is zulk een ontfermend God als onzen Vader te bezitten.

Een gewaarwording, alsof God een oogenblik de starren de starren liet, en van heel de wereld zijn zorg afrok, om eeniglijk met óns bezig te zijn, en om Zich om ónze moeite en óns verdriet te bekommeren.

En vraag nu niet, of van dat oogenblik af gij dan nu *zonder* moeite en *zonder* verdriet zijt.

Immers dit ware de gemeenschap met uw God weêr verbreken, en niet verstaan wat uw God voor u deed.

Die moeite, dat verdriet, dat Hij in zijn hand nam, zijn niet *neutraal*. Er staat uw naam op. Er ruischt de weemoed van uw

hart in. Er kleeft het bloed *uwer* ziele aan. Het is *uw* moeite, het is *uw* verdriet. Een last des lijdens die bij *u* hoort, waar *uw* eigen verleden in nawerkt, waar de koorden van *uw eigen innerlijk bestaan* door liggen heengestremd, en dat, al rust het nu in Gods hand, toch nog met duizend onzichtbare vezelen aan uw eigen innerlijk zielswezen vastzit.

Het was toch geen uitwendig leed, dat los, en buiten uw hart om, op u werd gelegd, en dat van u kon worden afgenomen, gelijk een kleed dat men u uittrok.

In die moeite en in dat verdriet is uw eigen leven, trekt uw eigen ziel, golft de stroom van gewaarwordingen van uw eigen hart, en dat uw God het in zijn hand *kon* nemen, was alleen omdat Hij de eeuwige armen der Ontferming onder dat leven van uw hart sloeg, en zoo van binnen uit, door zijn gemeenschap met uw zielsleven, de gemeenschap met uw lijden tot stand bracht.

Zóó kunt ge dan ook niet weêr door ongeloof zijn gemeenschap afsnijden, of uw ziel zinkt weêr in en wordt nedergebogen. En alleen zóó lang is er zalige vertroosting als uw God in u, van uit de diepte uwer eigen ziel, *van binnen uit*, met Goddelijk mededoogen, de moeite en het verdriet als optilt, opdat ze u niet verpletteren.

Daarom kan er *buiten Jezus* nooit waarachtige vertroosting in ons lijden zijn, eenvoudig omdat zoo zielsinnige gemeenschap met den God van alle Barmhartigheid buiten de verzoening van het bloed des Kruises niet *kan* bestaan.

We moeten als „*heiligen* en *beminden*” aan Gods Vaderhart liggen, om zóó innerlijk met zijn vertroosting overgoten te worden, en *heiligen* zijn we buiten Jezus niet. Zonder Jezus zijn we niets dan zondige schepsels, rijp voor verdoemenis, en niet voor vertroosting; aantrekkingspunt voor den toorn en niet voor de ontfermingen onzes Gods.

Ja, meer nog, als God ons troost, door te vragen dat we onze moeite en ons verdriet in zijn hand zullen overgeven, herhaalt zich in onze eigen zielsworsteling feitelijk niet anders dan wat op Golgotha den Man van smarte zoo eenig groot maakt.

Toen in het groot, wat bij ons in het kleine nawerkt, maar altoos het ééne ondoorgrondelijke mysterie. God zelf die den last onzer zonden, en zoo ook den last van onze smarte op Zich neemt, opdat onze verlaten ziel onder de moeite en het verdriet niet zou bezwijken.

LI.

„En vergeet geene van zijne weldaden”.

Loof den Heere, mijne ziele, en vergeet
geene van zijne weldaden. *Psalm 103 : 2.*

Door de weldaden *onzes Gods* te vergeten, bezondigen we onze ziel; en toch ligt de verzoeking tot deze zonde nooit dichter voor de deur van ons hart dan in dagen van rouw en berooving.

Dit stemt ge toch toe, Gods weldaden zijn nooit werktuiglijk of voor den vorm, maar altoos diep gemeend. Wij zijn dikwijls in onze weldaden, die we aan andere menschen doen, niet dieper in, dan met de hand, die er de kosten voor maakt. *Onze* weldaden hadden we zoo vaak liever niet gedaan, en dat we ze toch deden, was zoo dikwijls omdat we er welstaanshalve niet buiten konden. Niet zelden zelfs mengt er zich zelfzucht in. Geven op hoop van weder te verkrijgen. En al is het zoo, dat er ook onder menschen heel wat weldaden bewezen worden, die uit drang om wel te doen en lust om te zegenen opkwamen, toch geldt het ook hier, dat zelfs onze beste daden nog altoos met zonde bevekt zijn. Volkomen heilig is onze liefde in wat we voor anderen doen nooit.

Maar Gods weldaden aan ons zijn altijd gansch volkomen. De Heere leeft in elke weldaad die Hij ons bewijst altoos geheel in. Ze zijn altoos tot op den bodem doorgloeid en doortinteld van zijn Goddelijke liefde. Ze zijn tot op het diepste doorgedacht. Ze zijn met heel ons leven en heel ons wezen in schoon en evenredig verband gezet. Ze hangen onderling alle saam en vormen tezamen één wonderbaar geheel van in elkaar geschakelde liefdeschakelen. Elke weldaad Gods is een parel, met vaderlijke zorg uitgekozen en met Goddelijk bestel geregen in het snoer der liefde waarmeê Hij ons siert.

Maar juist omdat Gods weldaden, één voor één, door de hand Zijner trouwe als flonkerende starren aan den hemel van ons leven zijn geplaatst, om ons tot teekenen van Zijn trouw en liefde te zijn, daarom is het zoo zondig in ons, als we er geen oog voor hebben, en als we onder het geflonker van Zijn trouwe voortgaan op den levensweg, met het sombere oog ter aarde neergeslagen.

Dat beleedigt zijn Vaderhart. Dat kwetst zijn Goddelijk mededooen. Dat is liefde met ondank vergelden.

En bedenk het wel. Het is niet genoeg, in het gemeen aan de veelheid van Gods weldaden indachtig te zijn.

Stuk voor stuk, één voor één, moeten ze in den spiegel van het hart fonkelen en liefde en lof naar onzen Vader in de hemelen terugstralen.

Vergeet *niet één* van zijn weldaden!

Maar juist daar gaat de rouw en de berooving van ons hart zoo, eer we het weten, tegen in.

o, De verzoeker van ons hart laat ons zelfs bij het graf niet los, en poogt zelfs bij onze heiligste smart onze ziele af te buigen van den lof des Heeren.

Hij fluistert ons dan in, dat het al veel voor ons geloof is, zoo we niet morren; dat te berusten in Gods wil vroomheid te over is; en dat wie de hand op den mond legt, en zich met een gebroken hart onderwerpt aan het harde lot dat over hem kwam, reeds met de allerheiligsten zich meten kan.

En toch dat is niet zoo.

Ge berust, ge legt de hand op den mond, ge onderwerpt u, als ge staat tegenover een macht, waartegen ge niets doen kondt, en tegenover een majesteit, die om ontzag en eerbiedenis vraagt.

Maar zoo mag een kind van God niet tegenover zijn Vader in de hemelen staan.

Als we in wat nood of dood ook, al zij het nog zoo kort, het geloof aan Gods trouw en Vaderliefde opgeven, is God voor ons weg. Dan is Hij *onze* God niet meer, en is het gefflonker van zijn weldaden achter een floers van nevelen voor ons schuil gegaan.

De wereld verstaat dat niet. Van haar kan God zijn eere niet hebben. Zij kan zijn Vaderhart niet met wezenlijk verstand van zijn liefde toespreken.

En nu ziet God uit naar zijn kind, of dat kind zijner liefde krachtig genoeg in het geloof staat, om zelfs in de pijnlijkste ure dankend en lovend tot Hem op te zien.

En eerst als dat zoo zijn mag, en het geloof aldus heerlijk over den weemoed van het hart triomfeert, dat geen oogenblik die eeuwige trouw van onzen Vader in de hemelen verdacht wordt, dan is er gejuich onder de engelen Gods daarboven, en gaf een menschenhart op aarde een echo op hun lied des lofs voor den Troon.

Daarin sterken dan Gods kinderen elkaar onderling. En als de verzoeker dan telkens weer het oog wil aftrekken, om het hopeloos te doen staren op de donkere plek, die het zoete leven wegbrak, dan komt de broeder den broeder ter hulpe, om, tegenover die verzoeking, de weldaden Gods weer voor ons oog te plaatsen.

Eén alleen zou het niet in lof en liefde voleinden kunnen. Maar dan komt de gemeenschap der heiligen te hulpe. En dat trekt het hart van de rouwe af, en maakt dat het zielsoog weer door de weldaden onzes Gods geboeid wordt. En zoo komt er door strijd overwinning. En het einde is, dat er weer een lach der liefde door de tranen heenbreekt, en dat er weer lof en dank uit de wonde zelf van het hart voor onzen Vader die in de hemelen is opklimt.

En dat juist is het, wat God in die ure bij zijn kind zoekt.

Niet een zich heenzetten over de smart, niet een verbloemen van rouwe. Integendeel, God de Heere wordt te meer verheerlijkt, hoe dieper en voller we in onze smart wegzinken. De werkelijkheid moet met helder, diep bewustzijn, in al haar bitterheid doorleefd en gevoeld worden. En als uit den weemoed en de rouwe van een zoo tot in het diepste des wezens gewond hart, dan eindelijk toch de toon van lof en liefde, van dank en aanbidding opklimt, dan, maar ook dan eerst, geniet het Vaderhart daarboven, wat het van het hart van zijn kind vraagt, en wat onzen God zoo ten volle toekomt.

En dieper bezien hangt dat toch geheel af van het standpunt, waarop we ons voor 's Heeren oog stellen, of wilt ge van de vraag, of bij het graf onzer dooden de klacht voegt, dat God ze nu reeds van ons *nam*, dan wel de toon des danks, dat Hij ze ons *schonk* en ze ons zoo lang *liet*.

Zijn wij het middelpunt, en hadden wij onszelven verrijkt door het bezit van man of vrouw of kind voor onszelven te scheppen, en komt God nu wreed tusschenbeide om ons dat heerlijk bezit te ontrooven? Of wel was die man, die vrouw, dat kind door God, en God alleen geschapen, *Zijn* eigendom, en ons door Zijn liefde toegebracht, om er in te genieten voor den van Hem bestelden tijd?

En dan valt er immers over het antwoord niet te aarzelen. God schiep immers dien man, die lieve vrouw en dat schat van een kind om Zichzelfs wille, opdat ze Hem, eerst hier en straks daarboven, loven, dienen en verheerlijken zouden.

Zelfs toen Hij ze ons toebracht stond Hij ze niet af. Ze zijn ons niet eens geleend. Maar ook onderwijl de teederste banden ons met hen saamstrengelden, bedoelde Hij immers alleen dat wij een eind van den weg met hen saam zouden wandelen, om op dien weg Hem saam te dienen en te verheerlijken.

Ons bezit van onze lieven was immers slechts een klein deeltje van hun bestaan, een nietig onderdeel in hun eeuwig bestaan, en dus ons samenzijn met hen maar een klein brokstuk uit hun eeuwige roeping.

En als nu in het groote Godsbestel de ure gekomen is, dat ze het deel hunner roeping op aarde voleind hebben, en de plaats open staat en wacht, waar ze nu hun nieuwe roeping te voleinden hebben, wat kan er dan anders in de ziel van Gods kind zijn, dan dank, dat de nieuwe roeping die nu komt, o, nog zooveel heerlijker is, dan het rijkste dat dusver volbracht werd.

Ook de waardschatting van wat we zoo droef verloren, komt zoo eerst onder het Goddelijk juiste gezichtspunt voor ons hart te staan.

Wie met zijn hart naar den kant van zijn rouwe blijft overhellen, wordt bij elk indenken van wat school in wat hij ten grave uitdroeg, al armer en beroofder.

Maar wie in zijn lieve dooden kinderen Gods mag zien, waarop hun en onze Vader de eerste rechten heeft, die verdiept zich met een ontlast gemoed in al dezen wonderen schat, dien God in wie heenging verborgen had, en wordt bij het opmerken van elke nieuwe gave, die in hun hart verscholen lag, slechts te dankbaarder gestemd, dat zooveel weelde hem omringen en op den weg met hem mocht gaan.

Het is dan niet meer de grootheid van den mensch dien we bij het indenken van dat vele rijke zoeken, maar juist dat in volle breedte uitmeten van dat rijke is dan één groot maken van den Naam des Heeren, die ze alzóó geformeerd, zóó ontplooid, en zóó geestelijk gesierd had met het beste zijner hemelsche versieringen.

Alle strijd tusschen God en dat eerst zoo wreede graf valt dan weg, en haast nergens dieper dan bij dat graf kan dan de toon van dank en lof en aanbidding tot onzen Vader in de hemelen opklimmen.

Niets, niets dan de zonde doet ook hier de nevelen opkomen. O, we zouden zoo van heeler ziele wenschen, onze lieve dooden buiten zonde te hebben gekend, en veel meer nog, zelven buiten zonde onze lieve dooden genoten en bezeten te hebben.

Helaas, zoo was het niet, en bitter klaagt bij het scheiden de aan zichzelf ontdekte ziel over eigen schuld en tekortkoming. O, men zou zoo vurig het willen afbidden, of dat saamleven mocht worden overgedaan. Hoeveel heerlijker zou het dan niet zijn kunnen.

En dat weet God de Heere ook, en daarom volgt er in den psalm op die aangrijpende woorden: „Vergeet niet één van zijne weldaden”, vlak dat andere: „die al uw ongerechtigheden vergeeft.”

En zoo komt nu bij de weldadigheden uit het verleden,

waarvan we er niet één vergeten zullen, die nieuwe, die heerlijkste weldaad bij, dat Hij onze God van voor het beeld onzer lieve dooden allen nevel van zonde wegneemt, en ze ons nu in het witte kleed van Gods heiligen doet aanschouwen, en dat Hij ons ook bij het graf onzer lieve dooden besprengt met het bloed van het heilig Godslam. Zoo ver het Oosten is van het Westen zoo ver doet Hij ook bij het eerst geopend en dan gesloten graf onze overtredingen van ons.

En zoo wordt alles van Gods zijde liefde en trouw. Weldadigheid Gods wat we bezaten. Weldadigheid Gods wat aan onze dooden bewezen werd. En weldadigheid aan onze eigene ziele in die wondere Verzoening van Christus.

Looft dan den Heere, zijne engelen.

Looft dan den Heere, gij die van ons gingt in de vergadering der volmaakt rechtvaardigen.

Loof den Heere, mijne ziele!

LII.

„Tot prijs zijner heerlijkheid”.

Die het onderpand is van onze erfenis, tot de verkregene verlossing, tot prijs zijner heerlijkheid.
Eph. 1 : 14.

In elke eeuw, en soms in elke halve eeuw, ja, tot zelfs in een kwart eeuw, komt er een nieuwe strooming op in de denkwijze, in de gezindheid en in de neiging der geesten.

Dat noemt men dan den „geest der eeuw”, en wie in de wereld wat zijn of wat worden wil, is er dan op uit, om dien tijdgeest in zich op te nemen, en daardoor wat men noemt eerst zich „kind van zijn tijd” te toonen, en dan „man van zijn tijd” te worden.

In die zucht nu om den „geest der eeuw” gelijkvormig te worden, steekt ten deele iets goeds maar ook anderzijds een bedenkelijk kwaad.

Iets goeds.

Immers ook in die stroomingen der eeuw gaat het werk Gods, dat Hij in de wereld der menschenkinderen volvoert, zijn vol-einding tegemoet. Stilstand is er in dat werk Gods niet. Rusteloos als de wateren der rivier beweegt het zich voort naar den oceaan der voleinding. En daarom is er gestadige ontwikkeling en verrijking van het leven. Wie daar buiten blijft staan, verarmt. In de nieuwe levensvormen, die God aldoor schept, moeten

ook wij weten in te leven. Wie niet als een plant stoelen, maar als mensch leven wil, moet, voor zooveel *die vormen* aangaat, Da Costa zong het zoo naar waarheid, „kind van zijn tijd” wezen.

Zie het maar aan Paulus. Hij kopieert Jesaia niet. Hij tracht niet David na te bootsen. Hij spreekt niet de taal van een Mozes. Al wat hij schrijft is gegoten in de vormen, gedachten en uitdrukkingswijzen van de Joodsche, Grieksche en Romeinsche wereld van zijn tijd. Hij schreef voor zijn tijdgenooten, en daarom zóó dat zijn tijdgenooten hem konden verstaan.

Maar dat meêgaan met zijn tijd wordt een bedenkelijk kwaad, zoo het neêrkomt op een meê-afdrijven met *den geest* der eeuw, en zoo die geest der eeuw *zonder critiek* aanvaard wordt.

Of wordt ons niet in de Schrift telkens weêr de plicht op het hart gebonden: „Beproeft de geesten, d.i. de geesten die in de onderscheidene eeuwen opkomen, *of ze uit God zijn.*”

Bevindt ge van *ja*, volg dien geest dan in zijn machtig spoor. Maar indien *niet*, weersta dan dien geest, en laat uw hart, uw huis, uw geslacht er niet door aangestoken worden. Stel er dan den Geest die uit God is tegenover.

Feil gaan alzoo heiden in de kerke Gods, zoowel de man, die om het verkeerde in den tijdgeest, hangen blijft in vormen, die niet meer van onzen tijd zijn, als die andere, die om met zijn tijd meê te doen, den geest die niet uit God is, onvoorzigtiglijk binnenlaat.

Dit nu is ook van toepassing op *den prijs dien we aan de heerlijkheid onzes Gods hebben toe te brengen.*

Toen Paulus uit zijn gevangenis naar de toen zoo invloedrijke kerk van Ephese schreef, kwam hij er in zijn proloog tot drie malen toe op terug, dat al het werk Gods aan zijn kerk, en aan de zielen in Christus' kerk, doelde op één wit, en dat dit doelwit daarin bestond, dat wij zouden zijn tot *prijs zijner heerlijkheid.*

Eerst in het zesde vers, zeggende „dat God ons verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, opdat wij zouden zijn tot *prijs zijner heerlijkheid.*”

Daarna in het twaalfde vers, ons aanzeggende, dat ook wij „tot een erfdeel geworden zijn, opdat we zijn zouden tot *prijs zijner heerlijkheid.*”

En ten derden male in het veertiende vers, er in roemende dat wij „het onderpand van den Heiligen Geest ontvangen hadden tot *prijs zijner heerlijkheid.*”

De prijs van Gods heerlijkheid is voor den apostel derhalve geen bijzaak, maar het hoofddoel waarop het *alles* uit moet loopen en waarop het *al* moet gericht zijn.

Het is die prijs zijner heerlijkheid, dien God *in* zijn gezaligden en *door* zijn gezaligden zoekt.

God prijzen, God loven, den naam des Heeren groot maken, Gode psalmzingen, Gode eere geven, is dan ook het nimmer eindigend refrein, waar al de Schrift in rust. Het is het ééne, machtige *Selah* van Gods heilige Openbaring.

Doch juist hiertegen komt nu de geest der eeuw in verzet.

Religie.... o, ze zij u heilig. Vroomheid.... ze zal u ten sieraad zijn. Alleen maar, strikt noodig hebt ge ze niet. Die duizenden bij duizenden die zonder religie leven, zijn, mits ze brave burgers blijken, niets minder dan gij. Zeker, vroomheid geeft u rijker slag, maar is onder de vogelen des hemels de fazant niet vaak meer begeerd dan de leeuwerik?

U wordt daarom aangezegd, dat ge uw religie voor uzelfen zult houden. Dat ge niet uit de takken zingen zult, maar in een spleet van den muur met uw vroomheid zult wegschuilen.

Uw religie moet u een zaak van het hart, hoogstens van uw huis zijn, maar anders moet ge er niets van merken laten. Uw zang voor God uit de takken, zou anderer rust op den weg verstoren en hen hinderen op de markt van het leven.

Vroomheid is een sieraad, maar een sieraad dat, o, zoo mystiek moet wegschuilen, en waar de wereld volop in roemen wil, mits ze er nooit iets van bespeurt.

Helaas, er zijn belijders van Jezus, die hierin halverwege meegaan.

Belijders kan men deze halfslachtigen zelfs ternauwernood noemen. *Belijden* toch is niet voor Jezus uitkomen onder gelijkgezinden, maar voor den Naam des Heeren opkomen bij de wereld, bij den tegenstander, bij hem die Jezus verwerpt.

En dat juist schuwen deze Christenen.

„*Zwijgend* prediken” is hun wachtwoord. Een stille in den lande zijn, waarvan het getuigenis voor Jezus nooit is uitgegaan. Vroom in zijn hart, hoogstens vroom in zijn huis zijn, maar in de wereld verkeeren als een hond die nooit blaft.

Iets wat dan zóó wordt goedgepraat, dat het edelst getuigenis voor den Heiland niet in ons woord, maar in onzen wandel ligt, en dat mits we eerlijk wandelen en vrede met alle menschen houden, en in lief te zijn onze hoogste eere stellen, deze „*zwijgende prediking*” op één lijn staat met wat Paulus aan de vrouw van een heidensch man aanraadt, dat ze stille zij, opdat hij *zonder woord* voor Jezus gewonnen worde.

Alles lijnrecht in strijd met de leer der Schrift, dat het geloof uit het gehoor is, en het gehoor uit de prediking van het

Woord Gods; in strijd met het testament van Jezus aan zijn apostelen, dat ze *zijn getuigen*, zijn rusteloze getuigen, de getuigen voor heel de wereld moesten zijn, en in strijd niet minder met dien hoogen toon die door al de psalmen klinkt: Looft den Heere, want onzen God psalmzingen is goed, de lof is betamelijk.

In strijd ook met het bloed onzer martelaren!

Trok het nooit uw aandacht, hoe pijnlijk gedurig in de Schrift de klacht der vromen weerklinkt, dat *in het graf* niemand den Heere kan loven?

Neem slechts dat slot van Psalm 115: „De dooden zullen den Heere niet prijzen, noch die in de stilte zijn nedergedaald; maar *wij* zullen den Heere loven, Halleluja!”

Niet de dooden, maar wij die nog leven, die nog de stem in onze keel hebben, en daarom nog loven kunnen.

Is hiermeê nu gezegd, dat onze dooden geen inzicht in de heerlijkheid des Heeren hebben? Dat ze, mystiek, in hun verborgen geestelijk leven, geen opwelling kennen van aanbidding van Gods glorie?

Integendeel, in dit alles *gaan ze ons zeer verre te boven*. De sluier viel voor hen weg, en zij kennen, wat in ons hart nooit is opgeklommen. Ook leidt niets hen af. Ze zijn één toewijding, één aanbidding voor God en zijn Christus.

Maar één ding missen ze. Ze derven de lichamelijke openbaring. Ze kennen den geestelijken lof van God zooals de engelen dien kennen. Maar ze zijn onmachtig om dien lof en prijs des Heeren in menschentaal tot uiting te brengen. Dat keert voor hen eerst na de opstanding terug, en dan met een heerlijkheid zooals wij het op aarde nooit gekend hebben.

Zeg dus nooit, dat het voor den Heere onzen God hetzelfde is, of we alleen in de stilte van het hart, of wel dat we met luider stemme lovend en getuigend prijs geven aan zijn heiligen Naam.

Een zang waar geen ziel achter zit, zooals men vaak in de Oratoriën hoort zingen, of ook een woord van prijs, waar geen hart zich in uitsprekt, gelijk ge dit van dorre rechtzinnigen soms pijnlijk hol u hoort tegenklinken, ja dat is de zingende en sprekende onwaarheid, waarmeê men het heiligste ontheiligt. Dan duizendmaal beter de stille lof voor God in de ziel gefluisterd dan de luidende schel van het holle metaal.

Maar toch dan eerst als de ziel de lippen welsprekend en de tong

los maakt, dan eerst als het hart zich in de stemme des lofs ontledigt, en aan de innerlijke beweging van het gemoed zich het woord der aanbidding en het *geklank* des lofzangs paren, is het *menschelijk* tribuut van den lof en den prijs des Heeren volkomen.

In den beginne was het *Woord*. Door dat *Woord* zijn alle dingen geschapen zienlijk en onzienlijk. In het *Woord* genereert de Vader eeniglijk den Zoon van zijn welbehagen. En daarom is ook aan ons menschen, overmits we naar den Beelde Gods geschapen zijn, *dat wondere woord*, het woord dat psalmzingt en het woord dat getuigt, gegeven, om al de wonderen des Heeren te *vertellen* en zijn lof *uit te spreken*.

In het leliezaad schuilt de lelie die straks uitkomt, maar dan pas als de knop eerst gezet, en de bloem ontloken is, wordt in dien geurenden en blankwitten kelk de grootheid des Scheppers openbaar.

Zoo nu is in ons hart, in onze ziel, in ons gemoed het leven *in kiem*, en eerst als wat de ziel vervult naar buiten in het geklank des lofs uitgaat, ontplooit zich de lelikelk van ons innerlijk leven, en spreidt de pracht van zijn innerlijke heerlijkheid ten toon.

En daarom de prijs, de lof des Heeren, die in de stem des menschen uitgaat, is van allen lof de voleinding, de volmaking van allen prijs, dien God van zijn schepsel zoekt.

Nu nog hebben de engelen het op ons vooruit, dat ze in hun geestelijk wezen *zuiverlijk* aanbidden, aanbidden met een *volkomen* beweging des geestes.

Dat derven Gods kinderen op aarde nog. *Onzuiver* is en blijft tot aan ons sterven de zuiverste drang der liefde, die naar God uit ons binnenste opklimt. Ook onze gebeden roepen om verzoening, zullen ze bestaan kunnen voor den Heilige.

Die onzuiverheid nu valt met het sterven weg, als het lichaam der zonde door den dood wordt afgeschud, en daarin is de *voorloopige* heerlijkheid van Gods kinderen die van ons gingen, dat ze in de ziel nu heilig, in de ziel nu zuiver, bewegingen der aanbidding kennen, die door geen zonde meer zijn beylekt.

Maar hoe hoog dit ook sta, het is nog *het hoogste* niet. En dat hoogste komt voor hen en voor ons eerst dan, als allen die in de graven zijn de stem van den Zoon van God zullen hooren, en zullen uitgaan, zoo ze in Jezus stierven, om nu niet enkel uit een zuivere ziel, maar ook met een stemme van volkomen zuiveren toon het heilig, heilig, heilig te zingen voor den Troon onzes Gods.

Werken van Dr. A. Kuijper.

HONIG UIT DEN ROTSTEEN. Eerste Bundel. Tweede druk.
f 1.50

Gebonden f 1.90

HONIG UIT DEN ROTSTEEN. Tweede Bundel. Tweede druk.
f 1.75

Gebonden f 2.25

ENCYCLOPÆDIE DER HEILIGE GODGELEERDHEID.

Deel I, Inleidend deel. Deel II, Algemeen deel. Deel III,
Bijzonder deel. f 16.75

Gebonden f 21.25

TRACTAAT VAN DE REFORMATIE DER KERKEN, aan de
zonen der Reformatie hier te lande op Luther's vierde eeuw-
feest aangeboden Gebonden f 2.50

ALS GIJ IN UW HUIS ZIT. Meditatiën voor het huiselijk
samenleven. Tweede druk f 1.25

Gebonden f 1.75

HET CALVINISME. Zes Stone-lezingen in October 1898 te
Princeton (N. Y.) gehouden. Tweede goedk. uitgave . f 1.10

Gebonden f 1.75

IN DE SCHADUWE DES DOODS. Meditatiën voor de zieken-
kamer en het sterfbed. Volksuitgave f 1.25

Gebonden f 1.75

VARIA AMERICANA. f 1.25

Gebonden f 1.90

VROUWEN UIT DE HEILIGE SCHRIFT. Volksuitg. f 1.25

Gebonden f 1.75

DE ENGELN GODS f 2.50

Gebonden f 3.25

DE VLEESCHWORDING DES WOORDS. f 1.90

Gebonden f 2.40

GOMER VOOR DEN SABBATH. Meditatiën over en voor den
Sabbath f 1.90

Gebonden f 2.40

IN JEZUS ONTSLAPEN. Meditatiën f 1.90

Gebonden f 2.40

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST. Drie dln.	f 7.50
Gebonden in één band	f 8.90
ONS PROGRAM. Derde druk	f 3.60
Gebonden	f 4.50
TRACTAAT VAN DEN SABBATH. Historische dogmatische studie. 1890	f 1.60
Gebonden	f 2.10
UIT HET WOORD. Stichtelijke bijbelstudiën. Zes deelen. Tweede druk. Per deel	f 1.75
Gebonden	f 2.25
DAGEN VAN GOEDE BOODSCHAP. Per deel.	f 1.20
Gebonden	f 1.75
Deel I. In den Kerstnacht.	
Deel II. De „Paaschmorgen”. (Goede Vrijdag).	
Deel III. Op den Pinksterdag. (Hemelvaartsdag).	
Deel IV. Oud- en Nieuwjaar.	
De geheele reeks.	f 3.60
Gebonden	f 5.60
VERJAARDAG-ALBUM met motto's uit de werken van Dr. A. Kuijper. In prachtband	f 1.90
VOOR EEN DISTEL EEN MIRT. Geestelijke overdenkingen bij den Heiligen doop, het doen van belijdenis en het toegaan tot het Heilig Avondmaal. Volksuitgave	f 0.60
Gebonden	f 0.90
ZIJN UITGANG TE JERUZALEM. Meditatiën over het lijden en sterven onzes Heeren	f 1.90
Gebonden	f 2.40
CONFIDENTIE. Schrijven van den Heer J. H. van der Linden. 1872.	f 0.90
DE DRIE FORMULIEREN VAN EENIGHEID, (met kort begrip der Christelijke Religie. Uitgegeven door Ds. C. A. Renier en Ds. B. van Schelven). Veertiende 5000	f 0.40
25 ex. f 9.50; 50 ex. f 18.—.	Gebonden f 0.90
Voor Kerkeraden met wit ter onderteekening in linnen stem-pelband	f 1.25
SION DOOR RECHT VERLOST. 1887	f 0.50

